

T.C.
ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

OSMANCIK ROMANININ KAYNAK METİNLERİ

Yüksek Lisans Tezi

MURAT ARSLAN

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Adem CAN

Erzincan 2017

TEZ BİLDİRİMİ

“Osmancık Romanının Kaynak Metinleri” isimli “**Yüksek Lisans**” tezim tarafımda intihal programı ile incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim.

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim. 01/03/2017

MURAT ARSLAN

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu alışma, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalının Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalında jürimiz tarafından **Yüksek Lisans** Tezi olarak Kabul edilmiştir.

Danışman / Jüri: Yrd. Doç. Dr. Adem CAN

Jüri: Prof. Dr. Erdoğan ERBAY

Jüri: Yrd. Doç. Dr. Kemal TAŐCI

OSMANCIK ROMANININ KAYNAK METİNLERİ

Murat ARSLAN

**Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana
Bilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi, Mart 2017

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Adem CAN

ÖZET

Tarık Buğra'nın *Osmancık* romanı, Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarını ele alır. Romanın başkahramanı Osmancık'ın hikâyesi aynı zamanda Osmanlı'nın da kuruluş hikâyesidir. Bu bakımdan Osmancık'ın, Ede Balı'nın rehberliğinde yaşadığı ruhsal değişim ve dönüşüm süreci tarihî atmosfer içinde ilerler. Yazarın bu atmosferi sağlayabilmek adına çeşitli kaynaklara başvurduğu aşikârdır.

Yazar'ın romanı kurgularken başvurduğu kaynaklar, tarihî ve edebî olmak üzere iki kısma ayrılabilir. Romanın olay örgüsü, kişi, mekân, zaman gibi unsurları büyük ölçüde tarihî bilgilere dayanır. Çalışmanın "Tarihî Kaynaklar" bölümünde, bu bilgilerin romana ne şekilde kaynaklık ettiğini belirlemek amaçlanmıştır. "Edebî Kaynaklar" bölümü ise yazarın uzak bir dönem olan Osmanlı'nın kuruluşunu anlatmak için faydalandığı edebî mirasın romana olan katkısını bulabilmeyi amaçlamıştır. Burada da romanın daha çok destanlar, Battalnâme, Danişmendnâme, Saltıknâme gibi tarihî romanın kaynağı olarak görülebilecek edebî eserlerle arasındaki benzerlikler ve ortak motifler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kuruluş romanı, Osmancık, Osmancık'ın kaynakları, Tarık Buğra, tarihî roman, tarihî gerçeklik

SOURCE TEXTS OF OSMANCIK NOVEL

Murat ARSLAN

**Erzincan University Institute of Social Sciences Department of
Turkish Language and Literature**

Master Thesis, March 2017

Advisor: Assist. Assoc. Dr. Adem CAN

ABSTRACT

Tarık Buğra's *Osmancık* novel deals with the founding years of the Ottoman State. The story of the main character Osmancık is also the story of the establishment of the Ottoman Empire at the same time. In this respect, the spiritual change and transformation process that Osmancık lived under the guidance of Ede Bali proceeded in a historical atmosphere. It is obvious that the author refers to various sources in order to provide this atmosphere.

The sources that the author refers to when he was writing the novel can be divided into two parts, historical and literary. The elements of the event, such as the person, space, time, etc., are largely based on historical information. In the heading of the "Historical Sources" of the study, it was aimed to determine how this information originated in the novel. The title "Literary Resources" aims to find the contribution of the author to the novel of literary heritage, which he used to describe the establishment of the Ottoman Empire, a distant period. Here, too, the novel tried to establish similarities and common motifs with the literary works which could be seen as a source of historical epics, such as Battalnâme, Danişmendnâme, Saltıknâme.

Keywords: Establishment novel, Osmancık, sources of Osmancık, Tarık Buğra, historical novel, historical reality

İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ.....	I
TEZ KABUL TUTANAĞI.....	II
ÖZET	III
ABSTRACT.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR	VIII
ÖNSÖZ	IX
I. GİRİŞ	1
II. BÖLÜM	9
2. TARİHİ KAYNAKLAR	9
2.1 Osmanlı Kronikleri	9
2.1.1 Hanedanın Şeceresi	9
2.1.2 Romanın Başkahramanı Osman Gazi.....	14
2.1.3 Osman Gazi'nin Etrafında Gelişen Olaylar	16
2.1.4 Osman Gazi'in Hâmîsi Sultan Alâaddin	21
2.1.5 Osman Gazi'nin Zümrüt Anka'sı Malhun Hatun	29
2.1.6 Kuruluşta Etkin Rol Oynayan Kişiler.....	34
2.1.6.1 Şeyh Ede Balı.....	34
2.1.6.2 Dursun Fakı.....	39
2.1.6.3 Abdallığın Temsilcisi Kumral Abdal.....	40
2.1.6.4 Mihail Kosses.....	42
2.1.6.5 Casus Aratun	44
2.1.7 Kötülüğün Timsâlleri.....	45
2.1.7.1 Al Zahid	45
2.1.7.2 Kalanoz	48
2.1.7.3 Dünder Bey	53
2.1.8 Fetihler	55
2.1.8.1 Aydos Kalesinin Fethi.....	55
2.1.8.2 Bilecik Kalesinin Fethi.....	59
2.1.8.3 Ulubat Köprüsü.....	60

2.1.9	Kuruluşun Muştusu Rüyalar	62
2.1.10	Osmanlı'yı Osmanlı Yapan Değerlerin Aktarımı: Nasihatler	68
2.1.10.1	Ertuğrul Gazi'nin Osmancık'a Nasihati	70
2.1.10.3.	Şeyh Ede Balı'nın Osman'a Nasihati	73
2.1.10.2	Osman Gazi'nin Orhan Gazi'ye Nasihatleri.....	81
2.2	Modern Tarih Kaynakları	83
2.2.1	Cihân Hâkimiyeti Mefkûresinin Romandaki Yansımaları	83
2.2.2	Cihân Hâkimiyetinin Beşerî Kaynakları.....	87
2.2.2.1	Hükümdar.....	87
2.2.2.2	Abdalân-ı Rûm	89
2.2.2.3	Baciyân-ı Rûm	95
2.2.2.4	Ahiyân-ı Rûm	99
2.2.2.5	Gaziyân- ı Rûm.....	101
III.	BÖLÜM	105
3.	EDEBÎ KAYNAKLAR	105
3.1	Soylu Bir Nesilden Gelme	106
3.2	Kahramanın Doğumu	107
3.3	Ad Alma	109
3.4	Kahramanın Psikolojik ve Fizyolojik Özellikleri	110
3.5	Gaza ve Gazilik.....	112
3.6	Kadın Savaşçılar.....	114
3.7	Düşmanın Nitelikleri	116
3.8	Din Değiştirme Motifi.....	120
3.9	Av Motifi.....	123
3.10	Bir Destan Tipi: Bilge Kişi	125
3.11	Rüya Motifi	130
3.12	Mitolojik Unsurlar	134
3.13	Savaş ve Fetih Yöntemleri	138
3.14.	Günlük Hayat ve Muaşeret Âdâbı.....	142
3.15.	Dil ve Üslup.....	152
IV.	SONUÇ.....	157

V. KAYNAKLAR.....	161
EKLER	169

KISALTMALAR

bk. : Bakınız

bs. : Baskı

C. : Cilt

çev. : Çeviren

DİA: Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

edt. : Editör

haz. : Hazırlayan

s. : Sayfa

S. : Sayı

Sad. Sadeleştiren

Sn. Sayın

TDK : Türk Dil Kurumu

ÖNSÖZ

Türk edebiyatında romanın bir tür olarak ortaya çıktığı zamandan itibaren Türk romancılar, geleneksel anlatılarımızı kaynak olarak kullanmışlardır. Daha ilk dönemlerde yazılmış olan romanlarda geleneksel anlatının izlerini görmek mümkündür.

Tarihî roman, diğer türlere göre geleneksel anlatıdan en fazla etkilenen türdür, diyebiliriz. Nitekim halk edebiyatı ürünü olan destanlar ve devamında bu türe bağlı olarak gelişen halk hikâyeleri ilk dönem romanlarımıza kaynaklık etmiştir. Tarihî roman yazarları bu eserlerdeki olay örgüsü, kişi, zaman ve mekân unsurlarını bazen aynı şekilde bazen de küçük değişikliklere giderek roman şeklinde yeniden yazmışlardır. Tarihî romana kaynaklık eden türler Batı'da olduğu gibi bizde de epik, didaktik ve fantastik öğeleri çokça barındıran geleneksel anlatılara dayanmaktadır. Tarihî roman, bu açıdan bakıldığında kendisinden önceki anlatı türlerinden artakalan birtakım izler taşır. Bu izlerin ortaya çıkarılması romanın kurmaca dünyasının daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

Bu türün bir diğer özelliği ise yazarın bizzat tanık olmadığı bir dönemi anlatıyor olmasıdır. Şüphesiz bu durum tarihî roman yazarına diğer türde yazan romancılardan farklı olarak daha fazla bir yük getirir. Yazar, anlattığı devrin özelliklerini ancak araştırarak öğrenebilir. Dolayısıyla tarihî roman, tarih biliminin ortaya koymuş olduğu verilerden büyük ölçüde faydalanmak durumundadır. Yazar, tarih kitaplarından ulaşamadığı insan davranışları, sosyal hayat, yeme içme, giyim kuşam gibi bilgileri dönemle alakalı efsane, masal, destan gibi edebî ürünlerden edinir.

Biz de bu çalışmamızda Tarık Buğra'nın *Osmancık* romanına kaynaklık eden metinleri belirlemeye çalıştık. Bu metinlerin yer aldığı kaynakları detaylı şekilde taradık. Romana baktığımızda pek çok tarihî bilginin roman içinde kullanıldığı görülmektedir. Bu bilgilerin hangi durumlarda ne ölçüde kullandığının belirlenmesi çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Bu tarihî kaynakların belirlenmesinde başta yazarın röportajları olmak üzere, çeşitli yazılarından yola çıktık. Daha sonra bu kaynakları okuyarak romandaki kullanımlarıyla olan paralellikleri belirledik.

Çalışmamızın giriş kısmında, edebiyat ve tarih arasında geçmişten günümüze kadar var olagelen ilişkiye ve bu durumu zorunlu kılan sebeplere değindik. Sonrasında her iki alanın birbirlerinden faydalanma durumlarının ne olduğuna ve ne olması gerektiğine dair tartışmalara yer verdik. Devamında ise tarihî roman türünün bizdeki hikâyesine kısaca değindikten sonra bu tür içinde *Osmancık*'ın sahip olduğu yeri belirtmeye çalıştık.

Tezimizin ilk bölümü “Tarihî Kaynaklar” başlığından oluşmaktadır. Tarihî kaynaklar kısmını kronikler ve modern tarih kaynakları olarak iki bölüme ayırdık. Kronikler bölümünde romana kaynaklık eden Osmanlı kroniklerini inceledik. En fazla *Âşıkpaşazâde Tarihi*'nden yararlandık. Çünkü bu eser, yazarı bilinen ilk kronik olmakla beraber kendinden sonraki kronikleri de etkilemiştir. Bu kronikte bulunmayan bilgilerde diğer kronikleri esas aldık. Modern tarih kaynakları bölümünde ise romanın dayandığı tarih görüşünün kaynaklarını ortaya koymaya çalıştık. Osmanlı'nın kuruluş dönemi tam anlamıyla açıklığa kavuşturulmuş değildir. Nitekim Halil İncalcık; “Osmanlı tarihi en çok saptırılmış, tek yanlı yorumlanmış tarihtir”¹ derken aslında bu dönemin hâlâ birçok bilinmeyişi olduğunu ve dolayısıyla da saptırılmaya ve tek yanlı yoruma açık olduğunu söyler. Biz de bu çalışmada, dönemle alakalı olarak çok fazla tarihî gerçeklik tartışmalarına girmeden Tarık Buğra'nın, romanın oluşumunda esas aldığı modern tarih kaynaklarını belirlemeye çalıştık. Yazarın sahip olduğu tarih görüşünü roman ve modern tarih kaynaklarıyla kıyaslayıp belirlemeye çalıştık. Ayrıca yine bu kısımda Osmanlı kuruluş döneminde etkin rol oynadığı, günümüz tarihçilerince ortaya konulmuş olan içtimai birtakım zümrelerin tarihî rollerini romandaki rolleriyle kıyasladık.

Tezin ikinci kısmı ise “Edebî Kaynaklar” başlığından oluşmaktadır. Bu kısımda da roman türüne kaynaklık eden geçmiş dönem anlatılarının *Osmancık* romanına olan tesirlerini belirlemeye çalıştık. Bunun için önce *Battal Gazi Destanı*, *Danişmend Gazi Destanı*, *Saltık Gazi Destanı*, *Müseyyeb Gazi Destanı* gibi destanları okuyarak romanla olan benzer yanları belirledik. Bu benzerlikleri alt başlıklar halinde sınıflandırarak roman içinden örneklendirmeye çalıştık. Burada

¹ İlber Ortaylı, “Halil İncalcık İle Söyleşi” *Cogito*, S. 19, yıl. 1999, s. 25.

daha çok destanlar ve roman arasındaki benzerlik ve motifleri ortaya koymayı amaç edindik.

Bu çalışmada kullanılmış olan kaynakların temin edilmesinde yardımlarını esirgemeyen İSAM Kütüphanesi yetkililerine ve Erzurum Halk Kütüphanesi'nin deposunda tozlu raflar arasında olan kitapları bulup kullanımına sunan kütüphane çalışanlarına teşekkürü bir borç bilirim. Yine Tarık Buğra ile ilgili sorularıma cevap veren Sn. Beşir Ayvazoğlu'na ve *Cenabî Tarihi*'ne ulaşmamda yardımcı olan Prof. Dr. Mehmet Canatar'a şükranlarımı sunarım. Tarık Buğra'nın kişisel kütüphanesini görmemde her türlü kolaylığı göstererek evinde bizi misafir olarak kabul eden eşi Sn. Hatice Bilen Buğra hanımefendiye minnettarım. Hatice hanımefendi, bize bu imkânı sağlamanın yanında *Osmancık*'ın yazılma sürecini de bizimle paylaştığı için kendisine ayrıca teşekkür ederim. Öğrenim hayatım boyunca her türlü zorlukta desteğini benden esirgemeyen ailem ile kıymetli arkadaşım Osman Çakır'a ve çalışmam sırasında kendisinden çaldığım zamanlara rağmen beni hoş gören eşim İclal Arslan'a teşekkür borçluyum. Asıl teşekkürü ise yüksek lisans öğrenimim ve tez çalışmam sırasında beni yönlendiren ve yardımlarını eksik etmeyen kıymetli hocam Yrd. Doç. Dr. Adem CAN'a borçluyum.

Murat ARSLAN
Erzurum 2017

I. GİRİŞ

Edebiyat ve tarih arasında eskiden beri kuvvetli bir münasebet vardır. İnsanlığın en eski anlatılarından olan destanlar, tarih ve edebiyatın iç içe geçtiği ve ikisi arasındaki ilişkinin en yoğun olduğu eserlerdir. Destanlar; “Tarihe bağlı olmakla beraber, tarih sayılmayan; ozanların kobuzlarla terennüm ettiği; cemiyetin ortak hayat görüşü ile ülkülerini aksettiren bu eserlerin...”² sahip oldukları nitelikler ile hem tarih hem de edebiyata has özellikleri bünyelerinde barındırırlar. Edebiyat sahasına dâhil olan destanların tarihî unsurlar içermesi gibi tarih alanına ait olan ve kronik olarak adlandırılan tarih kitaplarında da edebî unsurlara rastlamak mümkündür. Bu kronikler, tarihî olayların anlatımında gerçek unsurlarla beraber menkıbevi birtakım unsurlar da barındırırlar. Bu bakımdan birçoğu menâkıbnâme olarak isimlendirilmişlerdir. İlber Ortaylı, bu duruma dair şöyle bir açıklama getirir: “Bu menkıbenin reel ayağı vardır. Olmayan bir olay üzerine kaleme alınmamıştır. Fakat bunun uzantıları doğrudan doğruya bir ideolojik nedene, bir siyasal formül olarak ortaya konmaya dayanmaktadır veya doğrudan doğruya insanların edebi imaj, edebi yaratıcılık ihtiyacına cevap vermektedir.”³ Ortaylı, burada menkıbelerde gerçek ve kurmacanın iç içe olmasının nedenleri üzerinde durmaktadır. Gerçek; tarih biliminin ortaya koymaya çalıştığı bir bilgi iken, kurmaca edebî eserlere has bir özellik olup gerçek olması muhtemel bilgilerin belirli bir kompozisyon halinde aktarımıdır. Edebî eserlerdeki tarihî unsurlar ile tarih bilimine ait kitaplardaki edebî unsurlar bu iki alanın birbirleriyle ne kadar iç içe geçtiğinin kanıtı niteliğindedir.

Edebiyat ve tarih arasında bu denli sıkı bir ilişki olmasını birbirlerine muhtaç olmanın getirdiği bir zorunluluk olarak görebiliriz. Özellikle millî tarih şuurunun oluşumunda tarihin edebiyata olan ihtiyacına dair Adem Can şunları söyler:

“Milletler, ortak bir tarih bilinci geliştirmedikçe geleceklerine güvenle bakamazlar. Bu bilincin geliştirilmesi, sadece tarih ilminin tedrisatıyla mümkün değildir. Bunun kültür ve sanat hayatına mal edilmesi gerekir. Sanat bu konuda çok eskiden beri geniş imkânlar sunmaktadır. Özellikle edebiyat,

² Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005, s. 72.

³ İlber Ortaylı, “Menkıbe”, *Efsaneler ve Gerçekler*, (Osmanlı Devletinin Kuruluşu Panel Bildirileri) İmge Yayınevi, Ankara 2004, s. 11.

ortak tarih bilincini geliştirmede olduğu kadar yaşatmada da müstesna bir mevkie sahiptir.”⁴

Nitekim tarihî olayların anlatımının daha ilgi çekici hâle getirilebilmesi için edebî unsurlara ihtiyaç vardır. Tarih, bilim olmanın getirdiği zorunluluktan dolayı geniş okur kitlesine soğuk ve kuru bir bilgi yığını gelebilir. Ancak, edebî unsurlar sayesinde tarihî olaylar geniş halk kitlelerince benimsenebilir. Burada edebiyatın ön plana çıkan en önemli özelliği yeniden canlandırma işlevidir. Bu işlev sayesinde tarihî bilgiler geniş halk kitleleri arasında yayılarak daha anlaşılabilir bir hâle gelir. Bu bakımdan tarih ilminin kendini ifade edebilmesinde edebiyata mutlak surette ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaç, Alev Alatlı tarafından şu şekilde örneklendirilmiştir: “Geçen yüzyılda Dostoyevski Rusya tarihinde olmasaydı anlayamazdık. Belki de hiç romanı olmadığı için Osmanlıyı anlayamadık. Biz Düyûn-ı Umûmiyye’nin ne felâket olduğunu anlamadık, çünkü romanı yoktu. Biz, harf devrimini anlayamadık, romanı yoktu çünkü...”⁵ Bu sözler, tarihî olaylara nüfuz edebilmek için edebiyata olan gereksinimi vurgular. Yine siyasî fikirlerin kendilerine halk arasında yer açabilmek için kullandıkları en etkili yöntem bu fikirleri edebî eserlerde işlemek olmuştur. Dolayısıyla siyaset, tarih ve felsefe gibi alanlar kendilerini daha iyi ifade edebilmek için edebiyattan faydalanmaktadırlar. Hatta bu faydalanmanın bazı zamanlarda planlı programlı bir çalışma hâline dönüştüğü de olmuştur. İktidarı elinde bulunduranların kendi ideolojik fikirlerini halka benimsetebilmek için edebiyatı bu yönde kullandıklarını görmekteyiz. Bilinçli olarak yapılan bu tür bir müdahalenin edebiyat alanında meydana getirdikleri Selçuk Çıkla tarafından şöyle ifade edilir: “Türkiye’de 1923-1950 yılları arasında devletin çeşitli kademelerindeki yöneticilerinin sadece sosyal ve siyasî alanlara değil, aynı zamanda sanat alanlarına da müdahale ettiği bilinmektedir. Bu müdahaleler Türkiye’de bir edebiyat kanonunun oluşmasına yol açmıştır.”⁶ Edebiyatın sahip olduğu özelliklerin halk üzerindeki etkisi siyasîler

⁴ Adem Can, “Romancı Gözüyle Milli Mücadele’de Anadolu İnsanı”, *Tarihte Roman Romanda Tarih Paneli Bildirileri*, Erzincan 2015, (Editörler; Erol Kaya-Selçuk Çıkla), Hermes Ofset, Ankara 2016, s. 121.

⁵ Alev Alatlı, “Belki de Hiç Romanı Olmadığı İçin Osmanlıyı Anlayamadık”, *Kültür Dünyası*, S. 19, Aralık 1998, s. 29.

⁶ Selçuk Çıkla, “Türk Edebiyatında Kanon ve İnkılâp Kanonu” *Muhafazakâr Düşünce*, S.13-14, yaz-güz 2007, s. 47-68.

tarafından da kullanılmıştır. Diyebiliriz ki edebiyat diğer alanların etkisine ve kullanımına oldukça açık bir alandır.

Edebiyat üzerinde etkili olan siyaset, tarih, sosyoloji gibi farklı alanlar bulunmakla birlikte, edebiyatın da faydalandığı çeşitli alanlar vardır. Bu faydalanmayı tarih ve edebiyat arasındaki ilişki çerçevesinde değerlendirecek olursak tarih, edebî eserin oluşumunda sanatçı için bulunmaz imkânlar sunan bir alandır. Yazar, eserini kurma aşamasında olay, kişi, mekân, zaman ve imge noktasında tarihten faydalanabilir. Tarihî bilgilerden yola çıkarak kendi kurmacasını inşa edebilir. Bu noktada sanatçının tarihe olan bakışı, tarihi sadece bir esin kaynağı olarak görmenin ötesine geçmez. Bu konuda Orhan Pamuk şunları söyler:

“Tarih bana taze, el sürülmemiş ve bir sürü yeni olanak tanıyan imgeler sunan bir hazine gibi geliyor... Benim için tarih, günümüz gibi anlamlandırılması gereken bir dünya değildir; yalnızca bir imge deposudur. Bu hazineden işime yarayacak ne varsa çekip kullanabilirim diye düşünürüm.”⁷

Bu ifadeler sanatçının tarihe olan bakışını açıklamaktadır. Bu aslında tarih ve edebiyat arasında nasıl bir faydalanma olduğunun da başka bir ifade şeklidir.

Tarih ve edebiyat arasındaki ilişkinin niteliği romanın gerçekliğini de belirler. İkisi arasındaki geçişler tutarlı bir şekilde gerçekleştirildiği takdirde herhangi bir sorun oluşmamaktadır. Tarihî roman yazarlarının bu hususa dikkat etmeleri gerekir. Öyle ki tarihî roman yazarları kurgu bağlamında diğer yazarlar kadar özgür değildirler. Çünkü okuyucunun zihninde az çok malumat sahibi olduğu bir tarihî bilgi vardır. “Tarihsel bir olayı kurgulayan romancının kurmaca özgürlüğü ve hayalleri, tarihî olaylar arasındaki boşlukları doldurmak ve bugüne dek tam olarak aydınlatılmamış tarihî olguları açıklamakla sınırlı olmalıdır.”⁸ Bu yüzden tarihî roman yazarları önce tarihî bilgileri öğrenebilmek için tarihî kaynaklara yönelirler. Yazacakları dönemi araştırdıktan sonra kurguya giderler. Örneğin Tarık Buğra'nın romanlarını yazarken pek çok tarihî kaynağı incelediğini bilmekteyiz. Bununla ilgili olarak Buğra, Küçük Ağa'nın senaryosuna dair; “Yörüngesine daha üç, dört yaşlarımda girdiğimi sandığım Küçük Ağa dizisini, yazmak isteğiyle, ilk defa işte

⁷ Orhan Pamuk, *Öteki Renkler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999, s. 112-113.

⁸ Cüneyt Kanat, *Tarihin Medya İle İmtihani*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2012, s. 64.

orada düşündüm. Kitaplara artık bu isteğin açısından bakıyordum: Nutuk... Cebesoy'un, Karabekir'in ve daha başkalarının hatıraları... dergi ve gazete ciltleri..."⁹ Hatta günümüzdeki tarihî romanlarda romanın sonuna kaynakça eklendiği dahi görülmektedir. İskender Pala'nın *Şah ve Sultan* isimli tarihî romanında eserin sonuna kaynakça ve kronoloji eklenmiştir.

Tarihî roman konusunda bir başka önemli mevzu ise tarihî bilgilerin ayıklanması işlemidir. Yazar, kurgusuyla ilgili tarihî dönemi öğrendikten sonra işine yarayacak olan bilgiler arasından seçim yapar. Aslında tarihî bilginin kendisi de bir seçme işlemine dayanmaktadır.

“Geçmiş bilgisinin derlenip sınıflandırılması ve bir takım genellemelerle kurulmuş bir anlatıya dönüşmesi halinde tarihsel bir anlatı ortaya çıkıyor. Aksi takdirde, mesela bir kentin on yıllık yaşantısı hiçbir şey atlanmadan anlatılmaya çalışılsa, en azından on yıllık bir süreye ihtiyaç olurdu; ama biliyoruz ki tarihçi de romancı gibi, geçmişte yaşanmışlıklar arasından bir seçme yapıyor ve bunların kimisini tarihsel olarak kaydederken kimisini de tarih dışı bırakıyor.”¹⁰

Bu açıdan bakıldığında tarihî roman aslında tarihçinin seçiminin üstüne romancı tarafından yapılan ikinci bir seçime dayanır.

“Tarihsel gerçeklik önce tarihçinin, yani tarihsel olayları kaydeden kişinin yorumuna, değerlendirmesine tabi tutulur. İnsanlar, tarihsel gerçeklikleri, olayları kaydeden tarihçinin yorumlarına göre izlemek durumundadırlar. Yani tarihsel olaylar bir bakıma sübjektif karakterlidir. İlk elde erozyona uğrayan tarih, tarihî roman aşamasında kurgu denilen ikinci bir değişime girer.”¹¹

Yazarın seçimi de tıpkı tarihçi gibi sahip olunan dünya görüşü doğrultusunda gerçekleşir. Romancı bu noktada oldukça serbesttir. Nitekim kurgu zaten belli bir amaç doğrultusunda yapılır. Yazar, tarihten sadece kurgusuna uygun olan malzemeyi seçer. Sadık Tural, bu süreç hakkında şunları söyler: “Tarih romancısı, vesikanın ortaya koyduğu malzemeyi önce öğrenir; sonra kendisine tesir eden unsurlar

⁹ Buğra, *Politika Dışı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2014, s. 201.

¹⁰ A. Ömer Türkeş, “Romana Yazılan Tarih”, *Edebiyatın Omzundaki Melek,-Edebiyatın Tarihle İlişkisi Üzerine Yazılar-*, haz. Zeynep Uysal, İletişim Yayınları, İstanbul 2011, s. 81.

¹¹ Yakup Çelik, “Tarih ve Tarihî Roman Arasındaki İlişki-Tarihî Romanda Kişiler”, *Bilig*, yıl: 2002, S. 22, s. 53.

arasından seçmeler, ayıklamalar yapar; daha sonra da, edebî yaratmanın sihri ile onlara can verir.”¹²

Tarihî romanın yeni bir tür olarak ortaya çıkışı 19. yüzyıla dayanır. Walter Scott’un *Waverly*’i dünya edebiyatındaki ilk tarihî roman olarak kabul edilir. Bu romanın yazılış tarihi 1814’tür.¹³ Walter Scott’un tarihî roman dalında öncü kabul edilmesinin en büyük sebebi bu türü destandan büyük ölçüde farklılaştırmasıdır. Scott, tüm aksiyonun bir kahraman etrafında döndüğü ve bu kahramanın bir tip olarak değerlendirildiği görünümünden uzaklaştırarak onu karaktere yaklaştırır. Bizdeki ilk tarihî roman ise *Cezmi*’dir. Türk edebiyatında, tarihî romanın ortaya çıkış süreci Avrupa’dan farklılık arz eder. Öyle ki bizde ilk roman olarak kabul edilen Şemsettin Sami’nin *Taaşuk-ı Talat ve Fitnat* isimli romanın yazılış tarihi 1872’dir. İlk tarihî romanımız olan *Cezmi* ise bu tarihe oldukça yakın olan 1880 yılında yazılmıştır. Hâlbuki Avrupa’da romanın tarihi 17. yüzyıl’a *Don Kişot*’a kadar gider. Avrupa’da tarihî roman, roman türünün ortaya çıkışından yaklaşık iki yüzyıl sonrasına rastlar. Türk edebiyatında romanın ortaya çıkışıyla birlikte tarihî roman türünün de eş zamanlı olarak ortaya çıkması dönemin yazarlarının fikirlerini edebiyat aracılığı ile halka yaymak istemelerine bağlanabilir. Bu bakımdan Tanzimat dönemi yazarları için edebiyat, geçmişte zaferlerle dolu parlak bir dönemin hatırlatılarak halkta tarih şuuru oluşturulması için bulunmaz bir nimettir.

Tarihî romanın gerek bizim edebiyatımızda gerekse de diğer edebiyatlarda ortaya çıktığı devirden itibaren karşılaştığı en önemli sorun gerçeklik meselesi olmuştur. Edebiyatımızda daha *Cezmi*’den itibaren bu tartışmaları görmek mümkündür. Roman, içeriğindeki bilgilerin doğruluğu ve gerçekliği yönünden çeşitli tartışmaların odağı hâline gelmiştir. Özellikle romandaki bilgi yanlışları Namık Kemal’in cehaletle suçlanmasına sebebiyet vermiştir.¹⁴ Bu bakımdan tarihî roman yazarı anlatacağı dönemi çok iyi bilmek zorundadır. Yazar, bunun için tarih biliminin

¹² Sadık K. Tural, “Tarihî Roman ve Atsız’ın Tarihî Romanları Üzerine Düşünceler”, *Atsız Armağanı*, haz. Erol Güngör, Ötüken Yayınları, İstanbul 1976, s. 97.

¹³ Türkeş, “Romana Yazılan Tarih”, s. 82

¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bk. M. Fatih Andı, “Namık Kemal’in *Cezmi* Romanına Dair Devrinde Yapılan Münakaşalar”, *Edebiyat Araştırmaları I*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2000, s. 19-40.

imkanlarından faydalanır. Burada amaç, okuyucunun zihninde var olan tarihî bilgiyi çok fazla tahrip etmeden kurguyu bu yönde oluşturmaktır. Nitekim kurgu uğruna tarihî gerçek çok fazla tahrip edildiği zaman roman yazılış amacından sapar. Roman üzerine yapılması gereken tartışmalar tarihî gerçeklik ve yazarın bilgisizliği üzerine odaklanır. Bu da hiçbir romancı tarafından istenmez.

Tarihî romanın bizim edebiyatımızdaki serüveni Namık Kemal'in yazdığı *Cezmi* ile başlar. Bu romanda 16. yüzyıl Osmanlı-İran savaşları konu edilir. Roman daha çok tarihî vaka ve bilgileri esas almaktadır. Nitekim yazar yeri geldiğinde dipnotlarla romanda verdiği bilgilerin doğruluğunu okuyucuya kanıtlama gereği duyar. Özellikle Cumhuriyet'in ilk yıllarıyla beraber Oğuz Kağan Destanı'ndan itibaren Battal Gazi Destanı, Atilla Destanı, Köroğlu Destanı gibi destanların geniş ölçüde kaynak olarak kullanıldığı tarihi romanlar ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında Kemalettin Şükrü Orbay'ın *Oğuz Han* (1932) ve *Bozkurt* (1932) romanları, Aptullah Ziya Kozanoğlu'nun *Atlı Han* (1924), Oğuz Özdeş'in *Büyük Türk Romanı: Oğuz Han* (1964), Halide Edip'in *Battal Gazi* (1924), Murat Sertoğlu'un *Battal Gazi* (1967), Mehmet Seyda'nın *Köroğlu* (1969) gibi romanlar destanların etkisinin en fazla görüldüğü romanlardır.¹⁵ Tarihî romanın seyri bu alanda bir kırılma olarak kabul edilebilecek “vakanın içindeki insan psikolojisinin değişimini takip eden roman anlayışı ile devam eder.”¹⁶ Bu anlayışın ilk örneği ise *Osmancık* olur. Tarık Buğra, bu romanıyla milliyetçi-muhafazakâr akımın en edebî şahsiyeti olmayı başarır. “Necip Fazıl Kısakürek'in başını çektiği Türk-İslâm sentezci düşünce, en iyi ifadesini yine Necip Fazıl'ın oyunlarında bulur. İsmail Hami Danişmend, Hüseyin Namık Orkun, Mustafa Necati Sepetçioğlu ve Adalet Ergenekon'un romanlarını dâhil edebileceğimiz akımın en edebî şahsiyeti ise kuşkusuz Tarık Buğra'dır.”¹⁷ Günümüzde tarihî kurgular, postmodern tarih romanları ile devam etmektedir. Bu alanda da İhsan Oktay Anar, İskender Pala ve Orhan Pamuk gibi isimler sayılabilir.

¹⁵ Muharrem Kaya, *Türk Romanında Destan Etkisi*, Kesit Yayınları, İstanbul 2015.

¹⁶ Hülya Argunşah, “Tarihî Romanın Yükselişi” *Tarih ve Roman*, Kesit Yayınları, İstanbul, Kasım 2016, s. 41.

¹⁷ Türkes, “Romana Yazılan Tarih”, s. 128.

Tarihî roman alanında müstesna bir yere sahip olan Tarık Buğra'nın *Osmancık* isimli romanı ilk olarak 1983 yılında 3 Mart-21 Haziran tarihleri arasında Tercüman gazetesinde tefrika edilmiştir ve Türkiye Milli Kültür Vakfı Edebiyat Ödülü'nü almıştır. Roman, televizyon dizisi olarak da gösterilmiştir.¹⁸

“Yücel Çakmaklı, Küçük Ağa'daki başarısından cesaret alarak *Osmancık*'ı da *Kuruluş* adıyla 12 bölümlük bir televizyon dizisi haline getirmiştir. 10 Ocak-27 Mart 1988 tarihleri arasında televizyonun birinci kanalında gösterilen *Kuruluş*, Türk televizyon tarihinin en büyük ve en çok tartışılan prodüksiyonlarından biri olmak bakımından ayrı bir önem taşır. Çakmaklı'nın özellikle savaş sahnelerini çekerken zorlanması ve montaj safhasında giderilebilecek bazı fazlalıkların ve kusurların olduğu gibi ekrana yansımaları ağır eleştirilere konu olmuştur.”¹⁹

Bu romanda Osmanlının kuruluşu ele alınır. Tarihî olarak muğlak bir dönem olan kuruluş dönemine Tarık Buğra, birtakım tarihî bilgilerden yola çıkarak kendince bir yorum getirmiştir. Bu yorumun niteliği Tarık Buğra'nın kendi ifadesiyle “Osmanlı'nın büyümesini tam olarak kavrayıp tam olarak anlatmaktır”²⁰ şeklinde açıklanır. Yine yazar, romanın yazılış sürecinde “Osmanlının sırrı nedir?”²¹ sorusundan yola çıktığını söyler. Bu soruya muhataplarınca farklı cevaplar verilmiştir. Nitekim tarihin bu dönemiyle alakalı olarak günümüze çok fazla kaynak kaldığı söylenemez. Eldekiler de birbirini tekrar eder niteliktedir. Böyle bir durumun oluşması Osmanlının kuruluşunu açıklamada araştırmacıların birbirinden farklı görüşler ortaya atmalarına sebebiyet vermiştir. Araştırmacıların bu görüşlerinin oluşumunda sahip oldukları dünya görüşü, siyasi fikirler, fikirlerinin oluşumunda esas aldıkları kaynaklar tarihe olan bakışlarını farklı kılmıştır. Kimisi Osmanlının kuruluşunu toplumsal zorunluluklara, kimisi ekonomik sebeplere, kimisi savaşlardaki başarılarla, kimisi coğrafi etkenlere bağlarken, kimisi efsanelerin gerçekliğine dayandırmıştır. Şüphesiz bunların tümünün birden kuruluşta etkili olmasının yanında araştırmacılar bunlardan birini görüşlerinin temelini oluşturmada dayanak noktası olarak kullanmışlardır. Tarihin bu dönemiyle alakalı olarak yaşanan eksiklik

¹⁸ Beşir Ayvazoğlu, *Büyük Ağa Tarık Buğra*, Kapı Yayınları, 4. bs., İstanbul 2011, s. 129.

¹⁹ Ayvazoğlu, *Büyük Ağa Tarık Buğra*, s. 13.

²⁰ Buğra, *Politika Dışı*, s. 245.

²¹ Buğra, *Politika Dışı*, s. 247.

sanatçılarımız tarafından doldurulmak istenmiştir. Tarihî roman yazarlarımızın tarihin boşluklarını doldurmak gibi bir görevleri de vardır. Bu tür romanlar aslında yeni bir tarih okumasıdır.

“Tarihî olayları kaynaklarıyla birlikte ele alan iyi romanları yeni bir tarih okuması kabul etmekte sakınca yoktur. Sanat adamı dikkatiyle okunmuş tarihin sadece edebiyat meraklıları için değil tarihçiler içinde çok faydalı olacağı açıktır. Zira büyük eserler vermiş tarihî romancıların tarih ilminden sonuna kadar istifade ettiklerini biliyoruz.”²²

Tarık Buğra, bu dönemi açıklamada milliyetçi ve muhafazakâr bir tavır sergiler. *Osmanlık*, bu bakımdan daha çok dinî ve millî duyguları aksettirir. Kuruluşu dair karşıt ideolojinin argümanlarını dikkate almaz. Tarık Buğra için esas olan dünyanın en uzun ömürlü ve medenî devletini ancak bu özelliklere sahip insanların kurmuş olabileceğini anlatmaktır. Bu yüzden romanda esas meselelerden birisi de insandır. Neticede devleti oluşturan toplum insanlardan meydana gelir. *Osmanlık*'ta biz bu dönemin insanlarını tüm özellikleriyle görürüz. Tarık Buğra, o dönemin insanını adeta karşımıza çıkarır. “Tarihî kaynaklara dayanan iyi kurgulanmış bir roman, bizi bahsettiği zamandaki insanın karşısına çıkarabilir. Bu neredeyse tarihi yaşamak anlamına gelir.”²³ Bu insanların sahip oldukları nitelikler devletin niteliğini de belirler. Tarık Buğra'nın, bunu anlatabilmek için benzer görüşü taşıyan tarih kaynaklarına başvurduğu aşîkârdır.

²² Can, “Romancı Gözüyle Milli Mücadele’de Anadolu İnsanı”, s. 122.

²³ Can, “Romancı Gözüyle Milli Mücadele’de Anadolu İnsanı”, s. 122.

II. BÖLÜM

2. TARİHİ KAYNAKLAR

2.1 Osmanlı Kronikleri

2.1.1 Hanedanın Şeceresi

Osmancık romanında, Osman Bey'in şeceresinin soy itibariyle Nuh peygambere kadar götürüldüğünü görmekteyiz. Bu şekilde bir şecere bilgisinin romanda kullanılmış olması tarihî kaynaklardan yararlanıldığına göstergesidir. Romanda Osman'ın soyuna dair bilgi, Ede Balı²⁴ ile karşılaşmasından sonra kendi iç âlemine dönerek geçmişe dair düşüncelere dalması esnasında verilir. Ede Balı'nın ona verdiği tavsiyelerle Osman Gazi, ceddini hatırlar. Bu olay romanda şu şekilde geçer:

“O, sanki babası Ertuğrul'dur. Yok ama, babası değil, babasından ve babasının gaza yoldaşlarından dinlediği, dedesi Süleyman Şah'tır; dedesinin babası Kaya Alp'tır ve birbirlerinin babası, Kızıl Buğa'dır, Bayıntur'dur, Aykuluk'tur, Doğan'dır; kısacası Yâfes'ten Nuh'a kadar bütün ceddidir.”²⁵

Yazar tarafından kabul edilerek artık romanın malzemesi haline gelen Osman Gazi'nin soyunu Hz. Nuh'a kadar dayandırma mevzuu aslında kronik yazarları tarafından çeşitli eserlerde ve *Şecere-i Terakime*' de anlatılır. Âşıkpaşazade, kitabında uzunca bir isim silsilesi verip Osman Gazi'nin soyunu Nuh Peygamber'e kadar götürür:

“Osman Gazi ibn Ertogrıl Gazi ibn Süleyman Şah Gazi ibn Kayaalp ibn Kızıl Boga ibn Bayıntur ibn Aykolug ibn Togar ibn Kayıntur ibn Sunkur ibn Bakıyı ibn Sugar ibn Toktemür ibn Basuk ibn Gök Alp ibn Oguz ibn Karahan ibn Aykutluk ibn Tozak ibn Karahan ibn Baysub ibn Kaman ibn Kızıl Boga ibn Baybus ibn Togar ibn Sevinç ibn Çarboga ibn Kurtılmış ibn Karaca ibn Amudı ibn Karalu Oglan ibn Süleyman Şah ibn Karahul ibn Korluga ibn Yantemür ibn Turtmış ibn Çin ibn Maçin ibn Yafes ibn Nuh Nebi aleyhisselam”²⁶

Tarık Buğra, bu tarihî hadiseyi romanında kahramanın zihin dünyasında var ederek romanı için bir malzeme hâline getirmiştir. Bu hadisenin romana malzeme edilmesi

²⁴ Bu ismin yazımı Tarık Buğra'nın romandaki kullanımına uygun olarak çalışmanın tümünde Ede Balı olarak yazılmıştır.

²⁵ Tarık Buğra, *Osmancık*, Ötüken Neşriyat, 29. bs., İstanbul 2010, s. 16. (Çalışmada kullanılan alıntılardaki sayfa numaralarının tümü bu baskıya aittir.).

²⁶ Âşıkpaşazâde, *Osmanoğullarının Tarihi (Tevârih-i Al-i Osmân)*, Hazırlayanlar; Kemal Yavuz-M.A. Yekta Saraç, Gökkubbe Yayınları, İstanbul 2003, s. 321.

aslında yazarın romanında oluşturmak istediği gerçekliğe uygundur. Çünkü Tarık Buğra, romanda esas olarak şuurlu ve millî değerlere bağlı bir kahraman portresi çizmeye çalışır. Yukarıdaki soy kütüğü de eserde bu duruma yardım eden bir nitelik kazanır.

Osman Gazi, roman boyunca Oğuz neslinden olduğunu yeri geldikçe vurgular veya anlatıcı tarafından Oğuz'a mensubiyetine dair bilgi verilir. “Onların geldikleri yerden, Diyar-ı Rum’a daha önce de, daha sonra da gelen boylar vardır; Kayı dâhil, sadece Oğuzlardan yirmi dört boy vardır.”²⁷ Yazar burada Oğuz boylarının geleneksel anlatıya göre yirmi dört boy olmasına göndermede bulunarak bu bilgiyi romanında kullanır. Oğuzların yirmi dört boydan oluşması genel olarak Türk kavimlerinde kabul edilmiş ve çeşitli tarihî kaynaklarda bununla ilgili bilgiler verilmiştir. *Behcettü't Tevârih*'in yazarı Şükrullah, Karakoyunlu hükümdarı Mirza Cihanşah'a ikinci Murad'ın elçisi olarak gittiğinde orada Oğuzların tarihini anlatan bir kitabın kendisine okunduğundan söz eder. Buna göre Oğuz Han'ın altı oğlu vardır ve Türklerin soyu bu oğullara dayanmaktadır.²⁸ Yine *Şecere-i Terakime* adlı eserde Oğuz Han'ın oğulları ve torunlarının anlatıldığı bir bölüm vardır.²⁹ Ayrıca bu eserde tarihçilerin sadece isim silsilesi olarak verdikleri şecere neden-sonuç ilişkisine dayalı olarak anlatılır. Nuh'un oğlu Yafes'in ve onun oğlu Türk'ün hikâyesi şu şekilde verilir:

“Gemiden çıkan insanların hepsi hasta oldular. Nuh Peygamber, üç oğlu ve üç gelini ile, iyileştiler. Onlardan başka insanların hepsi öldüler. Ondandır sonra Nuh Peygamber üç oğlunun her birini bir yere gönderdi. Ham adlı oğlunu Hindistan ülkesine gönderdi, Sam adlı oğlunu İran memleketine gönderdi ve Yafes adlı oğlunu Kuzey Kutbu tarafına gönderdi. Ve üçüne de dedi ki: İnsanoğullarından siz üçünüzden başka kimse kalmadı. Şimdi üçünüz üç yurttadır. Ne zaman çoluk çocuğunuz çoğalırsa, o, yerleri yurt kılıp oturun, dedi. Yafes'e bazıları peygamber idi demişlerdir. Ve bazıları peygamber değil demişlerdir. Yafes babasının emri ile Cildi dağından gidip İtil ve Yayık suyunun yakasına vardı. İki yüzelli yıl orada durdu, sonra vefat etti.

²⁷ Buğra, *Osmancık*, s. 35.

²⁸ Hüseyin Nihal Atsız, *Üç Osmanlı Tarihi*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2016, s. 204.

²⁹ Ebülğazi Bahadır Han, *Şecere-i Terakime* (Türklerin Soy Kütüğü), haz. Muharrem Ergin, Tercüman 1001 Temel Eser, s. 44-45.

Sekiz oğlu var idi. Çocukları pek çok olmuştu. Çocuklarının adları şunlardır: Türk, Hazar, Saklap, Rus, Ming, Çin, Kimeri”³⁰

Romanın bir başka yerinde ise Osman Gazi'nin başarılı olması durumunda bunun aynı zamanda Oğuzların başarısı olacağı söylenir. “Ede Balı, Malhun Hatun'u bana ötesi için ver. Ede Balı, ben Malhun Hatun'u, gayrı, ötesi için isterim. Sana, benim Zümrüd Anka'm odur derim. Ver ki, Oğuz'lar, yıldızlara gitsin.”³¹

Osman Bey'i Oğuz Han'a bağlayan bir başka kronik ise *Neşri Tarihi*'dir. Bu kaynağın önemi soyun kökenini Oğuz Han'a bağlaması ve bunun sebebini ayrıntılı bir şekilde anlatmasından ileri gelir. Bu kronik, Oğuzları oldukça yücelten bir tarih kitabıdır. Kitabın ilk kısmı Oğuzların ne şekilde Müslüman olduklarından başlayarak Oğuz Han'ın öneminden bahseder. *Neşri Tarihi*'nde, *Aşıkpaşazâde Tarihi*'nden farklı olarak daha çok Oğuz neslinin kutsiyetinden söz edilir. Bu kutsallık Oğuz Han'ın Türkler arasında İslamiyet'i ilk olarak kabul ederek kavmini de bu dine davet etmesinden kaynaklanır. Bu durum Oğuz Han'ı yücelten bir haslet olarak kabul edilmiştir. Neşri, bununla ilgili olarak şu ifadeleri kullanır:

“Kara Han'ın Oğuz adında bir oğlu oldu. Yüce Allah, onu kendi birliği yoluna sevk etti. Oğuz Han, güzel yüzlü, gösterişli, cesur, cömert, güzel vücutlu, orta boylu bir genç idi. Yüzünde İslamlık nuru parlardı. Türkler, onun güzel yüzlülüğüne hayranlık duyarlardı. Türklerden, kavmini ilk önce hak dinine yani İslam'a davet eden odur.”³²

Neşri Tarihi'ndeki bu ifadeler Oğuz Han'ın Türkler arasında nasıl bir imaja sahip olduğunu gösterir. Oğuz Han, Türkler arasında ilk Müslüman olması itibarıyla onun soyuna da kutsallık atfedilir. Bundan sonra Oğuz Han neslinden gelen hükümdarlar İslamiyet'i yayma uğruna savaşıacaklardır. Bu bakımdan Oğuz Han, Türk tarihinde bir dönüm noktası hâline getirilmiştir.

Oğuzların bu ulvî görevine roman içinde de sık sık değinilir. Yazar, Oğuz boyunun kutlu bir boy olduğunu kahramanlarına söyler. Şeyh Ede Balı, bu ulvî göreve dair romanda şu şekilde konuşur:

³⁰ Ebülgazi Bahadır Han, *Şecere-i Terakime* s. 23.

³¹ Buğra, *Osmancık*, s. 95.

³² Mehmed Neşri, *Osmanlı Tarihi*, haz. Necdet Öztürk, Timaş Yayınları, İstanbul 2011, s. 24.

“Kayı boyu, Ede Balı’ya göre, Tanrı görevlisidir; Kayı boyu, gücünün ulaştığı yörelere adaleti kurmakla görevlidir; Kayı boyu, gücünün ulaştığı yörelerde insanlara güven, huzur, varlık ve hoş geçim sağlamakla görevlidir; Kayı boyu, başta Oğuzları, birleştirmekle, bütünleştirmekle, onarmakla, yüceltmekle görevlidir ve Kayı boyu bu görevi üstlenip başarmaya mecburdur.”³³

Oğuzların roman içinde bu şekilde kutsal bir görev üstlenmesinin kaynağı, görüldüğü gibi *Neşri Tarihi*’ndeki Oğuz Han’ın misyonuna dayanmaktadır. Romanda Osman Bey karakteri, motivasyonunu çoğu zaman Oğuz’a hizmet etme noktasında oluşturacaktır. Nitekim Osman Bey, Oğuzların tarihî görevine uygun olarak kendini gaza yoluna adar. Yaptığı çoğu şeyde Oğuz boyunu düşünür. Romanda bu duruma örnek olarak Osman Gazi’nin iç konuşması şu şekilde verilir:

“Osman beğ Kayı’ya .. Kayı Oğuz’a .. Oğuz Hak yoluna diyor ve her zaman bunu diyor ve sadece bunu diyor. Çünkü Osman beğ, bütün idrak gücüyle inanmaktadır ki, Göklerdeki ve yerdeki ordular Allah’ındır.”³⁴

Görüldüğü gibi roman kahramanı Osman Bey, kendi iç motivasyonunu, tarihî kaynaklarda Oğuz boyuna atfedilen göreve uygun olarak geliştirir. Bu durum roman kahramanının kendi hedefleriyle Oğuz boyunun hedeflerini ortak kılmaktadır. Böylece Osman Bey geleneğe kendini eklemiş olur. Bu aslında Türk devletlerinde egemen olan “kut” anlayışıdır. Buna göre Oğuz boyu Tanrı tarafından görevlendirilmiştir ve yönetimi tanrı adına kullanır. Osman Bey de bu boya kendini dâhil ederek egemenliğini “kut” anlayışı ile meşrulaştırır.

Romanda kullanılan bir başka tarihî bilgi ise Oğuzların yirmi dört boy olmasıdır. Oğuz Han, babası Kara Han ile Müslümanlık uğruna savaşır. Onu mağlup ederek topraklarını ele geçirir. Daha sonrasında Oğuz Han’ın altı oğlu olur. Bunların da dörder oğulları olur.

“Oğuz Han’ın altı oğlunun adı şöyledir; Gün Han, Ay Han, Yıldız Han, Gök Han, Dağ Han, Deniz Han.

Gün Han’ın oğulları şunlardır; Kayı, Bayat, Alka Evli, Kara Evli

Ay Han’ın oğulları şunlardır; Yazır, Döger, Dodurga, Yaparlı

³³ Buğra, *Osmancık*, s. 97.

³⁴ Buğra, *Osmancık*, s. 295.

Yıldız Han'ın oğulları; Avşar, Kırtok, Beydili, Karkın
Gök Han'ın oğulları; Bayındır, Becene, Çavundur, Çepni
Dağ Han'ın oğulları; Salur, Eymür, Ala-yuntlu, Üregir
Deniz Han'ın oğulları; İğdir, Bulduz, Yıva, Kınık”³⁵

Böylece toplamda yirmi dört oğuldan yirmi dört boy oluşur. Oğuzlar bu soy kütüğüne dayalı olarak kendilerini tanımlarlar. Bu soy kütüğü *Neşri Tarihi*'ndeki şekliyle romanda da yer alır. “Onların geldikleri yerden, Diyar-ı Rum'a daha önce de, daha sonra da gelen boylar vardır; Kayı dâhil, sadece Oğuzlardan yirmi dört boy vardır.”³⁶ Tarık Buğra, Oğuzların yirmi dört boy olduğuna dair *Neşri Tarihi*'ndeki bu bilgiyi kullanmıştır.

Oruç Bey Tarihi, tıpkı diğer tarihî kaynaklarda olduğu gibi soy kütüğünü Nuh peygambere kadar götürür.

“Osman Hanedanı'nın neslini bil: Babası Ertuğrul, onun babası Süleymanşah, onun babası Kaya Alp, onun babası Kızıl Buğa, onun babası Baytur, onun babası Aykulug Ağa, onun babası Tugar, onun babası Kayıtnun, onun babası Baysunkur, onun babası Bakı Ağa, onun babası Sugaçaf, onun babası Temür, onun babası Basak, onun babası Gök Alp, onun babası Oğuz, onun babası Kara Han, onun babası Kutluca Ağa, onun babası Tozak. Böylece 38 kişidir ki Nuh Peygamber'in oğlu Yâfes'e çıkar.”³⁷

Bu soy kütüğünde de yine hem Nuh peygamberi hem de Osman Gazi'nin dedesi olarak Süleyman Şah'ı görmekteyiz. Hüseyin Nihal Atsız, bu soy kütüğüne bir dipnot düşerek bunların Ertuğrul Gazi hariç tümünün uydurma olduğunu söylemiştir.³⁸ Tabi burada bizim için önemli olan nokta bu soy ağacının gerçekliği değil, bunun roman için bir malzeme hâline gelmiş olmasıdır. Dolayısıyla Tarık Buğra, bu soy ağacının uydurma olduğunu elbette biliyordu ve romanında Osman Bey karakterinin geçmişle olan bağının kurulması noktasında bu soy ağacından yararlanmıştı. Hanedanın şeceresinin uydurma olduğuna dair Colin Imber, “Osmanlı

³⁵ Mehmed Neşri, *Osmanlı Tarihi*, haz. Necdet Öztürk, Timaş Yayınları, İstanbul 2011, s. 24.

³⁶ Buğra, *Osmancık*, s. 35.

³⁷ *Oruç Beg Tarihi*, haz. Hüseyin Nihal Atsız, Tercüman 1001 Temel Eser, s. 19.

³⁸ Atsız, *Oruç Bey Tarihi*, s. 19.

Hanedan Efsanesi” adlı makalesinde detaylı bilgiler verir.³⁹ Yine bir başka araştırmacı Mehmet Ali Kılıçbay bu konuyla alakalı olarak şunları söyler: “I. Murat zamanında Osmanlı’nın Kayı’ya mensubiyetinin çıkartılması aynı nedenlerden kaynaklanıyor. Osmanlı Anadolu beylikleri üzerine yürümeye başladığı zaman, soylu-soysuz tartışmaları, sen bunu nasıl yaparsın vs.”⁴⁰ Aynı yazının devamında araştırmacı Osmanlı hanedanının altı yüz yıl boyunca değişmemesini de bu şecerenin yarattığı imaja bağlar. Taner Timur, “Kurucu Efsaneler ve Devlet” adlı makalesinde kurucu hanedana bağlı efsanelerin diğer ülkelerde de yaygın olduğunu söyleyerek örnekler verir.⁴¹

Tüm bu bilgilerden yola çıkarak diyebiliriz ki Tarık Buğra, tarihî kaynaklarda yer alan bilgileri, Osman Gazi’yi idealist bir kahramana dönüştürmede yardımcı bir unsur olarak kullanmıştır. Bu durum kahramanı eser içindeki fikirleri taşıma noktasında daha işlevsel hâle getirmiştir. Osmancık’ın Osman Gazi’ye dönüşüm sürecinde soyunu Nuh Peygamber’e dayandırması şüphesiz kahraman için manevî bir motivasyon kaynağına dönüşmüştür. Bu durum roman kahramanını destan kahramanlarına yaklaştırmaktadır. Destan kahramanlarının bu şekilde manevi bir temele dayandırılması onun için büyük önem taşımaktaydı. Sonuç olarak diyebiliriz ki kahramanların bu şekilde yüceltilmesi hem destanlarda hem de kroniklerde aynı amaca hizmet etmiştir. Tarık Buğra da bu tarihî gerçekliği aynı amaçla eserinde kullanarak kahramanına manevi bir hüviyet kazandırmıştır.

2.1.2 Romanın Başkahramanı Osman Gazi

Osman Gazi’ye dair romandaki bilgilerin kaynağını ararken Osmancık isminden başlamak gerekir. Romana da ismini veren Osmancık, ilk gençliğinde deli dolu bir yeni yetmedir. Sonradan beyliğin başına geçtiğinde Osman Bey ismini alacaktır. Gaza faaliyetlerine başladığı zaman adı Osman Gazi olur. Daha sonrasında

³⁹ Colin Imber, “Osmanlı Hanedan Efsanesi” *Söğüt’ten İstanbul’a*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2015, s. 359.

⁴⁰ Mehmet Ali Kılıçbay, “Osmanlı Kuruluşunun Efsanevi Yanı”, *Osmanlı Devletinin Kuruluşu Panel Bildirileri, Efsaneler ve Gerçekler*, İmge Yayınevi, Ankara 2004, s. 30.

⁴¹ Taner Timur, “Kurucu Efsaneler ve Devlet” *Osmanlı Devletinin Kuruluşu Panel Bildirileri, Efsaneler ve Gerçekler*, İmge Yayınevi, Ankara 2004, s. 35.

ise Sultan Alâaddin tarafından Osman Şah Gazi adı verilir. Romanda, isimlendirmenin kişilik değişimi evrelerine uygun olarak gerçekleştiği görülmektedir. Roman kahramanının yaşadığı bu değişim süreci çeşitli araştırmacılar tarafından incelenmiştir.⁴² Kahramanın yaşadığı bu değişim süreci kısaca şu şekilde ifade olunabilir: “Osmancık’ın, benliğinin karanlık dünyasının sınırlarını olumlu yönden aşarak Osman Bey’e dönüşmesi, erginleşme sürecinin en önemli değişim ve kimlik kazanımıdır. Osmancık’ın, erginleşme süreci, tam olma, dünya ve ötelere kendine yakın kılma mefkûresi ışığında onu Osman Gazi Han’a dönüştürür.”⁴³ Romanın ilk bölümlerinde Osmancık isminin yazar tarafından çokça kullanılması onun beylik için henüz yetersiz olduğunu da vurgular. Osmancık ismi ilk bakışta yazar tarafından ortaya konulmuş bir isim ve Osman Bey’in gelişim sürecinin yazar tarafından ön plana çıkarılma kaygısının bir yansıması şeklinde düşünülebilir. Bu kısmen doğru da olabilir. Fakat bu isimlendirme klasik kaynaklarda mevcuttur. Dolayısıyla yazarın Osmancık ismini kullanırken bunlardan esinlenmiş olması muhtemeldir. Bu kaynak, *İbn Batuta Seyahatnamesi*’dir. *İbn Batuta Seyahatnamesi*’nde Osman Bey, Osmancık olarak anılır. İbn Batuta, Orhan Bey’i şu şekilde tanıtır: “Bursa'nın hâkimi Osmancık oğlu İhtiyarü'd-din Sultan Orhan Beğ'dir. ‘+cIk’, Türkçe’de küçük manasında takıdır. Osmanlı devletinin ikinci hükümdarı olup, doğumu 1281, ölümü ise 1362’dir.”⁴⁴ Dolayısıyla Osmancık ismi ilk defa İbn Batuta Seyahatnamesinde görülmektedir. Giese, “Osmanlı İmparatorluğu’nun Kuruluşu Meselesi” isimli makalesinde “-cık” ekinin burada küçültme anlamı taşımayıp Osman’ın yoldaşları arasında sevildiğinden bunu bir sevgi ifadesi olarak anlamak gerektiğini söyler.⁴⁵ Osmancık, aynı zamanda romanın da ismidir. Yazarın romanına bu ismi seçmesinin nedeni ise “romanın dramatik

⁴² Tarık Özcan, “Osmancık Romanının Arketipsel Sembolizm Bakımından Çözümlemesi”, *Bilig*, 26, s. 103-116. Veysel Şahin, Kahramanın Sonsuz Yolculuğunda Osmancık’ın Simgesel Halleri” *Firat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 25, s. 109-121. Selami Çakmakçı, “Osmancık romanında Başkişinin Arayış, Değişim ve Dönüşüm Süreci”, *Turkish Studies*, 6/3 Summer 2011, p. 1907-1923.

⁴³ Şahin, Kahramanın Sonsuz Yolculuğunda Osmancık’ın Simgesel Halleri” s. 112.

⁴⁴ İsmet Parmaksızoğlu, *İbn Batuta Seyahatnamesinden Seçmeler*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1989, s. 47.

⁴⁵ Friedrich Giese, “Osmanlı İmparatorluğu’nun Kuruluşu Meselesi”, *Söğüt’ten İstanbul’a*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2015, s. 155.

aksiyon ve entrik kurgusunu şekillendiren simge değerlerin ve onu kuran bireyin, bireyleşme macerasının devletin kuruluş süreciyle birlikte ele alınması.”⁴⁶ şeklinde izah edilebilir.

Romanda Osman karakterini ilk olarak Osmancık adıyla tanırız ve romanın ilgili bölümü boyunca bu karakter sürekli Osmancık olarak zikredilir. Osmancık isminin kaynağının *İbn Batuta Seyahatnamesi* olabileceğini söylemiştik. Romanın ilerleyen bölümlerinde yani Osmancık’ın bey seçilmesinden sonra ismi Osman Bey olarak değişir. Bu isim dönemin kroniklerinden olan *Heşt Bihîşt*’te de görülmektedir.⁴⁷ *Heşt Bihîşt*, Osman Gazi’nin bey seçilmesinden sonrasını kapsadığı için daha öncesine ait herhangi bir isimlendirme bulunmamaktadır. Yine kroniğin ilerleyen bölümlerinde Sultan Alâaddin’in Osman Bey’e sancak, kös, nakkare gibi bir takım hükümdarlık alameti olarak kabul edilen eşyaları göndermesiyle adı Osman Bey Gazi olur.⁴⁸ Kronik yazarının kullandığı isimleri Osman’ın gelişim süreçlerine göre şekillendirmesi romandaki isimlendirme ile ilgili olmalıdır. Nitekim Tarık Buğra’da benzer bir şekilde Sultan Alâaddin tarafından hükümdarlık alameti olarak kabul gören eşyaları Osman Bey’e göndermesinin ardından romanda ismi Osman Gazi Han olur. Bu isimlendirme aynı zamanda romanın beşinci bölümünün adını da oluşturur. Sonuç itibariyle Osman’ın gelişim süreçleri dikkate alınarak farklı unvanlarla anılması menşei itibariyle *Heşt Bihîşt* adlı eserle paralellik arz eder.

2.1.3 Osman Gazi’nin Etrafında Gelişen Olaylar

Osman Gazi’nin tarihî şahsiyetiyle alakalı olarak kaynağını Osmanlı kroniklerinden alan bazı olayların roman içinde kullanıldığını görmekteyiz. Romanda Germiyanlı bir kişi ile Osman Bey arasında yaşanan hadise kroniklerde de mevcuttur. Yazar, kroniklerde yer alan bu hadiseyi yeniden kurgulayarak romana dâhil etmiştir. Buna göre peş peşe fetihler yapan Osman Bey, beklenilmedik olaylarla karşı karşıya kalmaktadır. Bir gün Osman Bey’in huzuruna çıkan bir Germiyanlı

⁴⁶ Şahin, Kahramanın Sonsuz Yolculuğunda Osmancık’ın Simgesel Halleri”, s. 111.

⁴⁷ İdris-i Bitlisî, *Heşt Bihîşt*, 1. cilt, (Hazırlayanlar: Mehmet Karataş, Selim Kaya, Yaşar Baş), Bitlis Eğitim ve Tanıtma Vakfı Yayınları, Ankara. Birinci Hikâyet kısmında “Osman Bey” olarak geçer. s. 126. Üçüncü Hikâyet kısmında “Osman Bey Gazi” olarak geçer. s. 134.

⁴⁸ İdris-i Bitlisî, *Heşt Bihîşt*, s. 134.

ondan pazarın vergisini kendisine satmasını ister. Osman Bey vergi nedir ki diye sorar. Germiyanlı bu pazara gelen her şeyden ben vergi alırım, diye cevap verir ve Osman Bey sinirlenerek Germiyanlı adama senin bu kişilerden alacağın mı var ki der. Bunun üzerine olay şu şekilde devam eder:

“Adam açıklıyor:

- ‘Hanım; bu töredir. Bütün memleketlerde vardır ki, padişah olanlar alır.’ Osman gazi han öğrenmek istiyor:

- ‘Bunu Tanrı mı buyurdu, yoksa beğler kendileri mi yapmıştır?’

- ‘Hanım töredir; beğler komuştur.’ Cevap Osman gazi han’ı çok öfkeliendiriyor; Osmancık’laştırıyor:

- ‘Bir kişinin kazandığı başkasının olur mu? Ben onun malına ne koydum ki, bana akçe ver diyeyim? Bire kişi; var git. Gayri bu sözü bana deme ki, sana ziyanım dokunur.’⁴⁹

Romadaki bu olayın hemen hemen aynı şekilde Aşıkpaşazâde tarafından aktarıldığını görmekteyiz:

“Çün kim kadı ve sübaşı nasb olundu ve Pazar dahı turdı ve hutbe dahı kendü adına okundu, bu kez bu halk kanun isterler. Germiyan'dan bir kişi geldi. Eydür: ‘Bu pazarun bacını bana satun.’ dir. Bu kavm eyitdiler: ‘İmdi hana var.’ didiler. Ol kişi sürdi 'Osman Gazi'ye geldi, sözünü söyledi, eyitdi: ‘Hanum! Bu bazarun bacını bana sat.’ didi. 'Osman Gazi eydür: ‘Bac nedür?’ Ol kişi eydür: ‘Bazara her ne kim gelse ben andan akça alurın.’ dir. Osman Gazi eydür: ‘Bire kişi senün bu bazarda gelenlerde alımuñ mı var kim bunlardan akça istersin?’ Ol kişi eydür: ‘Hanum! Bu töredür, ve adetdür. Cemi’ vilayetlerde vardır kim padişahlar aldılar.’ didi. Osman Gazi eydür: ‘Tanrı buyruğı ve peygamber kavlı mıdur veya ol begler kendülerinden mi itdiler?’ didi. Bu kişi eydür: ‘Töredür hanum evvelden kalmışdur.’ didi. Osman Gazi gayetde gazaba geldi. Eydür: ‘Bire kişi kim kazana, kendünün mülki olur. Ben mal anun malında ne kodum ki bana akça vir diyem? Bire kişi! Yöri git! Bana bu sözi söyleme kim sana ziyanum deger.’ didi..”⁵⁰

Kronikte geçen bu vakanın romana aynı üslupla alındığı açıktır. Öyle anlaşılıyor ki Tarık Buğra, kuruluş döneminin dil ve üslubunu bu kaynaklara müracaat etmek suretiyle kurgulamıştır. Çünkü romanın vaka zamanıyla yazılma zamanı arasında neredeyse altı asırdan fazla bir süre vardır. Ayrıca romadaki vaka zamanına ait dil ve üslubun romancı tarafından aslına uygun olarak kurgulanması kurmacadaki

⁴⁹ Buğra, *Osmancık*, s. 318-319.

⁵⁰ *Aşıkpaşazâde Tarihi*, s. 340-341.

gerçeklik duygusunu da olumlu yönde etkileyecektir. Romancının anlattığı devrin üslubunu yansıtabilmesi için o devrin kaynaklarına başvurması kaçınılmazdır. Dolayısıyla Tarık Buğra da bunlara müracaat ederek dönemin üslubunu vermeye çalışmıştır.

Âşıkpaşazade'nin yukarıda anlattığı olayı, Osman Bey'in fetihlerinin ilerlediği ve fethedilen yerlerde yönetimin güçlendirilmesi gereğini vurgulayan simgesel bir anlatım olarak değerlendirebiliriz. Nitekim Osmanlı Devleti, Ortaçağ devletlerine hâkim olan adalet, maliye ve askeri olmak üzere üçlü bir yapıya dayanır.⁵¹ Bu olayı maliyenin düzenlenmesinin simgesel bir anlatımı olarak kabul edebiliriz. Özellikle olayın daha en başında Osman Bey'in kendi adına hutbe okutması, bağımsızlığın ve devlet otoritesinin oluşmaya başladığının bir göstergesidir. Âşıkpaşazade'nin yukarıda geçen "Bu kez halk kanun istemeye başladı." cümlesinin de romana kaynaklık ettiğini görüyoruz. Bu olayın devamında Osman Bey, vergi olayını araştırıp soruşturduktan sonra şöyle bir karara varır:

"- 'Madem ki öyledir, bir yük getirip satan herkes iki akçe versin' diyor. Fakat ekliyor: - 'Satamayan bir şey vermesin.' Ve bir emirle yasallaştırıyor:

- 'Kim bu kanunumu bozarsa, Allah onun dinini de, dünyasını da bozsun. Kime bir tımar veririm elinden sebepsiz yere almasınlar. O ölünce oğluna versinler. Çok küçük olsa dahi versinler. O, savaşacak hale gelinceye kadar sefer vaktinde hizmetkârları sefere gitsin. Her kim bu kanunu tutarsa Allah razı olsun; eğer neslime bu kanundan başka bir kanun koyduracak olurlarsa edenden ve ettirenden Allah razı olmasın.'⁵²

Osman Gazi'nin yürürlüğe koyduğu bu kanun, fethedilen yerlerde ticaret hayatının düzene girmesini sağlamaya yöneliktir. Osman Gazi, sadece ticaret hayatını düzenleyen kanunlarla sınırlı kalmaz, adalet ve askerî işlerle ilgili düzenlemeler de yapar ve başka kanunlar da koyar. Kanun koyulan bu alanları Âşıkpaşazade şu şekilde sıralar: "Artık hâkim ve ordu komutanı tayin edildi, Pazar kuruldu. Kendi adına hutbe de okundu."⁵³ Âşıkpaşazade'nin bu ifadeleri maliye, askeriye ve adalet alanlarında düzenlemeler yapıldığının bir göstergesidir. Böylece Germiyanlı kişi

⁵¹ Taner Timur, "Kurucu Efsaneler ve Devlet" Osmanlı Devletinin Kuruluşu Panel Bildirileri, *Efsaneler ve Gerçekler*, İmge Yayınevi, Ankara 2004, s. 44.

⁵² Buğra, *Osmancık*, s. 319.

⁵³ *Âşıkpaşazade Tarihi*, s. 62.

asında kanunların düzenlenmesine vesile olmuş olur. Burada Âşıkpaşazade'nin anlattığı olayın romana kaynaklık ettiği iddiamızı destekleyen bir başka unsur ise Tarık Buğra'nın ve Âşık Paşa'nın üslup benzerlikleridir. Her ikisi de olayın aktarımında diyalog kullanmışlardır. Olay, Osman Bey ve Germiyanlı'nın diyaloglarıyla oluşmuş ve sonrasında Osman Bey bir karara varmıştır. İki olay arasındaki tek farklılık Tarık Buğra tarafından kurgulan şu bölümdür:

“Ve, Osman gazi han, bu olayı, Dünya'nın en akıl almaz şeyini görmüş gibi, bir sohbet toplantısında ağabeyi Gündüz'le Kumral Abdal ve Yahşi Fakı'ya anlatıyor .. neşelensinler, gülsünler diye. Ne var ki, beklediği olmuyor; Yahşi Fakı,

- ‘Hanım’ diyor; ‘adettir ve Germiyanlı doğrusun söylemiştir. Pazarı bekleyenler bir nesnecek verirler.”⁵⁴

Romanda bu olayın yukarıdaki şekliyle geçmiş olması şüphesiz roman olmasının getirdiği bir zorunluluktur. Olayı diğer roman kişilerine anlatan Osman Bey işin aslını Yahşi Fakı'dan öğrenir. Tabi *Aşıkpaşazâde Tarihi*'nde bununla ilgili bir bilgi yoktur. *Aşıkpaşazâde Tarihi*, bu olayın geçtiği bölümü “Bab 15- Bu bölüm Osman Gazi'nin koyduğu kanunun hükümlerini anlatır.” şeklinde verir.⁵⁵ Romana baktığımızda Tarık Buğra'nın da bu isimlendirmeyi kullandığını görürüz. Olayın romanda anlatılması ayrı bir bölüm olarak kurgulanmıştır. Bu bölümde Osman Gazi'nin kanun hükümlerini belirlemesinin gerekliliği ile başlar.

“Osman gazi han, hükümlerlik bölgesinde çok şeyin değiştiğini ve değişimleri zorladığını görmektedir. O, bu zorlamaların, görenek, gelenek ve töre yetersizliklerinden, yetersizleşmeye başlamalarından doğduğunu kavramıştır: Artık, günlük olayları ve anlaşmazlıkları, tek tek, kendileriyle sınırlı olarak hükme bağlamanın, yetmediği, yetmeyeceği bellidir; çünkü artık, eskiden rastlanmayan olaylarla, anlaşmazlıklarda ve tekliflerle karşılaşmakta ve karşılaşmaktadır.”⁵⁶

Bu bölümün başlangıcı romanda üç yıldızla ayrılmıştır.⁵⁷ Bahsedilen bölümden sonra Germiyanlı'nın gelmesiyle yukarıda anlatılan hadise yaşanır. Burada anlatmak istediğimiz Âşıkpaşazade'nin bölüm ayrımlarının dahi romana yansımış olmasıdır.

⁵⁴ Buğra, *Osmancık*, s. 319.

⁵⁵ *Aşıkpaşazâde Tarihi*, s. 62.

⁵⁶ Buğra, *Osmancık*, s. 318.

⁵⁷ Buğra, *Osmancık*, s. 318

Nitekim Âşıkpaşazade'nin "Osman Gazi'nin koyduğu kanunun hükümlerini anlatır" ifadesi Tarık Buğra tarafından yeniden üretilerek Osman Gazi'nin kanun koyma zorunluluğuna dönüşür.

Germiyanlı kişi ile Osman Gazi arasında yaşanan bu hadise Aşıkpaşazâde'de yer aldığı şekliyle Neşri'de de yer almaktadır. Neşri olayın geçtiği bölümü "Osman Kanunu"⁵⁸ olarak isimlendirmiş ve ayrı bir bölüm olarak ele almıştır. Yukarıda söylediğimiz özellikler Neşri'de de aynı şekilde yer aldığı için tekrara düşmemek adına tafsilata girişmeyeceğiz. Bu olaya dair diğer kroniklerde *Oruç Bey Tarihi* ve *Tacü't-Tevarih*'te herhangi bir bilgiye rastlamıyoruz. Bu bakımdan bu olayın kaynağı olarak sadece *Aşıkpaşazâde Tarihi* ve *Neşri Tarihi*'ni söyleyebiliriz.

Osman Gazi'nin şahsıyla ilgili, romanda geçen bir başka bilgi ise öldükten sonra kalan mirasına dairdir. Osman Gazi, vefat ettikten sonra ondan geriye oldukça az sayıda eşya kalır. Bunlar romanda şu şekilde sıralanır:

"Osman gazi han'ın, Denizli bezinden sarıklık bezi, Alaşehir dokumasından sancakları, kın ve kabzası sade bir kılıcı, bir tirkeşi, bir mızrağı, bir sırtlak telekesi, bir çift sokman çizmesi, bir tuzluğu, bir kaşıklığı, Sultanönü'nde ve Yenişehir'de sekiz yüğrük atı, iki de koyun sürüsü vardı.. konukları için beslediği! Altını, gümüşü, akçası hiç yoktu!"⁵⁹

Romanda geçen bu ifadeler Osman Gazi'nin öldükten sonra nakdi olarak hiçbir şeyinin kalmadığını vurgular. Bu ifadelerin kaynağı *Âşıkpaşazâde Tarihi*'dir. Burada Osman Gazi'den kalanlar oldukça benzer bir şekilde şöyle ifade edilmiştir:

"Ancak altın ve akçe ve hazine yok. Heman Osman Gazi'nün bir sırtak tegelesi var ve bir yançığı ve tuzlağı ve kaşıklığı ve bir sokman edüğü ve bir niçe eyü atları ve birkaç sürü-y-ile koyunları var. Şimdiki hinde Bursa nevahisinde yöriyen beglik koyun kim var yörür asıl ol koyundandır ve birkaç ögrek yundları dahı var-ıdı. Sultanöni'nde. Bir niçe çift eyer depüngisi dahı bulındı. Bu mezkuratdan gayrı nesne bulunmadı."⁶⁰

Kronikte geçen bu bilgiler ile romandaki bilgiler hemen hemen aynıdır. Her iki metinde de Osman Gazi'den geriye altın, gümüş ve akçe cinsinden değerli bir eşyanın kalmadığı vurgulanır. Geriye kalanlar sadece günlük eşyaları ve savaş

⁵⁸ Neşri, s. 61.

⁵⁹ Buğra, *Osmancık*, s. 355-356.

⁶⁰ *Aşıkpaşazâde Tarihi*, s. 360.

malzemeleridir. Çağdaş tarihçiler kroniklerde yer alan bilgilerde Osman Gazi'den geriye değerli bir şey kalmadığının da uydurma olduğunu söylemektedirler. 2. Mehmet zamanında yazılan *Âşıkpaşazâde Tarihi*'nde yer alan bu bilginin 2. Mehmet'in siyasetini yermek için Aşıkpaşa tarafından uydurulmuş olduğu günümüz tarihçileri tarafından dile getirilmektedir.⁶¹ Günümüz tarihçilerinin görüşleri bir tarafa Tarık Buğra'nın, kroniklerdeki bilgiyi kaynak olarak kullandığı kesindir.

2.1.4 Osman Gazi'in Hâmîsi Sultan Alâaddin

Sultan Alâaddin, Anadolu Selçuklu Devleti'nin son dönem hükümdarı olmasından dolayı Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde Osman Gazi ile birtakım münasebetlerde bulunduğu yönünde kroniklerde çeşitli rivayetler vardır. Bunların bir kısmının tarihî olarak herhangi bir gerçekliği bulunamayacağına dair günümüz tarihçilerinin beyanları bulunmaktadır.⁶² Kroniklerde yer alan bu rivayetlerin daha çok hükümdarlıkla ilgili olduğu görülmektedir. Yani Osman Gazi, bir bakıma Sultan Alâaddin'e maddi ve manevi her anlamda bağlı ve onu hami olarak kabul etmiş görülmektedir. Kroniklerde geçen bu bilgilerin romana da kaynaklık ettiğini söylememiz mümkündür.

Romanda ilk olarak Sultan Alâaddin'e dair gönderme Osman'ın Mihail Kosses ile karşılaşmasında geçer. Osman Gazi av dönüşünde kavga eden bir gruba rastlar. Saldıranlar beş kişi savunanlar üç kişidir. Osman Gazi bu durumda hiç tereddüt etmeden güçsüzden yana olarak kavgaya dâhil olur ve Mihail'in canını kurtarır. Yazar, Mihail ile olan bu karşılaşmaya dair şöyle bir benzetme yapar: "Osmancık'ın Mihail Kosses ile tanışması, babası Ertuğrul'un Sultan Alaaddin ile ilişki kurmasına benzemişti."⁶³ Romanın bu cümlesi tarihî bir bilgiye gönderme yapmaktadır. Sultan Alâaddin ve Ertuğrul Gazi'nin karşılaşması *Tacü't-Tevarih*'te şu şekilde anlatılır:

"Ertuğrul Gazi, yanında beşyüze yakın yiğit atlı olduğu halde, sözü edilen bölgeye giderken, oy birliğiyle söylendiğine göre, kötü töreli moğollarla

⁶¹ Elizabeth A. Zachariadou, "İlk Osmanlılara Dair Tarih ve Efsaneler" *Söğüt'ten İstanbul'a*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2015, s. 342.

⁶² Ayrıntılı bilgi için bk. Osmanlı Devletinin Kuruluşu Panel Bildirileri, *Efsaneler ve Gerçekler*, İmge Yayınevi, Ankara 2004.

⁶³ Buğra, *Osmancık*, s. 19.

savaşa tutuşan Sultan Alâaddin'in ordusuyla karşılaşmıştı. Selçuklu ordusu sayıca üstün olan düşman karşısında hemen hemen, zaferden umudunu kesmiş bulunuyordu. Ertuğrul Gazi durumu yakınlarıyla tartıştı. Çoğu, kurtuluş yolunu tutmayı uygun bulmakla kazanan tarafa yardım etmeyi uygun görmekte olduklarını belirttiler. Ama, Ertuğrul Gazi yaradılışındaki yiğitlik, kanındaki insanlık gereği hareket ederek, alçaklık alçaklara özgüdür, kazananları tutmak yenilmişlerin harcıdır. Kazanana yardım etmek, gönlü doyurmaz düşüncesiyle doğru yolu tutmuş ve bütün gücünü ortaya koyup yenilgiye uğrayan yöne koşunca, Moğol ordusu bozulmuştu.”⁶⁴

Tarihî kaynaklarda Mihail Kosses ile Osman Gazi'nin tanışmasına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Yazar bu kurguya giderken bir başka tarihî olayı, yani Ertuğrul Gazi'nin Sultan Alâaddin'e yardım etme hadisesini kullanmıştır. Dolayısıyla romandaki bu olayın kaynağı aslında *Tacü't-Tevarih*'te yer alan Sultan Alaaddin ile Ertuğrul Gazi'nin karşılaşmasıdır. Tarık Buğra, Türk töresinin tezahürü olan mazlumun yanında yer alma düsturunu romanının olay örgüsüne göre yeniden kurgulamıştır. Tarihî kaynaklarda geçen bilgilere göre Sultan Alâaddin ile Ertuğrul Bey'in karşılaşması tesadüfi bir olay olup güçsüzden yana taraf tutulması ve adaletin gözetilmesi sonucu Ertuğrul Bey, sultandan büyük yardım görmüştür. Hatta Ertuğrul bu olay neticesinde yaylak ve kışlak sahibi olmuştur. Yazarın benzetme kurduğu noktada da Osman, Kosses'e yardım ederek daha sonrasında Kosses'ten büyük yardımlar görmüştür. Savaşların çoğunda istihbarat Kosses tarafından sağlanmıştır.

Tacü't-Tevarih'te yer alan Sultan Alâaddin ve Ertuğrul Gazi'ye ait bu bilginin romanda kaynaklık ettiği bir başka olay daha vardır. Osman Gazi'nin Mihail Kosses'in hayatını kurtarması üzerine Kosses ile Osman Bey iyi bir dostluk kurarlar. Bu dostluktan zamanla rahatsız olan kişiler belirir. Bunun üzerine Mihail'in babasının arkadaşı olan bir papaz Mihail'e uyarıda bulunur. Bunun üzerine Mihail, Osman'ın kendisini ölümden kurtardığını söyler. Papaz buna karşılık şu cevabı verir: “Onlar hep öyledir diye başlamış ve yorumunu yapmıştı: Onun babası da yenilmek üzere olan ordunun yanını tuttu. Oğlu gibi, yalnız kendisini değil, bütün aşiretin hayatını tehlikeye attı. Söğüt ve Domaniç ona, akli, mantığı tanımayan bu cür'etin armağanıdır.” Papazın buradaki sözlerinin kaynağı yukarıda belirtildiği üzere *Tacü't-*

⁶⁴ Hoca Saadettin Efendi, *Tacü't-Tevarih 1*, haz. İsmet Parmaksızoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1979, s. 26.

Tevarih'tir. Çünkü Ertuğrul Gazi'ye Söğüt ve Domaniç'in Sultan Alâaddin tarafından verilmesine dair bilgi bu kitapta yer almaktadır. Dolayısıyla yazar bu bilgiden yola çıkarak romanında papaz olan kişiyi konuşturur.

Yine romanda Sultan Alâaddin'den bahsedilen bir başka yer ise Şeyh Ede Balı ile olan münasebetidir. Burada Osman Gazi, Şeyh Ede Balı'nın evinde kaldığı bir gün duvarda asılı bir seccade görür. Bu esnada Dursun Fakı Osman'ın seccadeye baktığını anlayarak; “Sultan Alâaddin'in Şeyhim Ede Balı'ya armağanıdır. Buhara işidir.”⁶⁵ der. Romanda geçen bu hadisenin kaynağını yine kroniklerde görmekteyiz. *Oruç Bey Tarihi*'nde “Zira Sultan Alâeddin şeyhlere dost olduğu için hep onun memleketine gelmişlerdi.”⁶⁶ Sultanın şeyhlere olan bu yakınlığı dolayısıyla Ede Balı'nın evinde böyle bir seccadenin olduğunun söylenmesi romanın iç gerçekliği açısından gerçekleşmesi muhtemel bir hadisedir. Dolayısıyla yazar kronikteki bu bilgiyi romanında malzeme olarak kullanmıştır.

Sultan Alâaddin'in tarihî şahsiyetine uygun olarak kurgulanan bir başka olay ise Bilecik tekfurı Aleates ile Sultan Alâaddin arasındaki dostluktur. Bununla ilgili olarak romanda şöyle bir bölüm vardır: “Bilirsin, senin efendin Sultan Alaaddin, beni sever, korur. O bana dost iken, buyruğundaki bana ne gerek?”⁶⁷ Romandaki bu dostluk söyleminin kaynağını *Aşıkpaşazâde Tarihi*'nde görmekteyiz. “O zamanda Karacahisar tekfuruyla Bilecik tekfurı Sultan'a itaat edip haraç verirlerdi.”⁶⁸ Bu tarihî bilgiden yola çıkarak oluşturulan bu dostluk söylemi tarihî bilgilere uygun olmakla birlikte romandaki olayın kurgulanışına da temel teşkil etmiştir. Bilecik tekfurı Aleates ile Sultan Alâaddin arasındaki münasebete dair diğer kroniklerde bu bilgiyi doğrularlar. “Karahisar Tekfürü ve Bilecik Tekfürü Sultan Alâeddin'e itaat etmiş olup haraç verirlerdi.”⁶⁹

⁶⁵ Buğra, *Osmancık*, s. 46.

⁶⁶ Atsız, *Oruç Beg Tarihi*, s. 27.

⁶⁷ Buğra, *Osmancık*, s. 172.

⁶⁸ *Aşıkpaşazâde Tarihi*, s. 55.

⁶⁹ Atsız, *Oruç Beg Tarihi*, s. 27.

Yine Sultan Alâaddin'den bahsedilen bir diğ er yer ise Ertuğrul Bey'in oğ lu Savcı'yı Konya'ya elçi olarak göndermesidir. Bu olay romanda şu şekilde geçer: “Bay Koca, babası Savcı'yı kandırmaya çalışıyordu:

“- Bana küç çük dersin. Amma, dedem seni Konya sultanına elçi ettiğ inde .. iş te emicem Gündüz beğ der; sen dahi benim yaş ımda imiş sin.”⁷⁰ Buradaki diyalogdan anlaş ılan Savcı'nın Konya'ya elçi olarak gittiğ idir. Bu olay romanda doğ rudan aktarılmamakla beraber yazar yine okuyucuyu adeta tarihî kaynaklara yönlendirmektedir. *Neş ri Tarihi*'nde şöyle bir bilgi zikredilir: “Ertuğrul'un Feramürz oğ lu Sultan Alaaddin ile çok yakın ilişkileri vardı. Oğ ullarından biriyle Sultan İkinci Alâaddin'e zaman zaman hediyeler gönderirdi.”⁷¹ Yine Âş ıkpaş azade de bu olayla ilgili olarak ş unları söyler: “Ertuğrul Gazi oğ lanlarından Saru Yatı'yı Sultan Alaaddin'e gönderdi ve ‘Bize de yurt versin, gidelim gaza edelim.’ dedi. Saru Yatı babasının sözlerini Sultan Alaaddin'e getirdi. Sultan bunlar geldiğ i için çok sevindi.”⁷² Yazar bu tarihî gerçekliğ i dönüştürerek romanına almıştır. Yani romanda geçen bu diyalogun kaynağ ı kroniklerdir.

Sultan Alâaddin ile alakalı bir baş ka mevzuu ise Osman Bey'in ikinci oğ lunun adını Alâaddin koymas ıdır. “Bugünler, ikinci oğ lunun doğ umuna rastlar. Osman beğ , onun adını, Konya'ya bir teşekkür olarak, Alaaddin koydu. Ve Alaaddin'in Konya Alaaddin'lerinin ikbaline kavuş ması için dua etti.”⁷³ Romanda Osman Bey'in ikinci oğ lunun adını Konya sultanına hürmet olarak Alâaddin konması da yine kaynak olarak tarihî gerçeklerin kullanılmasının sonucudur. Bu konuyla alakalı olarak kronikler Osman Bey'in kardeş inin adının Alâaddin olduğ unu söylerler.⁷⁴ Biz burada aslında tarihî roman yazarının ne şekilde bir kurguya gittiğ ini ve olayları hayatın akış ına uygun olarak tekrardan canlandırdığ ına şahit oluyoruz. Öyle ki Tarık Buğ ra, burada “Konya'ya bir teşekkür olarak Alâaddin koydu” derken tarihî olarak böyle bir

⁷⁰ Buğ ra, *Osmancık*, s. 192.

⁷¹ Neş ri, s. 47.

⁷² *Aş ıkpaş azâde Tarihi*, s. 47.

⁷³ Buğ ra, *Osmancık*, s. 254.

⁷⁴ Bk. Neş ri, s.73. *Aş ıkpaş azâde Tarihi*, s. 97.

olayın gerçekleşme ihtimalini zihninde üreterek romanına malzeme yapıyor. Osman Bey'in ikinci oğlunun adını neden Alâaddin koyduğu konusunda kroniklerde herhangi bir bilgi mevcut değildir. Belki de bu bir tesadüftü çünkü tarihî olarak Osman Bey, Konya sultanlığına karşı bu kadar hürmet duymuyordu. Esasen daha önce sultana karşı duymuş olduğu saygıyı kaybetmiş de olabilir. Nitekim Âşıkpaşazade'nin anlattığı hutbe hikâyesinde Osman Bey'in Konya'ya karşı bir tavır aldığını görüyoruz.

“Osman Gazi eydür: ‘Bu şehri ben hûd kendü kılıcum-ıla aldum. Sultanun bunda ne dahil var kim andan izin alam.’ didi. ‘Ana sultanlık viren Tanrı bana dahil gaza-y-ıla hanlık virdi.’ didi. ‘Ve eger minneti şol sancag-ısa ben hûd dahil sancak götürüp küffar- ıla oğraşmadum.’ dir. ‘Ve eger ol ben Al-i Selçuk neslindenven dirse, ben hûd Gök Alp oğluyın; dirin. Ve eger bu vilayete ben anlardan öndin geldüm dirse, benim dedem Süleyman Şah dedem hûd andan evvel gelüp turur.’ didi..”⁷⁵

Şayet Âşıkpaşazâde haklıysa Alaaddin adının Konya sultanına hürmeten konulduğu fikri doğru değildir. Hâlbuki yazar, roman boyunca Osman Bey'i Konya'ya karşı oldukça hürmetkâr göstermiş ve bu hürmetin bir neticesi olarak oğlunun adını Alâaddin koymuştur. Konya sultanına duyulan saygı roman boyunca da devam etmektedir. Yukarıda *Aşıkpaşazâde Tarihi*'nden alıntıladığımız bölümün yazar tarafından gayet yumuşatılarak romanda verildiğini görmekteyiz: “Hey Dursun Fakı ve ulu atam, şeyhim Ede Balı, size derim; Sultan bana sancak vermiştir, berat vermiştir ve dahi bu illeri ben kılıcım ile almışımıdır. Eğer hala minnetim vardır sayarsanız, kabulüm değildir; çünkü izne bağlı hanlığım kabulüm değildir.” Dolayısıyla yazar tarihî kaynaklarda yer alan birtakım bilgileri romanında anlattığı kahramanına uygun bir duruma getirerek dönüştürmüştür. Burada yazarın klasik tarih bilgisine sadık kaldığını ve romanını kurgularken daha çok bunları kaynak olarak kullandığını görmekteyiz. Nitekim çağdaş tarihçiler aslında Osman Bey'in Alaaddin adında bir oğlunun olamayacağını dahi iddia etmektedirler. Bunu kronik yazarları tarafından ortaya atılan asılsız bir yorum olarak karşılarlar.⁷⁶

⁷⁵ *Aşıkpaşazâde Tarihi*, s. 339-340.

⁷⁶ Colin Imber, “İlk Dönem Osmanlı Tarihinde Düstur ve Düzmece” *Söğüt'ten İstanbul'a*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2015, s. 282-283.

Romanda geçen Sultan Alâaddin'e fetihlerden sonra belirli bir pay gönderilmesinin kaynağı da yine kroniklerdir. Romanda Alâaddin'e ganimet gönderildiğine dair şöyle bir kısım vardır: “Ganimetleri, Aydos'da olduğu gibi paylaştırdı. Ancak, bu sefer bir hisse daha ayırdı: - ‘Bu dahi Konya Sultanı'nadır’ dedi. Gerçekten de, bütün bu düşürülen yerlere yeteri kadar kuvvet bırakıp Söğüd'e döndükleri zaman ilk işi, bu ayırdığı armağanları Konya'ya göndermek oldu.” Osman Bey, fetihlerden sonra Konya'ya ganimet göndermeye büyük bir önem vermektedir. Alâaddin'e ganimet gönderildiğine dair Oruç Bey şu bilgileri verir: “Sabah vaktine kadar kâfirleri kılıçtan geçirdiler. Tarumar eylediler. Bunca ganimet malıyla dönüp yerlerine geldiler. Malın onda birini çıkarıp Sultan Alâeddin'e gönderdiler.”⁷⁷ Romanda, Konya'ya ganimet gönderilmesi hadisesinin devamında Osman Bey'in bu ganimetleri bir elçi ile yolladığı söylenir. Bu elçi aynı zamanda Sultan'a bir de mektup götürür. “Osman beğ, elçi olarak, bacısının oğlu genç Ak Temür'ü ve onun yaşıtı, Alkaevli'lerin beği Erdoğmuş oğlu Kıyan Selçuk'u seçmişti. Ak Temür'e bir de mektup verdi.”⁷⁸ Romanda geçen Ak Temür'ün Konya'ya elçi olarak gitmesi Âşıkpaşazade tarafından da anlatılır. “Pek çok hediye ve armağanlar da kardeşinin oğlu Aktemür'le sultana gönderdi. Aktemür bunları alıp Sultan Alâeddin'e götürdü.”⁷⁹ Romanda geçen Konya'ya bir mektup gönderilmesi hadisesinin kaynağı ise *Oruç Bey Tarihi*'dir. “Sultan Alâeddin'e dahi haber oldu ki kâfir askeri üzerimize yürüdü diye, Sultan Alâeddin dahi her tarafa mektuplar gönderdi. Hükmettiği yerlere, tâ Sivas kapısına kadar çeriler toplamaya başladı.”⁸⁰ Yalnız Oruç Bey'in burada anlattığı Sultan Alâaddin'in Osman Bey'e mektup gönderdiğiidir. Dolayısıyla yazar bu olayı değiştirerek mektubu Osman Bey'e göndertir. Yazarın bu kurgusu şüphesiz en baştan beri oluşturulmaya çalışılan Alâaddin ve Osman Bey arasındaki tebaiyet ilişkisine de uygundur. Osman Bey tarafından gönderilen mektupta; İnegöl, İznik ve Bursa gibi birkaç hisarın alındığı vakit Selçuklunun denize açılacağı söylenir. Fakat buraların fethi için yeterli

⁷⁷ Atsız, *Oruç Beg Tarihi*, s. 27.

⁷⁸ Buğra, *Osmancık*, s. 293-294.

⁷⁹ *Aşıkpaşazâde Tarihi*, s. 62.

⁸⁰ Atsız, *Oruç Beg Tarihi*, s. 27.

güçleri yoktur. Bunun için Osman Gazi, sultanı birlikte gaza yapmaya davet eder. Sultan'dan gelen cevap ise Osman Gazi'nin beklediğinden çok daha fazlasıdır:

“Domaniç de o yaz çok değişiktir: Her şeyden önemlisi, Ak Temür ile Kıyan Selçuk Konya'dan armağan yüklü develerle ve nice deve katarlarının taşıyamayacağı kadar değerli sevgilerle, başarı dilekleri ile dönmüşlerdir. Ve, Konya Sultanı, güze doğru büyük bir ordu ile, Osman beğın istediği gaza için yola çıkacağını bildirmektedir. Osman beği coşturan bu müjdeye ek olarak, Sultan bir de kılıç göndermiştir. Kılıç Hazret-i Osman'ındır, Sultan'a Mısır'dan armağan edilmiştir. Ve Sultan, - 'Hazret-i Osman'ın kılıcı, yiğit beğim Osman'a yakışır' demektedir.”⁸¹

Burada sultan Alâaddin tarafından Osman Bey'e kılıç gönderildiğini görmekteyiz. Yine bu olayın da kaynağının klasik tarihçiler olduğu aşikârdır. Sultan Alâaddin tarafından Osman Gazi'ye hükümdarlık alameti olarak kabul edilen bazı eşyaların gönderildiğine dair kroniklerde şu bilgiler yer almaktadır: “Sultan çok sevindi ve gönlü ziyadesiyle neşelendi. Aktemür'e pek fazla ihsanlarda bulundu. Osman Gazi'ye de sancak ve sancakla ilgili eşyalar, iyi atlar ve gaza için silahlar verdi.”⁸² Aynı sahnenin bir benzerini de Karacahisar'ın fethinde görmekteyiz. Karacahisar fethedildikten sonra ganimetlerden bir kısım pay ayrılarak Ak Temür ile Konya'ya gönderilir. Ak Temür yine Osman Gazi'nin beklediğinden çok daha fazla müjdeyle oradan döner: “Ak Temür Konya'dan bir müjde ile dönmüştür: Sultan, Osman Bey'in yaptığı gazalardan memnurluk duyduğunu, karşılık olarak da, Söğüt'ü ona verdiğini bildirmektedir.”⁸³ Sultan Alâaddin tarafından Osman Gazi'ye Söğüt ve başka diğer arazilerin verilmesi kaynak olarak kroniklere dayanır.

“Ve bir oğlu Saru Yatı'yı Sultan Ala'addin'e göndürdi kim didi: ‘Bize dahı yurt gösterün, varalum gaza idelüm.’ didi. Atasınun habarın Sultan Ala'addin'e getürdi. Sultan dahı gayetde ferahnak oldu, bunların gelmesine. Ve ol hinde Karacahisar teküri ve Bilecük teküri sultana muti' olup harac virürlerdi. Ol iki hisarun aralığı vilayeti kim Söğüt'dür, bunlara yurt gösterdiler kışlayıçun. Ve Damaniç tagını ve İrmeni Bili'nün tagını bunlara yayla virdiler. Saru Yatı atasına vardı bu habarı virdi.”⁸⁴

⁸¹ Buğra, *Osmancık*, s. 295.

⁸² Âşıkpaşazade, s. 62.

⁸³ Buğra, *Osmancık*, s. 320.

⁸⁴ Âşıkpaşazade, s. 323.

Yukarıdaki bölüm *Âşıkpaşazade Tarihi*'nden alınmıştır. Görüldüğü gibi Söğüt, Osman Gazi'ye değil babası Ertuğrul Gazi'ye yurt olarak Sultan Alâaddin tarafından verilmiştir. Yazar, bu tarihî bilgiyi romanında Alâaddin ve Osman Bey arasında roman içindeki gerçekliğe uygun olarak dönüştürmüştür. Bu dönüşümün gerekçesi ise bizce romanın başkahramanın Osman Bey olmasıdır. Yazar, tarihî malzemeyi merkez kişiyle ilişkilendirerek romana mâl etmektedir. Böylece Osman Bey karakterini öne çıkarmak mümkün olmuştur. Osman Gazi yaptığı gazalar sayesinde Konya'nın dostluğunu kazanmış âdeta kendisine bir hami bulmuştur. Bu durum Sultan Alâaddin ve Osman Gazi arasında bir baba-oğul ilişkisine dönüşmüştür. Romanda bu durum şöyle anlatılır: “Osman beği coşturan bu müjdeye ek olarak, Sultan bir de kılıç göndermiştir. Kılıç Hazret-i Osman'ındır, Sultan'a Mısır'dan armağan edilmiştir. Ve Sultan: ‘Hazret-i Osman'ın kılıcı, yiğit beğim Osman'a yakışır’ demektedir.”⁸⁵ Romanda geçen bu olayı *Oruç Bey Tarihi*'nde görmekteyiz. Diğer kroniklerde böyle bir hadiseye rastlamadık, sadece yukarıda bahsettiğimiz üzere *Âşıkpaşazâde*, Alâaddin tarafından birtakım hediyelerin gönderildiğini söyler, fakat kılıcın Hz. Osman'ın olduğuna dair bir bilgi vermez. *Oruç Bey Tarihi*'nde olay şu şekilde geçer: “Meğer Sultan Alâeddin'e Mısır Sultanı olan kimseden Emîrû'l-mü'minîn Hazreti Osman'ın kılıcı gelmişti. Kendi belinde götürürdü. O kılıcı belinden çıkardı. Osman'a gönderdi ve: ‘O ülkede bağımsız padişah olsun. Anadolu ülkesini ona ısmarladım. Açabildiği yere kadar açsın; onun olsun.’ dedi.”⁸⁶

Bunun en önemli sonucu ise Osman Gazi'yi gazaya teşvik etmesidir. Belli bir zaman sonra Konya'dan gelen ferman artık Osman Gazi'yi, Osman Gazi Han yapacaktır:

“Fermandan başka fermanın alametleri olarak tuğ, sancak, kılıç, gümüş takımlı at ve mehteriyle birlikte tablhane vardı. Sancak ak idi. Sultan, gönderdiği fermanda, Osman Beğ için ‘Osman Şah Beğ’ deyimini kullanıyor ve Söğüt'ü, aldığı hisarlara Eskişehir'i de katarak bir sancak halinde ve vergi dışı tutarak Osman Bey'e bırakıyordu.”⁸⁷

Bir zaman sonra Osman Bey Selçuklunun hamiliğini kaybedecektir. “Bu sıralarda, Konya'dan, Osman Gazi Han'ı endişelere düşüren bir haber geliyor; İlhanlı'lar

⁸⁵ Buğra, *Osmancık*, s. 320.

⁸⁶ Atsız, *Oruç Beg Tarihi*, s. 27.

⁸⁷ Buğra, *Osmancık*, s. 329.

Sultan'ı alıp götürmüş, yerine kendi adamlarını bırakmışlardır. Konya'nın dostlarına nasıl davranacakları belli değildir. Osman Gazi Han dikkat kesiliyor ve bir süre hareketsiz kalıyor.”⁸⁸ Sultanın Moğollara düşmesinden sonra Bitinya'da yegâne güç sahibi Osman Gazi olur.

2.1.5 Osman Gazi'nin Zümrüt Anka'sı Malhun Hatun

Malhun Hatun, tarihî kaynaklarda olduğu gibi romanda da Osman Bey'in eşidir. Aynı zamanda da Şeyh Ede Balı'nın kızıdır. Bu bakımdan romandaki bu kişi tarihî gerçekliğe dayalı olarak oluşturulmuştur. Osman Gazi'nin oğulları olan Orhan Gazi ve Alâaddin'in de annesidir.

Malhun Hatun ve Osman Gazi'nin aşk hikâyesi ve sonunda evlenmeleri romanda önemli bir bölümü oluşturmaktadır. Romanda ilk olarak Osman Gazi'nin Malhun Hatun'u gördüğü sahne şöyle verilir:

“Osman sedire ilişti. İstedığı halde sereserpe oturamıyordu. Bunun farkına varınca büsbütün tedirginleşti. Pencereden bakarak avunmayı denedi. Ve Malhun Hatun'u gördü. Hayır; görmedi: Malhun Hatun'u görmedi; bir hayal gördü, ya da düşlediğini sandı. Öyle sanmak zorunda kaldı; çünkü dalmıştı. Ve, ancak o görüntünün kayıp gidişiyle kendine gelir gibi oldu ve görmeye başladı.”⁸⁹

Romanda Osman Gazi, pek çok sefer yaptığı gibi yine bir gün Şeyh Ede Balı'nın tekkesine gitmiştir. Orada kaldığı bir günde pencereden dışarıyı seyrederken Malhun Hatun'u görmüş ve âşık olmuştur. Bu olayın okuyucuda yarattığı ilk intiba yazara ait bir kurgu ve bir sahne gibi durmasıdır. Çünkü ilk görüşte âşık olma pek çok edebî eserde yer alan klasik bir motiftir. Dolayısıyla ilk bakışta yazarın Osman Gazi ve Malhun Hatun'un evlenmesini bu motif çerçevesinde kurguladığı zannedilir, fakat kurgunun aslı İdris-î Bitlisî'nin *Heşt Bihîşt* adlı eserine dayanmaktadır. Bu sahne *Heşt Bihîşt*'te şu şekilde yer almaktadır:

“Hüsn-ı ittifâk ve âdet-i ma'hûde üzre leyâlî-i mübârekeden mânende-i Şeb-i Kadr bir gece Osmân Beg Gâzî şeyh-i müşârün- leyhin halvethânesinde mihmân ve ol sohbet-i ins'de her gûne kelimât-ı muhabbet-engîz ve meveddet-âmiz der-meyân iken Nâ-gâh ol şeb-i sa'âdet-kebbe Osmân Beg'in dîde-i

⁸⁸ Buğra, *Osmancık*, s. 328.

⁸⁹ Buğra, *Osmancık*, s. 44-45.

cihân-bîn u bîdârına nikâb-ı ihticâbdan mânende-i şihâb-ı şeb-tâb bir hüsn-i dil-efrûz lemeân ve bedîdâr olub ber hasebi baht-ı bîdâr ittfâken şeyh-i bâ-kemâlin kerîme-i muhtereme ve muhadderelerinden bir mestûre-i sâhibetü'l- cemâli imiş.

Osman Beg dahi bir nigâh-ı bî-ihyâr ve bir müşahede-i dîdâr ile kıyâs eyledi ki def'aten nihâd-ı fuâdına lem'a-i berk-i yemâniden bir âteş-i sûzân fûtâde ve öyle zann eyledi ki ol peyker-i perî-nîjadın bir lahza mülâhazasıyla dil-i remîdesinin inân-ı ihtiyârı güşâde oldu.⁹⁰

Bu olayın meydana geliş şekli romanla hemen hemen aynıdır: Osman Gazi, Şeyhin evinde kaldığı bir gün dışarıya baktığı esnada Malhun Hatun'u tesadüfen görür ve ona âşık olur. Daha sonrasındaki ifadeler ise hem romanda hem de kronikte yer aldığı şekliyle bize divan edebiyatı aşklarını hatırlatır. Dolayısıyla her iki eserde de vurgulanan nokta bu aşkın sıradan bir aşk olmadığıdır. Kronikte olayın gerçekleştiği gün olarak kadir gecesini gösterilir. Bu durum olayın manevî olarak da hayırlı olacağını aslında bir işaretidir. Tarık Buğra da kronikte olduğu gibi bu aşkı yüceltmeye ve ona manevî bir unsur eklemeye çalışır. Bu manevi unsur ise rüyadır. Romanda, Osmancık'ın şeyhin evine gittiği bir gün bu olayın gerçekleştiğini daha önce söylemiştik. Genç şehzadenin şeyhin evine gitmesine sebep ise gördüğü bir rüyadır. Osmancık, Mahmut Bey'in evindeki eğlenceye gittiği gece orada kalır ve rüyasında Şeyh Ede Balı'nın evine gittiğini görür. Ertesi gün ise ilk işi Şeyh Ede Balı'nın tekkesine gitmek olmuştur. Daha önce görmüş olduğu rüyanın tesirinde kalarak ilk defa orada gördüğü Malhun Hatun'a âşık olur.

Heşt Bihîşt'te görüldüğü gibi Osmancık'ın Malhun Hatun'a âşık olması edebî bir kurguya benzer bir şekilde verilmiştir. Hatta bu bölümü romanla kıyasladığımız zaman İdris-î Bitlisî'nin benzetmelere daha çok başvurduğunu görürüz. Denilebilir ki edebî anlatım noktasında bu sahnenin romandan geri kalır yanı yoktur. Sonuç itibarıyla Tarık Buğra bu aşk sahnesini kurularken söz konusu eserden esinlenmiş olmalıdır. Kaldı ki Tarık Buğra'nın *Heşt Bihîşt*'i okuduğu bilinmektedir.⁹¹

⁹⁰ Bitlisî, *Heşt Bihîşt*, s. 97.

⁹¹ Buğra, *Politika Dışı*, s. 88.

Malhun Hatun'a âşık olan Osmancık bu olayın devamında bir gün yine maşukunu bahçede gördüğü bir sırada aşkını ona da açar. Bu olay romanda şu şekilde anlatılmıştır:

“Ortalık yeni yeni ağarıyor, yağmur hafif hafif çiseliyordu. Kız evden çıktı, ahıra yöneldi. Osman seslendi:

- ‘Hişt .. Malhun Hatun.’

Kız, elinde süt bakracı, durdu baktı, gülümsemi:

- ‘Buyur.’

Osman’ın kalbi güp güp atıyordu. Sonunda konuşabildi:

- ‘Ne olur, az gel.’

Kız hiç duraklamadan ve gülümseyişi silinmeden geldi. Bekledi. Öylece, bir süre, bakiştılar. Kızın gülümseyişi işte o zaman silindi; benzi uçar gibi oldu; ama hemen sonra da yanaklarının alı daha bir koyulaştı, zambak moru pençeler aldı.

Osman; - ‘Ben ...’ dedi. Arkasını getiremedi.

Kız gülümsememeye çalıştı:

- ‘Bilirim; sen Ertuğrul beğ Gazi’nin oğlu Osmancık’sın.’

- ‘Yo’ dedi Osman; ‘ben . . seni, çok .. çok sevdim.’

Kız irkilir, titrer gibi oldu. Dudakları kenetlendi. Yeşil ela gözleri irileşti; Osman’a dimdik baktı. Sonra başını çevirip eğdi. Yokuş yukarı koşmuş gibi, soluk soluğa fisıldadı:

- İstet öyleyse.”⁹²

Osman, Malhun Hatun’a karşı hissettiklerini bizzat kendisine söyleyerek onun düşüncesini öğrenmek istemiştir. Dolayısıyla bu olaydan henüz Şeyh Ede Balı ve diğerlerinin haberi yoktur. Osman, önce Malhun Hatun’un onayını almak istemiştir. Yazar böyle bir kurguya giderek bu onayı Malhun Hatun’a veririr. Bu olayın kaynağını da esas itibariyle *Heşt Bihişt*’te görmekteyiz. Vakanın bir benzeri kronikte şu şekilde anlatılır:

“Tefekkür ve teemmül eyleyüb mahremân-ı harem-sarây-ı muhabbetden bir mu’temed ile ol mahcûbe-i perde-i ismete haber gönderdi ki müdde’a-yı hâtır-ı muhabbet şî’ârımız oldur ki, çünkü cenâb-ı şeyhin hizmet-i şerîfelerinde ber-muktezâ-yı ‘hukûku’l-âbâi selâsetün ebün zevveceni ve ebün allemenî ve ebün veledenî’ dir. Binâenaleyh hem-vâre tarîk-i ebvâb-ı ubuvveti güşâd

⁹² Buğra, *Osmancık*, s. 50-51.

etmedeyiz. Münâsib olan budur ki, ol peder-i dînî ve vâlid-i mâcid-i hakîkî ve yakînî-i ebün zevvecenî ile imtizâc-ı sülâle-i dûdmân-ı mürüvvet ve futuvvet ile tarîka-i nisvân-ı menkuhâ üzre akd-i ülfet ve izdivâc eyeleyelim. Çünkü bu ictima'-ı pür-intifa'da ol mestûre-i ismetin rızâ-yı hâtır-ı asl-ı makâsıd-ı külli ve murâd-ı metâlib-i cibillîdir. Peder-i pâkize-güherlerine bu madde arz olunmazdan mukaddem istizân-ı hâtır-ı nazeninleri evlâdır.”⁹³

Osman, Malhun Hatun'a âşık olduktan sonra ilk iş olarak onun rızasını almaya çalışır. Kronikte Osman'ın, Malhun Hatun'la doğrudan münasebet kurmayıp bir aracı vasıtasıyla görüşmesine karşılık romanda Osman, bizzat kendisi Malhun Hatun'la konuşarak onun fikrini öğrenmeye çalışmıştır.

Osman'ın Malhun Hatun'a olan aşkı evlilik ile neticelenecektir. İlk başlarda evliliğe engel olacak bazı olumsuzluklar yaşanmasına rağmen vaka, görülen rüyaya uygun olarak evlilik ile neticelenir. *Heşt Bihîşt*'te bu olay esas hatlarıyla romandakine benzer biçimde şöyle geçmektedir:

“Çünkü şeyh-i kâmil bu rü'ya-yı garîbeyi kemâl mertebe mülâhaza ve bu vâkı'â-i acîbeyi tafsîl ve icmâl ile mutâla'a buyurub Osmân Beg'in vucûh ile kendüye i'tikâd-ı tam ve i'timâd-ı temâmı olduğundan ol menâmın hâlât-ı enfûsisini tevfiik-i âfâkî tatbîki ile ta'bîr ve tefsîr ve sûret-i gaybî-i şuhûdî ile telkîn ve takrîr eylemek murâd eyledi. Nice ol mürşid-i kerâmet-şî'âr ve şeyh-i kebîr-i şâib-kirdâr kendü duhter-i meh-peykerini ki müddet-i medîd Osmân Beg'in manzûr-ı ve sırr-ı ser-be-mührünî mestûr eyler idi.”⁹⁴

Kronikteki bu kısımda görüldüğü gibi Şeyh Ede Balı, Osman'ın rüyasını tabir ederek onu kızına nikâhlar. O zamana kadar bu evlilikle ilgili ortaya çıkan bir takım olumsuzlukları bu rüya sonlandırmış olur. Ede Balı, romanda da kızını Osman'a böyle bir olay neticesinde vermeye razı olur. Romanda Osman, Ede Balı'ya kızını istediğini söylemesine rağmen Şeyh Ede Balı, Osman'ın olgunlaşmasını beklemektedir. Bu yüzden Osman'ı bir süre oyalar. Fakat Osman meşhur ağaç rüyasını gördükten sonra değişimini gerçekleştirir. Bu durumu Şeyh Ede Balı'ya bildirir. Ede Balı da Osman'ın bu rüya neticesinde olgunluğa ulaştığına inanarak kızını vermeyi kabul eder. Bu kısım romanda şu şekilde anlatılır:

“Engel çoktur. Çok olsa da aşılır. Amma bir engel vardır ki, onu aşan görülmemiştir. O engelin adı nefis'dir. Nefs'in eline düşen hiç bir yere

⁹³ Bitlisî, *Heşt Bihîşt*, s. 98.

⁹⁴ Bitlisî, *Heşt Bihîşt*, s. 104.

varamaz. Malhun Hatun helalin olur mu, olmaz mı onu ancak yazan bilir. Amma, ben, olsa da, olmasa da, dilerim, Malhun Hatun senin nefsinin ayartmasını, aşılmaz engelin olmasını. Dilerim, sandığın gibi senin Zümrüd Anka'n olsun."⁹⁵

Romanda geçen bu olay Osman'ın meşhur rüyasını görmesinden sonra yaşanır. Osman, bu rüya neticesinde kendi mesuliyetinin farkını varmıştır. Artık Kayı için yani Hristiyan Batı ile putperest Doğu arasında sıkışmış İslam ümmeti için çalışacaktır. Bu amacı gerçekleştirebilmesi için Malhun Hatun'a ihtiyacı vardır. Çünkü Kaf Dağı ile sembolize edilen büyük ölküye nefsinin dizginleyecek bir kadının manevî yardımıyla ulaşabilir. Bu sebeple Malhun Hatun Osmancık'ın Anka'sı olarak zikredilir. Ede Balı artık Osman'ın gördüğü rüya neticesinde gerekli olan bilince sahip olduğunu düşünerek Kayı'nın amacını gerçekleştirebilmesi için kızını Osman'a vermeyi kabul eder. Sonuç itibariyle hem kronikte hem de romanda bu evliliğin gerekçesi efsanevi rüya motifidir.

Tarık Buğra, romanın kahramanlarından Malhun Hatun'u kurgularken geleneksel tarihî bilgileri kullanmıştır. Bu konuda çağdaş tarihçilerin görüşleri kroniklerden farklıdır. Halil İncik, "Âşıkpaşazade Tarihi Nasıl Okunmalı" adlı makalesinde Mart 1324 tarihli Orhan Bey Vakfiyesi kayıtlarına dayanarak Malhun Hatun'un Ömer Bey isminde birinin kızı olduğunu söyler.⁹⁶ Dolayısıyla hanedan, köken itibariyle Şeyh Ede Balı'ya dayanmamaktadır. Fakat Tarık Buğra'nın amacı tarihi anlatmak değildir. Bu yüzden romanda kendi kurgusuna uygun düşen bilgileri kullanır. Yoksa modern tarih bilgisinden haberdardır. Yazar, henüz hayatta iken bu romanın tarihî gerçekleri yansıtmadığı eleştirilerine şu şekilde cevap vermiştir:

"Osman Gazi'nin bir değil, iki evli olduğunu ben de biliyorum. Ama getirdiğim yorumu ve Zümrütanka motifini zedelemek istemedim... Ve daha başka ayrıntıları da bıraktım veya değiştirdim. Bunu da büyük gerçeğin bu bırakılan veya değiştirilen ayrıntılar yüzünden gölgelemeyeceğine, aksine daha iyi belireceğine inandığım için yaptım."⁹⁷

⁹⁵ Buğra, *Osmancık*, s. 96.

⁹⁶ Halil İncik, "Âşıkpaşazade Tarihi Nasıl Okunmalı?", *Söğüt'ten İstanbul'a*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2015, s. 141.

⁹⁷ Buğra, *Politika Dışı*, s. 87.

Tarık Buğra'nın bu ifadeleri romanın amacına yönelik olarak tarihî gerçeklerde bazı değişiklikler yaptığı anlamına gelir. Bu değişiklikler klasik geleneğe ait bir tarihî roman için gayet makuldür. Dolayısıyla yazar, edebî bir kurgu için tarihî bilgiye müracaat etmiştir.

2.1.6 Kuruluşta Etkin Rol Oynayan Kişiler

2.1.6.1 Şeyh Ede Balı

Romandaki Şeyh Ede Balı kişisi tarihsel olarak gerçekliği yansıtır. Tarihî bilgi olarak Edebalı; “Osmanlı Beyliği dini kurumlarının oluşmasına katkıda bulunmuş, ilk Osmanlı kadısı ve müftüsü olma sıfatını kazanmıştır.”⁹⁸ Kroniklerdeki Şeyh Edebalı ile romandaki Şeyh Ede Balı arasında büyük bir uygunluk görülmektedir. Dolayısıyla bu kişinin roman içinde oynadığı rol kroniklerdeki tarihî rolüne oldukça benzemektedir. Bundan dolayı romanda Şeyh Ede Balı ile ilgili pek çok olayda kaynak olarak kroniklerin kullanıldığına hükmedebiliriz.

Romanda Şeyh Ede Balı'ya dair öne çıkarılan ilk husus, evinin aynı zamanda bir dergâh olduğu ve Şeyh Ede Balı'nın burada sohbetlerde bulunduğuudur. Osman Bey de bu dergâhın müdavimlerindedir. Romanın başkahramanı Osmancık, Şeyh Ede Balı ile tanıştıktan sonra bir olgunlaşma sürecine girer. Hükümdarlık yolunda Ede Balı'nın rehberliğine başvurur. Tarihî anlamda biz hükümdarların yanında bu gibi bilge kişilerin olduğunu biliyoruz. Hatta ilk Türk destanlarında da büyük kağanların danışmanı olan bilge insanlar vardır. *Oğuz Kağan Destanı*'ndaki Uluğ Türk, tanıdığımız ilk bilgelerdendir. Dede Korkut'un kendisi de aslında bir bilgedir. Bu gelenek Müslüman Türk devletlerinde de devam edegelmiştir. Özellikle bunun en bilinen örneği Fatih Sultan Mehmet'in akıl hocası olarak anılan Akşemseddin'dir. Tarihî bilgi olarak da Osman Gazi'nin Şeyh Ede Balı'nın kızıyla evlenmek suretiyle ahilerin desteğini aldığı bilinmektedir. Aynı hadise romanın yapısına da dâhil edilmiştir. Belli ki roman kişisi olan Ede Balı'nın kaynağı kroniklerdir. Nitekim *Âşıkpaşazâde Tarihi*'nde şöyle bir kayıt vardır:

⁹⁸ Seyfettin Erşahin, “Türk Hakimiyet Geleneğinde Bilge Kişi: Osmanlı Hakimiyetinde Şeyh Edebalı Örneği” *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, C:12, S.3-4, 1999, s. 306.

“Osman Gazi niyaz itdi ve bir lahza agladı. Uyku galib oldu, yatdı, rahat oldu. Görür kim kendülerinin aralarında bir 'aziz şeyh var-ıdı. Hayli kerameti zahir olmışdı ve cemi'i halkun mu'tekadı idi. Derviş-ıdı. Ve illa dervişlik batınınday- ıdı. Dünyası, ni'meti, tavarı çoğ-ıdı. Sahib-çırak u 'alem idi. Dayım müsafırhanesi ayendeden ve revendeden hall olmazdı. Ve 'Osman Gazi dahı gah gah gelürdi, bu 'azize konuk olurdu.”⁹⁹

Hatta Osman'ın kardeşi Alâaddin'in bu zümreye mensubiyetine dair *Neşri Tarihi*'nde bilgi vardır.¹⁰⁰ Yine *Câmiü'd-Düvel* adlı tarih kitabında Alâaddin'in Şeyh Edebalı'nın hizmetine girdiğinden bahsedilerek şu bilgiler verilir: “En büyük evlatları Alâeddin Paşa olup Şeyh Edebâlî'nin kızı Malhun Hatun'dan doğmuştur. Alâeddin Paşa babasının veziri mesâbesinde idi. Sonra dünyadan el etek çekip kendisini Şeyh Edebâlî'nin hizmetine verdi.”¹⁰¹ Bu tarihî bilginin romanda da kullanıldığı görmekteyiz. Osman Bey, ikinci oğlu doğduğu zaman adını Konya sultanına hürmeten Alâaddin koyar ve onu daha küçük yaşlardan itibaren yetişmesi için dedesi Şeyh Ede Balı'nın yanına verir. Osman, bu oğlunun âlim olarak yetişmesini istemektedir.

Yukarıda Şeyh Ede Balı'nın evinin niteliklerinden ve maddi durumundan bahsedilir. Bu bilgiler, *Osmancık*'ta da kullanılmıştır. Romana baktığımızda bu bilginin yansıması olarak Şeyh Ede Balı'nın tekkesi görülür. Bu tekkede gelip geçen yolcular kalır, fakirlere yardım edilir, eğitim faaliyetleri yürütülür. “Şeyh'in tekkesi, evinin hemen yanı başında, gelen geçen yolcuların mola verdiği, yiyip içtiği, canı isteyen canı istediği kadar konakladığı bir kervansaraya, kervansaraydan, handan çok da bir konuk evine benzerdi.”¹⁰² Tekke bir ilim yuvası olarak da insanlara faydalı olmaktadır. “Şeyh'in dersleri de Dursun Fakı ile yaptığı sohbetlerden, tartışmalardan ve sorularla cevaplardan ibaretti: Herkese açıktı; herkes dilediğini sorabilir, dilediği konuyu açabilirdi, düşüncesini söyleyebilirdi.”¹⁰³ Bunları gerçekleştirilebilmek için Şeyh Ede Balı'nın bölgenin en varlıklı kişilerinden olduğu romanda söylenmektedir.

⁹⁹ Âşıkpaşazade, s. 325.

¹⁰⁰ Neşri, s. 74.

¹⁰¹ Münecimbaşı Ahmed İbn Lütfullah, *Câmiü'd-Düvel (Osmanlı Devletinin Kuruluş Tarihi)*, haz. Ahmet Ağırakça, Akdem Yayınları, 2. bs., İstanbul 2014, s. 100.

¹⁰² Buğra, *Osmancık*, s. 42.

¹⁰³ Buğra, *Osmancık*, s. 42.

“Ede Balı yörenin en varlıklı kişilerinden biridir. Paraya pula doygunluğu ve umursamazlığı da iyi bilinir.”¹⁰⁴ Ede Balı’nın zenginliğine dair Âşıkpaşazade de şunları kaydeder: “Dünyalığı, malı, davarı pek çok idi. Hiç bir zaman konuğu eksik olmaz, gelenden gidenden evi boş kalmazdı.”¹⁰⁵

Romanda Şeyh Ede Balı’nın tekkesinde ahilik teşkilatına mensup olanlar yanında diğer zümrelerden insanları da görmekteyiz. Özellikle, Kumral Abdal ve Dursun Fakı’yı sürekli olarak şeyhin tekkesinde görürüz. Ahi teşkilatının diğer zümreler ile münasebetinin olduğuna dair Mehmet Kaplan şunları söyler: “Anadolu’ya gelen Türklerin bir kısmı akıncı, bir kısmı ise ekinci ve zenaat erbabı idi. Ekinci ve zenaat erbabı için savaş değil, barış ön planda geliyordu. Onlar, akıncıların fethettikleri ülkelerde, maddi ve manevi medeniyeti kuruyorlardı. Bu bakımdan aynı gayeyi güden dervişlerle işbirliği ediyorlardı.”¹⁰⁶ Tarık Buğra, bu tarihî bilgiye uygun olarak Kumral Abdal ve Dursun Fakı gibi kişileri kurgulamış olmalıdır. Kumral Abdal, Abdallar zümresine dâhil olan bir kişi olmasına rağmen ahilerle iç içedir. Bu kişi, aynı zamanda tekkenin diğer zümrelere dâhil olan kişilerle münasebetini de sağlamaktadır. Bu bilgiler bize dolaylı yoldan da olsa Ede Balı’nın evinde diğer toplumsal yapıya mensup insanların kaldığını gösterir. Bu durumla alakalı olarak *Heşt Bihîşt*’te Kumral Abdal’ın Şeyh Ede Balı’nın yanında kaldığını görmekteyiz. “Ba’dehu Osmân Beg bu tevîkin muvâfakat-ı tahkîkine binâen Ede Balı’nın müredâsından Derviş Tarûd nâm bir mürid-i reşîdi ki meyâne-i zümre-i ehlullâhda keşf ve âyân ve ta’ât ile müte’ayyin ve ittila’-ı esrâr-ı gaybiyye ve hârik-ı âdât ile bir sâlik-i mütemekkin idi.”¹⁰⁷ Buradaki Derviş Tarud, Kumral Abdal olsa gerektir. Çünkü ilerleyen bölümlerde bu isim Kumral Abdal olarak zikredilmiştir.¹⁰⁸ Dolayısıyla yazarın romanda Kumral Abdal’ı şeyhin tekkesinde bulunan bir derviş

¹⁰⁴ Buğra, *Osmancık*, s. 61.

¹⁰⁵ Âşıkpaşazade, s. 62.

¹⁰⁶ Mehmet Kaplan, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3 Tip Tahlilleri*, Dergâh Yayınları, 9. bs., İstanbul 2014, s. 129.

¹⁰⁷ Bitlisî, *Heşt Bihîşt*, s. 108.

¹⁰⁸ Ayrıntılı bilgi için bk. Orhan F. Köprülü, “Abdal Kumral” ,*DİA*, 1988, s. 63.

olarak göstermiş olmasının kaynağını da adı geçen kroniğe bağlamak doğru olacaktır.

Şeyh Ede Balı ile ilgili olarak üzerinde durulması gereken bir başka nokta ise Osmancık'ın gelişiminde rol oynayan temel dinamiklerden biri olmasıdır. Osman Bey, daha deli dolu bir gençlik sürerken onun bilinçlenmesini sağlayan kişi Şeyh Ede Balı'dır. Onun bu işlevi üzerinde romanda ısrarla durulur. Osman Bey sık sık onun tekkesine gider ve orada zaman geçirir. Şeyh Ede Balı'nın sözleri ona rehberlik etmektedir. Böyle bir rehberlik onun aynı zamanda diğer kardeşlerine karşı da beylik yolunda bir üstünlük kazanmasına vesile olacaktır. Bu duruma ilişkin olarak romanda şöyle bir kısım vardır:

“Bir başka gün, Osman'ın bir av dönüşünde, gene karşılaşıyorlar. Osman atının üstünde dev gibidir ve devlerle dövüşten muzaffer dönüyor gibidir. Ede Balı soruyor:

- ‘Sen mi avladın onları?’

- ‘Ben’ diyor Osman. Ve atını mahmuzluyor. Ne var ki, ses attan çok hızlıdır; yetişebiliyor:

- Avun Osmancık, avun! ..’

Osman gem kasıyor, Al-ışık şahlanıyor, dönüyor. Ede Balı ile Osman bir süre bakışıyorlar. Osman burnundan soluyor, Ede Balı gülümsüyor ve gene soruyor:

- ‘Babanın kılıcını kardeşin Gündüz’e vermesi seni incitmez mi? O kılıcın senin hakkın olduğunu ve hak etmeyi düşünmez misin?’

Osman basıyor mahmuzu Al-ışığa ve Ede Balı'nın etrafında iki defa dönerken sesinin bütün gürlüğüyle söylüyor:

- ‘O kılıç kardeşime yakışır. Bilgili olan odur. O hem yiğit, hem akıllı, usludur. Bak a Ede Balı; seni sayarım. Amma kardeşlerimle benim arama gireceksen saygım kalmaz, seni elden de beter görürüm.’¹⁰⁹

Bu olayda görüldüğü gibi Osman, beylik yolunda henüz bir farkındalığa sahip değildir. Sadece kaba kuvvetiyle gururlanmaktadır. Bu kuvveti Kayı'nın hizmetine arz etmesi için Ede Balı'nın bilgeliğine ihtiyacı vardır. Ede Balı, bunu gerçekleştirmek için Osman'a kılavuzluk yapmaya çalışır. Gücünün farkına varması ve beylik yolunda kardeşlerinin önüne geçebilmesi için Osman'da farkındalık

¹⁰⁹ Buğra, *Osmancık*, s. 14.

oluşturmaya çalışır. Nitekim bunda da başarılı olur. Daha sonrasında Osman, Kayı'nın tarihî misyonunu idrak ederek Kayı için çalışmaya koyulacaktır. Bu yolda Şeyh Ede Balı ile olan ilişkisini daha da kuvvetlendirir. Bu durum onu beylik yolunda diğer kardeşlerinden daha üstün kılar. Ede Balı'nın romandaki bu rolünü *Heşt Bihişt*'e bağlayabiliriz. Söz konusu kronikte Osman'ın bey olma yolunda diğer kardeşlerine karşı olan üstünlüğünün vurgulandığını görmekteyiz.

“Osmân Beg'in melekât-ı melikânesi ve pederinin hâl-i hayâtında tetvîz-i velâyeti muktezâsınca kavm-i Kayı Hâninin a'yân-ı asâkir ve ser-haylan-ı aşâyiri pederinin kâimmakamlığına ânı ahakk ve elyak görüp cümlesi hüsn ve ihtiyârlarıyla hizmet-kârlık rakabesini ânın rabka-i devletmend-i mutâva'atına bend eylediler. Zira sığar-ı sinni halinden rütbe-i hâlet-i kiberi idrâk edinceye degin pederinin nazar-ı meyinenet eserinde himem-i âliye ile mevsûf ve sipihrin zâidü'n-nûr hilâli misâl-i per-tev-i kevkeb-i baht-ı cevân ile re'y ve tedbîrde pîrân-ı rüzgâr dideyi sebkât ile ma'rûf idi.”¹¹⁰

Kronikten alıntıladığımız bu bölümde de tıpkı romanda olduğu gibi Şeyh Ede Balı'nın etkisinden söz edilmektedir. Kayı'nın ileri gelenleri beyliği Osman'a bırakmakta tereddüt etmemişlerdir. Çünkü Osman, daha gençliğinden itibaren görmüş geçirmiş tecrübeli pirlerden tedbir ve fikir öğrenmiştir. Bu durum onu diğer iki kardeşinden daha üstün bir konuma getirmiştir.

Günümüz tarihçileri Şeyh Ede Balı hakkında şimdiye kadar kullanılmış olan bilgilerin doğruluğu konusunda ciddi tereddütler taşımaktadırlar. Nitekim günümüzde bu bilgilerden bazılarının doğru olmadığı ortaya konulmuştur.¹¹¹ Yine Halil İnalçık, “Âşıkpaşazâde Tarihi Nasıl Okunmalı” adlı makalesinde Şeyh Ede Balı'nın Osman Gazi'nin kayıpederi olamayacağını söyler. “Resmi kayıtlar Ede Şeyh olarak tanınan Ede-Balı'nın Bilecik'te bir zaviyesinin olduğunu; bu zaviye için Kozağaç köyünü ve Söğüd kazasındaki Kozca mezrasını Osman Bey'den vakıf olarak aldığını teyit etmektedir. Bununla birlikte, bu kayıtlarda, Ede-Balı'nın Osman Bey'in kayıpederi olduğunu gösteren hiçbir bilgi yoktur.”¹¹² Bu bilgilerden yola

¹¹⁰ Bitlisî, *Heşt Bihişt*, s. 83.

¹¹¹ Ayrıntılı bilgi için bk. Osmanlı Devletinin Kuruluşu Panel Bildirileri, *Efsaneler ve Gerçekler*, İmge Yayınevi, Ankara 2004, s. 86-87.

¹¹² İnalçık, “Âşıkpaşazâde Tarihi Nasıl Okunmalı?”, s. 135.

çıkarak diyebiliriz ki Tarık Buğra, Ede Balı'yı romanına alırken klasik kaynaklara sadık kalmıştır.

2.1.6.2 Dursun Fakı

Romanın şahıs kadrosundan Dursun Fakı'yı, bilge tipi olarak kabul edebiliriz. Dursun Fakı'yı çoğu zaman merkez kişiye yardım ederken görürüz. Bu tip aynı zamanda tarihî gerçekliğe uygun bir şekilde canlandırılmıştır. *Fakih* sözlük anlamı olarak; fıkıh, (din, şeriat) ilminin üstâdı anlamına gelmektedir.¹¹³ Yine *Fakı* kelimesi de aynı anlamda olup hoca anlamına gelir.¹¹⁴ Osman Bey, fetihlerden sonra şeriata uygun olanı fakihlerden sormaktadır. Fakihlerin kuruluşdaki tarihî rollerine ilişkin Halil İncalcık şunları kaydeder:

“Osman bir bölgeyi ele geçirdikten sonra bu ülkeyi nasıl örgütleyeceğini, dini kuralları fakılardan sormaktadır. Fakılar, İslâm hukukunu, İslâm kurumlarını bilen insanlar olarak gazi önderi yönlendirici bilgiler sağlamakta, daha aşağı düzeyde şehir ve köylerde imâmet hizmetindedirler. Bu dönemde vakıfların büyük bir kısmı fakılara verilmiştir... Osman döneminde bu fakıların en meşhuru Tursun Fakıdır.”¹¹⁵

Dursun Fakı, tarihî rolüne uygun olarak Şeyh Ede Balı'dan sonra Osman Bey'in ikinci bir danışmanı gibidir. Romanda onu sürekli Ede Balı'nın tekkesinde görürüz. Osman, tekkeye her gelişinde ona kılavuzluk yapan kişi Dursun Fakı olur. Osman'ın Ede Balı ile iletişimini sağlayan da yine Dursun Fakı'dır. Aynı zamanda Ede Balı'nın da tekkedeki yardımcısı gibidir. “Şeyh'in dersleri de Dursun Fakı ile yaptığı sohbetlerden, tartışmalardan ve sorularla cevaplardan ibaretti.”¹¹⁶

Tarihî kaynaklarda Dursun Fakı'dan bahseden bir olayın romanda da yer aldığı görülür. Bu olayda, Osman Gazi'nin Sultan Alâaddin'e fetihlerden pay ve mektup göndermesi üzerine sultan cevap olarak Osman Gazi'ye bir ferman gönderir. Osman Gazi, Sultan Alâaddin'den gelen bu fermanın sonra hanlığını ilan eder. Olaydan bir kaç gün sonra Söğüt'ün ileri gelenleri hanlık için Osman Gazi Han adına hutbe

¹¹³ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Lügat*, Aydın Kitabevi, 24.bs. Ankara, 2007, s. 249.

¹¹⁴ Türkiye Türkçesi Ağzları Sözlüğü, <http://www.tdk.gov.tr/> erişim tarihi: 01.02.2017.

¹¹⁵ Halil İncalcık, *Kuruluş (Osmanlı Tarihini Yeniden Yazmak)*, Hayy Kitap, 9. bs., İstanbul 2015, s. 133.

¹¹⁶ Buğra, *Osmancık*, s. 42.

okutulması gerektiğini söylerler. Bunun üzerine Ede Balı'ya bir heyet gönderilir ve uygun olanı sorulur. Ede Balı, Osman Gazi'yi çağırır ve uygun olanı yani hutbe okutulmasının gerekliliğini anlatır. Bu arada Dursun Fakı söze girer ve Konya'dan bunun için izin alınmalıdır der. Bunun üzerine Osman Gazi söz alır: "Hey Dursun Fakı ve ulu atam, şeyhim Ede Balı, size derim; Sultan bana sancak vermiştir, berat vermiştir ve dahi bu illeri ben kılıcımla almışumdur. Eğer hala minnetim vardır sayarsanız, kabulüm değildir; çünkü izne bağlı hanlığım kabulüm değildir."¹¹⁷ Bu ifadeler Osman Gazi'nin bağımsızlık yönündeki kararlılığını vurgulamakla birlikte kendi kılıcıyla kazandığı topraklar üzerinde muktedir olma arzusunu da gösterir. Bu olay tarihî kaynaklarda da benzer şekilde geçmektedir: "Tursun Fakıh bunun üzerine, 'Han'ım! Bu iş için Sultan'dan icazet ve izin gerektir.' deyince, Osman Gazi, 'Bu şehri ben bizzat kendi kılıcımla aldım, sultanın bunda bir faydası olmadı, ondan niçin izin alayım? Ona sultanlık veren Allah bana da gazayla hanlık verdi."¹¹⁸ Olayın gerçekleşmesi ve kişileri hem tarihî kaynaklarda hem de romanda aynı şekilde yer almıştır.

2.1.6.3 Abdallığın Temsilcisi Kumral Abdal

Romandaki Kumral Abdal tipi tarihî olarak gerçek bir kişidir. Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna dair kaynaklarda adı sıklıkla geçen Abdalân-ı Rum zümresine dâhildir. Bu kişi, romanda Şeyh Ede Balı'nın tekkesinde kalır. Burada kalması Osman ile tanışmasına da vesile olur. Romanda Osman'ın rüyasını ilk olarak öğrenen ve tabirini onaylayan kişidir. Onun bu onayı romanda şu şekilde geçer: "Bak a Osmancık, dedi; Allah yanılmasın, tabirin doğrudur; bana öyle gelir. Sen padişah olacaksın. Malhun Hatun'un sana vereceği oğullar ve onların da oğulları ve oğullarının oğulları dört bir bucağa senin sancağını ve Allah'ın rahmetini ve adaletini ulaştıracaktır. Ben buna inanırım."¹¹⁹ Bu rüyayı Osman kendisi yorumlayarak Kumral Abdal'a onaylatır. Aşıkpaşazâde, Osman'ın rüyasını tabir eden kişi olarak Şeyh Ede Balı'yı gösterir. "Osman Gaz'nin düşünüyöran Şeyh Ede Balı, padişahlığı

¹¹⁷ Buğra, *Osmancık*, s. 314-315.

¹¹⁸ Âşıkpaşazade, s. 72.

¹¹⁹ Buğra, *Osmancık*, s. 89.

ona ve soyuna müjdeledi. Yanında şeyhin bir de öğrencisi vardı ve adına Derviş Tururoğlu derlerdi.”¹²⁰ Görüldüğü gibi Osman’ın rüyasını Şeyh Ede Balı tabir etmiştir. O sırada yanlarında Kumral Abdal’da bulunur. Dolayısıyla hem romanda hem de tarihî kaynaklarda Kumral Abdal’ın Şeyh Ede Balı’nın tekkesinde bulunduğu dair bilgi aynıdır.

Kumral Abdal ile ilgili romandaki en önemli olay ise Osman Bey ve Kumral Abdal arasında yaşanan diyalogdur. Osman’ın ileride bir devlete sahip olacağı yönündeki tabiri duyan Kumral Abdal, Osman’dan kendisine toprak vermesini ister. Osman Bey de bunu kabul eder. Bu olay romanda şu şekilde anlatılır:

“Hey Osmancık; madem sana padişahlık verildi, senin de bize bir şükran borcu vermen gerek.

Takılıyor, şaka mı yapıyordu? yoksa öyle mi düşünüyordu? belli değildi. Ama Osman’ın içten konuştuğu pek belli oluyordu:

- ‘Ne vakit padişah olursam sana bir şehir vereyim.’

Kumral Abdal hep gülüyordu:

- ‘Şehirden vazgeçtik; bize şu köyceğiz yeter.’¹²¹

Osman Bey ile Kumral Abdal arasında romanda yaşanan bu diyalog asıl itibariyle kroniklerde yer almaktadır. Dolayısıyla romandaki bu olayın kaynağı da kroniklerdir. Aşıkpaşazâde’de olay şu şekilde anlatılır:

“Şeyh Edebalı kim 'Osman Gazi'nün düşini ta'bir itdi ve padişahlığı kendüye ve neseb ü nesline muştıladı; yanında Şeyh'un bir müridi var-ıdı, adına Derviş Tururoğlu [Durdıoğlu] dirler-idi. O derviş eydür: ‘İy 'Osman Gazi! Hak ta'ala sana padişahlık virdi bize dahı şükran gere.’ didi. 'Osman Gazi eydür: ‘Her ne vakt kim padişah olam sana bir şehir vireyüm.’ didi. Derviş eydür: ‘Bize şu köycügez yiter, şehirden vazgeldük.’ dir. 'Osman Gazi kabul itdi.’”¹²²

Osman Bey’in gördüğü rüyanın tabirinin ardından Kumral Abdal’ın şükran borcu olarak toprak istemesi hem kronikte hem de romanda hemen hemen aynıdır. Hatta Tarık Buğra’nın kullandığı ifadelerden bazıları (Şehirden vazgeçtik, bize şu köyceğiz yeter, Hey Osmancık; madem sana padişahlık verildi, senin de bize bir şükran borcu

¹²⁰ Aşıkpaşazâde, s. 58.

¹²¹ Buğra, *Osmancık*, s. 89-90.

¹²² Aşıkpaşazâde, s. 326.

vermen gerek) kronik ile tamamen aynıdır. Yazar burada kronikteki konuşma üslubunu da olduğu gibi kullanmıştır. Bu olayın devamında Osman Bey, Kumral Abdal'ın bu isteğini kabul ederek ona bazı eşyalar verir. Bu olay romanda şu şekilde anlatılır:

“- ‘Öyleyse bize bir kağıt ver’ diyerek niyetinin hiç de şaka olmadığını belli etti. Osman ona;

- ‘Kağıt yırtılır, yiter, yazı uçar’ dedi; ‘İşte bir kılıcım var, dedem Süleyman Şah’dan kalmıştır. Onu sana vereyim. Bir de maşrapa vereyim. Birlikte senin elinde olsunlar. Neslin bu nişanı saklasın. Eğer Hak Teala beni padişahlığa erdirtirse, benim neslim dahi bu alameti görüp kabul etsinler, köyünü almasınlar. Eskidikçe kılıcım kınını yenilesinler. Köy sırf senin olsun, neslinin olsun.’”¹²³

Romanda anlatılan bu kısımda Osman Bey’in birtakım eşyaları Kumral Abdal’a verdiğini görüyoruz. Osman Bey’in bu davranışı onun sözünün bir nişanıdır. Bu olayın kaynağı da yine kroniktir. Bu olay Aşıkpaşazâde’de şu şekilde geçer:

“Derviş eydür: ‘Bize mektub vir imdi.’ ‘Osman Gazi eydür: ‘Ben mektubu yazabilür miyin ki benden mektub istersin.’ didi. ‘Osman Gazi eydür: ‘Uşda bir kılıcum var atamdan ve dedemden kalmışdur, anı sana vireyüm. Ve bir maşrapa dahi var, anı dahi sana vireyüm. Bile senün elünde olsunlar ve bu nişanı saklasunlar. Ve eger Hak ta'ala beni bu hizmete kabul idecek olursa, benüm neseb ü neslüm dahi bu 'alameti göreler kabul ideler.’ Dedi.”¹²⁴

Burada görüldüğü üzere Osman Bey sözünün bir nişanı olarak Kumral Abdal’a kılıç ve maşrapa vermiştir. Tarihî kaynaklarda yer alan bu bilgi romanda olduğu kullanılmıştır.

2.1.6.4 Mihail Kosses

Romandaki Mihail Kosses tarihî gerçekliği olan bir karakterdir. Tarihî kaynaklarda bu kişiden Osman Gazi’nin yoldaşı olarak bahsedilir. Fetihlerin pek çoğunda katkısı olduğu gibi sonraları din değiştirerek Müslüman olmuştur. Yazar, Kosses’in tarihî gerçekliğinden yola çıkarak romanda bu duruma uygun bir karakter meydana getirmiştir. Romanda Mihail ile ilgili olan pek çok hadisenin kaynağı tarihsel bilgilere dayanmaktadır.

¹²³ Buğra, *Osmancık*, s. 90.

¹²⁴ Aşıkpaşazâde, s. 326.

Mihail Kosses karakterinin roman içindeki önemi; yalnızca tarihsel rolü değil, aynı zamanda yazarın Osmanlı'nın kuruluşunda etkili olduğuna inandığı değerleri ortaya çıkarmasındadır. Yani Mihail Kosses, tarihsel gerçekliğe uygun roller üstlenmesinin yanında yazarın dünya görüşünü yansıtan fikirlerin roman içindeki taşıyıcısı durumundadır. Bu bakımdan diğer roman kişilerinden farklılık arz etmektedir. Kosses, Türk toplumunun cesaret, karakter ve fedakârlık yönünden Rum toplumuna üstün olduğunu roman boyunca sık sık düşünür ve bunu dile getirir. Kosses, daha Osman ile tanışmalarında dahi Türklerin Rumlardan ne kadar üstün olduğunun farkına varmıştır. Kalanoz ve Kosses ormandan geçtikleri esnada Aya Nikola'nın adamları saldırır. Osman Bey de tesadüfen bu durumu görür ve zayıf olana yani Kosses ve Kalanoz'a yardım ederek onların hayatlarını kurtarır. Osman Bey'in bu fedakârlığı üzerine Kosses kendi içinde sık sık düşüncelere dalar. Bu durum, romanda iç konuşma şeklinde şöyle verilir: "O tercih yağmacıya, çapulcuya, vurguncuya, saldırgana karşı, başta yaşama hakkı, emek hakkı, ter hakkı olmak üzere, insanı ve insanları tutuyordu. Hem de, din, soy, sop ayrımı gözetmeden .. sadece kurtarılması gerekeni kurtarmak için."¹²⁵ Sonunda bu düşünceleri din değiştirmeye kadar gider ve Müslüman olur. Müslüman olduktan sonra ise Abdullah adını alır. Kosses'in Müslüman olmasında etkili olan olaylardan biri, Abdullah adlı gazinin Aydos'un kuşatması sırasında kale kumandanı Nikeforos tarafından burçlardan attırılması olur. Abdullah, kuşatma devam ettiği sırada Osman Bey tarafından Aydos'a elçi olarak gönderilir. Osman'ın elçi göndermesine sinirlenen kale kumandanı, Abdullah'ı burçlardan aşağıya attırır. "Abdullah'ı, Osman beğin çadırına karşı düşen bir burçtan aşağıya, kayaların üstüne savurdular. Düşerken getirdiği kelime-i şehadet Aydos vadisinde yankılandı ve her yerden işitildi."¹²⁶ Olayın gerçekleştiği esnada Aydos Kalesi'nde olan Kosses, bu olaydan oldukça etkilenir. "Ve, Mihail Kosses Abdullah'ın kelime-i şehadetini işitti. Daha doğrusu, Abdullah'ın sesini işitti; kulağından çıkmamacasına işitti: Abdullah'ın sesinde korku -hiç- yoktu."¹²⁷ Kosses, Müslüman olduktan sonra kendisine isim olarak Abdullah

¹²⁵ Buğra, *Osmancık*, s. 192.

¹²⁶ Buğra, *Osmancık*, s. 240.

¹²⁷ Buğra, *Osmancık*, s. 241.

ismini seçer. Bu seçimini Osman Bey'e şu şekilde bildirir. “- ‘Bana, gayri, Abdullah de, Osman beğ’ diye, bambaşka ve yumuşacık bir sesle tekrarladıktan sonra ekliyor: ‘Nikeforos’un burçtan uçurttuğu Mihail Kosses oldu. Gayri Abdullah benim; Abdullah’ı hak etmeği dilerim.’”¹²⁸ Kosses’in Müslüman olması ve Abdullah adını alması görüldüğü gibi yazar tarafından Aydos Kalesi’nin fethine dâhil edilerek belli bir olay örgüsü oluşturulmuştur. Tarihî kaynaklara baktığımızda böyle bir olayın olmadığını, dolayısıyla da kurmaca olduğunu söylememiz mümkündür. Ancak Kosses’in, Abdullah adını almasını tarihî kaynaklarda görmekteyiz. *Câmiü’-d-Düvel*’de şöyle bir bilgi bulunmaktadır. “Müslüman olduktan sonra ‘Abdullah’ diye anılan Harmankaya valisi Köse Mihal onun diğer kumandanlarıydı.”¹²⁹ Burada Tarık Buğra’nın kurgu kabiliyetini de görmüş oluyoruz. Nitekim tarihî olarak Kosses’in Müslüman olup Abdullah adını aldığını bilen yazar, bunu muhayyilesinde kurarak Aydos’un fethindeki olaylarla ilişkilendirip dramatik bir sahne tasarlamıştır. Edebiyatın, tarihten ayrılan kısmını da burada görmekteyiz. Yazar, romanın en başından itibaren Kosses’in fikirlerindeki değişikliği Müslüman olana kadar sürükler. Yeri geldikçe onun Osman Bey ve çevresindekilere olan hayranlığını vurgular. Sadece Kosses Müslüman olup Abdullah adını aldı demekle yetinilmez. Bu, bir kurgu ve okurda gerçeklik izlenimi oluşturacak şekilde anlatılır. Yazarın, bu kurguya giderken tarihî gerçekleri esas aldığı açıktır.

2.1.6.5 Casus Aratun

Aratun isimli kişinin romandaki görevi casusluktur. Bu şahıs, romandaki yardımcı kişilerden biridir. Osman Gazi’ye tekfurlardan elde ettiği bilgileri getirir. En önemli fetihlerde istihbarat sağlaması ve tekfurlar tarafından Osman Gazi’ye karşı kurulan tuzakları önceden bildirmesi romandaki tek etkinliğidir. Osman Gazi, Aratun’un getirdiği her habere güvenir ve yapacaklarını ona göre düzenler. Aratun’un, sadece Osman Gazi’ye değil babası Ertuğrul Gazi’ye de hizmet ettiği roman içinde söylenir. Onun bu hizmetlerine karşı Osman Bey de ona birtakım

¹²⁸ Buğra, *Osmancık*, s. 263.

¹²⁹ Müneccimbaşı Ahmed İbn Lütfullah, *Câmiü’-d-Düvel (Osmanlı Devletinin Kuruluş Tarihi)*, haz. Ahmet Ağırakça, Akdem Yayınları, 2. bs., İstanbul 2014, s.101.

hediyeler verir. “Osman beğ, baskının ertesi gece yapılacağını da öğrendikten sonra, bir at ve bir eğerle Aratun’u hoş etmiş, ardından da, Konur Alp’ı, baskını bozmakla görevlendirmiştir.”¹³⁰ Aratun, diye bir kişiyi tarihî kaynaklarda görmekteyiz. Yani Aratun isimli kişi aynı zamanda tarihî olarak gerçekliği olan bir tiptir. Aratun ismini ilk zikreden Aşıkpaşazâde’dir. “Meger bir gün İrmeni Bili’nden Osman Gazi yitmiş kişiye gelen geldi kim Eynegöl’i giceleyin ura. Bu kafirlerin casusu var-ıymış, kâfirlere bildürdi. Kâfirler dahı pusı kodılar. Aratun dirler-idi Osman Gazi’nün bir martalozı var-ıdı. Geldi habar bildürdi kim ‘Bil dükendüğü yirde pusı kadılar.’”¹³¹ Aratun, burada Osman Bey’e karşı kurulan Ermeni Beli civarındaki pusuyu önceden haber vermektedir. Aratun’dan romanda martaloz olarak bahsedilir. Martolos sözlük anlamı olarak; Osmanlı devletinin teşekkülü sıralarında ve Yeniçeri teşkilâtı yapılmadan evvel hıristiyanlardan ordunun geri hizmetlerinde çalışmış olan teşekküllerden birinin adıdır.¹³² Dolayısıyla bu kişi asıl olarak Osman Gazi’ye bağlı bir asker olarak zikredilir. Bu tip, görüldüğü gibi *Âşıkpaşazâde Tarihi*’ne dayanır. Daha sonra bu isimden bahseden kaynak ise *Hammer Tarihi*’dir. İsmi bu eserde Eratus olarak geçer.¹³³

2.1.7 Kötülüğün Timsâlleri

2.1.7.1 Al Zahid

Romanda Al Zahid kişisi Eskişehir Beyi’dir. Selçuklu’nun Eskişehir sorumlusudur. Osman Bey’in romandaki başlıca düşmanlarından birisidir. Özellikle romanın ilk bölümlerinde Osman Bey ile aralarında çeşitli mücadeleler yaşanır. İlk başlarda Osman Bey ile aralarında dostluk olmasına rağmen daha sonraları Malhun Hatun’dan dolayı araları bozulur. Başlangıçta her ikisi de beraber ziyafetlere dahi katılmaktadırlar. Osman Gazi ile Al Zahid arasındaki dostluğa dair romanda şunlar anlatılır: “İnönü beği Mahmud, Osman’ı davet etmişti. O akşamki ziyafette Eskişehir beği Al Zahid, Kulaca Kalesi’nin tekfuru Yorgopulos ve yörenin birkaç ileri geleni

¹³⁰ Buğra, *Osmancık*, s. 147-148

¹³¹ *Âşıkpaşazade*, s. 76.

¹³² Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü 2*, MEB Yayınları, İstanbul 2004., s. 409.

¹³³ J. V. Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C:1, s. 85.

de bulunacaktı.”¹³⁴ Burada görüldüğü üzere bölgenin tekfurları ve Selçuklu komutanlarıyla birlikte Osman Bey’de eğlencelere katılmaktadır. Hatta bu beyleri kendisine dost olarak görmektedir. “Osman deli gibi sevmekte ve, artık, sevildiğine inanmaktadır; ama bu durumu anlayamamakta, kabul edememektedir. Ve duygularını, artık, gizleyememektedir; arkadaşlarına ve arkadaş niyetine, katıldığı meclislerde bulunanlara, vahlanarak bahtsız aşkı anlatmakta, sevgilisi için övgüler düzmektedir; Malhun Hatun’un güzelliklerini sayıp dökmektedir.”¹³⁵ Osman Gazi, bu beyleri kendisine dost olarak görmekte ve Malhun Hatun’dan bahsetmektedir. Osman’ın bu hatasını Al Zahid kullanmaya çalışır: “Osman bunu o kadar başarmıştır ki, Eskişehir beği, Selçuklu adamı Al Zahid, öteden beri herkesçe bilinen kötü yaratılışı gereği, Malhun Hatun’u almak hevesine düşmüştür ve, kendisine göre, karşı durulamaz armağanlarla Ede Balı’ya dönürler göndermiştir.”¹³⁶ Romanda yaşanan bu hadiselerin kaynağı *Neşri Tarihi*’dir. Kronikte konuyla alakalı kısım “Hikâye” başlığı altında anlatır. “Osman Gazi, Eskişehir beyinin meclisinde beyin huzurunda o hatuna âşık olup istediğini ama kabul etmediğini anlatmış; onun güzelliğinden, pek namusluluğundan ve güzel özelliklerinden söz etmiş. Eskişehir beyi görünüşte o hatunu Osman ile evlendirmek istemiş ama gönlünden kendisi almayı da düşünmüş.”¹³⁷ Olayın, hem romanda hem de tarihî kaynakta gelişim şekli aynıdır. Osman Bey’in sözlerinden etkilenen Al Zahid, Malhun Hatun’a talip olur.

Daha sonrasında gelişen olayların kaynağı da yine *Neşri Tarihi* olarak gözükmektedir. Özellikle de romanın aksiyonu en yüksek bölümlerinden biri olan Al Zahid’in İnönü beyi Mahmut’un evini basması hadisesinin kaynağının yine bu kronik olduğunu görmekteyiz. Romanda bu olay; Osman Bey’in Mahmut Bey’in evine ziyafete geldiği bir gün yaşanır. Al Zahid, evin dışından içeriye seslenir ve içerdeki Mahmut Bey ile aralarında şöyle bir konuşma geçer:

“Hey, Mahmud beğ .. sana ünlerim Mahmud beğ.’

¹³⁴ Buğra, *Osmancık*, s. 41- 42.

¹³⁵ Buğra, *Osmancık*, s. 54-55.

¹³⁶ Buğra, *Osmancık*, s. 55.

¹³⁷ Neşri, s. 49.

Ev sahibi de bağıyor: - ‘Kimsin sen? Ne isten?’

Cevap geliyor:

- ‘Ben Al Zahid. Şu Ertuğrul oğlu Osmancık orda mıdır?’

Ev sahibi duraklıyor. Osman da sofaya çıkmıştır:

- ‘Doğrusunu de’ diyor.

Mahmud bir ona, bir dışarıya bakıyor. Osman sertçe tekrarlıyor:

- ‘Doğrusunu de.’

Mahmud beğ dudaklarını emiyor, ama doğrusunu söylüyor:

- ‘Burdadır.’

- ‘Onu isterim’ diyor Al Zahid.

Mahmud beğ, bu sefer, Osman’a bakmadan sesleniyor:

- ‘Bu hangi töredir, Zahid beğ? Konuk verilir mi?’ Beti benzi atmıştır; titremektedir:

- ‘Beni al daha eyi.’

Zahid’in sesi alçalıyor. Ama daha da serttir şimdi:

- ‘Sana ziyan istemem Mahmud beğ. Amma vermezsen yakar yıkarım. Tümünüze kötülük ederim.’ Onun aksine, Mahmud beğ’in sesi iyice yükseliyor:

- ‘Sana yakışan ne ise onu et; konuk vermem ben.’¹³⁸

Romandaki bu olay *Neşri Tarihi*’nde şöyle geçer:

“İnönü beyinden Osman Gazi’yi kendisine teslim etmesini istedi. Onun bu isteği kabul edilmedi. Bunun üzerine Sultan Öyüğü beyi, o kızgınlıkla ordusunu toplayarak İnhisar iline geldi. Buralar, İnönü beyine bağlı idi. Buradaki evleri ve harabe hisar yerlerini kuşatarak Osman’ı istedi. İnönü beyinin yanındaki adamlarından bazıları Osman’ı verelim, bazıları vermeyelim diyerek anlaşmazlığa düştüler.”¹³⁹

Romandaki olayın devamında Mahmut ve Al Zahid tartışırken Osman Bey yoldaşları Sungur, Abdullah, Gazi Rahman, Konur Alp ve Akça Koca ile birlikte Al Zahid ve adamlarına saldırır. Çarpışmayı Osman Gazi kazanır. Bunun üzerine Al Zahid istediğini elde edemedi oradan kaçır. Kroniğe baktığımızda da olayın Osman’ın lehine sonuçlandığını görmekteyiz. “Osman Bey, bu durumu görünce kardeşi

¹³⁸ Buğra, *Osmancık*, s. 63.

¹³⁹ Neşri, s. 49.

Gündüz ve gaziler ile birlikte kaleyi kuşatanlarla savaştı. Onları kale üzerinden defederek Söğüt'e doğru yola koyuldular."¹⁴⁰

2.1.7.2 Kalanoz

Kalanoz tipi romanda Osman Bey'in baş düşmanlarından birisi olarak kurgulanmıştır. O da tarihî gerçekliği olan bir kişidir. *Tacü-t Tevârih*'te Karacahisar tekfurunun kardeşi olduğundan bahsedilir. "Karacahisar tekürünün başkomutanı olan kardeşi Kalanos."¹⁴¹ Romanda ise Karacahisar tekfurunun oğlu olarak bahsedilir. "Arkadaşımın adı Kalanoz'dur. Karaca Hisar tekfürünün oğludur."¹⁴²

Romanda Osman Bey ile Kalanoz'un karşılaşmaları Osman Bey'in dostane bir davranışına dayanır. Kalanoz ve Mihail Kosses bir gün ormandan geçtikleri sırada Aya Nikola'nın adamları bunlara saldırırlar. O sırada avdan dönen Osmancık bu ikisine yardım ederek hayatlarını kurtarır. Daha sonra ise Kosses'in kardeşi Zoe'ye ilgi duymaları yüzünden aralarında düşmanlık baş gösterir. Bundan sonraki her olayda Kalanoz'u Osman Bey'in karşısında görürüz. Osman Bey'in en sevdiği yeğeni olan Bay Koca'yı şehit eden kişi Kalanoz'dur. Bu vaka romanda şöyle anlatılır:

"Kalanoz.. ki hep gülüyordu kötü kötü .. üzerine yıldırım gibi ve tedbirsiz ve gerekeni yapamayacak kadar hızlı gelen, on dördüncü baharının eşiğindeki Bay Koca'yı.. hep kötü kötü gülerek.. çevik bir manevra ile boşa düşürdüken sonra.. hep gülerek.. yanından geçerken kılıçladı. Bay Koca artık yoktu."¹⁴³

Daha sonraki bir savaşta oğlunun intikamını almak isteyen Savcı Bey'i de Kalanoz öldürür.

"Ve, Savcı, Osman beğ karşısındaki üç kılıçla çarpışırken tıpkı oğlu Bay Koca gibi- Kalanoz'a at sürmüştür. Ve, Kalanoz, onun gelişini -tıpkı oğlu Bay Koca'nın gelişindeki gibi- kötü kötü gülerek ve at oynatarak beklemektedir. Ve, Kalanoz, Osman beğ yolunu açtığı zaman, sadece iki kılıç çarpışmasından sonra Savcı'yı şehit etmiştir."¹⁴⁴

¹⁴⁰ Neşri, s. 49.

¹⁴¹ Hoca Saadettin Efendi, *Tacü-t Tevârih 1*, s. 31.

¹⁴² Buğra, *Osmancık*, s. 17.

¹⁴³ Buğra, *Osmancık*, s. 218-219.

¹⁴⁴ Buğra, *Osmancık*, s. 229.

Kalanoz, Osman Bey'in kardeşini ve yeğenini şehit ettikten sonra aralarındaki düşmanlık iyice artar. Osman Bey oldukça öfkelenir ve bir başka savaşta Kalanoz'u öldürür. Kalanoz'un öldürülüş sahnesi romanda ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir. Bu sahne romanda şöyle yer alır:

“Osman beğ, önce ve birden gem kısıyor; Al-ışığı, aynı anda, Kalanoz'un soluna alıyor ve solur gibi,

- 'İt' diyor, 'hamle et.'

Kalanoz, durum almak için telaşlanmış, dengesini bozmuştur. Osman beğ bekliyor:

- 'Haa' dii.. bekletme.'

Sesi korkunç derecede basıktır. Ölçsüz öfkesinin içinde, kılıcını unutmuş gibidir; yere eğik tutuyor onu: Kalanoz mahmuz vuruyor; şimşek gibi sallıyor kılıcını. Aldanmış oyuna gelmiştir: Al-ışık yana sığıyor. Kalanoz da, Bay Koca'ya yaptığına uğruyor: Osman beğin kılıcı boynundadır; fakat yarmak ve saplamak için değil; tokat gibi. Şaşırıyor, korkuyor, anlamıyor; kaçmak istiyor. Kaçmak imkânsızdır. Atını çeviriyor. Osman beğ, gene solur gibi,

- 'İt' diyor, 'hamle et.'

Kalanoz ümitsizliğin delirişindedir; kılıç sallıyor. Kılıcını Osman beğin kılıcı karşılıyor. Kalanoz'un bileği acıyor.

- 'Sıra bende' diyor Osman beğ. Sesi korkunçtur. Yüzü çok daha korkunçtur...

Ve Osman beğ, aynı hızla kılıcını kaldırıyor. Ve, indiriyor. Vurmuyor ama. Kalanoz'un boynu hizasında tutuveriyor... Bir Kalanoz'a, bir kılıcına bakıyor. Sonra Al-ışığı hafifçe itiyor. Kol mesafesine gelince, Kalanoz'a müthiş bir tokat atıyor. Kalanoz atından yuvarlanıyor... Hala burnundan solumaktadır.

Gözleri hala çakmak çakmaktır. Birden bire, en gür sesiyle bağırıyor:

- Şu itin karnını deşin .. yeri eşin .. leşini gömün. ”¹⁴⁵

Buradaki vakada Kalanoz savaş esnasında Osman Bey'e mağlup olmuş fakat Osman Bey onu kılıcıyla öldürmeye değer görmemiştir ve askerlerine Kalanoz'un karnının deşilip yere gömülmemesi emrini vermiştir. Romandaki bu sahne Osman Bey'e yakışmadığı gerekçesiyle Tarık Buğra henüz hayatta iken çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Bu eleştirileri Tarık Buğra şöyle anlatır:

¹⁴⁵ Buğra, *Osmancık*, s. 229-231.

“Zerre kadar istemediğim halde ve tiksine tiksine, şu Karındeşen Jak çirkefinden de söz etmek zorundayım: Bu çirkefi atan, ‘Milliyetçilik ve Muhafazakârlık’ iddia eden biridir. Ona göre, Osman Gazi’nin oğul yerine koyduğum dediği, Orhan kadar sevdiği yeğenini ve kardeşi Savcı’yı kalleşçe öldüren Kalanoz’u düşürdükten sonra, kılıcını onun pis kanıyla lekelemek istemediği için; ‘Şu itin karnını deşin, yeri eşin, gömün.’ Deyişi yalandır. Hiç bir vesikası yoktur. Bunun için de, yalnız Osman Gazi’ye değil, bütün tarihimize bühtandır.”¹⁴⁶

Tarık Buğra bu eleştirilere şu şekilde cevap vermiştir: “Bu olayın vesikası vardır. Bu olayı ve bu sözleri böyle çirkin bir iftira konusu yapmaya kalkışan birisi, her şeyden önce, herhangi bir tarih kitabına, mesela Âşık Paşa’ya, mesela Hammer’e, mesela Saadeddin veya İdris tarihine bakmalıydı.”¹⁴⁷ Tarık Buğra’nın bu savunması bizi aynı zamanda kaynaklara yöneltmiştir. Tarık Buğra’nın sözünü ettiği bu kaynaklara baktığımızda Kalanoz’un öldürülmesi *Tacü-t Tevârih*’te şöyle anlatılır:

“Karacahisar tekürünün baş komutanı olan kardeşi Kalanos savaş alanında düşünce, çeriler onu yakalayıp, Osman Gazi’nin önüne getirmişlerdi. O, ‘bu itin karnını deşin, yeri eşin, onu da bu aşağılık çukura gömün, üstünü örtün.’ Buyurmuştu. buyruğu gereğince kahra uğrayan bu kişi toprağa gömüldü, ondan sonrada olayın geçtiği yere İteşini adı verildi.”¹⁴⁸

Kronikteki bu olay, romandaki olaya da kaynaklık teşkil eder. Yazar, kendisine yöneltilen eleştirilere de bu eseri kaynak göstererek yanıt vermiştir.

Romanda Kalanoz kişisiyle ilgili olan bir başka önemli nokta ise eşi Zoe’dur. Bu kadın, romandaki diğer şahıs kadrosunun aksine tarihî gerçekliği olmayan kurmaca bir kişidir. Romandaki en önemli fonksiyonu Osman Bey’in ilk âşık olduğu kadın olması ve baş düşmanı Kalanoz ile düşmanlığının ilk olarak Zoe’ye olan aşkından dolayı gelişmiş bulunmasıdır. Osman, sık sık Kosses’in evine giderek Zoe ile buluşur. Aralarında çeşitli diyaloglar yaşanır. Osman zamanla Zoe’ye iyice bağlanır. Bu durum romanda anlatıcı tarafından şu şekilde dile getirilir:

“Zoe bağlamıştır Osman’ı. Osman’ın Zoe’ye vurulduğu söylenemez. Kendisi de söyleyemiyor bunu. Güzelliğin, zengin dişiliğin, işvenin çekişidir bu. Olsun ama; çekiliştir bu. Görmek istiyor onu. Onunla olmak istiyor.. sık

¹⁴⁶ Buğra, *Politika Dışı*, s. 88.

¹⁴⁷ Buğra, *Politika Dışı*, s. 88.

¹⁴⁸ Hoca Saadettin Efendi, *Tacü-t Tevarih 1*, s. 31.

sık. O yarım yamalak, o kırık dökük Türkçe'yi sık sık özlüyor. Gülüşlerini, Osmancık deyişlerini daha çok.”¹⁴⁹

Zoe ile Osman arasındaki bu münasebet romandaki diğer olaylara nazaran daha fazla kurmaca gibi görünmektedir. Ulaştığımız kaynaklarda Zoe adlı bir kadına rastlamadık. Fakat bu kişinin etrafında şekillenen bazı olayların tarihî kaynaklarla benzerlikler taşıdığını da belirtmek gerekir.

Zoe romanda Kosses'in kız kardeşidir. Osman Bey'le aralarında bir yaklaşma olsa da sonunda Kalanoz'la evlenir. Az bir zaman geçtikten sonra Osman, Zoe'nin öldüğü haberini alır. Fakat kardeşi Kosses, Zoe'nin kocası Kalanoz tarafından öldürüldüğünü düşünmektedir. Zoe ile ilgili olaylar genel itibariyle bu şekildedir. Bu kişinin kaynak itibariyle kroniklerde bahsedilen birtakım olaylara dayandığını düşünmekteyiz. Öncelikle her ne kadar isminden bahsedilmemiş olsa da *Âşıkpaşazâde Tarihi*'nin “Bâb 11” adlı bölüm “Köse Mihail düğün edip kızını Gül Falanozoğlu'nun beyine veriyor.” şeklinde isimlendirilmiştir. Bu bölümde Köse Mihail'in bir kızının olduğundan ve Gül Falanozoğlu'nun oğluyla evlendirildiğinden bahsedilir. Burada ismi söylenmemiş olan kişiden esinlenerek Tarık Buğra romanına bu kişiyi Kosses'in kızı değil de kardeşi olarak alır. Dolayısıyla romandaki Zoe, kroniklerde bahsedilen Kosses'in kızına benzer. Yine Zoe'nin evlendiği kişinin Gül Falanozoğlu olması ve bu kişinin romanda Kalanoz ismiyle olan benzerliği Zoe'nin kaynak itibariyle kroniklerdeki bu kişiye dayandığı iddiamızı güçlendirmektedir.

Zoe ile ilgili olarak dikkatimizi çeken bir başka nokta ise kroniklerde bahsi geçen bir kadın ile Osman Bey arasındaki münasebetin romanda Zoe ve Osman Bey arasındaki olaylara kaynaklık etmesidir. Tarık Buğra, romanda Zoe ve Osman arasındaki münasebetleri yine kroniklerde söz edilen bu kadından esinlenerek kurmuş olmalıdır.

Zoe ve Osman romanda birbirlerine ilgi duymanın yanında sık sık buluşmaktadırlar. Osman, Zoe'nin evine her fırsatta onu görmeye gitmektedir. Fakat bu ilgiden Kalanoz rahatsızlık duyar çünkü Zoe ile evlenmeyi düşünmektedir. Bu yüzden Kalanoz ile Osman Bey bu kadın uğrunda birbirleriyle düşman olarak

¹⁴⁹ Buğra, *Osmancık*, s. 23.

mücadele etmeye başlarlar. Romadaki bu kısım bazı kimseler tarafından eleştirilince Tarık Buğra bu eleştirilere yanıt verme gereği duymuştur.

“Koskoca Osman Gazi Han’ı Rum kadınları ile düşüp kalkan bir hovarda gibi gösterdiğimiz için suçlayanlar ve Kalanoz olayında ‘Karindeşen Jak’ gibi göstererek bütün bir tarihe ihanet ettiğimizi söyleyen gafiller de var. Bu sonuncular üstelik o olayın hiç bir vesikası olmadığını da utanmadan, arlanmadan iddia edebildiler.”¹⁵⁰

Tarık Buğra’nın bu ifadeleri yine bizi bu olayın kaynağını aramaya yöneltmektedir. *Neşri Tarihi*’nde buna benzer bir olay şu şekilde anlatılır:

“Rivayet ederler ki, Osman Gazi gençlik zamanlarında Eskihisar’a giderken İtburnu adlı köyde Mal Hatun adlı bir kadın görüp sevdi. Babası Ertuğrul’dan habersiz adam gönderip onu evlenmek üzere istedi. Mal hatun ‘ben nerede, sizin gibi haysiyetli ve şerefli nerede? Aramızda denklik yok’ deyip razı olmamış. Çünkü Osman Gazi’nin maksadı, birkaç gün seninle sohbet etmektir, demişler.”¹⁵¹

Neşri’nin bu ifadelerindeki Mal Hatun Ede Balı’nın kızı değildir. Bilindiği üzere tarih kitapları Osman Bey’in iki kadınla evli olduğunu yazarlar. *Oruç Bey Tarihi*, Şeyh Ede Balı’nın kızı olarak Rabia Hatun ismini verir. “Vezir Abdülaziz sancak getirdikte Şeyh Ede Balı’nın kızını da beraber getirmişti. Rabia Hatun’u Osman Gazi’ye nikâh edip verdi.”¹⁵² Ayrıca Tarık Buğra’da Osman Gazi’nin iki evli olduğunu bilmektedir. Kendisi bu durum hakkında şunları söylemiştir: “Osman Gazi’nin bir değil, iki evli olduğunu ben de biliyorum. Ama getirdiğim yorumu ve Zümürdüanka motifini zedelemek istemedim. Rabia’yı da diziye getirseydim o yorum zerre kazanmayacak, aksine çok şey kaybedecekti.” demiştir. Dolayısıyla Osman Gazi’nin diğer evliliğine dair Neşri’nin vermiş olduğu bilgi romanda Zoe ile Osman Bey arasındaki münasebete uygun düşmektedir. Bu yüzden Zoe ve Osman arasındaki olayların kaynağı olarak Neşri’nin bu rivayeti dikkate değerdir. Yine çağdaş tarihçilerden Sencer Divitçioğlu da bu konu hakkında şunları söylemektedir: “Nitekim dönemin başlarında Osman’ın komşusu Rum tekfurlarıyla olan kadın, kız

¹⁵⁰ Buğra, *Politika Dışı*, s. 86.

¹⁵¹ Neşri, s. 49.

¹⁵² Hüseyin Nihal Atsız, *Üç Osmanlı Tarihi*, Ötüken Yayınları, İstanbul, Temmuz 2016, s. 25.

hovardalıkları bir çırpıda Türkmen-Rum çatışmasına dönüşmüştür.”¹⁵³ Bu ifadelerden anladığımız kadarıyla Osman Bey’in kadınlarla olan münasebetlerine dair söylentiler Tarık Buğra tarafından *Osmancık*’ın ilgili kısımlarında değerlendirilmiştir.

Kalanoz’a dair bir başka önemli mevzu ise romandaki en becerikli düşman tipi olmasıdır. Dolayısıyla yazar bu en becerikli düşmanla Osmancık arasında husumet vesilesi olan kadını kullanmıştır. Burada asıl dikkat edilmesi gereken hususlardan biri de Kalanoz’un becerikli bir silahşor olması ve savaş sanatında usta olmasıdır. Bu beceri sayesinde Osman Bey’in çok sevdiği yeğenini ve abisini öldürmüştür. Osman Bey, Kalanoz’u abisi ve yeğenine kurmuş olduğu tuzağı kurarak öldürmüş ve savaş sanatında ona üstün olduğunu da göstermiştir. Ayrıntılı olarak anlatılan bu sahne, Şeyh Edebalı’nın Kayı boyuna bey olarak neden Osmancık’ı kardeşlerine tercih ettiğini de gösterir. Çünkü Kayı boyu toprak yetersizliği çeken ve genişlemek zorunda olan bir boy durumundadır ve o ancak Osman Bey gibi hem kuvvetli hem cesur hem de savaş sanatında kabiliyetli bir beyle gerçekleştirilebilir.

2.1.7.3 Dündar Bey

Romandaki Dündar Bey, Osman Bey’in amcasıdır. Bu yönüyle Dündar Bey tarihî gerçekliğe sahip biri olarak karşımıza çıkar. Romandaki ana kişilerden biri değildir. Sadece birkaç aksiyonda rolü vardır. Bunlardan ilki yeğenin bey seçilmesini hazmedememesidir. Osman, bey seçildiği zaman amcası bu durumdan hoşnutsuz olur ve onun bu tavrını Osman Bey fark eder. Dündar Bey ise beyliğin başına geçmeyi kendisinin hak ettiğini düşünmektedir. Yine Osman Bey ve amcası Dündar Bey arasında yaşanan başka bir olay ise romanda şu şekilde geçer: “Osman atıldı ve seyislere bırakmadı; onun atını kendisi tutup inmesine yardım etti. Buna karşılık Dündar beğ, Osman’a bakmadan öteki yeğenlerine yürüdü; hal, hatır sordu ve arkasından onlar, içeri girdi.”¹⁵⁴ Bu olayda Osman Bey, amcasına yakın durup saygı göstermesine rağmen amcasından karşılık görememiştir. Bu durum, Osman Bey’in amcasını öldürmesine kadar devam edecektir.

¹⁵³ Sencer Divitçioğlu, *Osmanlı Beyliğinin Kuruluşu*, Alfa Yayınları, İstanbul 2015, s. 68.

¹⁵⁴ Buğra, *Osmancık*, s. 192.

Dünder Bey, Osman'a karşı olan kıskançlığını belli etmenin yanında git gide onun işlerine daha fazla karışmaya başlar. Özellikle fetihlerin gereksiz olduğu yönünde yaptığı propaganda Osman'ın zor durumda kalmasına sebep olacaktır.

“Kuşatma ve kapı zorlamaları o gün de sonuç getirmedi. Buna karşılık, Domaniç'ten, Osman beği suskunlaştıran bir haber geldi: Amucası Dünder beğ, Ertuğrul beğ gazi yoldaşlarını toplayıp konuşmuş, Alka Evli, Dodurga ve Bayat beğlerine de haber salmıştı: Ona göre, Aydos kuşatması gereksizdir; nice yiğit boşu boşuna ziyan olmaktadır; üstelik Domaniç savunmasız kalmaktadır: Bir baskına uğrarlarsa hal nice olacaktır”¹⁵⁵

Aydos kuşatması sırasında meydana gelen bu olayda Osman Bey, artık amcasının gerçek niyetini anlar. Amcası, Osman'ı beylik için yetersiz görmekte ve beyliğe kendisinin geçmesi için onun başarısızlıklarını bekleyerek fırsat kollamaktadır. Osman Bey ise bunun gerçekleşmesine fırsat vermeyecektir. Karacahisar'ın fethi sırasında amcasını okla vurup öldürecektir.

“Savaşın kızıştığı bir sırada, Dünder beğ, yeğeni Osman beğe doğru at sürüyor ve bağıyor:

- ‘Hey Osmancık, yaptığın zulümdür .. kırdırma Ümmet- i Muhammed’i; çekilelim.’ Osman beğ deliye dönüyor. Göz açıp kapamaya kalmadan amucasının yanındadır. Geyik boynuzundan yayını kaldırıp indirmesi de bir oluyor; Dünder beğ, atından cansız yuvarlanıyor. Osman beğ, atının başını ona doğru kırarken,

- ‘Sus bire emice’ diye bağırmış, ama susturamamıştır, ancak böyle susturabilmiştir.”¹⁵⁶

Romanda geçen bu olayın kroniklerde kayıtlı olduğu görülmektedir. Olayın çok benzer bir şekli *Heşt Bihişt*'te şu şekilde anlatılır:

“İttfâk-ı cumhûrdan sonra Osmân Beg'in ammisi Dindar Alb müşâvere-i merkûmeye muhâlif ve ol teveccühün men'inde ısrâr eyleyince Osmân Beg mezbûrun vaz'-ı nâ-hem-vârından sûret-i nifâk ve hased müşâhede ve istifhâm ve mezbûr dahi ser-i râhde sebât-kadem ile askerinin azmine mûmâna'âta mu'âne ve ikdâm eyleyince Osmân Beg ve tevâbi'inin tekrar ve mülâyemet ve nâsihatleri bir vecihle tesîr etmediğinden nâşî ol pehlivân-ı nerimân-savletin kemâl-i suht-i gayret-i hareket ve urûk-ı cem'iyet-i pür-cesâretine mevâdd-ı gadab temşiyet verüb ol mecma'-ı ricâl-i kîtâlde zebân-ı hâl ve lisân-ı kâl ile bu beyt-i rengîn me'mûl mûcibince leb-i cünbân-ı makâl oldılar.

¹⁵⁵ Buğra, *Osmancık*, s. 243-244.

¹⁵⁶ Buğra, *Osmancık*, s. 299-300.

‘Bana bir kerre de ki hâl ve âm nedir ve anlardan derd ve gamdan gayri ne hâsıldır’

Diyerek izhâr-ı tehevür ile birtfire-i dil-dûz-i pür-tâb ve der-sa’at ammusi mezbûr ol sehm-i pür-zürûn te’sîrinden teslim-i ruh eyleyüb nakd-i hayâtı zîr-i turabda mahzûn ve Köprühisâr’ı yolu üzerinde medfûn oldu.”¹⁵⁷

Her iki metinden alıntıladığımız kısımları karşılaştırdığımızda görürüz ki Osman Bey bir kuşatma sırasında savaşın kızıştığı bir esnada amcasının muhalefet etmesi üzerine onu okla vurup öldürmüştür.

Bir başka tarihî metinde ise bu olay daha farklı bir şekilde anlatılır:

“Osman, Kara Hisar hâkiminin üzerine yürümezden evvel silâh arkadaşlarıyla meşveret etti. Bunun için topladığı meşveret meclisinde -yetmiş sene önce Ertuğrul ile birlikte Ahlat’tan Rum kıt’asına geçmiş, ve o zaman lâakal doksan yaşında bulunmuş olan- amcası Dünder da hazır idi. Dünder, işbu vergi teşebbüsünün, Germiyan Beği ve Rum hâkimleri gibi, hasedci komşularını kendi aleyhine ittifaka sevkedeceğini ihtar etti. Lâkin Osman’ın harareti, ihtiyarın sükûn isteyen ihtiyatına mağlûp olmadı; her cevâbın yerini tutmak üzere okunu alıp onu öldürdü.”¹⁵⁸

Hammer’ın anlatmış olduğu bu sahnede olay farklı şekilde gerçekleşir. Osman’ın amcasını okla öldürmesi henüz sefere çıkılmadan önce daha meşveret meclisinde bu olay tartışıldığı esnada gerçekleşir. Dolayısıyla Hammer’ın verdiği bu bilgiden ziyade *Heşt Bihîşt*’te anlatılan kısmı romandaki kurgunun kaynağı olarak kabul etmek gerekir.

2.1.8 Fetihler

2.1.8.1 Aydos Kalesinin Fethi

Aydos Kalesi’nin fethi hem romandaki kullanılış biçimiyle hem de tarihî kaynaklarda yer alışı itibarıyla muhteva olarak çeşitli menkıbevi unsurlara sahiptir. Romanda bu hadisenin kurgulanışı temel olarak Âşıkpaşazade de yer aldığı şekliyle kullanılmış olup olay örgüsünde yazar tarafından birtakım eklemeler yapılarak vakanın uzatıldığı görülmektedir.

Bu farklılıklara bakacak olursak; kronolojik açıdan olayların gerçekleşme sırasını esas aldığımızda Aydos’un fethinin tarihî kaynaklarda ve romanda farklılık

¹⁵⁷ Bitlisî, *Heşt Bihîşt*, s. 167.

¹⁵⁸ Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, s. 96-97.

arz ettiğini görmekteyiz. Âşıkpaşazade, bu hadiseyi Osman Bey'in hayatının son demlerinde hastalanıp oğlu Orhan'ı fetihle görevlendirdiği zamanlarda meydana gelmiş bir olay olarak gösterirken romanda ise Aydos'un Osman Bey zamanında fethedildiğini ve Orhan'ın herhangi bir aktif rol oynamadığını görmekteyiz. Dolayısıyla yazarın romanını zenginleştirmek için kronolojik olarak bazı değişikliklere gittiğini söylemememiz mümkündür.

Romanda yer alış şekliyle Aydos'un fethini özetleyecek olursak; Aydos'un fethine karar kılan Osman Gazi, kaleye elçi olarak tek kolu olan Abdullah'ı gönderir. Osman Bey'in teklifini geri çeviren kale komutanı Abdullah'ı burçlardan kayaların üzerine attırır. Bu duruma çok sinirlenen Osman Bey, kale komutanı Nikeforos'u aynı yerden atmak için yemin eder. Bu sırada kalenin burçlarında beliren bir kız Osman Gazi'nin yanında duran Gazi Rahman'a dikkatlice bakmaktadır. Bu durum Osman Gazi tarafından da fark edilir. Daha sonra bu kız Gazi Rahman'a sapanla, kâğıda sarılmış bir taş atar. Kâğıtta adının Evdoksiya olduğunu söyleyen kız, Gazi Rahman'ı düşünde gördüğünü ve kalenin fethinde onlara yardımcı olacağını yazmaktadır. Bu durum Osman Bey ve arkadaşlarını ilk başlarda tuzak olabileceği endişesiyle tereddüde düşürse de kızın dediğini yaparak kaleyi fethederler. Daha sonra Gazi Rahman Evdoksiya ile evlenmek için Osman Bey'den izin ister. Bu sırada Gazi Rahman, Evdoksiya'nın rüyasını Osman Bey'e aktarır. Rüya romanda şu şekilde anlatılır:

“Evdoksiya, rüyasında derin bir çukura düşmüş, çırpınmaktadır. Kurtulması imkânsızdır. Tam kesin bir ümitsizliğe kapıldığı sırada, çukurun başında nur yüzlü bir insan belirir ve elini uzatarak Evdoksiya'yı çekip alır. Evdoksiya'nın çıktığı yer Cennet gibi güzeldir; çiçekler, çimenler ve ağaçlarla bezenmiştir. Çiçeklerde kelekler uçuşmakta, donanmış ağaçlarda bülbüller ötmektedir. Çimenlikte billur gibi sular akmaktadır. Hava görülmemiş bir tatlılıktadır. Evdoksiya'yı kurtaran, havadan da, bülbül seslerinden de tatlı bir sesle, ağaçlara doğru; ‘Gel’ diye seslenir. O zaman, oradan bir adam çıkar. Evdoksiya, bu rüyasını anlattıktan sonra Rahman'a, ‘Gelen sendin. Beni kurtaran da sizin peygamberinizmiş’ demiştir.”¹⁵⁹

Evdoksiya'nın gördüğü bu rüyanın şahsi yaşantısına ve Aydos Kalesi'nin fethine olan etkisi oldukça önemlidir. Bu rüyanın Âşıkpaşazade tarafından da benzer şekilde

¹⁵⁹ Buğra, *Osmancık*, s. 255.

anlatıldığı görülür. Her iki anlatıda da öne çıkan nokta rüya motifidir. Motif romandaki diğer hadiselerde olduğu gibi Aydos'un fethinde de önemli bir yer tutmuştur.

Rüya Âşıkpaşazade tarafından şu şekilde verilmiştir:

“Meger tekürinün bir kızı var-ıdı. Nagah bir gice Hazret-i Resul'i aleyhisselamı ol kız vakı'asında görmüş. Ne görmüş? Görür kim kendüyi bir derin çukura düşmüş. Bu halda-y-iken nagah bir hub suretli ve latif siretli kişi gelür bu kızı çukurdan çıkarur. Bunun geydügi libasların dahı egninden çıkarur, yabana atar. Bunun endamını yur, dahı harir geyecekler getirüp geydürür. Bundan sonra kız belinleyü uyanur, fikr ider. Bu gördügi düşe 'acayıbe kalur ve illa bu gördügi düşündeki kişinün hayali kızun aklını alur. Gice ve gündüz hayali gözinden ve gönlinden gitmez, tahayyürde kalur.”¹⁶⁰

Görüldüğü gibi tarihî kaynaklarda yer alan bu rüya yazar tarafından oldukça benzer bir şekilde romanda kullanılmıştır. Bu noktada yazarın tarihî kayıtlara sadık kaldığını söylememiz mümkündür. Aydos'un fethinde yazarın kendi muhayyilesinde kurduğu olaylar da yok değildir. Yazar tarihi aynen alıp kullanmak yerine kendince dönüştürmüştür. Bu duruma Abdullah'ın kaleden atılma hadisesi örnek verilebilir. Nitekim *Âşıkpaşazade Tarihi*'nde geçen söz konusu vakanın devamında elçiyi burçlardan attırma hadisesine rastlanmaz. *Âşıkpaşazade Tarihi*'nde olayın devamı şu şekildedir:

“Çünkü kız bu düşü gördi, kendüye eydür: ‘Benüm halum ne oldı kim beni bu çukurdan çıkardı. Gayrı geyecek geydürdi ve hem turdugum yirden ırdı. Ma'lum oldı kim benüm halum bir nev'a dahı dönse gerekdür.’ didi. Dayim bu hali fikr idüp yörürken bir gün nagah Türk geldi bu hisara ceng itdi. Hisar erleri kafirler dahı cenge başladılar. Bunlar bu halda-y-iken bu kız eydür: ‘Ben dahı varayum ceng ideyüm.’ diyü turdı, geldi vardı baruya çıkdı. Bedenden taşraya bakdı, nagah gördi kim ol düşünde gördügi 'aziz kişi bu leşkerün serveri ve ulusıdur. Kız eydür: ‘Hay ma'lum oldı hal ne-y-imiş. Fi'l-hal dönüp evlerine geldi. Rumca bir mektub yazdı, düşün macerasın dahı bile yazdı ve dahı eyitdi kim ‘Göçün varun gidün hisar üzerinden. ‘Bir gice ta'yin itdi ve didi kim: ‘Gayet i'timad itdügünüz kişilerden gönderün, fulan gice gelsünler ben hisarı size alivireyüm.’ didi. Bu mektubı dürüp bir taşu berkitdi ceng ider gibi oldı, ol taşu dahı atdı. İttifak taş gelüp Gazi Rahman'un önine düşdi. Gazi Rahman gördi bir taş üzerine mektub berkitmişler. Hemân taşu mektub-ıla alup Akça Koca'ya ilettdi. Bir Rumca mektub okur kişi buldılar. Mektubdagı habarı bildiler. Akça Koca eyitdi: ‘Gaziler bu yolda kimdür kim

¹⁶⁰ Âşıkpaşazade, s. 356.

baş oynaya ve bir ad ide, bir nişan koya, ben dahı anun-ıla bile olam.’ didi. İlerü geldi. Gazi Rahman eydür: ‘Ben hõd uş hazıram.’ didi. Konur Alp eydür: ‘Buna bir hal dahı idelüm.’ Sordılar kim: ‘Nedür ol?’ Eyitdi: ‘Yanında oturduğumuz hisarı oda uralum.’ didi. Kabul itdiler, hernan sa'at gelüp oda urdılar. Andan sonra göçüp gitdiler. Bu Aydos hisarınun kafirleri be-gayet şadkam oldılar. Tena"umlar itmege başladılar. Bu tarafda kızun dahı va'de itdügi gice oldı. Heman ol gice Gazi Rahman bir niçe yarar gaziler-ile kızun didügi yire hazır oldılar. Kız hõd o va'de itdükleri yirde bunlara intizar-ıdı. Çünkü kız Gazi Rahman'ı gördi tizcek bedene ip bağladı, ipüfi ucın aşaga sarkıtdı. Ol server Gazi Rahman bi-tekellüf fi'l-hal ipe yapışdı. Şol 'ankebût misal ipi divşürüp tarafatü'l-'ayn içinde hisara çıkdı, kız-ıla buluşdı. İki hisarufi kapusına irişdiler. Kapucıyı Gazi Rahıman paraladı. Hernan dem kapuyı açdılar, bile kendü-y-ile gelen gazileri içerü aldılar, togrı tekürün sarayına vardılar. Tekür dahı giceden ferah olup sohbet itmiş-idi. Serhõş yatur-ıdı. Ol pelidüfi bagazın ele aldılar. Sabah olunça Akça Koca dahı irişdi. Hisarı zabt itdiler bu vech-ile.”¹⁶¹

Görüldüğü gibi Aydos Kalesi'nin fethi *Âşıkpaşazade Tarihi*'nde oldukça ayrıntılı biçimde verilmiştir. Bu kaynakta, vakanın menkıbevi olarak uzun bir şekilde yer alması dönemin edebî metinlerinde yaygın olan menkıbenin öneminden ileri gelmektedir. *Âşıkpaşazade* bu menkıbeyi tarihî olaylara ekleyerek eserinin anlatımını zenginleştirmiştir. Onun kullandığı bu yöntem yüzyıllar sonra Tarık Buğra tarafından da kullanılmıştır. Nitekim yukarıda bahsettiğimiz kronolojik sapma yazarın bu meşhur ve ilgi çekici hadiseye eserinde yer vermek istemesinden ileri gelmektedir.

Günümüz tarihçileri bu olayın menkıbevi olduğuna dair beyanlarda bulunmaktadır. Özellikle Peygamberi rüyasında gören bir kâfirin Müslüman olarak kuşatmayı yapanlara yardım etmesi hadisesi çoğu gazi anlatısında ortaktır. Bu konuda Colın Imber şunları söyler:

“Aynı motifler, Osmanlı haricindeki gazi literatüründe de görülmektedir. 1245'te yazılan bir nüshada aktarılan bir Osmanlı versiyonu da bulunan Melik Danişmendnâme'de, kahraman, Melik Danişmend, Peygamberi rüyasında gördükten sonra, Müslüman olan bir Hristiyan rahibin yardımı ile bir kâfir kalesini ele geçirir. Aydos hikâyesinde ve diğer gazi menkıbelerinde olduğu gibi, kale düştüğünde kâfirler sarhoştur.”¹⁶²

¹⁶¹ *Âşıkpaşazade*, s. 357-358.

¹⁶² Colın Imber, “Osmanlı Hanedan Efsanesi” *Söğüt'ten İstanbul'a*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2015, s. 359.

Görüldüğü gibi Aydos Kalesi'nin fethinde yaşanan hadisenin oldukça benzer şekillerine diğer anlatılarda da rastlanmaktadır.

2.1.8.2 Bilecik Kalesinin Fethi

Romanda Bilecik Kalesi'nin fethine dair anlatılan bazı olayların kaynak olarak kroniklerden geldiği, dolayısıyla da tarihî bir gerçekliğe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Romanda Bilecik'in fethine dair şunlar anlatılır: Bilecik'te yapılacak olan düğüne Osman Gazi de çağrılır. Tekfurların amacı Osman Gazi'ye burada tuzak kurmaktır. Osman Gazi, bunun haberini önceden almıştır ve Bilecik tekfuru Aleates'ten iki ricada bulunur. Birincisi her yıl oluşu gibi yayla göçü öncesi değerli eşyalar yaşlı ve silahsız kadınlarla gönderilecektir. İkincisi ise Kayı kadınlarının da düğüne katılacağını söyleyerek düğünün açık bir alanda yapılmasını ister. Osman Gazi'nin bu istekleri kabul görür. Düğünün sürdüğü esnada değerli eşyalar Bilecik'e gönderilir. Kafilenin başında Gökçe Bacı vardır. "Yaşlı gaziler ve arabalarda kilimlerin altına gizlenmiş yirmi kadar er, son araba da kapıdan girince, Gökçe bacı'nın ünleyişi ile, dalkılıç olmuş kapıyı tutmuşlardır. Ortalık karışıyor, çarpışma başlıyor."¹⁶³ Gökçe Bacı sapan sallarken bağına saplanan bir okla şehit olur ve çarpışma sona erince kale kapısının yakınındaki ulu bir çınarın altına elbiseleriyle gömülür. Bu bölümde pek çok anlatıda yer alan eşya içine gizlenerek kaleye sızma hareketi görülmektedir.

Romanda geçen Bilecik Kalesi'nin fethine dair anlatımın kaynağı olarak *Âşıkpaşazâde Tarihi*'ni gösterebiliriz. *Âşıkpaşazâde*, bu olayı şu şekilde anlatır:

"Ve hem va'de-i sahihde 'Osman Gazi dahı öküzlerini yükletdürdi. Hemişe ileden hatunlara virdi. [Ve keçeler arasına bir niçe adamlar bile sardılar.] Sürdiler ahşam karanusunda hisara girdiler. Bir iki katar öküz kim hisara girdi. Keçe yüklerinden adamlar yalın kılıcıla dökildi. Defi kapucuları paraladılar. Hisarda höd adam az kalmışdı, ekseri düğüne gitmişlerdi. Hisar feth alındı..¹⁶⁴

Kronikteki olayın gelişimi roman ile hemen hemen aynıdır. Her yıl olduğu gibi göç öncesi eşyalar emanet bırakılmak üzere Bilecik'e gönderilir. Bu eşyaların arasına

¹⁶³ Buğra, *Osmancık*, s. 322.

¹⁶⁴ *Âşıkpaşazade*, s. 336.

saklananlar da kaleye girdikten sonra saklandıkları yerden çıkarak kapıları açarlar ve böylece kale ele geçirilmiş olur. *Neşri Tarihi* de bu olayı Âşıkpaşazâde gibi nakleder.

Yabancı bir tarihî kaynakta Osman Bey'in Karavida adlı bir kadınla yaptığı savaş şekil itibariyle romandaki Bilecik Kalesi'nin fethini hatırlatmaktadır. On beşinci yüzyıl Slav kaynağı olan Yeniçeri Konstantin Mihailoviç'in *Hatıraları*'nda Bilecik Kalesi'nin fethine benzer bir olay anlatılır. Buna göre Kara Hisar adlı bir hisarın kadın efendisi olan Karavida adında dul bir kadın bir gün Osman'ın onurunu kıran bir harekette bulunarak hisardan aşağıya Osman'ın yüzüne pis su döker. Sonrasında Osman bunun intikamını almak için adamlarına yüz yirmi at ve deve hazırlatarak bunlara buğday yüklemelerini ve buğday çuvallarının içine de silah saklamalarını söyler. Askerler çuvalları hazırlayıp kalenin önüne giderler. Karavida, buğdayları almak isteyince hisarın kapısını açtırır ve askerler tüccar kılığında hisara girerler. İçeri girdiklerinde ise sakladıkları silahları çıkararak hisarı fethederler. Karavida ise Osman'ın emriyle hisarın en yüksek kulesinden aşağı atılır.¹⁶⁵ Bu menkıbevi olay romandaki Bilecik Kalesi'nin fethinin anlatıldığı bölüme kaynaklık etmiş olabileceği gibi Aydos Kalesi'nin fethindeki kale komutanı Nikeforos'un burçlardan atılması olayının da ilham kaynağı olmalıdır. Nitekim tekfur Nikeforos kendisine Osman Bey'in elçisi olarak gelen Abdullah'ı hisarın burçlarından aşağı attırır. Bunu gören Osman Bey, kaleyi ele geçirdiğinde Abdullah'ın intikamını almak için aynı yerden Nikeforos'u aşağı attırır. Her iki olay da şematik olarak aynıdır.

2.1.8.3 Ulubat Köprüsü

Romanda İznik'in alınmasından sonra başta Bursa tekfuru olmak üzere civar tekfurların birleştiği ve Osman Gazi'ye saldırma planı yaptıkları Osman Gazi'nin de bunu öğrenerek tedbir aldığı ve yapılan savaşın sonucunda tekfurların yenilerek kaçtıkları anlatılır. Kaçan tekfurlardan birinin Ulubat Kalesi'ne sığınması sonucu Osman Bey ve Ulubat Kalesi'nin tekfuru arasında bir anlaşma yapılır. Bu olaya detaylı şekilde bakıldığında kaynağının kronikler olduğu görülür. Romandaki bu

¹⁶⁵ Elizabeth A. Zachariadou, "İlk Osmanlılara Dair Tarih ve Efsaneler" *Söğüt'ten İstanbul'a*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2015, s. 361.

vakanın çok benzer bir şekilde *Âşıkpaşazâde Tarihi*'nde yer aldığını görmekteyiz.

İlk olarak romana bakalım:

“Adranos tekfürü Ulubat Köprüsü'nü geçmiş. Ulubat Kalesi'ne sığınmıştır. Ulubat tekfürü de çayın öte yakasındadır. Osman gazi han kıyıya gelirken gem kasıyor ve durumu değerlendiriyor: Köprüyü geçmeye kalkışırsa, karşıdakiler ok üşürecektir. Sesleniyor:

- ‘Ey tekfür! sana derim: Kaçanı ver. Vermezsen göl başından dolanır, bütün ilinizi harab ederim.’ Tekfür, bir an düşündükten sonra.

- ‘Anlaşalım’ diyor. Gazi han, ‘dileğin nedir?’ diye sorunca da söylüyor şartını:

- ‘Sen ve senin neslinden kimse bu köprüden geçmeye ki, kaçanı verelim.’¹⁶⁶

Burada anlatılan olay romandakine çok benzer bir şekilde *Âşıkpaşazâde Tarihi* 'nde yer almaktadır:

“Andan sonra kafir sındı, Edrenos teküri kaçdı, Kestel teküri düşdi, Bursa teküri hisara girdi, Kite teküri 'Osman Gazi'nün mukabelesinde-y-idi, ol dahı kaçdı. 'Osman Gazi dahı ardın sürdi. Tekür varup Ulubat'a düşdi. Osman Gazi vardı, Ulubat köprisinden geçdi, kondı köpri başında. Habar göndürdi kim tekürine: "Zebunumu virün. ve illa virmeyecek olursan Gölbaşı'ndan tolanurın vilayetüni harab iderin.' dir. Ulubat teküri eydür: ‘İmdi 'ahd idelüm, senden ve senün. neslünden hiç birisi bu köpriden geçmeyeler, zebununu sana virelüm.’ didi.”¹⁶⁷

Osman Gazi, peşine düştüğü tekfurun Ulubat kalesine sığınması sonucu Ulubat tekfuruyla bir anlaşmaya gitmiştir. Bu anlaşma, tekfurun teklifi ve Osman Bey'in de bu teklifi kabul etmesi üzerine yapılır. Bu anlaşmanın, romanın olay örgüsüne dâhil olması yazarın kroniklerden faydalanması sonucu olmuştur. Bu olayın gelişiminde olduğu gibi sonucunda da kronikler ile benzer bir yapı ortaya çıkmıştır. Romanda bu olayın neticesinde Ulubat tekfuru esiri teslim eder. Ele geçirilen tekfur Kete Kalesi'nin karşısına götürülerek parça parça edilir. Bu sahnenin aynısını yine *Âşık Paşa*'da görmekteyiz. “Osman Gazi esirini alıp getirdi. Kite hisarına karşı yırtıp paraladılar.”¹⁶⁸ *Oruç Bey Tarihi* 'nde buna dair bir bilgiye rastlamıyoruz. Fakat Neşrî,

¹⁶⁶ Buğra, *Osmancık*, s. 340-341.

¹⁶⁷ *Âşıkpaşazade*, s.343.

¹⁶⁸ *Âşıkpaşazade*, s.76.

bu olayı tıpkı Âşıkpaşazâde gibi anlatmıştır.¹⁶⁹ Bu sebeple *Neşri Tarihi* ile romanı kıyaslama gereği duymadık.

2.1.9 Kuruluşun Muştusu Rüyalar

Romanda rüya ile ilgili kısımlar önemli bir yer tutmaktadır. Bu önem sadece romanın muhtevasına ait bir özellik olarak algılanmamalıdır. Romandaki başkahramanın gelişiminde ve olayların seyrinin değişmesinde işlevsel açıdan rüyalar önemli rol oynamışlardır. Bu rüyalara baktığımızda kaynaklarının kronikler olduğu görülür. Romanda yer alan rüyalar büyük ölçüde kroniklerdeki anlatımlarla benzerlik göstermektedir. Dolayısıyla da romandaki rüya anlatımlarının tarihî gerçekliğe bakan bir yönü vardır.

Osmanlının kuruluşuna dair menkıbeler içinde en meşhurları rüyalarla ilgili olanlardır. Mesela Osman Bey'in gördüğü ağaç rüyası, Osmanlı devletinin kuruluşu için manevi bir zemin hazırlamıştır. Çınar ağacı motifli rüya, Osmanlı'nın kuruluşunun bir müjdeleyicisi olarak tarihî kaynakların çoğunda zikredilir. Bu rüya, tarihî kaynakların birçoğunda geçmekle birlikte bunlardan bir kısmı bu rüyayı Ertuğrul Gazi'ye atfeder.¹⁷⁰ Fakat çoğu eser, bu rüyayı Osman Gazi'nin gördüğü yönünde bilgi vermiştir. Romanı incelediğimizde toplamda üç rüya olduğunu görmekteyiz. Bunlardan ikisi Osman Gazi, diğeri ise Ertuğrul Gazi tarafından görülmüştür.

Ertuğrul Gazi tarafından görülen rüya Dursun Fakı tarafından Osman Gazi'ye nakledilmiştir. Osman Gazi, Şeyh Ede Balı'nın evine geldiğinde daha önce babasının kaldığı odada kalır ve Dursun Fakı tarafından bu rüya Osman Gazi'ye anlatılır.

“Konuşan, ona öyle gelir ki, Mushaf'tır.. İnançtır. Ve ses, ona öyle gelir ki, neylerdir, bülbüllerdir; ama kelimeler hiç bir insanın söyleyemeyeceği kadar açıktır. Ve, bu ses şöyle demiştir: Senin ve çocuklarının ve onların da çocuklarının çocuklarının ve bütün soyunun sopunun şerefi ve kudreti ve yücelmesi Allah Kelamına gösterdiğin bu saygıdadır ve bu saygı sayesinde

¹⁶⁹ bk. Neşri, s. 62-63.

¹⁷⁰ bk. Atsız, *Oruç Bey Tarihi*, s. 25.

ve bu saygıya bağlıdır; çünkü hakkı ve hakikati ve doğruyu, adil olanı idrak ediş bu saygıdadır.”¹⁷¹

Ertuğrul Gazi, Şeyh Ede Balı'nın evinde kibleye dönerek Kur'an okumaya başlar ve tan yeri ağarana kadar ayakta okur. Ancak sabaha karşı dayanamaz ve sedirde uyuya kalır. Sonrasında ise yukarıda romandan alıntıladığımız rüyayı görür. Bu rüyanın tabiri ise Şeyh Ede Balı tarafından yapılır. Tabire göre bu bir ilahî müjdedir. Ertuğrul'un bu saygısından dolayı onun soyu diğer soylara üstün kılınmıştır.

Romanda yer alan bu rüyanın kaynağı yine kroniklere dayanır. Fakat kronikler bu konuda ittifak hâlinde değildir. Aynı kroniklerin farklı nüshaları bile farklı anlatımlara sahiptirler. Örneğin *Neşri Tarihi* bu rüyayı Osman Gazi'ye gördürmüş olmasına rağmen Manisa ve Viyana el yazmalarında bu rüyayı gören Ertuğrul Gazi'dir.¹⁷² *Tacü't-Tevarih*'te rüya ile ilgili herhangi bir anlatıma rastlamıyoruz. Yine anonim *Tevârih-i Alî Osman*'da da herhangi bir bilgi bulunmaz. Dolayısıyla romanda geçen bu rüyanın çıkış yeri olarak sözünü ettiğimiz kaynakları gösteremeyiz. Yine *Oruç Bey Tarihi* de bu rüyadan bahsetmez, sadece Osman Gazi'nin gördüğü söylenen ağaç motifli rüyayı gören kişi bu kronikte Ertuğrul Gazi'dir. Dolayısıyla bu rüyanın köken olarak sadece *Neşri Tarihi*'ne dayandığını söyleyebiliriz. Çünkü diğer tarihler bu rüyadan bahsetmemekle birlikte romandaki rüya hadisesine en yakın kronik *Neşri Tarihi*'dir. Tarık Buğra, bu rüyayı *Neşri Tarihi*'nden almış olmalıdır. Adı geçen eserde bu rüya şu şekilde anlatılır:

“Rivayet olunur ki, Osman Gazi bir köyde imam evinde konuk oldu. Oturduğu yerin ardında bir pencere vardı. Meğer oraya bir Mushaf koymuşlar. Ev sahibi ile Osman arasında şöyle bir konuşma geçer:

Ev sahibi ‘Küstahlık olmasın, eğil de arkanda bir şey var alayım’ dedi.

Osman Gazi: ‘Nasıl bir şey var?’ diye sordu. Ev sahibi: ‘Peygamberimiz Hazreti Muhammed'e inen Allah'ın kelâmı var.’ dedi.

Osman Gazi, ev sahibi uykuya varıncaya kadar hiç kımıldamayıp oturduğu yerde kaldı. Sonra kalkıp gusletti, temiz abdest aldı. Yüzünü Mushaf'tan yana çevirdi, saygıyla ellerini kavuşturup sabaha kadar öylece durdu. Ev sahibi uyanınca, hâlini anlamasın diye uyur gibi yaptı. Yüzü yine Kur'an'dan yana dönüktü. Bu arada gözünü uyku bürüdü ve uykuya daldı.

¹⁷¹ Buğra, *Osmancık*, s. 47-48.

¹⁷² bk. Neşri, s. 48.

Rüya âleminde iken Allah tarafından kendisine: ‘Ey Osman! Mademki sen benim kelâmıma büyük saygı ve hürmet gösterdin. Bende seni ve senin neslini, sana tabi olanları bu dünyada ebedi olarak aziz kıldım’ denildiğini gördü.”¹⁷³

Ertuğrul Gazi’nin romanda gördüğü söylenen rüya ile yukarıda *Neşrî Tarihi*’nden alıntıladığımız rüya oldukça benzerlik gösterir. Tek fark rüyayı gören Ertuğrul Gazi değil Osman Gazi’dir. Tabi yukarıda değindiğimiz üzere bu kroniğin diğer nüshalarında bu rüyayı gören yine Ertuğrul Gazi’dir. Dolayısıyla *Neşrî Tarihi*’ni romandaki bu rüyanın kaynağı olarak belirlemek en doğru olanıdır.

Romandaki Ertuğrul Gazi’nin gördüğü bu rüyanın köken olarak aslında daha da eskiye gittiğini görmekteyiz. Nitekim Selçuklu Devleti’nin kuruluş dönemine ait benzer rüyalar vardır. Selçuk’un babası olan Lokman, Kur’an’a saygısından dolayı tıpkı Ertuğrul Gazi’nin rüyasında olduğu gibi soyu diğer soylara üstün kılınır. *Anonim Selçuknâme*’de bu rüya şu şekilde geçer:

“Selçukluların ve geçmiş Rum Sultanlarının yüce atası Lokman adındaki bir adamdır. Onun evliliği şu sebeple olmuştur: Bir gün bir büyük zattan şu hâdisi duymuştur: Nikâhtan yüz çeviren ve kadın almayan kimse benden değildir. Lokmân o günden sonra Müslümanlardan sâliha bir kızı kendine nikâhladı. O zamanda şöyle bir adet vardı. Çeyizle birlikte yedi Mushaf verilirdi. Zifaf gecesini Lokmân eşiyile birlikte olmak istediği zaman yedi Mushaf’ın rahleyle birlikte zifaf odasında bulunduğunu gördü. Kendi eşine: ‘Burada Mushaf var. Başka bir eve gidelim.’ dedi. Başka kimseler, Mushaf’ı başka yere götürülim dediler. Lokmân: ‘Doğru olan bizim başka eve gitmemizdir. Bu Mushaf bu evi süslemiştir’ dedi. Lokmân, Kelâm-ı Mecîd’e hürmet gösterip onu yüceltti. O gece başka bir eve gidip zifaf yaptı. Gece rüyasında Muhammed Mustafa’yı(s.a.) gördü. Resûl Aleyhisselâm ona: Sen Kelâm-ı Mecîd’e hürmet gösterdiğin için dünyada ve ahirette sen ve çocukların aziz olasınız!” diye buyurdu.”¹⁷⁴

Görüldüğü üzere bu rüya Ertuğrul Gazi’nin rüyasına oldukça benzemektedir. Tıpkı Ertuğrul Gazi gibi Lokmân’da devlete ismini veren kurucu hükümdarın babasıdır. Ayrıca bu iki rüya içerik ve işlevsel açıdan birbirine oldukça benzemektedir. Kur’an’a gösterilen saygıdan ötürü her iki hükümdar babası da rüyalarında kendi soylarının kutsandığını görürler ve oğulları ileride devleti kuran hükümdar kişiler olurlar. Kur’an’a gösterilen itibar sayesinde hanedan soyu “kut”sanır. Böylece her iki

¹⁷³ Neşrî, s. 48.

¹⁷⁴ *Anonim Selçuknâme*, Tercüme; Halil İbrahim Gök, Fahrettin Coşguner, Atıf Yayınları, Ankara 2014, s. 17-18.

rüya işlevsel olarak hanedanın kutsallığını sağlayarak Tanrı tarafından üstün kılınan bu soyun yönetici olmayı hak ettiği dolayısıyla kut anlayışının bir gereği olarak tanrının bu soyları görevlendirdiği mesajı verilir. Netice itibariyle her iki boy da bu rüyayı hâkimiyetlerini meşrulaştırmak için kullanmışlardır.

Osmancık romanında Osman Gazi iki rüya görmüştür. Bunlardan ilkinin İnönü Beyi Mahmut'un evinde bir ziyafete katıldığı günün gecesinde uykuya dalınca görür. Rüyasında; Osmancık, İt Burnu'ndaki Şeyh Ede Balı'nın tekkesine gider. Sabah olduğunda da ilk işi oraya gitmek olur. Onun gördüğü bu ilk rüya tamamen yazarın kurgusudur. Yani herhangi bir tarihî gerçekliği bulunmamaktadır. Bu rüyanın romanda tek işlevi vardır, o da Osmancık'ın Şeyh Ede Balı'nın evine gitmesine vesile olmasıdır. Daha sonrasında ise Osmancık, Şeyh Ede Balı'nın evine gidip gelmelerini sıklaştırır ve sonraki rüyayı böyle bir ortamda görür.

Osmancık'ın gördüğü ikinci rüya ise en bilindik olan, yani Osmanlı'nın kuruluşunu müjdeleyen çınar ağacıyla alakalı rüyadır. Kahraman, bu rüyayı Şeyh Ede Balı'nın evinde görür. Rüya romanda şu şekilde geçer:

“Tam kalbinin üstünde, şimdi bir çınar fidanı büyümektedir. Büyüme gözle görülebiliyor ve ara vermeden sürüyor; çınar yıldızlara ve o yayvan tepelere ve Kartal Doruğuna ve dört bir yana dal, budak salıyor; dallar, budaklar tepeleri, dorukları aşıyor, ülkeleri gölgelendiriyor; rahmet yağıdırıyor; nur yağıdırıyor.”¹⁷⁵

Osmancık uyandığında rüyasını Kumral Abdal'a anlatır, Kumral Abdal şu cevabı verir: “Bak a Osmancık, dedi; Allah yanılmasın, tabirin doğrudur; bana öyle gelir. Sen padişah olacaksın. Malhun Hatun'un sana vereceği oğullar ve onların da oğulları ve oğullarının oğulları dört bir bucağa senin sancağını ve Allah'ın rahmetini ve adaletini ulaştıracaktır. Ben buna inanırım.”¹⁷⁶ Bu rüyaya dair pek çok farklı anlatım vardır. Tarık Buğra da bu anlatımların paralelinde kendine has bir kurguya gitmiştir. Tarihî kaynaklarda bu rüyayı yorumlayanın Şeyh Ede Balı olduğunu görmekteyiz. Rüya, *Âşıkpaşazade Tarihi*'nde şu şekilde anlatılır:

¹⁷⁵ Buğra, *Osmancık*, s. 88.

¹⁷⁶ Buğra, *Osmancık*, s. 95.

“Osman Gazi kim uyudu, düşünde görür kim bu 'azizün koynından bir ay togar, gelir 'Osman Gazi'nün koynına girür. Bu ay kim 'Osman Gazi'nün koynına girdügi demde göbeginden bir ağaç biter, kölgesi 'alemi tutar. Kölgesinün altında taglar var ve hem tagun dibinden sular çıkar. Ve bu çıkan sulardan kim içer ve kim bağçalar suvarur ve kim çeşmeler akıdır. Andan uyhudan uyandı, sürdi geldi, şeyhe habar virdi. Şeyh eydür: ‘Ogul 'Osman Gazi, sana muştılık olsun kim Hak ta'ala sana ve neslüne padişahlık virdi, mübarek olsun.’ didi. ‘Ve benüm kızum Malhun senün halalun oldu.’ dir ve heman-dem nikah id üp kızını 'Osman Gazi'ye virdi.”¹⁷⁷

Rüyanın hem romanda hem de Aşıkpaşazâde'de yer alış şekli görüldüğü gibi hemen hemen aynıdır. Dolayısıyla bu rüyanın kaynağı olarak *Aşıkpaşazâde Tarihi*'ni gösterebiliriz. Sadece rüyanın tabirini yapan kişiler farklıdır. *Aşıkpaşazâde Tarihi*'nde yorumlayan Şeyh Ede Balı iken romanda Osmancık kendisi rüyayı bir yorumlamış ve Kumral Abdal'da bu yorumu onaylamıştır. Daha sonra ise Şeyh Ede Balı ile görüşen Osmancık, Malhun Hatunu ondan istemiştir. Dolayısıyla bu rüya neticesinde Osmancık, Malhun Hatun ile evlenmiştir.

Osman Gazi'nin gördüğü bu rüyanın menkıbe olduğuna dair günümüz tarihçileri ciddi kanıtlar ileri sürmektedirler. Bu konuyla alakalı olarak Halil İnalçık şunları kaydeder:

“Böyle bir rüya, hanedanların kökeni ve meşrulaştırılması hususunda ortaçağ edebiyatının bir ‘topos’udur. Fakat tarihî açıdan gerçek ve önemli olan şudur ki Âşıkpaşazade, bu rolü kendisinin de mensubu bulunduğu Vefâî tarikatının meşhur bir halifesine, Osman zamanında hakikatten yaşamış olan birisine vermektedir. Gerçekten, Tanrı'nın bir insana hükümdarlık lütfetmesi ve bunu mübarek bir zat, bir şaman veya aziz aracılığıyla bildirmesi inancı, Orta Asya Türk-Moğol geleneğine kadar geri gider.”¹⁷⁸

Bu rüya, Osmanlı hanedanının diğer hanedanlara üstün olduğu fikrini tasdik etmektedir. Söz konusu rüyayı ilk olarak *Aşıkpaşazade Tarihi*'nde görürüz. Bu kroniklerin yazıldığı devir diğer hanedanların rakip olarak Osmanlılara karşı çıkmaya başladıkları devirdir. Dolayısıyla diğer hanedanlara karşı bir üstünlük aracı olarak bu tür rüyalar kullanılmıştır. Bu rüyanın efsanevi yanına dair görüş bildiren bir diğer

¹⁷⁷ Âşıkpaşazade, s. 325.

¹⁷⁸ İnalçık, “Âşıkpaşazade Tarihi Nasıl Okunmalı?”, s. 132.

tarihçi ise Taner Timur'dur.¹⁷⁹ Yine Friedrich Giese de aynı görüştedir; “Osmanlı hanedanının Anadolu'daki diğer Türk kabilelerinin üzerinde egemenlik kurabilmesi için Osmanlı hanedanına tanrısal bir meşruiyet kazandırma çabasını görüyorum.”¹⁸⁰ der. Yabancı araştırmacılardan Colın Imber de bu rüyaları ilahî takdis olarak yorumlar. “Oğuz şeceresi Osmanlıların dünyevi saltanat iddiasını meşrulaştırmıştı; fakat teokratik bir devletin idarecileri olarak sultanlar dünyevi olduğu kadar ilahi meşruiyete de ihtiyaç duydular.”¹⁸¹

Bu rüyada yer alan bir sahne de aslında köken olarak eskiye gitmekle birlikte diğer tarihî anlatılarda da benzer özellikler gösterir. Gökyüzünden gelen ayın Osman Gazi'nin koynuna girmesi hadisesini Sencer Divitçioğlu ışık motif ile ilişkilendirerek diğer anlatılarla benzerliği konusunda şunları söyler:

“Asıl ilginç olan, Osman Bey'in rüyasında gökyüzündeki ayın yeryüzüne inip, onun koynuna girmesidir. Çünkü, bu bezek Türk destan, efsane ve rüyalarında hep yinelenir. Bektaşiler'de dolunay Kadıncık Ana'nın eteğinden koynuna girip onu gebe bırakır (Hacı Bektaş/Korkmaz 1995 s. 52). Satuk Buğra Han efsanesinde (Grenard 1900), Han'ın kızı Ala Nur, Cebrail'in ağzına süzdüğü bir ışıkla (nurla) gebe kalır. Ve Oğuz Kağan Destanı'nda (Oğuz/Bang; Arat) Oğuz Kağan gökten gelen bir ışıkla cisimleşen kızla çiftleşir. Dikkat edilirse, Türkler'de, efsane, destan, rüya, her ne ise; kahraman erkekse, kadın ışık olup (ay, ışık) onun koynuna girer, eğer kahraman kadınsa, bu sefer erkek ışık olup (ay, nur) onun koynuna girer.”¹⁸²

Biz bu rüyayı romanda yer alış şekli itibariyle *Âşıkpaşazâde Tarihi*'yle ilgili görmekteyiz. Fakat söz konusu rüya motifinin esasen daha eskilere gittiğini söylemek mümkündür. Tıpkı Ertuğrul Gazi'nin rüyasında olduğu gibi bu rüya da aslında daha eskilere dayanır. Selçuklu Devleti'nin kuruluş yıllarına ait kaynaklarda benzer rüyalara rastlanmaktadır. Selçuknâme'de bahsedilen rüya şu şekilde geçer:

“Selçuk o diyarda çok yıllar durdu, yüz yıl ömür sürdü. Tesadüf bir gece rüyasında ateşe işediğini ve bu ateşin kıvılcımının batıya ve doğuya yayılıp gittiğini gördü. Sonra Selçuk bir rüya tabircisi getirtip rüyasını anlattı. O rüya

¹⁷⁹ Ayrıntılı bilgi için bk. Osmanlı Devletinin Kuruluşu Panel Bildirileri, *Efsaneler ve Gerçekler*, İmge Yayınevi, Ankara 2004, s. 36.

¹⁸⁰ Giese, “Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu Meselesi”, s. 132.

¹⁸¹ Imber, “Osmanlı Hanedan Efsanesi” s. 261.

¹⁸² Divitçioğlu, *Osmanlı Beyliğinin Kuruluşu*, s. 70.

tabircisi yorumlayıp, ‘Senin evladın padişahlar olacaklar, doğuya ve batıya hüküm kılacaklar’ dedi.”¹⁸³

Bu rüya, Osman Gazi'nin ağaç rüyasına oldukça benzemektedir. Osman Gazi'nin rüyasındaki ağaç dalları dünyaya yayılmaktaydı, burada ise yayılan ateşin kıvılcımlarıdır. Yine tıpkı Osman Gazi'nin rüyasında olduğu gibi bu rüyayı da tabir eden bir kişi vardır ve tabire göre onun soyundan gelenler batıya ve doğuya hükümdar olacaklardır. Yine her iki rüyayı işlevsellik açısından değerlendirdiğimizde hanedana bir kutsiyet kazandırma maksadıyla karşılaşmaktayız. Hem Selçuk hem de Osman kurucu liderlerdir, dolayısıyla kurdukları devletler kendi adlarıyla anılmıştır. Her iki kurucu da benzer rüyalar ile kendi hâkimiyetlerini meşrulaştırmışlardır. Tabi burada göz önüne alınması gereken husus bu meşrulaştırma işleminin bizzat kurucu hükümdarlar tarafından değil de daha sonraki yıllarda kronik yazarları tarafından yapılmış olmasıdır. Bu rüyaların benzerlerini destan kahramanları da görmüşlerdir. Bununla ilgili değerlendirmelerimize “Edebî Metinler” başlığı altında yer vereceğiz.

Bu tür rüya anlatılarının kökenini daha da eskilere götürmek mümkündür. Hatta bunun İslâm inancıyla da ilgisi olmalıdır. Bizce Hz. Yusuf'un rüyası tüm bu rüya anlatılarının kaynağı durumundadır. Kur'an-ı Kerîm'de Yusuf Suresi dördüncü ve beşinci ayetlerde bu rüya anlatılır. Hz. Yusuf, rüyasında güneş, ay ve on bir yıldızın kendisine secde ettiğini görür. Daha sonra bu rüyayı babasına anlatır ve babası Hz. Yâkub, oğlunun peygamber olacağını anlayarak bu rüyayı kardeşlerine anlatmamasını söyler. Bu rüyada gördüğümüz kehanet işlevi yukarıda incelediğimiz rüyalarda da vardır. Hükümdar olacak kişi önceden rüyasında bunu görür ve mübarek bir kişi tarafından bu rüya tabir edilerek gelecekte o kişinin hükümdar olacağına yorulur. Kişi bu rüyayı rehber edinerek kendisine bir yol çizer. Kaderi adeta bu rüya tarafından tayin edilir.

2.1.10 Osmanlı'yı Osmanlı Yapan Değerlerin Aktarımı: Nasihatler

¹⁸³ Ahmed Bin Mahmud, *Selçuknâme*, Haz: Erdoğan Merçil, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2011, s. 23.

Nasihat, “bir şey saf, halis olmak, kötülük ve bozukluktan uzak bulunmak; iyi niyet sahibi olmak ve başkasının iyiliğini istemek anlamlarındaki nush kökünden türemiştir.”¹⁸⁴ Nasihat kelimesi, “başkasının hata ve kusurunu gidermek için gösterilen çaba; iyiliği teşvik, kötülükten sakındırmak üzere verilen öğüt; başkasının faydasına ya da zararına olan hususlarda bir kimsenin onu aydınlatması ve bu yönde gösterdiği gayret”¹⁸⁵ mânalarında kullanılmaktadır. Edebî bir tür olarak da Nasihatnâme; “fert ve toplumu eğitmek, devlette dirlik ve düzenliği sağlamak amacıyla yazılan eserlerin genel adıdır.”¹⁸⁶

Osmanlı tarihinde çeşitli kişilerce yapılmış fazlaca nasihat görürüz. Devletin daha kuruluş yıllarından itibaren ortaya çıkarak günümüze kadar ulaşmış olan pek çok nasihat vardır. Kuruluş ve dağılma dönemleri arasındaki hükümdar tarafından veliahtlara öğütlerde bulunulmuştur. Bu öğütler, daha çok vasiyet şeklindedir. Yani hükümdar ölümüne yakın veliahdını çağırarak ona nasihat niteliğinde vasiyette bulunur. Bunlar, daha çok devlet yönetimi ve güzel ahlak üzerinedir. Bu bakımdan aynı zamanda nasihatirler. Bunların en bilinirleri arasında Osman Gazi’nin Oğlu Orhan Gazi’ye nasihati, Orhan Gazi’nin oğlu Murad’a nasihati, 2. Murad’ın Fatih’e nasihati gibi nasihatleri sayabiliriz. Osmanlı’daki bu nasihat silsilesi ilk olarak Ertuğrul Gazi’nin Osman Gazi’ye yaptığıyla başlamıştır. Osmanlı’daki bu nasihat geleneğini köken itibariyle İslam’a dayanmaktadır. Nitekim “İslâm âlimlerine göre nasihat farz-ı kifâyedir. Hz. Peygamber, müslümanın müslüman üzerindeki haklarından birinin de yüzüne karşı nasihatte bulunması veya gıyabında onun iyiliğini istemesi olduğunu belirtmiştir.”¹⁸⁷ Yine bazı ayet ve hadisler nasihatle ilgilidir. “Kur’ân-ı Kerîm’de nasihat kelimesi isim ve fiil türevleri şeklinde on iki ayette geçer.”¹⁸⁸ Bu ayetlerden bazıları şöyledir:

¹⁸⁴ Mustafa Çağrı, “Nasihat”, *İslam Ansiklopedisi*, C:32, Yıl:2006 s. 408.

¹⁸⁵ Çağrı, “Nasihat”, s. 408.

¹⁸⁶ İskender Pala, “Nasihatnâme”, *İslam Ansiklopedisi*, C:32, Yıl:2006 s. 409.

¹⁸⁷ Çağrı, “Nasihat”, s. 408.

¹⁸⁸ Fatma Kayta, “Erken Dönem Osmanlı Tarih Metinlerine Göre Osman Gazi’nin Orhan Gazi’ye Nasihatleri” *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, S. 7, yıl: 2016, s. 159-160.

“Ben size Rabbimin vahyettiklerini tebliğ ediyorum ve size nasihat ediyorum. Sizin bilmediğiniz şeyleri de Allah tarafından gelen vahiy ile biliyorum.”¹⁸⁹

“Rabbimin vahyettiklerini size tebliğ ediyorum. Ben sizin için güvenilir bir nasihatçiyim.”¹⁹⁰

“Artık Salih onlardan yüz çevirdi ve ‘Andolsun, ben size Rabbimin vahyettiklerini tebliğ ettim ve size nasihatta bulundum. Fakat siz nasihat edenleri sevmiyorsunuz’ dedi.”¹⁹¹

Bu ayetler, nasihat kavramının İslamiyet’teki görevine vurgu yapar. Dinî olarak büyük bir öneme sahip olan nasihat, Osmanlı kültürünün de vazgeçilmez bir unsuru hâline gelmiştir. Bu önemden dolayı Osmanlı padişahları, âlimler, veliler gibi çeşitli zümrelerden kimseler nasihatlerde bulunmuşlardır.

Nasihatlerin bu dinî, tarihî ve içtimai önemine binaen Tarık Buğra’nın da *Osmancık*’ta bu nasihatlere ayrı bir önem verdiğini görürüz. Roman kişilerinden Şeyh Ede Balı, Osman Gazi ve Ertuğrul Gazi muhataplarına öğütlerde bulunurlar. Onların bu öğütleri, olay örgüsünü şekillendirmede mühim bir görev ifa eder. Romanda toplam üç nasihat geçer. Bunlardan bazıları tarihî gerçekliğe sahipken bazıları ise kurmacadır. Nasihatlerin romandaki önemi, onların işlevselliğine ait bir unsur olarak karşımıza çıkar. Bu işlevsellik; kimi zaman nasihat ile kahramanın istenilen amaca yönlendirilmesi, kimi zaman da sahip olunan değerlerin, bilgi ve tecrübenin gelecek kuşaklara aktarımı şeklinde ortaya çıkar.

2.1.10.1 Ertuğrul Gazi’nin Osmancık’a Nasihati

Osmancık’ta gördüğümüz ilk nasihat, Ertuğrul Gazi tarafından oğlu Osmancık’a yapılandır. Bu nasihat Osmancık’ın bir gün av dönüşünde Ede Balı’ya rastlaması esnasında yaşanan bir olayın sonucunda gerçekleşir. Şeyh Ede Balı, Osmancık’ı beylik yolunda yönlendirmek ister, fakat Osmancık bunu kardeşleriyle kendisinin arasını bozmak için Ede Balı’nın bir planı olarak yorumlar ve Ede Balı’ya şöyle çıkışır:

¹⁸⁹ Kur’ân-ı Kerîm, A'râf Sûresi (62)

¹⁹⁰ Kur’ân-ı Kerîm, A'râf Sûresi (68)

¹⁹¹ Kur’ân-ı Kerîm, A'râf Sûresi (79)

“Bak a Ede Balı; seni sayarım. Amma kardeşlerimle benim arama gireceksen saygım kalmaz, seni elden de beter görürüm.’ Al-ışığı bu sefer obaya doğru mahmuzlarken, başını çevirip bağıyor:

- ‘Uğraşma benimle ... Sabrım tükenir.’¹⁹²

Bu olayı öğrenen Ertuğrul Gazi, oğlunu yanına çağırarak ona nasihatte bulunur. Bu nasihat romanda şöyle geçer:

“Osman’a, hemen o akşam:

- ‘Baban seni ister’ dediler.

Vardı, el öptü, diz çöktü, kol kavuşturdu;

- ‘Buyur’ dedi.

- ‘Dinle oğul’ dedi. Ertuğrul, doksanı bulan yaşına rağmen dinçliği zedelenmemiş sesiyle, ‘Ede Balı’nın terazisi doğru tartar, dirhem şaşmaz. Bana karşı gel; ona gelme. Bana karşı gelirsen üzülür, incinirim; ona karşı gelirsen gözlerim bakmaz, baksa da görmez olur. Ede Balı soyumuzun ışığıdır. Var git şimdi. Şu dediklerimi de vasiyetim say, unutma.’

Osman el öpmeye davrandığı zaman da ekledi:

- Ak Temür anlattı; üstüne at sürmüş, ünlemişsin. Gücenen Ede Balı değil, Ak Temür’le benim. Üzüntümüz de Ede Balı için değil, sençeğiz için. Üzme, incitme beni ve yoldaşlarımı Osmancık, bu yolda bu son dileğim olsun Osmancık.’¹⁹³

Ertuğrul Gazi’nin bu nasihati Osman üzerinde etkili olur ve Ede Balı ile aralarında bir daha buna benzer bir olay yaşanmaz. Osmancık, Ede Balı’nın kendisine söylediklerini bu nasihatten sonra daha iyi anlamaya başlar. Ede Balı’nın, Osmancık üzerinde yapmaya çalıştığı değişim bu nasihatın akabinde etkisini göstermeye başlar. Ertuğrul Gazi’nin, oğlu Osman’a nasihat ettiğine dair tek kaynak *Selâtin-nâme*’dir. “Ertuğrul Bey’in oğlu Osman’a nasihat ettiğine dair diğer kaynaklarda herhangi bir bilgi mevcut değildir.”¹⁹⁴ Adı geçen kronikte Ertuğrul Gazi’nin nasihati özel bir başlık olarak “Er-Tuğrul Osman’a Nasihat İtdügin Beyan Eder” kısmında şöyle geçer:

“Didi Osman’a iy ferzend-i ‘âkıl

¹⁹² Buğra, *Osmancık*, s. 14.

¹⁹³ Buğra, *Osmancık*, s. 15.

¹⁹⁴ Kemal, *XV. Yüzyıl Tarihçilerinden Kemal Selâtin-nâme (1299-1490)*, haz. Necdet Öztürk, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2001, s. 31.

Sakın olma hevâ-yı nefse mâyil
Giderme dâ'imâ tevhîdi dilden
Gülün sıdkuñ sen key sakla gilden

Ecel virdini terk itme dilüñden
'Amel defterini koma elüñden

Olıcak nefis hevâsına mübâşir
Hemen bil orada Allah hâzır

Sakın gördüğüne meyl idüp akma
Yaman söz ile sakın halkı yakma

Belâ yükine arka dutma zinhâr
İşüñü iyleme bu vechile zâr

Sakın açılmasun ebvâb-ı gaflet
Sunulmaya saña ol câm-ı mihnet

Hudâ yolunda olmagıl ferâmûş
Hem olma her nefes zikrinde hâmûş

Ki togrı yol varan yarın yetürmez
Zihî bülbül ki gülzârın yetürmez

Cihanda şol kişi mihnet-sezâdur
Hudâ'nuñ zikr ü şükkrinden cüdâdur

Dikenle gül yüzün kılma mülevves
Cihanda olmayasın tâ muhannes

Şu kim terk itdi hâbı hûba irdi

Bulup halvet özi mahbûba irdi

Bu çarhuñ mihri le mehtâbı oldur

Bu bezm-i vuslatuñ cüllâbı oldur

Burada çün tamâm oldı nasîhat

Hemandem kıldı can gitmege niyyet

Bu niyyeti oğlına iyledi ta'lîm

Urup yüz yire Hakk'a oldı teslîm"¹⁹⁵

Bu nasihatlerde Ertuğrul Gazi, oğlu Osman Gazi'ye daha çok; nefesine kapılmamasını, Allah'ın birliğini unutmamasını, amel defterini elinden bırakmamasını, halka kötü davranmamasını, gördüğüne hemen inanmamasını, doğru yoldan ayrılmamasını, fani olan dünya hayatına fazlaca değer vermemesini tembih etmektedir. Bu nasihatlerde görüldüğü gibi Şeyh Ede Balı'ya dair herhangi bir bilgi yoktur. Bu durum bize sadece Ertuğrul Gazi'nin, oğluna nasihat ettiğine dair tarihî bir bilgi sunmaktadır. Dolayısıyla romanda Ertuğrul Gazi'nin nasihatini bu bağlamda sadece bir ilham kaynağı olarak değerlendirebiliriz. Eğer atladığımız bir kaynak yoksa Tarık Buğra, böyle bir tarihî olaydan yola çıkarak romandaki ilgili kısmı kurgulamış olmalıdır.

2.1.10.3. Şeyh Ede Balı'nın Osman'a Nasihati

Şeyh Ede Balı'nın Osman'a yaptığı rivayet edilen nasihatın halk arasında müstesna bir şöhreti vardır. Çeşitli yerlerde bu nasihatleri tablo halinde görmek de mümkündür. Nasihat, idarecileri ilgilendiren pek çok öğüt taşıdığı için zaman zaman siyasilerce de kullanılmakta ve polemik hâline dönüşmektedir.¹⁹⁶ Bu nasihatın çeşitli versiyonları olmakla birlikte genel hatlarıyla şu şekildedir:

¹⁹⁵ Kemal, *Selâtin-nâme* s. 31.

¹⁹⁶ Ayrıntılı bilgi için bk. Murat Bardakçı, "Baykal'ın Duvarındaki Şeyh Öğütleri, İttihadçı İmalatı" 7 Ocak 2001. <http://www.hurriyet.com.tr/murat-bardakci-baykal-in-duvarindaki-seyh-ogutleri-ittihadci-im-l-ti-39213913> (Erişim tarihi: 20.01.2017).

“Ey oğul! Beysin... Bundan sonra öfke bize; uysallık sana, güceniklik bize; gönül alma sana, suçlama bize; katlanma sana, acizlik bize, yanılğı bize; hoş görmek sana, geçimsizlikler bize, çatışmalar bize, anlaşmazlıklar bize; adâlet sana, kötü göz, şom ağız, haksız yorum bize; bağışlama sana.

Ey oğul! Bundan sonra bölmek bize; bütünlemek sana, üşengeçlik, uyuşukluk bize; uyarmak, gayretlendirmek, şekillendirmek sana. Ey oğul sabretmesini bil, vaktinden önce çiçek açmaz. Şunu da unutma: İnsanı yaşat ki devlet yaşasın.

Ey oğul! Yükün ağır, işin çetin, gücün kıla bağlı Allahu Teala yardımcın olsun, beğliğini kutlu kılsın; hak yoluna yararlı kılsın; ışığını parıldatsın, uzaklara ilet sin; sana yükünü taşıyacak güç ayağını sürçürtmeyecek akıl versin”¹⁹⁷

Edebalı'nın günümüzde yaşayan nasihatı genel itibariyle bu şekildedir. Söz konusu nasihatın, tarihî olarak gerçek olup olmadığı oldukça tartışmalı bir konudur. Günümüz tarihçileri, nasihatın bir rivayet olduğunu belirtmektedirler. Ali Kozan, nasihatle ilgili olarak şunları söyler:

“Bu nasihatler, Osmanlı kuruluş devriyle ilgili ilk dönem kaynaklarında yer almayıp sonradan zâviyedeki şeyhlerden birisi tarafından vasiyet diye formüle edilmiş olabilir. Bu rivayetin Osmanlı son dönemlerinde gündeme gelmesinin ise II. Abdulhamid (1876-1909) devrinde İttihat ve Terakki Cemiyeti iktidarı esnasında tarihî şahsiyetleri abideleştirerek halka Osmanlı kökenlerini hatırlatmak amacıyla kuruluş devri figürlerini yeniden canlandırma politikasıyla ilintili olduğu söylenilebilir. Nitekim yine bu devirde millî kökenlerin vurgulanması amacıyla Ertuğrul Gazi'nin mensup olduğu Kayılar'ın Karakeçili aşiretinden Türkmenler'in oluşturduğu “Ertuğrul Süvari Alayı/Söğütlü Maiyet Bölüğü” adlı saray muhafız alaylarının tertibi, Ertuğrul sancağına bağlı Karacaşehir köyüne söz konusu aşiretin iskânı ve Osmanlı kuruluş devrine ait pek çok şahsiyetin türbesinin restorasyonu da bu propagandayı pekiştirmiştir.”¹⁹⁸

Yine Murat Bardakçı'nın da bu nasihatın, rivayet olduğuna dair görüşleri şöyledir:

“Şeyh Edebalı'nın öğütleri olduğu ileri sürülen... sözler pek öyle eski değildir, 19. yüzyıl sonuyla 20. asır başı imalâtıdır. Başka bir ifadeyle, bundan yüz küsur sene kadar önce ‘uydurulmuşlardır’... Eski tarihlerin hiçbirinde geçmezler ve Osmanlı Devleti'nin kuruluş devrini anlatan Aşıkpaşazâde,

¹⁹⁷ Ali Kozan, “Şeyh Edebalı'nın Osman Gazi'ye Nasihati Rivayeti”, 13.05.2015. <http://www.beyaztarih.com/osmanli-tarihi/seyh-edebalinin-osman-gaziye-nasihati-rivayeti> (Erişim tarihi: 20.01.2017).

¹⁹⁸ Kozan, “Şeyh Edebalı'nın Osman Gazi'ye Nasihati Rivayeti”.

Şükrullah ve Nişancı Mehmed Paşa gibi tarihçilerin eserlerinde bu öğütlerin bahsi yoktur.”¹⁹⁹

Şeyh Ede Balı'nın Osman Bey'e nasihat ettiği doğru mudur bilinmez ama *Âşıkpaşazâde Tarihi*'nde yer alan şiirde bazı nasihatler mevcuttur ve bunlar *Âşıkpaşazâde*'ye aittir. Fakat bu nasihatler yukarıda Şeyh Ede Balı'ya ait olarak gösterilen nasihatlerden oldukça farklıdır. *Âşıkpaşa*'da, Şeyh Ede Balı'nın Osman'a nasihatlerini içeren şiir şu şekildedir:

“Dir oglum nusret ü fırsat senündür
Hidayet menzili ni'met senündür

Sana virildi baht düşmesün taht
Ezeli ta ebed devlet senündür

Senün neslünde 'alem rahat ola
Du'alar neslüne erden senündür

Yana çıraklarınız 'alem içre
Döşene sofralar da'vet senündür

İki cihanda hayırla anılmak
Nesab u nesi-ile bürhan senündür

Çü Hak'dan irdi sana baht u devlet
Cihan içre olan devran senündür

Süleyman-ı zamanun menba'ısın
Ki ins ü cinne hem ferman senündür”²⁰⁰

¹⁹⁹ Murat Bardakçı, “Baykal'ın Duvarındaki Şeyh Öğütleri, İttihadçı İmalatı” 7 Ocak 2001. <http://www.hurriyet.com.tr/murat-bardakci-baykal-in-duvarindaki-seyh-ogutleri-ittihadci-im-l-ti-39213913> (Erişim tarihi: 20.01.2017).

²⁰⁰ *Âşıkpaşazade*, s. 277.

Bu şiirde geçen ifadeler daha çok Osman'ın gördüğü çınar ağacı motifli rüyanın Ede Balı tarafından yorumunun şiir hâline getirilmiş şekli ibarettir. Dolayısıyla halk arasında yaşayan anonim mahiyetteki nasihat rivayetine pek benzememektedir.

Ede Balı'nın nasihatini romanda da görürüz. Bu nasihatler, romanda şu şekilde yer alır:

“Ey Osmancık; beğsin. Beğliğini bil, beğliğini unutma.

‘Ey Osmancık; beğsin. Bundan sonra öfke bize, uysallık sana; güceniklik bize, gönül alma sana; suçlama bizde; katlanma sende; bundan böyle, yanılma bize, hoşgörmek sana; aciz bize, yardım sana; geçimsizlikler, uyuşmazlıklar, anlaşmazlıklar, çatışmalar bize, adalet sana; kötü göz bize, şom ağız bize, haksız yorum bize, bağışlama sana.

‘Ey Osmancık; bundan böyle, bölmek bize, bütünlemek sana; üşengenlik bize, gayret sana; uyuşukluk bize, rahat bize, uyarmak, şevklendirmek, gayretlendirme sana.

‘Ey Osmancık; yükün ağır, işin çetin, gücün kıla bağlı. Tanrı yardımcın olsun; beğliğini kutlu kılsın; hak yoluna yararlı kılsın; ışığını parıldatsın, uzaklara iletsin; sana yükünü taşıyacak güç, ayağını sürçürtmeyecek akıl versin.”²⁰¹

Romanda yer alan bu nasihatler ile Âşıkpaşazade'nin şiirini karşılaştırdığımız zaman aralarında pek benzerlik olmadığını görmekteyiz. Sadece her iki metinde de vurgulanan nokta Osman'ın taç ve taht sahibi olduğu ve bu fırsatı değerlendirmesi gerektiğidir. Dolayısıyla Âşıkpaşazade'nin bu şiirini romandaki metnin kaynağı olarak görmek doğru olmayacaktır. Sadece bu şiirin Tarık Buğra'ya ilham kaynağı olduğunun ihtimal dâhilinde bulunduğunu söyleyebilmekteyiz. Ayrıca diğer tarihî kaynaklara baktığımızda da Ede Balı'nın böyle bir nasihatini görmemekteyiz. Yine günümüzde Edebalı'nın bu nasihatinin yaygınlığı dolayısıyla hakkında tarihî olarak gerçek olup olmadığına dair tartışmalar devam etmekle birlikte bu tartışmalara baktığımızda genel itibarıyla tarihçiler, bu nasihatın gerçek olmadığını vurgulamaktadırlar. Eğer bu nasihatın kaynağı tarihçiler tarafından belirlenebilmiş olsaydı romandaki metni bu kaynağa bağlamak imkân dâhilinde olabilirdi.

Bu nasihatın kaynağını güncel tartışmalardan yola çıkarak aradığımız da ise hem Murat Bardakçı'nın görüşleri hem de Tarık Buğra'nın en yakınındaki isimlerden

²⁰¹ Buğra, *Osmancık*, s. 15.

olan ve onun aynı zamanda biyografisini de yazmış olan Beşir Ayvazoğlu'nun görüşleri bu nasihatın kaynağının olmadığı yönündedir. Beşir Ayvazoğlu, bu nasihatın Tarık Buğra'nın kurgusu olduğunu söyler:

“Şeyh Edebali'ye atfedilen öğütlerin yazarı Tarık Buğra!... Bu öğütler gerçek Şeyh Edebali'ye değil, romancı Tarık Buğra'nın *Osmancık* kitabının kahramanlarından kurgusal Şeyh Edebali'ye ait. Yani öğütlerin yazarı Tarık Buğra... Kullanılan dile bakılırsa, pek eski değil. Kelimeler yeni ve üslup tanıdık. Evet, bu Tarık Buğra'nın üslubu... Tarık Buğra, şeyhin konumunu göz önüne alarak genç beye böyle öğütler vermiş olabileceğini düşünmüş, iyi de düşünmüş. Ancak birisi çıkar da, 'Hayır, bunlar gerçek Edebali'nin öğütleri olarak falanca kaynakta yer almaktadır yahut filanca tarafından yazılmıştır, Tarık Buğra ondan almış.' der ve kaynağını gösterirse, yeni bir bilgi edinmiş olur, yanlışımı düzeltirim. Böyle bir bilgiye ulaşıncaya kadar şunu söyleyebilirim: Birileri söz konusu öğütleri *Osmancık* romanından alıp 'Ey *Osmancık*' hitabını 'Ey oğula' çevirerek orada burada kullanmışlar; kaynak unutulmuş, öğütler kalmış geriye. Başka bir açıklaması yok.”²⁰²

Beşir Ayvazoğlu bu ifadelerinde aslında meseleye açıklık kazandırmakta. Fakat yine de Ayvazoğlu'nun deyimiyle “hayır, bunlar gerçek Edebali'nin öğütleri olarak filanca kaynakta yer almaktadır yahut filanca tarafından yazılmıştır, Tarık Buğra ondan almış” diyenlerin ifadelerinden yola çıkarak sözünü ettikleri kaynaklara da baktık. Bu nasihatlerin kaynağının olduğuna dair yanlış bilgilerin Bilecik Defterdarlığı resmi internet sitesinde ve 10. sınıflar için hazırlanan Tarih kitabında olduğuna dair Murat Bardakçı şunları söyler.

“Önümde, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 10. sınıflar için hazırlanmış bir tarih kitabı var. Kitap beş kişi tarafından yazılmış: Vildan Cazgır, İlhan Genç, Mehmet Çelik, Celâl Genç ve Şenol Türedi. Sözü uzatmadan, kısaca söyleyeyim: Bir ders kitabında ilk bakışta bile görülebilecek bu kadar yanlışın art arda gelmesinin bir başka örneği belki de yoktur. Ama kitabın beni en fazla şaşırtan tarafı, bir ders kitabına artık valiliklerin internet sitelerinde yazılı olan efsanelerin kaynaklık etmesidir... Meselâ 7. sayfada Şeyh Edebali'nin Osman Bey'e 'nasihati', 26. sayfada da Osman Bey'in oğlu Orhan Bey'e 'vasiyeti' olduğu iddia edilen iki metin yer almakta ve kaynak olarak, Bilecik Valiliği'nin

²⁰² Beşir Ayvazoğlu, Şeyh Edebali'nin Öğütleri, Zaman, 10.01.2001. <http://arsiv.zaman.com.tr/2001/01/10/kultursanat/kultursanatdevam.htm> Zaman Gazetesi'nin arşivi silindiği için ancak forumlardan ulaşabildik. <http://forum.memurlar.net/konu/838691> (Erişim tarihi: 20.01.2017).

internet sitesi gösterilmektedir. Gerçek olduğu zannedilen ‘nasihat’, bir romandan alınmadır, ‘vasiyet’ ise kim bilir nereden...”²⁰³

Öncelikle bu iddiaların doğruluğuna bakacak olursak söz konusu kitabın bizdeki baskısında bu bölüm Ahmet Şimşirgil’in, *Kayı 1* adlı kitabından alınmış gözükmektedir.²⁰⁴ Bizdeki baskı 2012 yılına aittir dolayısıyla bu tartışmalardan dolayı yeni baskılarında değiştirilmiş olmalıdır. Bu alıntının yapıldığı Ahmet Şimşirgil’in söz konusu kitabına baktığımız da ise nasihatın kaynağının verilmediğini görmekteyiz. Şimşirgil’in anlatımı şu şekildedir:

“Yıllardır kendisini yetiştiren ve bir devlet kurmaya doğru adeta adım adım götüren şeyhi Edebalı, bey olduğu gün kendisine, tarihe geçen şu çarpıcı nasihatleri yaptı:

‘Ey oğul!

Beysin ... Bundan sonra öfke bize; uysallık sana ...

Güceniklik bize; katlanmak sana ...

Acizlik bize, yanılığ bize; hoş görmek sana ...

Geçimsizlikler bize, çatışmalar bize, anlaşmazlıklar bize; adalet sana ...

Osman Gazi Kötü göz, şom ağız, haksız yorum bize; bağışlama sana ...

Ey oğul!

Bundan sonra bölmek bize; bütünlemek sana ...

Üşengeçlik bize; uyarmak, gayretlendirmek, şekillendirmek sana ...

Ey oğul sabretmesini bil, vaktinden önce çiçek açmaz. Şunu da unutma:

İnsanı yaşat ki devlet yaşasın.

Ey oğul! Yükün ağır, işin çetin, gücün kıla bağlı. Allahu Teala

Yardımcın olsun ...”²⁰⁵

Şimşirgil’in bu anlatımı *Osmancık* romanıyla büyük benzerlikler taşımaktadır. Nitekim Şimşirgil, bu nasihatın Osman’ın bey olduğu gün Edebalı tarafından söylendiğini belirtmektedir. Bu husus romanda da aynı şekilde geçer. Ede Balı,

²⁰³ Murat Bardakçı, “Bir ders kitabında bu kadar yanlış... Maaşallah!” <http://www.haberturk.com/yazarlar/murat-bardakci/222504-bir-ders-kitabinda-bu-kadar-yanlis-maasallah> Erişim tarihi 20.01.2017.

²⁰⁴ *Ortaöğretim Tarih 10*, Yazarlar; Vicdan CAZGIR, İlhan GENÇ, Mehmet ÇELİK, Celal GENÇ, Şenol TÜREDİ, MEB. Yayınları, 4. bs., 2012, s. 7.

²⁰⁵ Ahmet Şimşirgil, *Kayı, 1 Ertuğrul’un Ocağı*, Timaş Yayınları, 14. bs., İstanbul 2013, s. 26-27.

Osmancık'a nasihatini ona beyliğini tebliği esnasında söyler.²⁰⁶ Ayrıca bey olduğunu kendisine söyleyen de Ede Balı'dır. Yine Şimşirgil'in "Ertuğrul Bey her işini onunla istişare ederdi. Oğullarının terbiyesini de ona ısmarlamıştı. Oğlu Osman'a: 'Oğul beni üz, aman Şeyh Edebalı'yi üzme onu kırma' derdi."²⁰⁷ Adı geçen kitaptaki bu ifadeler Şimşirgil'in *Osmancık* romanından etkilendiğinin kanıtıdır. Nitekim bir önceki "Ertuğrul Gazi'nin Osmancık'a Nasihati" adlı başlıkta bu hususun tarihî gerçekliği olmadığından bahsetmiştik. Ayrıca *Osmancık*'ta geçen "Ede Balı'nın terazisi doğru tartar, dirhem şaşmaz. Bana karşı gel; ona gelme. Bana karşı gelirsen üzülür, incinirim; ona karşı gelirsen gözlerim bakmaz, baksa da görmez olur. Ede Balı soyumuzun ışığıdır."²⁰⁸ bu ifadeler ile Şimşirgil'in üslubu büyük benzerlikler taşımaktadır. Dolayısıyla Şimşirgil'in kitabında verdiği nasihatın kaynağı belirtilmediği ve *Osmancık*'la benzerlik taşıdığı için modern tarih anlayışına göre doğru kabul edilemez. Kaldı ki nasihatın halk arasında yaşayan çeşitli şekillerinde sıkça geçen "Oğul, insanlar vardır, şafak vaktinde doğar, akşam ezanında ölürlür." ifadesi romandaki "Ve, öyle insanlar, yatsıda doğar, saban ezanı okunmadan, şafak sökmeden ölür."²⁰⁹ ifadesine oldukça benzer. Fakat romandaki bu ifade şeyhin Osmancık'a meşhur nasihatini yaptığı metnin içinde değil romanın daha farklı bir yerinde, henüz Osman'ın Ede Balı'yı yeni tanıdığı ve beylik yoluna girmedeği bir dönemde geçer. Buradan, halk arasında yaşayan nasihatın romandaki Ede Balı'nın sözlerinden derlendiği ortaya çıkmaktadır.

Murat Bardakçı'nın Edebalı'nın nasihatini gerçekmiş gibi gösteren kaynaklar arasında saydığı Bilecik Valiliği'nin internet sitesindeki bilgi ise şu şekildedir:

"Şeyh Edebalı'nın Osman Bey'e vasiyetinin kaynaklarda bulunmadığı, sonradan uydurulduğunu iddia edenler var. Şeyh Edebalı'nın Osman Bey'e nasihati ünlü Osmanlı tarihçisi Mustafa Cenabi'nin "Cenabî Tarihi" adıyla da bilinen "el-Hâfilü'l-Vâsıt ve Aylemü'z-Zâhirü'l-Muhît" adlı Arapça eserinin Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlı bir nüshasında yer almaktadır. Mustafa

²⁰⁶ Buğra, *Osmancık*, s. 120.

²⁰⁷ Şimşirgil, *Kayı 1 Ertuğrul'un Ocağı*, s. 27.

²⁰⁸ Buğra, *Osmancık*, s. 15.

²⁰⁹ Buğra, *Osmancık*, s. 12.

Cenabi, 1540-1590 yılları arasında yaşamıştır, kendisi bütün kaynaklara göre Arap'tır, ondan önce kimse Edebalı'nın böyle bir vasiyetinden söz etmemiştir.

Günümüzde, Osmanlı'nın Kuruluş Dönemini anlatan Tarık Buğra – Osmancık; Kemal Tahir – Devlet Ana romanlarında, Şeyh Edebalı'nın vasiyetine yer verirler. Vasiyet, 10. sınıflar için, Vildan Cazgır, İlhan Genç, Mehmet Çelik, Celâl Genç ve Şenol Türedi'nin yazdıkları Tarih kitabında da yer aldı.

Vasiyetin uydurma olduğunu iddia edenler ise; gerçekte Tarih eğitimi almamış, burnundan kıl aldırmayan, araştırmacıları küçümseyen ekran ünlüleridir...²¹⁰

Bu ifadeler, ilgili yazıyı hazırlayan kişinin dönemle alakalı romanları ve 10. sınıf tarih kitabını esas aldığını gösterir. Hâlbuki Murat Bardakçı'nın söylediğine göre 10. sınıf tarih kitabı da bu siteyi esas almıştır. Dolayısıyla her iki metin de birbirini kaynak olarak gösterirler. Kitabın daha sonraki baskılarında bu bilginin değiştiğini ve Şimşirgil'in kitabından alıntı yapıldığı fakat Şimşirgil'in de kaynak belirtmeden bu nasihate yer verdiği görülmektedir. Dolayısıyla tüm bu kaynaklar Edebalı'nın nasihatini konusunda tarihî gerçeklikten oldukça uzaktır. Tarihî kaynak olarak gösterilen tek bilgi ise *Cenabî Tarihi*'dir. Bu kroniği incelediğimizde de böyle bir nasihatın olmadığını görmekteyiz. Zaten *Cenabî Tarihi* diğer kronikler gibi Osman ve Orhan dönemi rivayetlerini uzunca anlatan bir eser değildir. Osman Gazi ile ilgili kısım “Fî zikr-i saltanat-ı Osmân ibn-i Ertuğrul ibn-i Süleymân Şah”²¹¹ başlığı altında yaklaşık olarak bir sayfada kısaca Osman Gazi'nin belli başlı fetihleri verilerek anlatılır. Sultan Alaaddin ve Ertuğrul Gazi'nin adı geçmekle birlikte diğer gazilerin ve Şeyh Edebalı'nın adı dahi geçmez. Dolayısıyla romanda Ede Balı'nın Osmancık'a yaptığı nasihatini tarihî kaynağına ulaşamadık. Burada tam tersi bir durum gerçekleşmiş ve roman gerçeği tarihî gerçekliğin ötesine geçerek kendini topluma kabul ettirmiştir. Bu durum Tarık Buğra'nın yazdığı nasihat metninin gerçeklik açısından başarısını da gösterir. Tarık Buğra, romanda ilgili kısmı öyle gerçekçi bir şekilde kurmuştur ki zamanla bu nasihat tarihî bir gerçek olarak kabul edilmeye başlanmış ve tarih kitaplarına kadar geçmiştir. Dolayısıyla bu nasihatini

²¹⁰ <http://www.bilecikdefterdarligi.gov.tr/index.php/seyh-edebali/> Erişim tarihi: 21.01.2017.

²¹¹ Mehmet Canatar “*Müverrih Cenabi Mustafa Efendi ve Cenabi Tarihi*” (Danışman: Prof. Dr. Hüseyin Gazi Yurdaydın), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatlar Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara 1993, C.1, s. 185.

gerçekliği hakkında romanın kendisi bir kaynak metin hâline gelmiştir. Bu süreç bize gösterir ki başarılı bir kurgu, kendisinin çok daha ötesine geçebilmektedir.

2.1.10.2 Osman Gazi'nin Orhan Gazi'ye Nasihatleri

Romanda Osman Gazi'nin, oğlu Orhan'a vasiyet ettiğini görmekteyiz. Bu vasiyet romanda şöyle geçer:

“İşte sana vasiyetim: Anan dahi olsa, bir kimse sana Tanrı'nın buyurmadığı bir söz söylese, sen onu kabul etme. Aslını bilmezsen Tanrı ilmini bilenlere sor. Bir de sana itaat edenleri hoş tut. Hakkı gözet. İtibarın bilginlere, zanaatkârlara olsun. Askerin hep önünde git. Bir de, sana hizmet eden ve yararlı olan Hıristiyanlara daima ihsan et, ki, senin İhsanların onun halinin tuzağıdır.”²¹²

Osman Gazi bu vasiyetini ölüm döşegindeyken oğlu Orhan'ı yanına çağırıp o şekilde söyler. Vasiyette geçen bu ifadeler Osman Gazi'nin ömrü boyunca sahip çıktığı değerlerin oğluna aktarımıdır. Bu vasiyet romanda yer aldığı şekliyle tarihî kaynaklarda da görülmektedir. İlk olarak, en eski tarihli kaynak olan *Âşıkpaşazâde Tarihi*'nde böyle bir vasiyet görmekteyiz. Kroniğin, “Osman Gazi oğlu Orhan'a vasiyet itdüğün beyan ider.” başlığı altında vasiyet şöyle anlatılır:

“Evvel didi kim: ‘Ogul Orhan! Ben öldüğüm vaktin beni Bursa'da şol Gümüslü Kubbe altında koyasın.’ didi. Ve dahi didi kim: ‘Sana bir kimesne Tanrı ta'ala buyurmadığı sözler söylese sen ol sözi kim Tanrı buyurmamışdur kabul itmeyesin’ didi. ‘Veger sen bilmezsen Tanrı ta'ala 'ilmin bilen kişiye sor bil.’didi.

Ve bir dahi ‘Sana muti’ olup hidmet idenleri hōş dut.’ Ve bir dahi ‘Nökerlerine dayım in'am ve ihsan it kim senün ihsanun anlarun halının duzagıdur.’ didi.”²¹³

Bu ifadeler ile romandaki vasiyeti karşılaştırdığımızda farkın sadeleştirmeden ibaret olduğunu görmekteyiz. Osman Gazi, özellikle tanrı sözüne önem vermesini ve kendisine hizmet edenlerin hoş tutulmasını oğlundan istemektedir. *Aşıkpaşazâde*'de geçen bir diğer isteği de Bursa'da Gümüslü Kubbe'nin altına gömülmektir. Yazar, bu isteği romanda biraz daha farklılaştırarak şu şekilde söyler: “- Oğul! ben öldüğüm vakit, beni Bursa'da, şo Gümüslü Kubbe'nin altına koy. Bursa'yı al.’ Ve,

²¹² Buğra, *Osmancık*, s. 347.

²¹³ *Âşıkpaşazade*, s. 354-355.

ciğerlerindeki havayı, körük basar gibi boşalttıktan sonra ekliyor: - ‘Var git, oğul; şafakla yola koyul. Bursa’da ezan okutmadan dönme.’²¹⁴ Burada yazar romanda başkahramanının idealine uygun olarak tarihî kaynakta yer alan bu vasiyeti yeniden kurmuştur. Bursa’yı kendi sağlığında almak nasip olmayınca oğluna burayı alarak kendisini de Bursa’ya gömmesini vasiyet etmiştir. *Neşri Tarihi*’nde de bu vasiyeti görmekteyiz:

“Osman Gazi, oğlu Orhan’a şunları vasiyet etti: ‘Öldüğümde beni Bursa’da şu gümüşlü kubbenin altına koyasın.’ dedi. O vakit kâfirler Manastır’ın üstünü yeni örtmüşlerdi, gümüş gibi parlardı, uzaktan gören gümüş sanırdı. Osman sözlerine devam ederek: ‘Bir nasihatım da şudur: Herhangi bir kimse sana Hak Teâlâ’nın buyurmadığı işleri yaptırmaya kalkarsa kabul etmeyesin. Allah’ın emri dışında başka iş işlemeyesin. Bilmediklerini âlimlerden sorasın. Gerçekten iyice bilmedikçe bir işe başlamayasın. Sana itaat edenleri hoş tutasın. Nökerlerine de ihsanını eksik etmeyesin, çünkü insan gördüğü ihsanın kuludur.’ dedi.”²¹⁵

Sonuç itibariyle romandaki bu vasiyetin membaı görüldüğü üzere tarihî kaynaklardır. Modern tarih kaynakları vasiyetlerle ilgili açık bir hüküm vermezler. Fakat bütünüyle inkâr etmedikleri vasiyetlerin varlığını dolaylı biçimde kabul etmiş görünmektedirler.

“Şimdilik burada zikredilen nasihatlerin bizzat Osman Gazi’nin son nefesinde söylediği meseleler olup olmadığı bilinmemektedir. Fakat erken dönem eserlerinden anlaşıldığına göre Osman Gazi’nin oğluna Gümüşlü Kubbe altındaki yere defnetmesini vasiyet etmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Nitekim bugün Osman Gazi’nin türbesi bu eserlerde vasiyet edilen yerdedir... Ancak bununla birlikte Aşıkpaşazâde ve diğer tarih yazarları Osman Gazi’nin ağzından kendi dönemlerindeki ve daha sonraki padişahlara nasihat verme amacı güderek bu rivayetlere eklemeler yapmış olabilirler.”²¹⁶

Modern tarihlerin nasihatlerle ilgili söylediklerinin Buğra için pek bir önemi yoktur. Zaten yazar, romanın genelinde modern tarihin inkâr ettiği klasik tarihlerdeki bilgiyi dönüştürerek yaşatmak istemiştir.

²¹⁴ Buğra, *Osmancık*, s. 348.

²¹⁵ Neşri, s. 70.

²¹⁶ Kaytaz, “Erken Dönem Osmanlı Tarih Metinlerine Göre Osman Gazi’nin Orhan Gazi’ye Nasihatleri” s. 159-160.

2.2 Modern Tarih Kaynakları

2.2.1 Cihân Hâkimiyeti Mefkûresinin Romandaki Yansımaları

Osmancık romanının modern tarih kaynaklarından etkilendiğini söylemek mümkündür. Romanın felsefi arka planı modern tarihî kaynaklara uygundur. Tarık Buğra, sahip olduğu dünya görüşüne daha yakın olan tarihî kaynakları seçmiştir. Bu seçimin tarafsız olması beklenemez. Nitekim tarihin bilinmeyen dönemleriyle alakalı roman yazmak isteyen sanatçı belli bir tarih görüşüne bağlı kalmak zorundadır.

“Romanın doğrudan tarihi konu alanları ise tarihin sanatkâr dikkatiyle yeni bir yorumu olarak karşımıza çıkar. Bu yorum şüphesiz belli bir dünya görüşüne dayandığı için tarafsız değildir. Fakat beşeri ilimlerde mutlak tarafsızlıktan söz edilemez. Mesela tarih bilimi de nihayet insan düşüncesinin ürünü değil midir? Belge ne söylerse söylesin sonucu insan çıkarır. Bu sonuç hâldeki bakış açısından bağımsız olamaz.”²¹⁷

Tarık Buğra, *Politika Dışı* adlı kitapta bir araya getirilmiş yazılarında, okuduğu kitaplardan bahseder. Bunlar arasında Yılmaz Öztuna'nın *Büyük Türkiye Tarihi*, *İslâm Ansiklopedisi*, *Hammer Tarihi*, Fuad Köprülü'nün *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu* isimli kitap ve ansiklopediler yer almaktadır.²¹⁸ Dolayısıyla yazar, belli bir tarihî bakış açısını kabul ederek romanını oluşturmuştur. Romanın milliyetçi-muhafazakâr bir tarih görüşüyle yazıldığını söylemek mümkündür. Çünkü Tarık Buğra, “bu romanda Osmanlı'nın dindar müslümanlığı'nı ön planda tutmuştur.”²¹⁹

Osmanlı Devleti'nin kuruluşu meselesi tarihçiler tarafından farklı sebeplere bağlanarak açıklanmaya çalışılmaktadır. Tarihçilerin sahip olduğu ideolojik fikirler kuruluşun bu ideolojilere göre açıklanmaya çalışılmasıyla farklı kuruluş tezleri ortaya çıkmıştır. Kuruluşa dair farklı tezler bu işin roman boyutuna da yansımıştır. Öyle ki *Osmancık* romanı yukarıda sıraladığımız eserlerin milliyetçi-muhafazakâr tarih söylemine bağlı olarak yazılırken, aynı dönemi anlatan Kemal Tahir'in *Devlet Ana'sı* daha çok karşıt ideolojinin tarih söylemine bağlı olarak yazılmıştır. Kuruluş

²¹⁷ Can, “Romancı Gözüyle Milli Mücadele’de Anadolu İnsanı”, s. 121.

²¹⁸ Buğra, *Politika Dışı*, s. 87.

²¹⁹ Ramazan Gülemdam, “Kemal Tahir’in *Devlet Ana'sı* ile Tarık Buğra'nın *Osmancık*'ını Anlatı Özellikleri Açısından Bir Karşılaştırma Denemesi”, www.yenitürkedebiyati.com erişim tarihi: 20.04. 2016.

dönemini anlatan bu iki romancının da sahip olduğu ideolojinin romanlarına yansımalarına dair Hülya Argunşah şöyle bir karşılaştırma yapar:

“Tarık Buğra Osmanlı’nın kuruluşunda Şeyh Ede Balı ve dervişlerine seçkin bir yer verirken Kemal Tahir’in dervişleri görünüşleriyle ve davranışlarıyla başıbozuk bir topluluktur. Romana kattıkları anlam dünyası da bu doğrultuda olumsuzdur. Kemal Tahir ve Tarık Buğra’nın dini temsil eden dervişlere verdikleri anlam, Osmanlı Devletinin kuruluşunda İslam’ın rolü ve Türk-İslam birliği karşısındaki konumlarını da ortaya koymaktadır.”²²⁰

İdeolojik yapı olarak farklı olan bu iki romanın ayrıldıkları noktalar olduğu gibi uyuştukları noktalar da vardır. Osmanlı’nın sahip olduğu adalet ve hoşgörü kavramları her iki romanda da kuruluşun ana unsuru olarak yorumlanır.

Devlet Ana gibi *Osmancık* da Osmanlı Devleti’nin farklı kuruluş senaryolarına karşı yazarın kuruluşta rol oynayan unsurları ön plana çıkarmak için yazdığı tezli bir romandır. Yazar bu durumu romanın alt başlığı olarak şu şekilde ifade etmiştir: “Cihân devletini kuran irade, şuur ve karakter” Romanın alt başlığı olarak kullanılan bu ifadenin roman içindeki uygulayıcısı Osman Gazi’dir. Fakat bu fikri ön plana çıkaran ve anlatıcı tarafından roman içinde dile getirilmesini sağlayarak okura açıkça aktaran kişi ise Mihail Kosses’tir. Mihail Kosses’in roman içinde yüklendiği en önemli fonksiyon ve yazarın ona verdiği farkındalık ile Türk ve Rum toplumlarını karşılaştırır. Bu karşılaştırmaların sonucunda iki toplum arasındaki farkın okuyucuya aktarımını sağlar. Her karşılaştırmada üstün çıkan taraf Türk toplumu olur. Kosses’in bu karşılaştırmalarına romandan bir örnek getirecek olursak;

“Ve, Mahmud beğ, ilk kuşandığından beri laf olsun diye taşıdığı kılıcını, ilk defa, vuruşmak niyetiyle, yani öldürmek için çekmişti; bir töre için!

Sonra Osman!

Ve ötekiler; Akça Koca, Gazi Rahman, Konur Alp, Sungur! Cesaretten, kahramanlıktan, gözü karalıktan başka, bambaşka bir şeydi onlarınki. Bir kişilik koruması, bir düzenin, bir anlayışın, bir dünya görüşünün önlenemez gereği idi.

Bildiği, gördüğü insanlara benzemiyordu onlar. Bildiği, gördüğü toplumdan bambaşka bir toplum yaratmıştı onları.

²²⁰ Argunşah, “Klasik Tarihi Roman Üzerine...”, s. 30.

Mihail, ilk defa çarpılıyor, sarsılıyordu bu konuda. Mihail, bu iki toplumu ve bu iki toplumun insanlarını karşılaştırmaya ilk defa zorlanıyordu. Bu karşılaştırmayı elinde olmadan, önleyemeden, yapmak zorunda kalıyordu.”²²¹

Bu bölüm yazarın kendi görüşünü Kosses’e söyletmesi olarak okunabilir. Nitekim Kosses’in düşüncelerine dair tarihî kaynaklarda herhangi bir bilgi yer almaz. Bu kısım tamamen yazarın hayalidir. Dolayısıyla amaç yazarın düşüncelerini okura yansıtmaktır. Yazarın Türk ve Bizans karşılaştırması romanda Mihail Kosses üzerinden takip edilebilir.

Osmancık’ta Türk ve Rum halkı arasında sürekli vurgulanan farklılığın yazarın kendine has bir bakış açısına uygun şekilde dönüştürerek Osmanlı’nın kuruluşunu açıklamada kullandığını daha önce belirtmiştik. Yazar tarafından iki toplumun karşılaştırılmasının düşünsel kaynağını ise Osman Turan’ın *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi* adlı eserinde bulmaktayız. Yani romanda Mihail Kosses üzerinden verilen düşüncelerin pek çoğu adı geçen bu esere dayanmaktadır. Tarihsel olarak kuruluş döneminde Türklerin Rumlara karşı olan üstünlüklerinden Turan, şu şekilde bahseder:

“Gerçekten Rumların ve papazların bu yayılışlarda Türklere yardım ettiklerine dair misalleri hatırlıyoruz. Bizans’ın kötü idaresi ve ağır vergileri dolayısıyla Türklere yardımları yanında Rumların ve hususiyile papazların maddilikleri hakkında da Bizans vekâyinâmecisi Dukas’ın naklettiği bir vaka kayda şayandır. Filhakika Floransa’ya giden Ortodoks papazları İstanbul’a dönüşlerinde bunlardan biri: ‘Dinimizi dinsizlik (Katoliklik) ile mübadele ettik ve sattık’ diyordu. Ona ‘ Frenkler size baskı ve tehdit mi yaptılar?’ diye soruldu. Cevabı ‘ Eğer bize kâfi derecede vâridat sağlasa idiniz imza etmezdik’ oldu. Bu hâdise Bizans’ta din adamlarının bile ne derece materyalist ve manevi sukut içinde yüzdüklerini gösteren misallerden biridir.”²²²

Osman Turan’ın verdiği bu bilgiler kuruluş yıllarında Anadolu’nun toplumsal yapısını ortaya koymaktadır. Rum toplumu maddiyat âleminde adeta kendisini kaybederek hiçbir insani değeri savunamaz duruma gelmiştir. Hatta toplumsal rol bağlamında manevi değerlere en fazla sahip çıkması gereken din adamları bile maddiyata düşkün bir hale gelmişlerdir. Bu bakımdan Rum toplumu manevi bir

²²¹ Buğra, *Osmancık*, s. 65-66.

²²² Osman Turan, *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul Mart, 2016, s. 235.

çöküş içindedir ve bu çöküş kendilerinden manevi olarak daha üstün bir toplumun yani Türklerin gaza hareketleriyle beraber maddi bir çöküşe dönüşmüştür. Her iki toplum arasında ortaya çıkan bu durumu Osman Turan, adı geçen eserinde detaylı olarak açıklar. Bu eserin alt başlığı da “Türk Dünya Nizâmının Milli, İslâmî ve İnsânî Esasları” olarak belirlenmiştir. Bu alt başlık görüldüğü gibi tamamen manevî öğelerden oluşmuştur. Türklerin “Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi” Osman Turan’a göre tamamen bu manevi öğelere dayalı olarak meydana getirilmiştir.

Tarık Buğra’nın da bu anlayışa uygun olarak romanı kurguladığını görmekteyiz. Nitekim daha romanın isimlendirilmesinde bile Osman Turan’ın anlayışına paralellik göze çarpmaktadır. *Osmancık* romanının alt başlığı “Cihân devletini kuran irâde, şuur ve karakter” olarak geçer. Osman Turan’ın *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi* isimli kitabının alt başlığı ise “Türk Dünya Nizâmının Milli, İslâmî ve İnsânî Esasları” olarak belirlenmiştir. Bu iki başlık arasındaki benzerlik bize metinlerarası bir ilişkiyi çağrıştırmaktadır. Anlamsal olarak da hem Tarık Buğra hem Osman Turan bu başlıklarda cihân hâkimiyetini ve bunu sağlayan manevi öğeleri ön plana çıkarmışlardır. Bu bakımdan romanın alt başlığının oluşumunda Osman Turan’ın bu eserin kaynaklık ettiğini tespit etmekle beraber romana hâkim olan siyasi görüşün de aynı eserden meydana geldiğini düşünmekteyiz.

Cihân hâkimiyeti, Türklerin en eski destanlarından itibaren var olagelen dünyanın tümüne hükmetme idealidir. Tarih boyunca farklı dinler benimsemiş olmasına rağmen Türk toplumunda dünyayı fethetme ideali sürekli var olagelmıştır. Bu ideali en iyi şekilde yansıtan eserler ise edebiyat ürünleridir. *Oğuz Kağan Destanı*’nda bir kurtun peşine takılan Oğuz Kağan’ın dünyanın pek çok yerini fethettiğini görürüz. Yine İslamiyet’le birlikte *Battal Gazi Destanı*, *Danişmend Gazi Destanı*, *Müseyyeb Gazi Destanı*, *Saltık Gazi Destanı* gibi destanlarda adı geçen kahramanlar dünyanın pek çok yerine sefer ederek oraları ele geçirirler ve İslam ile şerefendirirler. İslamiyet’le birlikte bu savaşların pek çoğu din adına yapılmaya başlanır. Böylece gaza anlayışı ortaya çıkar. Osmanlı Devleti esas itibariyle bu ideolojinin ürünüdür. Paul Wittek, gaza ideolojisinin Osmanlı’nın kuruluşunda

oynadığı etkin rolü *Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu*²²³ isimli kitabında detaylı şekilde anlatır. Günümüzde ise bu mefkûreyi tarihî romanlarda görmekteyiz. Tarık Buğra'da *Osmancık*'a bu mefkûreyi yüklemiştir. Dolayısıyla *Osmancık*'ın taşıdığı ideolojinin kaynağı bu mefkûreye dayanmaktadır. Romanın gaza ve gazilik ile ilgili olan kısımları tamamen bu mefkûrenin ürünü olarak ortaya çıkmıştır denilebilir.

Söz konusu mefkûrenin edebî eserlere yansımından ibaret olan destanlar doğal olarak günümüz tarihî romanına kaynaklık oluştururlar. Destanların günümüz romanına olan etkileri Muharrem Kaya tarafından *Türk Romanında Destan Etkisi*²²⁴ isimli eserde incelenmiştir. Destanların tarihî romanlara kaynaklık yönü cihan hâkimiyeti mefkûresinin destandan romana taşınması yönünde meydana gelmiştir.

Osmancık, cihan hâkimiyeti mefkûresinin gaza ve gazilik üzerinden yoğun olarak işlendiği bir romandır. Romanın başkahramanı Osman, bu mefkûrenin roman içindeki taşıyıcısıdır ve dolayısıyla yukarıda bahsettiğimiz sebeplerden ötürü destan kahramanlarına benzeyen bazı özelliklere sahiptir. Osman Bey, tıpkı destan kahramanları gibi ideali için yaşar. Bu ideal kendi şahsına ait bir ideal değil topluma mâl olmuş bir cihan hâkimiyeti mefkûresidir. Roman boyunca katlandığı tüm zorluklar bu ideal uğrunadır.

2.2.2 Cihân Hâkimiyetinin Beşerî Kaynakları

2.2.2.1 Hükümdar

Tarık Buğra'nın tarihe olan bakışı insan odaklıdır. *Osmancık*'ın kendi nefsiyle olan mücadelesi tarihin akışını da şekillendirir. Yazar, *Osmancık*'ın gelişimini merkeze alarak tarihî kurguyu oluşturur. Ancak bu şekilde cihanşümul bir imparatorluğun kurulabileceğine inanır. Bu yüzden romanda esas mesele daima insandır. Konu olarak her ne kadar tarihî olaylar seçilmiş olsa da arka planda insanın nefsiyle olan mücadelesi anlatılır. Bu bir bakıma *Osmancık*'ın olgunlaşma sürecinin hikâyesidir. Bu hikâye roman kişilerinden Gökçe Bacı tarafından şöyle dile getirilir: “Şükürler olsun Tanrı'ya ki, biz hemi *Osmancı*ğı, hemi Osman beği görmüşüzdür.”

²²³ Paul Wittek, *Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu*, Pencere Yayınları, İstanbul 2013.

²²⁴ Muharrem Kaya, *Türk Romanında Destan Etkisi*, Kesit Yayınları, İstanbul 2015.

Dahi bir niyazımız var; Osmancık Osman beği komaya, Osman beğ Osmancığı unutmaya.”²²⁵ Romanın başkahramanın sahip olduğu özellikler cihan hâkimiyetini gerçekleştirmeye ilk başlarda yetersiz olsa da daha sonra tekâmül eden kahraman bu mefkûre için yeterli bir hâle gelir. Osman Turan, bu mefkûrenin maddî kaynaklara dayanmakla beraber ancak madde ve ruh muvazenesini sağlamış kişilerce gerçekleştirilebileceğini söyler. “İnsanoğlu ruh ve madde gibi iki esas unsurdan müteşekkil olduğuna ve diğer yaratıklardan bu hüviyeti ile mümtaz bulunduğu göre onun sıhhat ve saadeti ancak bu iki menşee bağlı kuvvet ve ihtiyaçlar arasındaki bir muvazene ile mümkündür.”²²⁶ Bu muvazene ise en güçlü hâliyle Türklerde mevcuttur. “Türklerde millî şuûrun çok eski devirlerde uyanması, İslâm cihâdına uygun bir savaşıklık ruhu, nihayet ilahî himâye ve kadere kuvvetle inanış tarihî kudret ve hayatiyeti arttırmağa ve cihân hâkimiyeti mefkûresini ve dünya nizâmı davasını yaratmağa sebep olmuştur.”²²⁷ Kahramanın henüz Osmancık olduğu dönemlerdeki ataklığı, savaşılığı ve cesareti Osman Turan’ın bu açıklamaları bağlamında anlaşılabilir. Nitekim beylik yolunda, bilge kişilerin Osmancık’a yönelmelerinin sebebi ondaki fiziksel kuvvettir. Bu mefkûreyi sağlayacak bey en başta fiziksel olarak en güçlü olan kişi olmalıdır. Osmancık’ı bey seçenlerin bu kararlarında yanılmadıklarını romanın ilerleyen bölümlerinde görürüz. Osmancık’la beraber beyliğe aday gösterilen abisi Savcı, Kalanoz ile yaptığı dövüşü kaybederek ölür. Çünkü Savcı, Osman kadar savaşıcı değildir. Fakat Osman, Kalanoz’u âdeta oyun oynayarak öldürür. Eğer bey olarak Savcı seçilmiş olsaydı belki de bir savaşta ölecek ve mefkûre yarım kalacaktı. Tarık Buğra, buna benzer bir durumu romanda kendisi şöyle ifade eder: “Osmancık, o baskın vuruşmasında, bir kancık kılıçla, bir kör okla. Osman beğ’i, Osman beğ gazi’yi, Osman gazi han’ı satıp gidebilirdi. Kayı’yı, Oğuz’u satıp gidebilirdi.”²²⁸

Osmancık’ın gelişimindeki bir başka önemli husus ise Şeyh Ede Balı’dır. Bu kişi, Osmancık’ın madde ve ruh muvazenesini sağlamada ona rehberlik eder. Ede

²²⁵ Buğra, *Osmancık*, s. 176.

²²⁶ Osman Turan, *Türkiye’de Manevî Buhran Din ve Laiklik*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2011, s. 51.

²²⁷ Turan, *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*, s. 130.

²²⁸ Buğra, *Osmancık*, s. 354.

Balı'nın bu rolü Osman Turan'ın ifadesiyle şöyle açıklanabilir: “Beşerin geçmişinde daima maneviyat aleyhinde bozulma istidadını gösteren bu madde-ruh muvazenesi her zaman peygamber, velî, feylesof ve sağlam fikir ve mefkûre sahiplerinin gayretleri sayesinde kurulmuştur.”²²⁹

2.2.2.2 Abdalân-ı Rûm

Osmanlının kuruluş yıllarında Anadolu'da etkin olan zümrelerden biri de Abdalân-ı Rûm'dur. Bunlara “Horasan Erenleri” ismi de verilmektedir. Derviş; “bir tarikata ve şeyhe bağlı olan mürid, sûfiyane bir hayat yaşayan kişi”²³⁰ şeklinde tanımlanır. Ayrıca derviş ve abdal tarihî süreç içerisinde hemen hemen aynı anlamda kullanılmıştır. Ömer Lütfü Barkan, bu zümreyi “Kolonizatör Türk Dervişleri” olarak adlandırır. Aynı ismi taşıyan makalesinde bu zümreden ayrıntılı bir şekilde bahseder. Bu kişiler garip görünümlü olup genel itibariyle Türkmen kabilelerinde propagandayla meşgul olurlar. Bu makalede dervişlerin önemli görevlerinden bahsedilir. Bunlar arasında fethedilen yeni yerlerin iskân edilmesi vardır. Devlet bu durumu teşvik ederek dervişlere iskân konusunda imtiyaz tanımıştır. Bu dervişlerin bir diğer önemli görevi ise emniyet ve istihbarattır. Dervişler genel itibariyle kıraç ve yüksek yerlere yerleşerek devlet için gözetleme ve istihbarat sağlarlar. Önemli geçit noktaları, yollar ve hudut boyları dervişlerin sıklıkla yerleştiği alanlardır.

Tarık Buğra'nın romanda bu zümreyi etkin ve tarihî gerçekliğe uygun bir biçimde kullandığını görmekteyiz. Özellikle Âşıkpaşazade, Fuad Köprülü ve Ömer Lütfü Barkan²³¹ tarafından verilen bilginin romana kaynaklık ettiği söylenebilir. Romanda dervişlerle ilgili ilk hadise Osman Gazi'nin Harlak denilen yere gitmesi ve burada ismini bilmediği bir dervişle karşılaşmasıdır. Bu karşılaşmada ikisi arasında geçen konuşmalar dervişlere dair detaylı tarihi bilgiler içerir. Örneğin bu dervişin konuşma esnasında Horasan'da öğrendiğini söylediği bitkilerle şifa verme işinde Rumlar dahi onu arar olmuşlardır.

²²⁹ Turan, *Türkiye'de Manevî Buhran Din ve Laiklik*, s. 51- 52.

²³⁰ Tahsin Yazıcı, “Derviş” *İslam Ansiklopedisi*, yıl: 1994, C: 9, s. 188.

²³¹ Hatice Bilen Buğra hanımefendiyle yaptığımız sohbette kendisi Tarık Buğra'nın, *Osmancık*'ı yazım aşamasında Barkan'ın *Kolonizatör Türk Dervişleri* isimli eserini fotokopi olarak temin edip altını çize çize detaylı bir şekilde okuduğunu söylemiştir.

“Bir köşede kalaycı ocağı vardı:

- ‘Elimden gelir’ dedi, ‘aşağıdaki Rum köylerinden kap kakak toplar kalaylarım’. İçerde ot ve çiçek kurulan, kökler gördü. Adam bunu da açıkladı:

- ‘Horasan’da öğrettiler; kimi dertleri ve illetleri eyileştiririm. Rumlar arar oldu beni.’²³²

Bu dervişlere yönelik pek çok bilgi roman içinde verilir. Tarihî kaynaklara benzer olarak verilen bu bilgiler romanın tarihe uygunluğunu kanıtlar niteliktedir. Aykut Alp tarafından Osman Bey’e dervişlerle alakalı şu bilgiler aktarılır:

“Ve, Aykut Alp anlatıyor, Osman da anlıyordu Gönül, kafa ve bilek erleri idi onlar. Hem savaştı, hem bilgili idiler. Kimi demir dövmesini, çeliğe su vermesini kap kakak kalaylamasını; kimi dikip dokumasını; kimi saraçlığı bilirdi; kimi hayvanların, insanların hastalığından anlar, onları iyileştirirdi. Hepsi de çok, çok uzaklarda bırakılmış bir ocak’tan, aynı törelerden, bir tek amaç için yetişmiş; o tek amaç için çok, çok uzaklardan gelmişlerdir.. gönderilmişlerdir... Kayı boyunun geldiği yerlerden, Kayı boyunun güttüğü amaç için. Bu amacın gözcüsü, gözeticisi, habercisidir onlar. Onlar bu amacın yayıcısı, birleştiricisidir. Ve, onlar yoktur, bu amaç vardır.”²³³

Yine dervişlerle alakalı tarihî bilgilerde kanaatkâr oldukları ve kıraç arazilere, dağlık yerlere konduklarına dair bilgiler vardır. Ö. Lütfi Barkan bu konuda şu izahatı yapar:

“Bir çok köylere ismini veren, elinin emeği ve alnının terile dağ başlarında yer açıp yerleşen, bağ ve bahçe yetiştiren dervişler... Hele onların daha fazla yarı göçebe Türkmenler arasında telkinatta bulunuşu, köylerde yaşayışı, toprak işleriyle meşgul gözükmeleri ve benimsemek için dağdan ve bayırdan toprak açması...”²³⁴

Halil İncalcık da bu izahata benzer bilgiler verir: “İlk döneme ait tahrîr defterlerinde dağda kırdan boş toprakları şenletip zâviye kuran, sonra bunu vakıf olarak sultanlara onaylatan Kalenderî Babaî dervişlere ait birçok kayıtlar bulmaktayız.”²³⁵ Bu bilgilere uygun olarak romanda şöyle bir kısım vardır:

²³² Buğra, *Osmancık*, s. 37.

²³³ Buğra, *Osmancık*, s. 38.

²³⁴ Ö. Lütfi Barkan, *Kolonizatör Türk Dervişleri*, Hamle Yayın Dağıtım, İstanbul, s. 16.

²³⁵ Halil İncalcık, *Devlet-i Aliyye: Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-1*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011, s. 23.

“Kartal Doruğu bu; dört bir yana kartal gibi bakar: Aşağılarda dört bir yan göz alabildiğince tepelerle dolu. Ko bir yana, gözün alabildiğini, daha, daha ötelerde tepelerle, yamaçlarla, düzlüklerle dolu. Adama gelince, adam iki keçisi, bir köpeğiyle hepsinin sahibi; hepsi ona açık. Sırf gönül alsın, büyüklenmiş olmasın diye istemeye razı olduğu belli.”²³⁶

Dervişlerin niteliklerine dair bir kısım farklı bilgileri ise Kumral Abdal’da görmekteyiz. Kumral Abdal, Şeyh Edebalı’nın tekkesinde bulunan bir dervıştır. Onun, Harlak civarında yaşayan kişilerden farklı olarak daha bilgin bir karaktere sahip olduğunu görmekteyiz. Dursun Fakı tarafından Osman Bey’e Kumral Abdal şu şekilde tanıtılır:

“Dursun Fakı, Osman maşrapaya uzanırken döndü. Yanında, uzun boylu, seyrek sakallı, düşük bıyıklı, yüzü güleç, bakışları yumuşak, buğday tenli biri vardı. Dursun Fakı, onu göstererek;

- ‘Kumral Abdal’ dedi.

Adamın başı, saygıyla eğilmiş, elleri göbek altında kavuşmuştu. Otuz, otuz beş; en çoğundan da kırka yakın yaşlarda gösteriyordu. Osman dikkat edince gördü: Kumral Abdal, dururken, susarken, konuşurken bir bilim adamı, ama oturup kalkarken, bir şeye uzanırken, gidip gelirken eşi az bulunur bir savaşçı idi. Sırım gibiydi; en zor hareketleri yaparken bile zerre kadar zorlanmıyordu: Yumuşacık, hafif bir çeviklik.”²³⁷

Yine daha önce yukarıda bahsetmiş olduğumuz hükümdarların dervişlere tanıdığı imtiyazları ve bazı yerlerin dervişlere hibe edilmesini romanda da görmekteyiz. Hem Ertuğrul Gazi hem de Osman Gazi romanda bazı dervişlere fethedilen arazileri bedelsiz olarak vermiştir. Öncelikle Ertuğrul Gazi’nin bir dervişe yer bağışlamasıyla ilgili olan hikâyeye bakalım:

“Aykut Alp, Osman’a,

O yaz başlarında, Ertuğrul Gazi beğ, bir hoş dervişin, iki keçi bir köpekle dolanıp durduğunu haber vermişler. Konuşanlar sözünü, bilişenler bilgilerini övmüş. Ertuğrul da, o zaman; ‘Gelsin, bir görüşelim’ demiş. Gidip söylemişler; ‘Beğ seni görmek diler.’ Adam cevap vermiş: ‘Dervişler beğlere gitmez; beğler dervişe gider.’ Gelip söylemişler bu cevabı. Ertuğrul Gazi beğ de, şöyle bir düşünmüş; ‘Demek töre budur. Gidelim;’ demiş. Ve gitmiş. Ve adamı, nice bir aramadan sonra, Kartal

²³⁶ Buğra, *Osmancık*, s. 40.

²³⁷ Buğra, *Osmancık*, s. 45.

Doruğu'nda bulmuş. Selam sabahdan, hoş beşden sonra, adamdan hoşlanmaya başlayan beğ sormuş:

‘Ne dolanıp durursun bu yerlerde?’

Cevap: ‘Göçeyim mi, yerleşeyim mi diye dolanır dururum.’
Beğ gene sormuş: ‘Daha bilemedin mi?’

Cevap: ‘Gücüm hangisine yeter, hangisine yarar, daha bilemedim.’

Ertuğrul beğ, bundan sonra, adamdan hoşlandığı ve ona yardımcı olmak için; ‘Sana ne yapayım?’ demiş. Adam gülümsemiş. Ertuğrul beğ, onun, nasıl bir beğ olduğunu bilmediği için gülümsediğini sanmış; ‘Dile benden ne diler sen’ demiş. Beğin gücendiği, gocunduğu belliymiş. Bunu –elbette diliyordu Aykut Alp- adam da anlamış ve gönlünü kırmak istemediği, gönül almak için söylediği besbelli; ‘Bir dervişcik başka ne diler ki’ dedikten sonra, Kartal Doruğu’ndan elini, rastgele uzatmış ve eklemiştir: ‘Şu tepeciğin şu yamacığını ver.’²³⁸

Bu hikâyenin bir benzerinin Osmancık ve Kumral Abdal arasında da geçtiğini görmekteyiz. Osmancık meşhur rüyasını görür. Daha sonra bu rüyanın tabirini kendince çınar ağacının göğsünden çıkararak dünyayı kaplamasını dünyaya hükmedecek bir devlet kuracağı yönünde yorumlar. Bu yorumunu Dursun Fakı’ya anlatır. Bu sırada yanlarında bulunan Kumral Abdal, Osmancık’ın tabirinin doğruluğunu vurgulayarak ileride devlet sahibi olduğu vakit kendilerine olan şükran borcunu ödemesi gerektiğini söyler. Bunun üzerine Osmancık ne zaman padişah olursam size bir şehir vereyim der. Kumral Abdal bu sözle alakalı olarak yazılı bir kâğıt ister. Osmancık ise kâğıt yerine dedesi Süleyman Şah’ın kılıcını verir. İlerleyen bölümlerde Osman Gazi’nin bu sözünü tuttuğunu görmekteyiz.

“- ‘Hey sözü, özü tatlı Kumral Abdalım, sana bir sözüm vardı; işte tutarım. Bu Beştaş gayri senindir, ta ebed soyunundur. Oğlum Orhan’a yanında derim, o da oğluna desin ve böylece bütün Osman zürriyeti bilsin ki, bacsız, vergisiz senindir.’

Ve ekledi:

- ‘Beştaş’ı mamur et. Hanla, hamamla, mescitle, pazarla şenlendir.’

Sonra Orhan’a döndü:

²³⁸ Buğra, *Osmancık*, s.39-40.

- ‘Hey oğul, sözüm sözüdür; unutmayasın’.”²³⁹

Osman Bey ve Kumral Abdal arasında geçen bu hikâyenin kaynağı *Âşıkpaşazade Tarihi*’dir. Her iki eserde anlatılan olaylar birebir aynıdır. Bu kişinin tarihî gerçekliği yönünde *İslâm Ansiklopedisi* şu bilgileri verir: “İdris-i Bitlisî’ye göre, Kumral Abdal Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan önce uçlarda yaşayan bir derviş mücahiddir. İdris-i Bitlisî’ye dayanan Müneccimbaşı ise Kumral Abdal’ın Yenişehir taraflarında yaşadığını ve kâfirlerle gazâ ettiğini ifade eder. Ayrıca Osman Gazi’nin bu dervişe Yenişehir civarında bir zâviye yaptırıp buraya köyler ve tarlalar vakfettiğini söyler.”²⁴⁰ Buradan yola çıkarak diyebiliriz ki Kumral Abdal tarihî gerçekliğe sahip bir kişidir. Fakat Harlak bölgesinde yaşayan dervişler muhtemelen kurmaca kişilerdir.

Ayrıca dervişlerin fetihlerde de etkin bir rol oynadığını roman boyunca görürüz. Harlak civarında yaşayan dervişlerden Uruz Derviş Kulaca Hisar’da yaşayan Rumlardan şikayet eder. Bunların, köyleri, derviş kulübelerini hatta kendi Rum köylerini dahi basarak haraca bağladıklarını söyler ve yeterli güçlerinin olduğunu belirterek Kulaca Hisar’ı almak için Osman Gazi’den izin ister. Osman Gazi’nin ilk başarısı bu olur ve hisarı ele geçirir. Sonrasında ise verdiği söze uyarak hisarı Uruz Derviş’in yönetimine verir.

Abdalân-ı Rûm zümresi, *Osmancık*’ta ve *Devlet Ana*’da farklı şekillerde işlenmiştir. Kemal Tahir’in abdalları daha çok başıboş, meczup, herhangi bir amacı olmayan ve ahlaki normlardan sapmış kişilerdir. Bunlar günlük olarak yaşarlar. Bazen savaflara katılırlar, bazen de davul çalarak gezerler ve dilenirler. Hâlbuki *Osmancık*’ın abdalları toplumsal hayatın içindedirler. Ailevi ilişkileri güçlüdür. Belirli bir amaçları vardır. Bu amaç Orta Asya’dan göçle beraber getirilen dünyaya hükmetme arzusudur. Bunu gerçekleştirebilmek için Osman Bey’e fetihlerde destek olurlar. Ayrıca bu mefkûreyi taşıyan diğer zümrelerle de işbirliği içindedirler. Dolayısıyla Tarık Buğra, bu zümreyi Kemal Tahir’e göre çok daha teşkilatlı bir

²³⁹ Buğra, *Osmancık*, s. 311.

²⁴⁰ Köprülü, “Abdal Kumral” *İslâm Ansiklopedisi*, yıl: 1988, C: 1, s. 63.

şekilde anlatır. Her iki yazar bu zümreye farklı şekilde bakmaktadır. Tarık Buğra, bu zümreyi gazi tipinden bile üstün bulur.

“O yaz başlarında, Ertuğrul Gazi beğ, bir hoş dervişin, iki keçi bir köpekle dolanıp durduğunu haber vermişler. Konuşanlar sözünü, bilişenler bilgilerini övmüş. Ertuğrul da, o zaman; ‘Gelsin, bir görüşelim’ demiş. Gidip söylemişler; ‘Beğ seni görmek diler.’ Adam cevap vermiş: ‘Dervişler beğlere gitmez; beğler dervişe gider.’ Gelip söylemişler bu cevabı. Ertuğrul Gazi beğ de, şöyle bir düşünmüş; ‘Demek töre budur. Gidelim;’ demiş. Ve gitmiş.”²⁴¹

Burada Ertuğrul Gazi’nin dervişin ayağına gittiğini görmekteyiz. Bu durum abdallara olan bakışın bir göstergesidir. Abdallar, toplumda oldukça saygı gören bir vaziyettedirler. Hâlbuki *Devlet Ana*’daki abdallar bu anlayışın çok ötesinde, neredeyse toplum hayatının asalaklarıdır.

“Aşağıda dervişler karınlarını doyurup afyonları da yutmuş olmalı ki, dümbelek, zil, çingirak sesleri arasında naralanarak semaha kalkmışlardı. Şövalye ‘Nedir?’ anlamına başını sallayınca gezgin ozan suratını buruşturdu:

— ‘Cavlak’ deriz bunlara biz... İyi saymayız. Her kötülük vardır bu takımda... Utanmaz bunlar, varlıklından haraç ister, vermeyeni öldürür. Varlıksızın nesini bulursa alır, ‘Acından ölür mü?’ demez. Bir zamanlar

Moğol’a hizmet ettiler, ordusuna girip... Bellerinde gördüğün meşin torba afyonluktur, gece gündüz yutarlar afyonu... Şimdi semaha durdular. Hoplayıp zıplar, sonunda çoğu düşer bayılır. Bayılanı Tanrıya varmış sayar bu avanaklar! ‘Pirimiz dem baba’ derler. Bu hesapça Havva anamız da anaları olur!.. Soğuk sıcak dinlemezler afyon gücüyle... Yunup temizlenmeyi hiç sevmezler. Akınlarda, afyonlu şarapla sarhoş olup çapula yumulurlar. Omuzlarına kartal kanatları, kafalarına kara kömüştü boynuzları takarlar, gayetle de kıyıcı olduklarından çapul toprağının adamı yılar bunlardan... Çalışmayı günah sayar bu takım! Ahiliği, ‘Esnaflıktır’ diye küçümser. Sövmedikleri, korkudandır. Ahiler çarşılarını kılıç elde savunmasa, ossaat basıp dağıtıp yüklenip savuşurlar...”²⁴²

Burada görüldüğü gibi *Devlet Ana*’da anlatılan abdallar her türlü kötülüğü yapan kişiler olarak gösterilmiştir. Bunlar başıbozuk çapulculardır. Oysa *Osmancık*’ta anlatılan abdallar oldukça teşkilatlı bir yapıya sahiptir ve Ertuğrul Gazi örneğinde olduğu gibi herkesçe saygı görmektedirler. *Devlet Ana* ve *Osmancık*’taki bu farklılığın sebebi; tarihî süreç içinde derviş kelimesinin farklı anlamlar kazanması ve dervişlerin kendi içinde farklılaşması olarak söylenebilir. Nitekim “abdâl, XVII. ve

²⁴¹ Buğra, *Osmancık*, s.39.

²⁴² Kemal Tahir, *Devlet Ana*, İthaki Yayınları, 13. bs., İstanbul 2016, s.44.

XVII. yüzyıllarda daha ziyade ‘serseri’ ve ‘dilenci derviş’ mânasında kullanılmıştır.”²⁴³ Özellikle *Devlet Ana*’da anlatılan dervişlerin daha çok geç dönemlerde ortaya çıkan derviş özelliklerine daha yakın olduğu açıktır. Bu dervişlerin özelliklerine dair *İslam Ansiklopedisi*’nde şu bilgiler vardır.

“tarikatların yaygın olduğu çağlarda bile belli bir tarikata bağlı olmayan derviş zümreleri mevcuttu. Tarikat ve tekke dönemindeki dervişlerin kendilerine has bir hayat felsefeleri yaşama tarzları vardı. Bilhassa geç dönemlerde ellerinde teber, asâ, tesbih, keşkül, sırtlarında cübbe ve hırka kapı kapı dolaşıp dilenen, tef çalarak ilâhiler okuyan, keramet gösterileri yapan, gaybı bildiklerini iddia eden derviş zümreleri ortaya çıkmıştır.

Sünnî ulemânın ve Sünnî sûfilerin kıyasıya hücum ettikleri sahte dervişler dilenerek geçinirler. Gerçek dervişlerin, nefislerinin benliğini kırmak için bir vasıta olarak ara sıra başvurdukları dilencilik bunlarda geçim yolu haline geldiğinden, ‘Gâvurun tembeli keşiş, müslümanın tembeli derviş’ denilmiştir. Bunların içinde, dinin emir ve yasakları ile kendilerini bağlı kabul etmeyen veya dinî yükümlülüklerin kendilerinden düştüğünü iddia eden, son derece süflî bir hayat yaşayan, ahlâk esaslarına ve toplumun geleneklerine aykırı davranmada bir sakınca görmeyen, buna rağmen kendilerine ermiş süsü veren, birtakım göz boyamaları keramet gibi gösteren, gaybı bilme iddiasında olan, büyü yapan cahil dervişler de az değildir. Özellikle Hurûflik, Bektaşîlik gibi tarikatlara mensup bazı dervişler arasında bu tiplere çok rastlanır.”²⁴⁴

Burada anlatılan derviş zümresi daha çok *Devlet Ana*’daki dervişlere benzer. Kemal Tahir’in romanı kurgularken dervişlerini bu tarihî bilgiler içinde kurguladığı aşikârdır. Fakat Tarık Buğra karakterlerini canlandırırken bu zümrenin bozulmuş örneklerini değil devletin kuruluşunda etkin rol oynamış belli bir amacı olan, tasavvuf felsefesine ve şeyh-mürît ilişkisine sıkı sıkıya bağlı dervişleri romanında esas almıştır.

2.2.2.3 Bâciyân-ı Rûm

Bâciyân-ı Rûm; XIII. Yüzyılda Anadolu’da kadınların oluşturduğu ileri sürülen bir teşkilât olarak tanıtılabilir. Orhan Fuad Köprülü, *İslâm Ansiklopedisi*’nde bu zümreye dair şu bilgileri verir:

“Köprülü’nün böyle bir zümrenin mevcut olabileceğine dair görüşünü bir ölçüde de olsa teyit eden bir kayıt, yine kendisinin de işaret ettiği gibi

²⁴³ O. Fuad Köprülü, “Abdal”, *DİA*, C:1, Yıl: 1988, s. 61.

²⁴⁴ Tahsin Yazıcı, “Derviş” *DİA*, C:9, Yıl: 1994, s. 189.

Bertrandon de la Broquière'in seyahatnâmesinde geçmektedir. XV. yüzyıl başında Anadolu'dan geçen seyyahın, Dulkadır Beyliği'nin silâhlı erkek ve kadınlardan oluşan bir Türkmen kuvvetine sahip olduğunu söylemesi, Türkmen kabilelerinin silâhlı cengâver kadınlara sahip olduğunu göstermektedir.²⁴⁵

Tarihî kaynaklarda bu zümre ile ilgili detaylı bilgiler yer almamaktadır. Bu konudaki ilk bilgiyi *Âşıkpaşazade Tarihi*'nde görmekteyiz. *Âşıkpaşazâde*, Rum'a gelen dört taife arasında *Bâciyân-ı Rûm*'u da sayar. "Ve hem bu Rum'da dört tayife vardır kim müsafirler içinde anılır. Biri Gaziyân-ı Rûm ve biri Ahiyân-ı Rûm ve biri Abdâlân-ı Rûm ve biri *Bâciyân-ı Rûm*."²⁴⁶ Yine bu kronikte *Bâciyân-ı Rûm*'a ayrı bir önem verildiğini görmekteyiz. Buna göre Hacı Bektaş, kerametlerini Hatun Ana isimli bu zümreye dâhil olan bir kadına bırakmıştır. *Âşıkpaşazâde*, Hacı Bektaş'ın bu seçimini özellikle vurgular: "İmdi, Hacı Bektaş Sultan bunların içinde *Bâciyân-ı Rûm* ihtiyar itdi kim o Hatun Ana'dur. Anı kız idindi, keşf i kerametini ana gösterdi, teslim itdi, kendü Allah rahmetine vardı."²⁴⁷ Buradan anlaşılan Hacı Bektaş, bunların içinden *Bâciyân-ı Rûm*'u tercih etmiş ve Hatun Ana'yı kendine kız edinin kerametlerini ona emanet etmiştir. Bu ifadeler *Bâciyân-ı Rûm* adlı zümrenin içtimai hayatta üstlendiği rolün önemini vurgular niteliktedir. Ayrıca diğer zümrelerle beraber sayılması da arz ettikleri önem bakımından birbirilerine denk oldukları düşündürür.

Günümüz tarihçileri de bu zümrenin önemini kabul ederler. Fuad Köprülü, Ömer Lütfi Barkan, Sencer Divitçioğlu bu konuda çalışmalar yapmışlardır. Bu çalışmaları incelediğimizde vardığımız ortak sonuç böyle bir zümrenin var olduğu ve tıpkı diğer zümreler gibi Anadolu'nun iskân edilmesinde önemli görevler üstlenmeleridir. Bu zümrenin Anadolu'nun iskân edilmesinde kurdukları zaviyelerle katkıda bulduklarına dair Barkan şu bilgileri verir:

"Bazı zaviye müessislerinin (63, 74, 32, 81) numaralı kayıtlarda gördüğümüz Kız Bacı, Ahi Ana, Sakarı Hatun, Hacı Fatma zaviyeleri gibi bazı zaviye şeyhlerinin de aynı suretle kadınlar olması nazarı dikkati celp etmektedir. Bu hususta bir misal olarak (43 mükerrer) numaralı kaydı zikretmek isteriz: Şöyle ki, Kütahya efkafı içinde Od Yakan Baba nâmındaki dervişin bir köyde bina ettiği tekke, civardan gelen adaklar ve kurbanlarla az

²⁴⁵ O. Fuad Köprülü, "Bâciyân- Rûm", *DİA*, C: 4, Yıl: 1991, s. 415.

²⁴⁶ *Âşıkpaşazâde*, s. 486.

²⁴⁷ *Âşıkpaşazâde*, s. 486.

zamanda inkişaf bulup dinî mühim bir merkez haline girmiştir ve bu inkişafta bu zaviyeyi idare etmiş olan "Hacı Bacı nâm sâliha ve mütediyyine ehl-i velayet hâtun'un ve kendisinden sonra yerine geçen Hundi Hacı nâm hâtûnun ve ondan sonra zikrolan ocağı ihya etmiş olan 'Sume Bacı nâm bir aziz ve saliha ve bakire hâtun'un büyük hizmetleri olmuştur."²⁴⁸

Bacılar görüldüğü gibi bazı zaviyelerin kurucusu olarak görülmektedir. Bu tarihî bilginin Osmanlı'nın kuruluşunu anlatan romancılar tarafından da dikkate alındığını ve romanın kurgusuna dâhil edildiğini görmekteyiz. Kemal Tahir, *Devlet Ana*'da bu zümreyi yansıtan biri olarak Bacıbey isimli kişiyi kurgulamıştır. Bacıbey, romanda tıpkı yukarıda anlatıldığı gibi içtimai hayatta sözü dinlenen etkin bir kişidir. Ayrıca bu kadınlar savaştı özellikler de taşırlar. "Karıları bile dövüşkendir Ertuğrul Bey'in... Bunlara 'Rum bacıları' derler, başkanları, Demircan eniştemin anası Bacıbey'dir. Bunların töreleri de, gaziler, savaştı dervişler töresi gibi, din yayma üstünedir."²⁴⁹ Mustafa Necati Sepetçioğlu da *Çatı* romanında Bacıyan-ı Rum zümresine dâhil olduğunu söylemese de Aybüken adlı kişi bu zümrenin özelliklerini taşır. Yazar, ona Bilecik'in fethinde görev verir ve orada savaşırken şehit olur. Tarık Buğra'nın da benzer bir kurguya gittiğini görmekteyiz. Gökçe Bacı isimli roman kişisi tıpkı Aybüken gibi Bilecik'in fethi sırasında şehit düşer. Her üç romancının da Bâciyân-ı Rûm'a Bilecik'in fethinde görev vermesine Kazım Yetiş şöyle bir yorum getirir:

"Muhakkak ki bunda tarihî vakıanın payı vardır. Nitekim tarihî kayıtlardan biliriz ki Söğüt'ten yaylaya çıkan Kayı boyunun mallarına onlar yaylada iken saldırılar olmakta, bunun için de aynı zamanda dostluğu kuvvetlendirmek gayesiyle Ertuğrul Bey mallarını, ağırlıklarını Bilecik'te bırakmak ister. Bilecik tekfurı, bu eşyaları, yaşlı erkekler tarafından getirilmesi şartıyla kabul eder. Ertuğrul Bey, eşyaları yaşlı kadınlarla göndererek cemile yapar. Bu vakıa yani ağırlıkların kadınlar tarafından götürülmesi ve Bilecik'in alınmasında yine kadınların ve eşyaların arasında saklanmış erkeklerin görev alması yazarlarımızı bu yola sevk etmiş olabilir."²⁵⁰

Tarık Buğra, cihan hâkimiyetine giden yolda Bâciyân-ı Rûm'un oynadığı tarihî rolü Gökçe Bacı adlı roman kişisi üzerinden anlatır. Gökçe Bacı, bu zümrenin romandaki temsilcisi konumundadır. Romandaki en önemli fonksiyonu ise "Cihan

²⁴⁸ Barkan, *Kolonizatör Türk Dervişleri*, s. 52.

²⁴⁹ Kemal Tahir, *Devlet Ana*, s.19.

²⁵⁰ Kazım Yetiş, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu İle İlgili Üç Romanda Bir Tip", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Yıl:2003, C:30, 591-609. s. 609.

Hâkimiyeti Mefkûresinin” kadınlara dair rolünü simgesel anlamda temsil etmektedir. Bu rol bir bakıma Ede Balı’nın rolüne eşdeğerdir. Gökçe Bacı tıpkı Ede Balı gibi Osmancık’ta cihan hâkimiyeti düşüncesini oluşturabilmek için ona sürekli telkinde bulunur yeri geldiğinde üstü kapalı mesaj verir.

“Beğliğin ve adın sanın sürdürü.’ Osman, ona, dimdik baktı:

- ‘Beğliğim yoktur benim, ana bacı.’

- ‘Olacak’ dedi Gökçe. O da dimdik bakıyordu. Ve, ancak Osman’ı söze razı ettiğini anlayınca konuştu:

- ‘Biz de, az önce, bundan söz ederdik. Kayı boyuna bir beğ gerekmektedirmiş; haberimiz vardır.’²⁵¹

Gökçe Bacı, tıpkı Ede Balı’nın yaptığı gibi Osmancık’ı beylik yoluna sevk etmeye çalışmaktadır. O da Ede Balı gibi beyliği en çok Osmancık’a uygun görmektedir. Çünkü cihan hâkimiyetini sağlayabilecek güç kardeşleri arasında yalnızca Osmancık’ta vardır. Onun bu özellikleri Gökçe Bacı tarafından şöyle dile getirilir:

“Bir bölük insan, ‘Gündüz akıllıdır, temkinlidir; yok yere düşman peydahlamaz; beğimiz o olsun’ der. Buna karşılık, bir bölük de; ‘beğimiz Osmancık olmalıdır; çünkü Osmancık atılgandır, güçlüdür; düşman edinse de ezmek için edinir; bize yol açar; bize yeni yaylaklar, kışlaklar sağlar’ demektedir.”²⁵²

Osmancık’taki atılganlık onu diğer kardeşlerinin önüne geçirmektedir. Fakat Osmancık bu gücünün farkına varmalı ve bu gücünü kaybetmeden doğru yönde yönlendirmesini bilmelidir. “Bana sorarsan, Osmancık eyi de edersin. Ben, Osmancık beğ olsun, Osmancık uslanmasın, deye dua ederim. Bunu da herkes bilir; bilenlerin çoğu da, öyle dua eder. Bize bu duayı öğretenler de akli eren kişilerdir.” Gökçe Bacı’nın bu sözleri Osmancık’ın atılganlığını kaybetmemesini ister niteliktedir. Gökçe Bacı’nın gördüğü; cihan hâkimiyeti için Kayı’yı bu yola sevk edebilecek atılganlık sadece Osmancık’ta mevcuttur. Bunun için Osmancık’ın uslanmasını istemez. Buradaki uslanmak ifadesini ise yazar, yine Osmancık’a düşündürür. Osmancık, atılganlık ve uslanmaya dair hem Ede Balı’nın hem de

²⁵¹ Buğra, *Osmancık*, s. 105.

²⁵² Buğra, *Osmancık*, s. 105.

Gökçe Bacı'nın istediklerini daha doğrusu kendisinden beklediklerini artık anlamıştır.

“Uslanmak ne ki?

Bu soru konuyu epeyce aydınlatıyordu:

Osman düşündü; Ede Balı onun atılganlığına, dövüşgenliğine, gözüpekliğine karşı değildi ki..

Ede Balı'nın değiştirmek istediği, bunları kullanışı idi!

Kendin için değil, boy'un, soyun, sopun için!

Ede Balı'nın istediği değişim ve akıllanıp uslanmanın özü bu idi; Ede Balı, Osman'ı bu öze ulaştırmak için söylemişti bütün sözlerini. Ve, bütün davranışları da gene bunun içindi”²⁵³

Osmancık'ın bu ifadeleri kendisinden beklenileni artık fark ettiğini açıklar. Ede Balı ve Gökçe Bacı'nın telkinleri başarılı olmuştur.

“Osman kendisini, beğliği taşıyacak güçte görmektedir. Başta babası, Ede Balı'nın, Aykut Alp'in, Dursun Fakı'nın, Kumral Abdal'in ve dağ başlarında, geçitlere ve yörelere hakim yamaçlarda mekan tutan dervişlerin, gelecek zamanlar için ve soyun geleceği için ne istediklerini; bu arada da bir tek insan'dan ne beklediklerini anlamaya başlamıştır.”²⁵⁴

Gökçe Bacı, Osmancık'ta meydana getirdikleri bu değişikliğin amacına ulaştığı için şükretmektedir. “Şükürler olsun Tanrı'ya ki, biz hemi Osmancığ, hemi Osman beği görmüşüzdür.’ Dahi bir niyazımız var; Osmancık Osman beği komaya, Osman beğ Osmancığ unutmaya.”²⁵⁵ Gökçe Bacı, Ede Balı ile birlikte Osmancık'ı Osman Bey'e dönüştürmeyi başardıktan sonra Bilecik'in fethine katılır ve orada şehit olarak cihan hâkimiyeti mefkûresine karşı olan görevini tamamlayarak romandan çıkar.

2.2.2.4 Ahîyân-ı Rûm

Ahilik zümresi; “Ahilik; kardeşlik, arkadaşlık, dostluk manasına gelir. Anadolu'ya has bir teşkilattır. XIII. ilâ XIV. asırda yiğitlik, cömertlik, mertlik, düşkünlere yardım, zulüm görenleri koruma gibi insanî gayeler uğruna etkin biçimde

²⁵³ Buğra, *Osmancık*, s. 109.

²⁵⁴ Buğra, *Osmancık*, s. 110.

²⁵⁵ Buğra, *Osmancık*, s. 176.

teşkilatlanmıştır.”²⁵⁶ şeklinde açıklanabilir. Bu teşkilatın, o dönemde Osmanlının kuruluşunda oynadığı etkin rolle alakalı olarak çeşitli tarihçiler fikir birliği etmişlerdir. Bu teşkilatın etkinliği hakkında ise Fuad Köprülü şunları aktarır: “Seyyah İbn Battuta, Anadolu’nun belli başlı merkezlerinde Ahîyetü’l-fityân adını verdiği bu zümrenin zaviyelerinden bahsetmekte ve Anadolu’da her Türkmen kasabasında, köyünde bunlara tesadüf edildiğini söylemektedir.”²⁵⁷ Tarihsel bilgi bağlamında görüldüğü gibi bu zümre de en az diğerleri kadar Anadolu’nun Türkleşmesinde etkili olmuştur.

“Ahiler, bazı yönleriyle gazileri hatırlatır; onlar da gözlerini budaktan sakınmayan yiğit kişilerdir. Fakat gayeleri savaş değil, barıştır. Çalışan esnaf sınıfını, şehir halkını dış ve iç düşmanlardan korurlar. Selçuklu Devleti yıkıldıktan ve devlet otoritesi yok olduktan sonra, esnaf tabakasına mensup olan gençler, kendi aralarında bir korunma teşkilâtı kurmuşlardır. Onların başlıca özelliklerinden biri çalışan insanlar olmalarıdır. Sabahtan akşama kadar kendi işlerinde çalışırlar, ikinci vakti kazandıklarını şeyhlerine verirler, beraber yer, içer, ibadet eder ve eğlenirler. Ahiler, iyi Müslüman olmakla beraber, veliler gibi dünyadan el etek çekerek, kendilerini tamamen din ve ibadete vermiş dervişler değillerdir.”²⁵⁸

Mehmet Kaplan’ın verdiği bu bilgilerin *Osmancık*’ta çok fazla kullanıldığını söylemek mümkün değildir. Nitekim ahi olarak anılabilecek tek isim Şeyh Ede Balı’dır. Ahilik kurumundan ve ahilerden hiç bahsedilmez. Şeyh Ede Balı’dan başka ahi ismini sadece Osman Gazi’nin cenazesine geldiği söylenen Ahi Hasan’da görürüz. Bu zümrenin teşkilatlanması ve faaliyetlerine dair herhangi bir bilgi romanda geçmez. Tarık Buğra, bu zümreyi romanda diğer zümreler kadar anlatmamış ve bu zümrenin özelliklerini taşıyacak bir kişi kurgulamamıştır. Bunun nedenleri arasında *Devlet Ana*’nın etkisini söyleyebiliriz. Bilindiği gibi *Devlet Ana* romanı *Osmancık*’tan çok daha önce yayınlanmıştır. *Devlet Ana*’nın ilk baskısı 1967 yılına aittir. Bu romanda Kemal Tahir, Osmanlının kuruluşunda bu zümreyi oldukça etkin bir rolde gösterir. Bunda Osmanlının kuruluşunu “Asya Tipi Üretim Tarzı” ile açıklamak istemesinin önemi büyüktür. Bu romanda Ahîyân-ı Rûm zümresinin

²⁵⁶ İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, 2009.s. 12.

²⁵⁷ Mehmet Fuad Köprülü, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, Alfa Yayınları, Aralık 2015, s. 140.

²⁵⁸ Kaplan, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3 Tip Tahlilleri*, s. 126.

faaliyetlerinin yoğun bir şekilde işlenmesi Tarık Buğra'yı bu zümreden daha çok diğer zümreleri işlemeye itmiş olabilir. Nitekim Tarık Buğra, *Osmancık*'ın *Devlet Ana*'nın etkisinde kalması yönündeki korkusunu şöyle ifade etmiştir: "İşte itiraf ediyorum *Osmancık* belki ve bir parça da *Devlet Ana* yüzünden hiç yazılmayacaktı. Onun bir tepki romanı sanılmasından korkuyordum."²⁵⁹

2.2.2.5 Gaziyân- ı Rûm

Gazilik ideolojisi tarihî kaynaklarda Gâziyân-ı Rûm zümresinin bir faaliyeti olarak anlatılır. Gâziyân-ı Rûm olarak da adlandırılan bu zümre Osmanlının kuruluşunda etkin rol oynamıştır. Bizatihi Osman Bey'in kendisi Gazi unvanını kullanır. Yani Osman'ın kendisi de aslında bir gazidir.

Cihân hâkimiyeti mefkûresini alp tipinden devralan gazi tipidir. Türklerin İslamiyet'i seçmeden önce sahip oldukları dünyaya hükmetme arzusu alp tipine has mefkûre iken İslamiyet'le birlikte gaziler bu mefkûrenin sahipleri olmuşlardır. Dolayısıyla *Osmancık*'ta işlenen gazi tipi menşei itibariyle alp tipine dayanır.

"Türkler İslamiyeti iyice benimseyince, İslamiyet ile kendi kültürleri arasında her sahada güzel eserler veren bir sentez vücuda getirirler. Bunlardan en önemlisi, eski Türk destanlarında yüceltilen 'alp tipinin' 'gazi tipi' haline gelmesidir. Gazi tipi de alp tipi gibi dünyayı fethetmeyi gaye edinen bir kahramandır. İslamiyet onun savaşına yüce bir mâna ve zengin bir muhteva verir."²⁶⁰

Gaziler, tarihsel yönüyle alplere dayanmakla birlikte onları alplerden ayıran taraf, İslam'ın getirmiş olduğu cihat anlayışıdır. Gaza ideolojisi, cihattan ayrı düşünülemez. Bu bakımdan *Osmancık*'taki gaza ülküsünü de İslam dinindeki cihat faaliyetinden ayrı düşünemeyiz. İslamiyet'in cihat anlayışının bilinmesi romanın başkahramanın davranışlarının anlamlandırılmasında kolaylık sağlayacaktır. Nitekim cihat, gaza ve cihan hâkimiyeti ülküsü birbirleriyle iç içe olan kavramlardır. Kahramanın roman boyunca yaptıkları tamamen bu kavramlara dayanır. İslamiyet'in cihada verdiği önemi bu konudaki ayet ve hadislerde görmek mümkündür. Bu ayetlerden bazıları şunlardır:

²⁵⁹ Tarık Buğra, *Politika Dışı*, s. 89.

²⁶⁰ Mehmet Kaplan, *Tip Tahlilleri*, s. 107.

“(Ey müminler!) Gerek hafif, gerek ağır olarak savaşa çıkın, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihad edin. Eğer bilerseniz, bu sizin için daha hayırlıdır.”²⁶¹

“Müminler ancak Allah'a ve Resûlüne iman eden, ondan sonra asla şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaşanlardır. İşte doğrular ancak onlardır.”²⁶²

Romanda Osman Bey'in yanında sürekli gaziler vardır. Osman Bey yeni fethettiği yerlere yönetici olarak bu kişileri bırakır. Savaşlarda orduyu gazi unvanlı komutanlar idare ederler. Elçi seçiminde yine bu gaziler kullanılırlar. Fetih kararı verilirken gazilerin görüşlerine başvurulur. Romanda öne çıkan gazi-alp-alperen tipleri şunlardır: Hasan Alp, Ak Temür, Gazi Rahman, Sungur, Kara Tekin, Konur Alp, Akça Koca, Samsa Çavuş.

Gazileri sürekli yanında bulunduran Ertuğrul Gazi'nin bu uygulamasını Osman Bey de devam ettirir. Beyliğe seçildikten sonra babasının yoldaşlarıyla vedalaşarak kendi akranlarından yeni gazi yoldaşlar seçer. Bu seçimde göz önüne alınan kriter, belirli alanlarda kendisine yardımcı ve danışman olabilecek kişilerin seçilmesidir. Bunlar kendi alanlarında beyliğin en iyileridir.

Romandaki gazilerin canlandırılmasında tarihî bilgilere uygunluk görmekteyiz. Hatta bu tiplerin çoğu tarihî kişilerdir. Bu bakımdan yazar, bu tipleri tarihe uygun bir şekilde romanında canlandırmıştır. Örneğin Turgut Alp tarihî olarak Osman Bey'e fetihlerde yararlı olmuş ve Osman Bey tarafından kendisine toprak hibe edilmiş birisidir. Bugün Turguteli olarak bilinen yer Osman Bey tarafından hibe edilmiş olan arazidir. “İnegöl'ü şimdiki zamanda bile adı anılan ve saygın bir kimse olan Turgut Alp'e verdi. Onun İnegöl yöresinde köyleri olup hepsine birlikte Turguteli derler.”²⁶³ Romanda da bu olayın kullanıldığını görmekteyiz. Osman Bey, Mudurnu'nun fethinde Turgut Alp'in büyük faydasını görür. Fetihten sonra burayı onun yönetimine bırakır. Yine günümüzdeki pek çok yer adının bu gazilerin isimleriyle adlandırıldığını bilmekteyiz. Akça Koca'da bunlardan biridir. Gazilerin, beyler

²⁶¹ Kur'ân-ı Kerîm, Tevbe Sûresi (41).

²⁶² Kur'ân-ı Kerîm, Hucurât Sûresi (15).

²⁶³ Aşıkpaşazâde, s. 63.

nazarında gayet itibarlı olduğunu dair günümüz tarihçilerinden Sencer Divitçioğlu şu tespitlerde bulunur:

“Beylerin alplere fevkalâde itibar ettiği anlaşılıyor. Şehzadeler onlara emanetti. Osman Bey, Karacahisar’ı Germiyan saldırılarından korumak üzere oğlu Orhan’ı sefere yollarken yanına Saltuk Alp’i, Konur Alp’i, Gazi Rahman’ı ve Köse Mihail’i katmıştır. Gerçekten alpler beyler için o denli değerlidir ki, Konur Alp ölünce Orhan Bey onun sancağını, oğlu Murad’a vermiştir.”²⁶⁴

Gazilik teşkilatının Osmanlının kuruluşunda oynamış olduğu önemli rol romanda da aynı şekilde işlenmiştir. Özellikle Paul Wittek tarafından öne sürülen tez “gazi tezi” olarak bilinir ve Osmanlının kuruluşunu büyük ölçüde gazilik teşkilatının faaliyetlerine dayandırır. İslamiyet öncesi destanlarda rastlanan alp tipinin en önemli özelliği savaşçılığı ve dünyayı fethetme arzusudur. İslâm ile beraber gazi tipinde de bu özellikler görülmekle beraber dinî bir amaç yani gazâ uğruna savaşma fikri de savaşların sebeplerinden biri hâline gelir. Özellikle Anadolu’da teşekkül etmiş olan Battalnâme, Danişmendnâme, Saltuknâme gibi destanlar büyük ölçüde gazâyı konu edinir. Romana baktığımızda da gaza anlayışının devam ettiğini görürüz. “Gazâ için yaratıldık, gazâ için ölürüz; murâdımız budur.”²⁶⁵ Osman Gazi, bu sözü Bilecik üzerine gazâ yapmak isteyen beylere hitaben söyler. Osman Gazi’nin gazâyâ verdiği önemi tarihî kaynaklarda da görürüz. “Osman Gazi, babası Ertuğrul’un yolunda yürüyerek kendisini gazaya adadı. Niyeti hayır idi. Osman Gazi, ‘Ekmeğimi sadece gazadan çıkarayım ve hiçbir hükümdara muhtaç olmayayım. Böylece hem dünya hem de ahiretim elime geçsin’ derdi.”²⁶⁶ Ayrıca fethedilecek yerlere karar verilirken gazâ birinci öncelik olarak belirlenir. Gazâ anlayışı sadece yöneticilerle sınırlı değildir. Bu anlayışın toplum içinde de gayet etkili olduğunu görmekteyiz. Romanda Osman Bey’in abisi Savcı’nın oğlu olan Bay Koca’nın Kalanoz tarafından öldürülmesinin ardından toplumda meydana getirdiği etki şu şekilde verilir: “Gerçekten de Bay Koca’nın şehâdeti bütün yöreyi heyecanlandırdı; yalnız Kayı erlerinde değil, bütün boyların yiğitlerinde de, yeni kılıç kuşananları ile birlikte kılıç

²⁶⁴ Sencer Divitçioğlu, *Osmanlı Beyliğinin Kuruluşu*, Alfa Yayınları, İstanbul 2015, s. 85.

²⁶⁵ Buğra, *Osmancık*, s. 288.

²⁶⁶ Neşrî, s. 39-40.

kuşanma çağına gelenleri de gazâ iştıyakı alevlendirdi.”²⁶⁷ Bay Koca, henüz yeni kılıç kuşanmış olmasına ve babasının karşı çıkmasına rağmen gazâyâ katılır. Onun şehit olması diğer gençler üzerinde de gazâ yönünde olumlu bir etki yaratır. Bu olayın neticesinde Osman Gazi’nin etrafındaki gazilerin sayısı artar. Gazâ, toplumsal olarak bir övünç kaynağı kabul edilir. Bu durum fetihlerin başarılı olmasında da etkili olur. Osmanlı Devleti’nin kuruluş yıllarındaki temel dinamiği gazâ faaliyetleri olduğu gibi romanda da temel aksiyon gazâ faaliyetleri üzerinden ilerler. Bu bakımdan romanda tarihî gerçekliğe uygun bir kullanım görülür.

Görüldüğü gibi *Osmancık* romanın genelinde gaza anlayışı ve gazilik unsuru ön plandadır. Bu yüzden cihan hâkimiyeti anlayışı bu romanın geneline hâkimdir, diyebiliriz. Tarihî olarak aynı dönemi anlatan *Devlet Ana*’da ise gazilik teşkilatından ziyade ahilik teşkilatının ön plana çıkarıldığını görürüz. Gaziler sadece savaşçı kişiler olup cihan hâkimiyetinin taşıyıcıları konumundadırlar. Hâlbuki ahiler, gaziler kadar olmasa da savaşçı özelliklerinin yanında aynı zamanda ticaret ehli kişilerdir. *Devlet Ana*’da ahilerin ön plana çıkarılmasının sebebi olarak kuruluşta ekonomik yapının öneminin Kemal Tahir tarafından vurgulanmak istenmesini gösterebiliriz. *Osmancık* ise kuruluşta daha çok gaza faaliyetlerini ön plana çıkarır.

²⁶⁷ Buğra, *Osmancık*, s. 113.

III. BÖLÜM

3. EDEBÎ KAYNAKLAR

Edebî kaynaklar, tarihî kaynaklarda bulamayacağımız sosyal hayatın işleyişi, örf, âdet, oyun, eğlence, toy, şenlik; yas; muâşeret âdabı vb. konularda romanın dayandığı edebî mirastır. *Osmancık*, bu mirastan etkin bir şekilde faydalanmıştır. Bu faydalanma tarihî roman türü için vazgeçilmezdir. Çünkü yazar kendisinin tanık olmadığı, uzak bir dönemi anlatacaktır. Romancı, anlatacağı dönemle alakalı kronolojik bilgileri tarihî kaynaklardan öğrenebilir. Fakat bu eserler yukarıda sıraladığımız insana dair bazı ayrıntıları vermekten uzaktırlar. Hâlbuki romancının asıl amacı insanı anlatmaktır. Aksi takdirde romanı sadece kronolojik olayların anlatımından ibaret kalacaktır. Dolayısıyla tarihî roman yazarı, hem tarihî hem de edebî kaynaklara başvurmak durumundadır. Anlatacağı dönemin insanını gayet iyi tanımalıdır ki onu romanında başarılı bir şekilde canlandırabilsin. Yazar, bunun için ilgili dönemde yazılmış olan edebî eserlere başvurur. Bu eserlerde insana dair ne kadar ayrıntı varsa bulup çıkarır. Burada bulduklarını da romanında devrin insanını canlandırmak için kullanır. Yazar böylece romanındaki kişileri, ilgili devrin insanına uygun bir şekilde düşünen, konuşan, eğlenen, üzülen, kısacası gerçekçi bir kişiliğe dönüştürmüş olur. Bu durum da romanın başarısını ciddi ölçüde artırır.

Osmancık, yazarının hem tarihî hem de edebî kaynakları etkin bir şekilde kullandığı yukarıda açıklamaya çalıştığımız böyle bir çabanın ürünüdür. Bu bakımdan Türk edebiyatındaki en başarılı tarihî romanlardan biridir. Tarık Buğra, bu romanda, metinlerarasılık yönteminin söylemine uygun bir şekilde söyleyecek olursak; “ bir metnin bir başka, öncel metinle (Prätex) olan ilişkisini, bağıntısını,”²⁶⁸ kurmuştur diyebiliriz. Buğra'nın metinler arasında kurduğu bu bağıntı, *Osmancık*'ın başarısındaki en önemli unsurlardan biridir. Öyle ki aşağıda sıraladığımız benzerlik ve motifler, yazarın metinler arasındaki bağıntıya daha doğrusu romanın edebî kaynaklarına verdiği önemin neticeleridir.

²⁶⁸ Tefik Ekiz, “Alımlama Estetiği mi Metinlerarasılık mı?” *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 47, 2 (2007), 120.

3.1 Soylu Bir Nesilden Gelme

Soylu bir nesilden gelmek hemen hemen tüm destan kahramanlarının ortak özelliklerinden biridir. Kahramanın soy itibariyle seçkin bir şecereye sahip olması ona diğer kişilerden üstün bir nitelik kazandırır. Bu durum, kahramanın motivasyonu için de büyük önem taşır. Kahramanın soy kütüğünün tarihî bilgi anlamında doğru olup olmadığının edebî eser için herhangi bir önemi bulunmaz. Nitekim çalışmamızın “Hanedanın Şeceresi” isimli başlığında, romanda Osman Bey’e ait olarak gösterilen şecerenin doğru olmadığı hakkında çeşitli tarihçilerin görüşlerini vermiştik. Bu bakımdan edebî eserde kahraman hakkında verilen şecere, kahramanın kendisini nereye ve kime ait olarak hissetmesi noktasında önem kazanır. Kahraman zor bir olayla karşılaştığı zaman motivasyonunu soyundan daha önce çıkmış büyük kişilerin kahramanlıklarını hatırlayarak sağlar. Bu bakımdan soyun önemi kahraman için büyüktür. Bu durum aslında Türklerdeki “Kut” anlayışıyla işlevsel açıdan hemen hemen aynıdır. Tıpkı destan kahramanı gibi hükümdarlar için de kutsal bir soydan gelmek, hükümdarın halkı üzerindeki egemenliğini meşrulaştırır. Bu bakımdan belki de destan kahramanı da dinleyici veya okuyucu nazarında daha büyük bir etki bırakabilmesi amacıyla tıpkı hükümdarlar gibi soylu bir şecereye eklemlenir. Örneğin *Saltık Gazi Destanı*’nda Saltık Gazi, soy itibariyle Battal Gazi’ye bağlanır.²⁶⁹ Yine *Danişmend Gazi Destanı*’nda Danişmend Gazi’nin soyunun da Battal Gazi’ye dayandırıldığını görmekteyiz.²⁷⁰ *Battal Gazi Destanı*’na baktığımızda ise Battal Gazi, soy itibariyle Hz. Ali’ye kadar uzanır.

“Andan sonra Âl-i Yezid huruç kıldılar. Hazret-i İmam Hasan’ı ve Hüseyin’i şehid kıldılar. Kalû İnnallâhe ve innâ ileyhi râci‘ûn ve evlâdı Ali’yi perakende eylediler. Hariciler kazb ile hilâfeti tutdı ve yetmiş dört yıl Hazreti Resûl’ün evlâdına ihânetlik etdiler ve Hazreti Ali hânedânına ki, hutbe okunurdu. Hazreti Ali’nin adın anmazlardı. La‘netullahi ‘alel-kavmüzzalimin. Pes öyle olsa bir yiğit var idi. Adına Aliyyül-Medeni derlerdi ve Aliyyülmedeni Zeyd oğlu idi. Yani Râbi’ idi. Muhammedü’l-Erdeşîr Muhyiyü’l-İdris oğlu idi. Hüseyin-i Ekber oğlu idi. Hüseyini Ekber Zeydülenver oğlu idi Zeydülenver İmam Zeynelâbidin oğlu idi. İmam Zeynelâbidin İmam Hüseyin oğlu idi. İmam Hüseyin İmam Hazreti Aliyyül-

²⁶⁹ Ebu’l Hayr-ı Rumî, *Saltıknâme*, haz. Necati Demir, M. Dursun Erdem, Alioğlu Yayınevi, İstanbul 2013, s. 21.

²⁷⁰ *Danişmend Gazi Destanı*, haz. Necati Demir, Hece Yayınları, Ankara 2006, s. 41.

Murtaza idi. Anası Fatımatü'z-Zehra idi kim Hazret-i Muhammedü'l-Mustafa'nın kızı idi.”²⁷¹

Bu şecere, görüldüğü gibi Battal Gazi'yi mübarek bir soya eklemektedir. Bu şekildeki bir şecere üstünlüğü -yukarıda belirtildiği gibi- genellikle hükümdarlara da isnat edilmektedir. Sadece destan kahramanları değil hükümdarlar da bu tür şecereler kullanmışlardır.

Osmancık romanında yönetici kahramanlar tıpkı destanlarda olduğu gibi soylu bir şecereye mensupturlar. “O, sanki babası Ertuğrul'dur. Yok ama, babası değil, babasından ve babasının gaza yoldaşlarından dinlediği, dedesi Süleyman Şah'tır; dedesinin babası Kaya Alp'tır ve birbirlerinin babası, Kızıl Buğa'dır, Bayıntur'dur, Aykuluk'tur, Doğan'dır; kısacası Yâfes'ten Nuh'a kadar bütün ceddidir.”²⁷² Burada görüldüğü gibi roman kahramanı soyunun Nuh Peygambere kadar gittiği bilgisine sahiptir. Böylece tarihî ülküsünü ceddinden tevarüs etmiş olmaktadır. Dolayısıyla romanda kullanılan bu yöntem daha önce destanlarda da kullanıldığı için romana kaynaklık etmiştir diyebiliriz.

3.2 Kahramanın Doğumu

Romanda kahramanın doğumuna baktığımızda tıpkı destan kahramanları gibi olağanüstü niteliklere sahip olduğunu görmekteyiz. Romanda Osman Gazi'nin babası Ertuğrul Gazi'ye gördürülen rüya işlevsel olarak kutlu bir doğumu müjdelemektedir. Ertuğrul'un gördüğü rüya romanda şu şekilde geçmektedir:

“Ertuğrul, onlar gidip de yalnız kaldıktan sonra, Besmele ile Mushaf'ı almıştır. Kibleye dönerek okumaya başlamıştır. Ve tan yeri ağarana kadar, hep ayakta, okumuştur. Ancak ilk horozlar öterken takati tükenmiş, içi geçmiştir; sedire ilişmiş, oracıkta uyuya kalmıştır. Ve, Ertuğrul, bir saat kadar ya süren, ya sürmeyen bu uykuda görüntüleri olmayan, buna karşılık. sesleri kulağından hiçbir zaman silinmeyen, beynine yerleşen bir rüya görmüştür:

Konuşan, ona öyle gelir ki, Mushaf'tır.. inançtır. Ve ses, ona öyle gelir ki, neylerdir, bülbüllerdir; ama kelimeler, hiç bir insanın söyleyemeyeceği kadar açıktır. Ve, bu ses şöyle demiştir: ‘Senin ve çocuklarının ve onların da çocuklarının çocuklarının ve bütün soyunun, sopunun şerefi ve kudreti ve

²⁷¹ Yağmur Say, *Türk-İslâm Tarihinde ve Geleneğinde Seyyid Battal Gazi ve Battalname*, Sistem Matbaacılık, Ankara 2009, s. 40.

²⁷² Buğra, *Osmancık*, s. 16.

yücelmesi Allah Kelamına gösterdiği bu saygıdır ve bu saygı sayesinde ve bu saygıya bağlıdır; çünkü hakkı ve hakikati ve doğruyu, adil olanı idrak ediş bu saygıdır.”²⁷³

Romanın bu kısmında Ertuğrul Gazi'nin Kur'an'a olan saygısından dolayı bir rüya görmesi ve bunun sonucunda Ertuğrul'un soyunun yüceltilmesi, şeref ve saygısının arttırıldığı söylenmesi gelecekteki olayları müjdelere bir nitelik taşır. Bu rüyanın tabirini yaparak bu müjdeyi veren ise Şeyh Ede Balı olur: “Bugüne dek ağzından inanmadığı bir tek laf çıktığını işitmediğim Şeyhim Ede Balı, bugüne kadar bir tek işri söz ettiği bilinmeyen Ertuğrul beğ gazi'ye, bir süre susup düşündükten sonra; bunu bir tebşir-i ilahi say, beğim ...rüyan o değerdedir, dedi.”²⁷⁴ Şeyh Ede Balı, bu rüyanın bir ilahi müjde olduğunu söyler. Soyundan gelen kişiler devlet sahibi olacak ve İslâm'ın yücelmesine vesile kılınacaktır. Dolayısıyla burada aslında Osman Gazi'nin gelişi ve yapacağı işler adeta önceden rüya aracılığı ile müjdelenmiştir. Biz, bu tür rüyaları diğer edebî türlerde de görmekteyiz. Örneğin destanlarda bu türden kutsal mahiyette rüyalar yer almaktadır. *Battal Gazi Destanı*'nda benzer bir rüya şu şekilde geçer:

“Hüseyin Gazi'nin gözüne uyhu galebe kıldı. Hemandem atından aşağı inüb atını bağladı ve kendi yatub uyudu ve ol dem düş gördi kim bir pîr kişi gelüb izzetle selam virdi ve eyitdi: Ya Hüseyin Gazi sana beşâret olsun kim ol Seyyid Cağfer senün oğlundur. Az kaldı kim zuhura gele ve tamam Rum vilâyetin küşâda kılub Müslümanlık ide ve işler ide ki hiç kimesne itmemiş ola didi. Çün ol dem Hüseyin Gazi uyhudan uyandı. Duru gelüb secde-i şükür kıldı ve atına süvar olub Malatya'ya geldi.”²⁷⁵

Bu rüya işlevsel açıdan romanda geçen rüya ile aynıdır. Öyle ki destan kahramanının doğumu ve yapacağı işler önceden rüya ile kahramanın babasına ilahi bir şekilde bildirilmiştir. Bu bakımdan her iki metindeki rüya da kahramana dair müjdeleyici bir haber niteliğindedir. Bu rüyanın bir benzerini de *Saltık Gazi Destanı*'nda görmekteyiz.

“Rivayet eden anlatır; Seyyid Battal Gazi, rüyasında Hazret-i Peygamberi gördü. Hazret-i Peygamber, ona:

²⁷³ Buğra, *Osmancık*, s. 47-48.

²⁷⁴ Buğra, *Osmancık*, s. 48.

²⁷⁵ Say, *Battalnâme*, s. 41.

- Oğlum! Senin neslinden bir şahıs gelecek. İsmi, Hızır olacak. Yani, Sarı Saltık olacak. Anadolu'ya gelip nice kiliseler harap edecek. Anadolu, onun sebebiyle İslam ile dolacak. Onunla ümmetim kuvvetli olacak ve çok kâfirleri bilek gücüyle Müslüman edecek.”²⁷⁶

Saltık Gazi'nin geleceği daha öncesinde Battal Gazi'ye rüya aracılığı ile müjdelenmiştir. Dolayısıyla destanlarda gördüğümüz rüya ile kahramanın geleceğinin müjdelenmesi Tarık Buğra tarafından da roman içinde kullanılmıştır. Romanda kahramanın doğumuyla alakalı olan bu bölüm kaynağının yine destanlar olduğunu söylememiz mümkündür.

3.3 Ad Alma

Romanın kahramanı anlatı boyunca farklı isimlerle anılır. Romanın ilk kısımlarında ismi Osmancık'tır. Daha sonrasında “Osman Bey” olur. Romanın son kısımlarında ise “Osman Gazi Han” olarak zikredilir. Bu isimlendirmede, önceki bölümde belirtildiği gibi temelde Osman'ın geçirdiği değişim ve dönüşüm esas alınmıştır. Osman, henüz toy olduğu gençlik döneminde “Osmancık” adıyla zikredilir. Daha sonrasında bir takım süreçlerden geçerek değişir ve bu değişim ona beyliği getirir. Beyliğin başına geçtikten sonra adı romanda sürekli olarak “Osman Bey” olarak geçer. Daha sonrasında beyliğin fetihlerle büyümesi ve Selçuklu sultanı Alâaddin tarafından hükümdarlık alameti sayılan bazı eşyaların kendisine gönderilmesiyle bağımsızlığını ilan etmiş sayılır ve romanda “Osman Gazi Han” olarak zikredilmeye başlanır.

Roman kahramanının gelişimi göz önüne alınarak anlatı boyunca farklı şekillerde unvanlar alması bize destan kahramanlarını hatırlatır. Destanlarda da kahramanlar ad alabilmek için bir hüner göstermek zorundadırlar. Örneğin *Battal Gazi Destanı*'nda Battal Gazi'nin ilk başlarda adı Cafer'dir. Daha sonrasında düşmanı Ahmer ile olan savaşı kazanır ve Müslüman ettiği bir kişiye Ahmed Tarran adını verir. Bunun üzerine Ahmed Tarran da Cafer'e Battal adını verir. Cafer'in Battal adını alması ilk düşmanını yenmesinin ardından gerçekleşir. Dolayısıyla kahraman için önemli olan hayatındaki bir aşamadan sonra yeni bir isimle anılması

²⁷⁶ Demir, *Saltıknâme*, s. 21.

hem romanda hem de bu destanda ortakdır. Tarık Buğra, destanların bu özelliğinden faydalanarak kahramanını farklı gelişim süreçlerinde farklı isimlerle tesmiye kılmıştır.

3.4 Kahramanın Psikolojik ve Fizyolojik Özellikleri

Osman Bey karakteri, romanda hem psikolojik hem de fizyolojik açıdan oldukça güçlü bir şekilde tasvir edilmiştir. Bu tasvir, onu sıradan insanlardan farklı kılar ve toplum hafızasındaki ideal insanın özelliklerini yansıtır.

Osman Bey, güç bir durumla karşı karşıya kaldığı zaman umutsuzluğa kapılmaz ve mücadeleden geri durmaz. Onun bu cesareti kendisine çeşitli şekillerde mükâfat olarak geri döner. Osman Bey'in fiziksel özelliklerinin romanda vurgulandığını görürüz: “Uzun ve boğum boğum kollarında kılıç, kocaman ellerinde yay, üstünleştikçe üstünleşiyor; asıl önemlisi, bu üstünleşme kendini gösterme tutkusuna kayıyordu.”²⁷⁷ Romandaki bu ifadeler onun fiziksel olarak üstün bir yaratılışa sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Onun fiziksel üstünlüğü beylik yolunda kendisine avantaj sağlamıştır. Osman Bey'in sahip olduğu güç ve cesaret ona aynı zamanda beylik yolunu da açmıştır. Nitekim amcası Dünder Bey ile abileri Gündüz ve Savcı yaş ve tecrübe itibarıyla kendisinden daha üstün olmalarına rağmen beyliğin başına Osman seçilmiştir. Tarık Buğra, romanda bu durumu Osman'ın güç ve cesaretine bağlamıştır. Her ne kadar amcası Dünder bu durumu kabul etmiş görünüp içine sindiremeye de abileri Gündüz ve Savcı Osman'ın bey olmasını kabul edip hiçbir itirazda bulunmamış ve beyliği ona layık görmüşlerdir. Bir bakıma Osman, kendi fiziksel gücü ve zihinsel yetenekleriyle bey olmuştur. Aslında Osman'ın sahip olduğu bu özellikler destan kahramanlarına has özelliklerdir. Nitekim destan kahramanları da oldukça güçlü ve cesur olarak tasvir edilirler. *Oğuz Kağan Destanı*'nda Oğuz'un henüz küçük yaşlarda olmasına rağmen oldukça güçlü olduğuna dair şunlar söylenir:

“Bilimde, savaş kabiliyetlerinde, ok atmada, kılıç kullanmada ve diğer bilgiler konusunda dünyaya parmak ısırtacak şekilde gelişti.

²⁷⁷ Buğra, *Osmancık*, s. 7.

Oğuz hiç kimseye benzemiyordu. Ayakları öküz ayağı gibi; beli kurt beli gibi; omuzları samur omzu gibi; göğsü ayı göğsü gibi idi. Onun vücudu baştan aşağı tüylü idi. Çocuk yaşlarından itibaren at sürüleri güder, ata biner ve av avlardı.”²⁷⁸

Bu bakımdan diyebiliriz ki Osman Bey, güç ve cesaret açısından destan kahramanlarına oldukça benzer bir tiptir. Osmancık’ın sahip olduğu bu güç ve cesaretin romanda vurgulandığı ilk olay da işlevsel olarak destanlara benzer. Destan kahramanlarının okuyucuya ilk takdimi, kahramanın olağanüstü bir güç sergileyerek herhangi bir düşmanı yenmesi şeklinde yapılır. Örneğin *Dede Korkut Hikâyeleri’ndeki* Dirse Han’ın oğlu Boğaç Han arkadaşlarıyla oynadığı esnada üzerine gelen bir boğayı öldürerek kahramanlığını henüz çocuk yaşlarda ispat etmiş olur.

“Meger sultanum, gine yazın buğayı saraydan çıkardılar. Üç kişi sağ yanından üç kişi sol yanından demür zencir-ile buğayı tutmuşlar idi. Gelüp meydan ortasında koyu virdiler. Meger sultanum, Dirse Hanuñ oğlançugı üç dahı ordu uşağı meydanda aşuk oynarlar-idi. Buğayı koyu virdiler, oğlançuklara kaç didiler. Ol üç oğlan kaçdı. Dirse Hanuñ oğlançugı kaçmadı, ağ meydanuñ ortasında bakdı turdı. Buğa dahı oğlana sürdi geldi. Diledi ki oğlanı helâk kıla-y-idi. Oğlan yumruğı-y-ile buğanuñ alnına kıya tutup çaldı, buğa götin götin gitdi. Buğa oğlana sürdi girü geldi. Oğlan yine buğanuñ alnına yumruğunu tayadı, sürdi meydanuñ başına çıkardı. Buğa-y-ile oğlan bir hamle çekişdiler... Oğlan pıçagina el urdı, buğanuñ başını kesdi.”²⁷⁹

Yine *Oğuz Kağan Destanı*’nda da benzer bir vaka geçer:

“O çağda, Oğuz’un yaşadığı yerde büyük bir orman bulunmaktaydı; birçok dereler ve ırmaklar vardı. Buraya gelen avlar ve burada uçan kuşlar çoktu. Bu ormanın içinde büyük bir gergedan vardı. Bu gergedan at sürülerini halkı yerdı. Büyük ve yaman bir canavardı. Ağır bir eziyetle halkı ezmişti.

Oğuz Kağan cesur bir adamdı. Bu gergedanı avlamak istedi. Günlerden bir gün ava çıktı. Kargı, yay, ok, kılıç ve kalkanla ava gitti. Bir geyik ele geçirdi, onu söğüt dalı ile bir ağaca bağladı ve gitti.

Sonra sabah oldu. Tan ağarırken yine geldi ve gördü ki gergedan geyiği almış.

Sonra Oğuz Kağan bu defa bir ayı tuttu; onu altın kuşağı ile ağaca bağladı, gitti.

²⁷⁸ Necati Demir, *Oğuz Kağan Destanı*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2016, s. 59.

²⁷⁹ Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı 1*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2009, s. 82.

Yine sabah oldu. Tan ağarırken yine geldi ve gördü ki, gergedan ayıyı da almış.

Bu sefer o ağacın dibinde kendisi durdu. Gergedan geldi ve başı ile Oğuz'un kalkanına vurdu. Oğuz kargı ile gergedanın başına vurdu ve onu öldürdü. Kılıcı ile başını kesti, aldı gitti."²⁸⁰

Hem Oğuz Kağan'ın hem de Boğaç Han'ın ilk kahramanlıkları bu olaylardır. Okuyucu, kahramanları ilk olarak bu vakalar sayesinde tanır. Bu vakalardan sonra kahraman daha büyük mücadelelere atılır. Bu olaylar, bir bakıma kahramanın kendini ispat edip ergenlikten erişkinliğe geçtiğinin de kanıtı niteliğindedir. Destan kahramanlarının bu şekilde takdim edilmesinin bir benzerini *Osmancık*'ta görürüz. *Osmancık*, ilk kahramanlığını ava çıktığı bir günde gösterir. Bu durum, Oğuz Kağan'ın ilk kahramanlığını av sırasında göstermesine de benzer. *Osmancık*, daha romanın ilk başlarında ava çıktığı bir gün ormanda bir grup insanın savaştığını görür. Burada ilk dikkatini çeken saldıranların sayısının fazla oluşudur. *Osmancık*, bu adaletsizliğe kayıtsız kalmayarak dövüşe dâhil olur.

“Saldıranlar beş kişiydi, savunular üç. Avdan dönen Osman olay yerine geldiği zaman, o üç kişiden biri yerde cansız yatıyordu, birinin de kılıç tutacak hali kalmamıştı. Osman duraklamadı:

- ‘Savulun bire’ diye kılıç çekti. Kavga kısa sürdü. Osman saldırganlardan ikisini çabucak haklayıvermişti. Ötekiler de bırakıp kaçtı.”²⁸¹

Bu vaka, görüldüğü gibi *Osmancık*'ın av dönüşünde yaşanır. Ayrıca okuyucu *Osmancık*'ın kahramanlığına ilk olarak bu olayda tanık olur. Bu olayın, destanlardan tek farkı *Osmancık*'ın karşısındakiler destanlardaki gibi hayvanlar değil insanlardır. *Osmancık*, bu olay sayesinde kahramanlığını ispatlamış olur ve okuyucuya artık daha büyük dövüşlerin adayı olduğunu haber verir.

3.5 Gaza ve Gazilik

İslamiyet öncesi destanlarda rastlanan alp tipinin en önemli özelliği savaşçılığı ve dünyayı fethetme arzusudur. İslâm ile beraber gazi tipinde de bu özellikler görülmekle beraber dinî bir amaç yani gazâ uğruna savaşıma ülküsü de savaşların sebeplerinden biri hâline gelir. Özellikle Anadolu'da teşekkül etmiş olan Battalnâme,

²⁸⁰ Demir, *Oğuz Kağan Destanı*, s. 59-60.

²⁸¹ Buğra, *Osmancık*, s. 16.

Danişmendnâme, Saltuknâme gibi destanlar büyük ölçüde gazâyı konu edinir. Romana baktığımızda da gaza anlayışının devam ettiğini görürüz. “Gazâ için yaratıldık, gazâ için ölürüz; murâdımız budur.”²⁸² Osman Gazi, bu sözü Bilecik üzerine gazâ yapmak isteyen beylere hitaben söyler. Ayrıca fethedilecek yerlere karar verilirken gazâ birinci öncelik olarak belirlenir. Gazâ anlayışı sadece yöneticilerle sınırlı değildir. Bu anlayışın toplum içinde de gayet etkili olduğunu görmekteyiz. Romanda Osman Bey’in abisi Savcı’nın oğlu olan Bay Koca’nın Kalanoz tarafından öldürülmesinin ardından toplumda meydana getirdiği etki şu şekilde verilir: “Gerçekten de Bay Koca’nın şehâdeti bütün yöreyi heyecanlandırdı; yalnız Kayı erlerinde değil, bütün boyların yiğitlerinde de, yeni kılıç kuşananları ile birlikte kılıç kuşanma çağına gelenleri de gazâ iştiyakı alevlendirdi.”²⁸³ Gazâ, toplumsal olarak bir övünç kaynağı kabul edilir. Bu durum fetihlerin başarılı olmasında da etkili olur. Osmanlı Devleti’nin kuruluş yıllarındaki temel dinamiği gazâ faaliyetleri olduğu gibi romanda da temel aksiyon gazâ faaliyetleri üzerinden ilerler.

Görüldüğü gibi romanın genelinde gaza anlayışı ve gazilik unsuru ön plandadır. *Osmancık* romanının buraya kadar anlattığımız özellikleri gaza ve gazilik ideolojisinin destanlardan bu romana taşınmış hâlidir. Şimdi de destanlardaki benzer unsurları roman ile karşılaştırıp destanların romana ne şekilde kaynaklık ettiğini tespit etmeye çalışalım.

Saltık Gazi Destanı’nda Sarı Saltık, Habeş diyarını fethetmeye gider. O yerin kralı Ketfal, Saltık Gazi’ye hoş görünür ve savaşmadan Saltık’ın dediklerini kabul eder. Bir süre sohbet ettikten sonra “keşke buraya yerleşip kalsaydınız” diye Saltık Gazi’ye öneride bulunur. Saltık Gazi ise şu cevabı verir: “Ya Ketfal! Rum diyarından başka bir yerde oturamam. Müslümanlık gaza ile olur. Gaza ve harp yapmak gerektir, deyip Ketfal’e veda etti.”²⁸⁴ Saltık Gazi hayatını tamamen gazaya adanmıştır. Tıpkı Osman Gazi’nin romandaki tüm aksiyonu gazaya bağlı olduğu gibi bu destandaki

²⁸² Buğra, *Osmancık*, s. 288.

²⁸³ Buğra, *Osmancık*, s. 113.

²⁸⁴ Ebu’l Hayr-ı Rumî, *Saltuknâme*, s. 209.

aksiyon da gaza anlayışına dayanır. Kahraman sık sık gazanın önemini vurgular. Burada dikkati çeken bir başka nokta ise Rum diyarının gaza alanı olarak görülmüş olmasıdır. Zira bu destan Osmanlı Devletinin kuruluşunun hemen öncesinde Anadolu’da halk arasında oldukça yaygın olduğunu bildiğimiz bir destandır. Dolayısıyla da bu bilgi bize Osmanlının kuruluşunda toplumun Anadolu’ya gaza alanı olarak baktığını kanıtlamakla birlikte Osman Bey’in etrafında çok sayıda gazi toplanmasının sebebini de açıklar. Romanda, devrin toplumunun dünyaya olan bakışının kaynağı da böylece bu destanlardır diyebiliriz. Romanda gaziler tarafından yapılan pek çok fedakârlığın kaynağı bu destanlara bağlanabilir.

3.6 Kadın Savaşçılar

Kadınların savaflara katılması destanlarda bulunan bir unsurdur. *Danişmend Gazi Destanı*’nda Efrumiye adlı kişi tıpkı bir erkek savaşçı gibi savafların çoğuna Danişmend Gazi’nin yanında katılır ve destan kahramanı gibi cesur bir şekilde birden fazla kişiyle savaşır. Savafların kazanılmasında etkin rol oynar. Yine *Dede Korkut Hikâyeleri*’ndeki Banı Çiçek isimli kadının da savaşçı özellikleri olduğunu görürüz. Banı Çiçek, beşik kertmesi olan Beyrek ile tıpkı bir erkek gibi mücadele eder. Bu mücadeleler “Kam Pürenün Oğlı Bamsı Beyrek Boyını Beyân İder Hanum Hey” adlı hikâyede şu şekilde geçer:

“Gel imdi senün ile ava çıkalum, eğer senün atun menüm atımı kiçer ise onun atını dahı geçersin... İki atlandılar, meydana çıktılar. At deptiler, Beyrek atı kızun atını kiçdi. Oh attılar, Beyrek kızun okın yardı. Kız aydur: Mere yiğit menüm atımı kimse kiçdüğü yok, imdi gel senün ile güreş turalum didi. Haman Beyrek atdan indi. Karvaşdılar, iki pehilivan olup bir birine sarmaşdılar.”²⁸⁵

Banu Çiçek, tıpkı savaşçı erkekler gibi ava çıkar, ata biner ve güreş tutar. Kadınların bu şekilde savaşçı özellikler taşımları dönemin şartlarıyla alakalıdır.

“Göçer evli bir yaşam, doğumdan ölüme kadar geçen sürecin büyük bir bölümünde hareket halinde bulunmayı zorunlu kılar. Bu nedenle alp kadın tipi, dönemi içinde diğer kadınlardan daha aktif bir rol üstlenenler için geçerli

²⁸⁵ Ergin, *Dede Korkut Kitabı 1*, s. 123.

olacaktır. Çünkü ata binmek, belli oranda silah kullanmak, tabiatın içinde ve tabiatla mücadele içinde yaşayan birçok kadın için tabii bir durumdur.”²⁸⁶

Dede Korkut Hikâyeleri'nde kadın savaşçı tipine bir başka örnek daha görürüz. “Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Boyını Beyân İder Hanum Hey” adlı hikâyede Kanlı Koca, oğlunu evlendirmek ister. Fakat oğlu babasına istediği gibi bir kız bulamadığını söyleyerek istediği kızın özelliklerini şu şekilde sıralar:

“Kan Turalı aydur: Baba men yirümden turmadın ol turmuş ola, men kara koç atuma binmedin ol binmiş ola, men kanlu kâfir iline varmadın ol varmış mana baş getürmüş ola didi. Kanlı Koca aydur: Oğul sen kız istemez-imişsin bir cılasun bahadır ister-imişsin...”²⁸⁷

Yine *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde “kırk ince kız” ifadesiyle bir grup savaşçı kadından söz edilir. Bu kadınlar, “Dirse Han oğlu Buğaç Han destanı” adlı hikâyede Dirse Han'ın hanımının yardımcılarıdır. Boğaç Han'ın ava çıkıp geri dönmemesi üzerine annesi yanında kırk ince belli kızla birlikte atlanıp oğlunu aramaya çıkar.

Biz bu kadın savaşçı unsurunu *Osmanlık* romanında da görürüz. Dolayısıyla kadın savaşçı motifi destanlardan romana yansımış olan bir motiftir. *Osmanlık* romanında karşımıza çıkan kadın savaşçı diyebileceğimiz tek kişi Gökçe Bacı'dır. Bu kişi aynı zamanda tarihsel bir arka plana da sahiptir. Fakat bu tarihsellik Gökçe Bacı'nın şahsında değil dâhil olduğu zümre itibariyle ortaya çıkar. Osmanlı'nın kuruluş yıllarında Anadolu'da varlığı bilinen Bâciyân-ı Rum isminde bir kadınlar zümresi mevcuttur.

Bacıların, kuruluşta oynadıkları tarihî rol şüphesiz Tarık Buğra tarafından dikkate alınmış ve eserde Gökçe Bacı tipiyle ete kemiğe büründürülmüştür. Gökçe Bacı'yı ilk olarak Osman Bey'in yanına Malhun Hatun'u da alarak Harlak suyunun civarındaki dervişi ziyaret etmek istemesi üzerine görürüz. Osman Bey, Harlak'a geldiğinde kendisini inadına yaşlı ve kara kuru olmasına rağmen oldukça canlı duran Gökçe Bacı karşılar. Gökçe Bacı, Uruz'un anasıdır. Harlak'ta toplam yedi kişi yaşamaktadırlar. Bu sayı zamanla daha da artmaktadır. Bu insanlar iskân faaliyetleriyle Anadolu'nun Türkleşmesinde önemli rol oynamışlardır. Romanda,

²⁸⁶ Kürşat Öncül, “Dede Korkut Hikâyelerinde Savaşçı Kadın Tipi ve Animus Kavramı”, *Turkish Studies*, Volume 3/2 Spring 2008, s. 580.

²⁸⁷ Ergin, *Dede Korkut Kitabı 1*, s. 185.

onların bu rolü üzerinde ısrarla durulur ve onlara çeşitli fonksiyonlar yüklenir. Yazar, Gökçe Bacı'nın yaşlı fakat canlı oluşuna dikkati çekerek aslında onun savaşçı yönünü de vurgulamış olur. Nitekim Gökçe Bacı'nın savaşçı karakteri Bilecik Kalesi'nin fethinde ortaya çıkacaktır. Bilecik'te yapılacak olan düğüne Osman Gazi'de çağrılır. Tekfurların amacı Osman Gazi'ye burada tuzak kurmaktır. Osman Gazi, bunun haberini önceden almıştır ve Bilecik tekfuru Aleates'ten iki ricada bulunur. Birincisi her yıl oluğu gibi yayla göçü öncesi değerli eşyalar yaşlı ve silahsız kadınlarla gönderilecektir. İkincisi ise Kayı kadınlarının da düğüne katılacağını söyleyerek düğünün açık bir alanda yapılmasını ister. Osman Gazi'nin bu istekleri kabul görür. Düğünün sürdüğü esnada değerli eşyalar Bilecik'e gönderilir. Kafilenin başında Gökçe Bacı vardır. “Yaşlı gaziler ve arabalarda kilimlerin altına gizlenmiş yirmi kadar er, son araba da kapıdan girince, Gökçe bacı'nın ünleyişi ile, dalkılıç olmuş kapıyı tutmuşlardır. Ortalık karışıyor, çarpışma başlıyor.”²⁸⁸ Gökçe Bacı sapan sallarken bağrına saplanan bir okla şehit olur ve kale kapısının yakın bir mesafesindeki ulu bir çınarın altına elbiseleriyle gömülür. Yazar burada, Gökçe Bacı'nın savaşçı özelliğini ön plana koymuştur. Gökçe Bacı ve diğerleri tıpkı erkekler gibi savaşır, ok atarlar, ata binerler. “Bu arada, Gökçe Bacı ve benzerleri, çoğunlukla da genç kadınlar ve kimi yaşlı, kimi genç dervişler dağdan dağa, yamaçtan düze, düzden yamaca at koşturup duruyor.”²⁸⁹

3.7 Düşmanın Nitelikleri

Osmancık'ta gördüğümüz kahramanın karşısında olan ve çatışma yaşadığı kişiler yani düşmanları, destanlarda gördüğümüz düşman tiplere benzer bir yapıdadır. Bu bakımdan romanda düşman olarak adlandırabileceğimiz tiplerin davranışlarına baktığımızda romancının bunlardan esinlendiği söylenebilir. Romandaki bu tipler genel itibariyle destani unsurlar taşımaktadırlar. Romanda başlıca düşman olarak adlandırabileceğimiz tipler şunlardır; İnegöl tekfuru Aya Nikola, Kalanoz, Al Zahid, Dünder Bey, Aydos tekfuru Nikeforos, Kulacahisar tekfuru Yorgopulos.

²⁸⁸ Buğra, *Osmancık*, s. 340.

²⁸⁹ Buğra, *Osmancık*, s. 138-139.

Kalanoz kişisi romanda başkahraman Osman Bey'in en büyük düşmanı olarak kurgulanmıştır. Romandaki çatışmaların çoğunda Osman Bey'in karşısında Kalanoz'u görürüz. Bu kişinin tarihsel cephesini çalışmamızın ilk bölümünde incelemiştik. Burada ise Kalanoz'un öldürülme şeklinin edebî kaynaklardaki düşmanın öldürülme şekilleriyle karşılaştırmaya gideceğiz.

Kalanoz, romanda Osman Bey'in abisi olan Savcı'yı ve onun oğlu Bay Koca'yı öldüren kişidir. Bu yönüyle Osman Bey ona karşı büyük bir kin duymaktadır. Osman'ın başlıca düşmanlarından birisidir. Osman, onu öldürüp abisi ve yeğeninin intikamını almak ister. Kalanoz'un öldürülme sahnesini tekrardan hatırlamakta fayda var.

“Kalanoz mahmuz vuruyor; şimşek gibi sallıyor kılıcını. Aldanmış oyuna gelmiştir: Al-ışık yana sıcıyor. Kalanoz da, Bay Koca'ya yaptığına uğruyor: Osman beğin kılıcı boynundadır; fakat yarmak ve saplamak için değil; tokat gibi. Şaşıyor, korkuyor, anlamıyor; kaçmak istiyor. Kaçmak imkânsızdır. Atını çeviriyor. Osman beğ, gene solur gibi,

- 'İt' diyor, 'hamle et.'

Kalanoz ümitsizliğin delirişindedir; kılıç sallıyor. Kılıcını Osman beğin kılıcı karşılıyor. Kalanoz'un bileği acıyor.

- 'Sıra bende' diyor Osman beğ. Sesi korkunçtur. Yüzü çok daha korkunçtur...

Ve Osman beğ, aynı hızla kılıcını kaldırıyor. Ve, indiriyor. Vurmuyor ama. Kalanoz'un boynu hizasında tutuveriyor... Bir Kalanoz'a, bir kılıcına bakıyor. Sonra Al-ışığı hafifçe itiyor. Kol mesafesine gelince, Kalanoz'a müthiş bir tokat atıyor. Kalanoz atından yuvarlanıyor... Hala burnundan solumaktadır.

Gözleri hala çakmak çakmaktır. Birden bire, en gür sesiyle bağırıyor:

- Şu itin karnını deşin .. yeri eşin .. leşini gömün.²⁹⁰

Buradaki sahnenin öncesinde Kalanoz, Savcı Bey'i öldürmüştür. Bunu gören Osman, Kalanoz'un üzerine doğru saldırıya geçerek onu yukarıda anlatılan şekilde öldürür. Burada dikkati çeken nokta Osman Bey'in Kalanoz'a hitap ederken sürekli “it” sözcüğünü kullanması ve tam öldüreceği sırada onu kendisi öldürmeyip yanındaki askerlerine yeri eşip it gibi gömmelerini söylemesidir. Bu durum Osman'ın

²⁹⁰ Buğra, *Osmancık*, s. 231.

Kalanoz'un kanıyla kendi kılıcını kirletmek istememesini göstermesinin yanında Osman'ın baş düşmanına karşı büyük bir kin beslediğinden onu tahkir etmek istediğini, savaşçı olarak haysiyetini kırdığını da gösterir. Buna benzer bir durum *Saltık Gazi Destanı*'nda mevcuttur.

Saltık Gazi Destanı'nda destan kahramanı Saltık Gazi, kendisinin başlıca düşmanlarından birisi olan Dadger'i benzer bir şekilde "it" muamelesi yaparak öldürür. Dadger, Saltık Gazi ile yaptığı bir savaşın sonunda kaçarak bir kiliseye sığınır. Saltık onun peşine düşer. Kılık değiştirerek Dadger'in saklandığı kiliseye girer ve onu orada başını keserek öldürür. Daha sonra gelişen olaylar destanda şu şekilde geçer:

"Kilisenin kapısına çıkıp askerlerini çağırdı. Askerler işitip geldiler. Şerif'in elinde Dadger'in başını gördüler, Şerif'in ayağına düşüler. Şerif emretti:

- O papazlar, Dadger'in ayağına ip takıp getirsinler. Meydanda başı olmayan gövdeyi asın, üçer ok vurun, dedi.

Öyle yapıp Dadger'in ayağına ip taktılar, it leşini sürüdükleri gibi sürüyüp meydan yerine getirdiler. Ok yağmuruna tuttular, sonra ateşe vurdular. Bu durum, bütün âleme yayıldı."²⁹¹

Saltık Gazi, baş düşmanına tıpkı Osman Bey gibi "it" muamelesi yapmaktadır. Her iki metinde de düşmanlar âdeta ibretlik bir ölüme layık görülürler. Her iki düşmanın ölüsüne de leş muamelesi yapılır. Dolayısıyla Kalanoz'un öldürülme hadisesi ile Dadger'in öldürülmesi benzerlik taşır. Düşmanın bu şekilde öldürülmesi tarihî kaynaklarda da aynı şekilde yer almaktadır. Bu benzerlik tarihî kaynakların ve Saltık Gazi Destanı'nın hemen hemen aynı döneme ait olmasıyla açıklanabilir. *Osmanlık* ise bu kaynakların üzerine inşa edilmiş bir romandır.

Romanda düşman olarak adlandırabileceğimiz bir başka kişi ise Osman Bey'in amcası Dünder Bey'dir. Dünder Bey'i düşman olarak nitelememizin sebebi romanın bütününde Osman Bey'e karşı gütmüş olduğu düşmanca tavırlardır. Ayrıca Dünder Bey, romandaki tek iç çatışma unsurudur. Osman'ın savaştığı, öldürdüğü diğer tüm kişiler Kayı harici kişilerdir. Sadece Dünder Bey, Osman'ın amcası olmasına rağmen

²⁹¹ Ebu'l Hayr-ı Rumî, *Saltıknâme*, s. 143.

onunla çatışma hâlinededir. Tarihî olarak Dündar Bey'in Osman'a karşı düşmanlık ettiği de doğrudur. "Savcı Bey, büyük bir olgunlukla küçük kardeşinin bu beyliğe geçmesini kabul etmişti. Yalnız amcası Dündar Bey, kardeş çocuğunun emrinde yaşamayı küçümsedi, fakat, aşireti içinde de buna önem veren olmamıştı."²⁹² Bu durum bir yandan da yakın akrabadan ihanet görme motifini bize hatırlatmaktadır. *Oğuz Kağan Destanı*'nda Oğuz Han'ın babası Kara Han, oğlunun din değiştirmesi üzerine onu öldürmeyi planlar. Fakat bu planı öğrenen Oğuz Han, babasını ve amcaları Küz Han ve Or Han'ı öldürür. Böylece babasının yerine Oğuz Han tahta oturur.²⁹³ Burada Oğuz Han'ın babası ve amcaları tarafından ihanete uğradığını görmekteyiz. Bu ihanet, Osman Gazi'nin amcasından ihanet görmesine benzerdir. Benzerlik kurduğumuz her iki ihanette aynı şekilde sonuçlanır. Öyle ki Oğuz Han'ın akrabalarının bu ihanetini cezalandırması onun taht sahibi olmasını sağlamıştır. Bu adım hükümdarlık yolunda kendisine engel olabilecek bütün unsurları bertaraf ettiğini de gösterir. Hükümdarlık yolundaki rakiplerinin ortadan kaldırılmış olması Oğuz Han'ı tek erk hâline getirmiştir. Aynı durum Osman Bey için de geçerlidir. Her ne kadar babası ve kardeşleri beylik yolunda onu desteklemiş olsalar da amcası Dündar içten içe Osman'ın beyliğini kabul edemez hâle gelmiştir. Osman'ın yaptığı her harekete ve her fethine karşı çıkararak onun açığını kollayıp kendisi beyliğin başına geçme düşüncesini aklından geçirmeye başlamıştır. Osman Bey bu durumun farkındadır. Zamanı geldiğinde de yani önemli bir savaşın en kritik anında kendisinin hükümdarlığını sorgulamaya başlayan amcası Dündar'ı öldürmüştür. Böylece kendisinin hükümdarlığına karşı içteki tek düşmanı da ortadan kaldırmış olmaktadır. Osman Bey'in ve Oğuz Han'ın akrabalarını öldürmeleri zamanlama itibarıyla benzerlik gösterir. Her iki kahraman da kendilerine yönelen bu aile içi düşmanlara karşı ilk saldırıyı kendileri yapmayı karşı tarafın saldırısından sonra harekete geçmişlerdir. Böylece yaptıkları işi meşrulaştırmaktadırlar.

Yakın akrabadan ihanet görme motifini *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde de görürüz. "İç Oğuz Taş Oğuz âsi olup Beyrek'in öldüğü destan" adlı hikâyede Kazan

²⁹² Namık Kemal, *Osmanlı Tarihi*, Hürriyet Yayınları, s. 36.

²⁹³ Necati Demir, *Oğuz Kağan Destanı*, Ötüken Neşriyat, 2.bs., İstanbul, Ekim 2016, s. 65.

Bey'e dost görünüp aslında düşman olan dayısı Aruz tarafından Kazan Bey ihanete uğradığını görürüz. Aruz, tıpkı Dünder Bey gibi diğer beyleri etkileyerek Kazan'a düşman yapmaya çalışır. Fakat bunu başaramaz ve yine tıpkı Dünder Bey gibi yeğeni tarafından öldürülür.²⁹⁴

Hem romanda hem de destanlarda yer alan düşmana ait olarak sayılabilecek motiflerden biri de düşman hisarında bulunan bir kızın kahramana yardım etmesidir. Bu kız, genellikle hisar komutanının kızı olmaktadır. Hatta daha sonrasında bu kişinin dinini ve ismini değiştirerek kahramanla evlendiğini görürüz. Romandaki Aydos Kalesi'nin fethi sırasında Evdoksiya'nın kaleyi kuşatan Osman Bey ve askerlerine yardım etmesi bu bağlamda değerlendirilebilir. Evdoksiya, gördüğü rüya üzerine kaleyi kuşatan askerlere yardım ederek bir gece kapıyı açar ve kalenin fethedilmesinde büyük rol oynar. Daha sonrasında ise Müslüman olarak Saniye adını alır ve Gazi Rahman ile evlenir. Bu şekilde kalede bulunan bir düşman kızından yardım görme motifini *Dede Korkut Destanı*'nda da görürüz. "Kam Pürenün Oğlu Bamsı Beyrek Boyını Beyân İder Hanum Hey" adlı hikâyede Bamsı Beyrek'in kâfir kalesinde on altı sene tutsak kaldıktan sonra kurtulmasını sağlayan kişi kale komutanının kızıdır. Kız, kaleden urgan sarkıtarak Beyrek'i dışarı çıkarabileceğini fakat karşılığında Beyrak'ın karısı olmak istediğini söyler. Beyrek bunu kabul eder ve kızın yardımıyla kaleden kaçır.²⁹⁵

3.8 Din Değişirme Motifi

Din değiştirme motifi İslamiyet etkisi ile ortaya çıkan destanlarda en sık görülen motiflerden biridir. Destan kahramanları Müslüman olmayan şehirlere seferler düzenlerler. Savaşmadan önce o şehri İslam'a davet ederler. Eğer bu teklifleri kabul edilirse şehri cüzi bir miktar vergiyle kendi hâline bırakırlar. Eğer ki din değiştirme yönündeki teklifleri ret olunursa savaşa girişirler. Her savaşın sonunda mutlak kazanan destan kahramanlarıdır. Savaş kazanıldıktan sonra şehir yağma edilir ve kiliseler camilere çevrilerek o şehir bir İslam şehri hâline getirilmiş olur. Yine destan kahramanı savaştığı herhangi birisine hamle yapmadan önce veya onu yenip

²⁹⁴ Ergin, *Dede Korkut Kitabı 1*, s. 22.

²⁹⁵ Ergin, *Dede Korkut Kitabı 1*, s. 135.

öldürmeden önce Müslüman olmasını teklif ederek bunun karşılığında kendisinin canını bağışlayacağını söyler. Karşı taraf bu teklifi kabul ettiği takdirde kahraman onu Müslüman yapar. Eğer karşı taraf Müslüman olma teklifini kabul etmezse genellikle başı kesilerek öldürülür.

Destanlardaki şeklini genel itibariyle anlatmaya çalıştığımız din değiştirme motifini biz *Osmancık* romanında da görürüz. Bu romanda din değiştiren kişiler başta Mihail Kosses olmak üzere Aydos Kalesi'nin komutanı Nikeforos'un yeğeni Evdoksiya'dır. Her ikisinin de din değiştirmesi destanlarla benzerlik gösterir. İlk olarak Mihail Kosses'in din değiştirmesinin romanda yer alış şekli itibariyle kaynağının ne olabileceğine bakalım.

Mihail Kosses'in din değiştirme fikri romanda uzunca bir zaman devam eder. Osman Gazi ve yoldaşlarından gördükleri onu bu fikre doğru daha da fazla iter. Kırılma noktası ise Aydos Kalesi'nin fethinde yaşanır. Evdoksiya'nın ezana karşı olan ilgisini fark eden Mihail Müslüman olmaya karar verir. Müslüman olduğunu Osman Bey'e bildirmesi ise daha sonraları olur. Mihail, Müslüman olduktan sonra ismini de değiştirerek kaleden atılış anına şahit olduğu Abdullah'ın ismini alır. Mihail'in Müslüman oluşu romanda şu şekilde anlatılır:

“Kuşatmanın üçüncü sabahı, Rahman'ın okuduğu ezanı içinden tekrarlamış ve ilk fırsatta Dursun Fakı'ya gitmek kararını vermiştir. Ve, Evdoksiya, on beş, yirmi adım ötede, aynı ezanı dinlemektedir; Mihal onu görmüş, büsbütün heyecanlanmıştır.

- ‘O benden yürekli imiş’ diyor, burada, Mihal. Ve, Mihal, gerçekten de, Aydos'dan doğru Dursun Fakı'ya gitmiş ve onun önünde, töreye uygun olarak, Kelime- i Şehadet getirerek Hak dinine katılmıştır.”²⁹⁶

Mihail Kosses'in Müslüman olması Battal Gazi Destanı'ndaki Şemmas Pir'in Müslüman olmasına benzemektedir. Her ikisi de kendi rızalarıyla Müslüman olmuşlardır. Ayrıca her iki karakter de başkahramanların yoldaşları arasındadır. Yine anlatılarda üstlendikleri rol daha çok casusluk ile ilgilidir. Karşı tarafı tanımlarından ve onların planlarından haberdar olmalarından dolayı anlatının kahramanına sürekli

²⁹⁶ Buğra, *Osmancık*, s. 266.

bilgi aktarımında bulunurlar. Şemmas Pir ile Battal Gazi'nin tanışması ve Battal'a bilgi aktarması destanda şu şekilde geçer:

“Ruhbanun adı Şammas idi ve mümin Müslüman idi. Gizlü din tutardı. Çün Seyyid içerü girdiler. Şammas-ı Pir Seyyid birleh oturdu ve önüne etmek ve üzüm ve pekmez getirüb, yediler, şükür kıldılar. Çün ahşam irişdi. Şammas Seyyid-i Cağfer birleh bir kapuya gelüb içeriye girdiler. Seyyid-i Cağfer gördi kim yer altında bir mescit ve mihrab düzülmüş. Kandiller asılmış ve rahle ile Mushaf-ı şerif mihrabda durur. Seyyid-i Cağfer Mushaf-ı şerifi açub nazar kıldı. Gördi kim kendü atasınun hattıyla yazılmış, mübarek yüzüne sürdi ve Şammas dahi bir kat sûfiyâne donlar giydi. Rahib donların çıkardı. Akşam ezanın bekledi. Seyyid-i Cağfer imamlık eyledi. Seyyid-i Cağfer Mushaf-ı şerifi açub bir nice âyet-i Kur'an-ı Azim okudu ve biraz dahi tefsir eyledi. Şammas hayran oldu. Andan Şemmas dahi Seyyid Cağfer'e Kayser-i Rumun ve Mihriyâil'in kıssaların ve heybetin bir bir hikâyet eyledi ve irte olunca çok nasihatlar kıldı.”²⁹⁷

Burada Şemmas Pir'in Battal Gazi'ye Rum diyarı ve oranın hükümdarı ile ilgili bilgiler verdiği görülmektedir. Aynı görevi *Osmancık*'ta Mihail Kosses yerine getirir. Tekfurların Osman Gazi'ye yönelik kurdukları tuzakları her defasında Osman Gazi'ye bildiren kişi Mihail Kosses'tir. Bu bakımdan her iki karakter aynı zamanda işlevsellik açısından da benzerdir. Bu duruma benzer bir olayda *Saltıkname*'de geçmektedir.

“Server, ardından yetiştii. Kemerinden tutup yere vurdu. Sıçradı, göğsüne çıktı:

- Ne dersin, Müslüman olur musun? Yoksa işini bitireyim mi, dedi.
Feytuz gülüp:
- Ya Şerif! Benim niyetim şudur; her kim beni yenersen ben, onun dinine gireceğim.

Server, onun üstünden indi. Feytuz kalkıp şehadet getirdi, Müslüman oldu. Şerif, Feytuz'u yanına aldı. Adını, Yunus koydu. Oradan ayrıldılar, Kavaniyye'ye gitmek üzere yola çıktılar.”²⁹⁸

Buradaki din değiştirme motifi tamamen gönüllülük esasına dayalı olmasa da sonuçları itibariyle diğerleriyle benzerlik taşır. Saltık Gazi, yanına yoldaş olarak Feytuz'u alır. Adını da Yunus koyar. Hem *Battalname*'de hem de *Osmancık*'ta

²⁹⁷ Say, *Türk-İslâm Tarihinde ve Geleneğinde Seyyid Battal Gazi ve Battalname*, s. 46.

²⁹⁸ Ebu'l Hayr-ı Rumî, *Saltıknâme*, s. 291.

sonradan Müslüman olan karakterler tıpkı Feytuz gibi kahramanın can yoldaşı hâline gelirler.

3.9 Av Motifi

Avlanmak destanlarda oldukça önem verilen bir aksiyondur. Kahraman daha çocuk yaşlarından itibaren ava gider. Onun av maceraları destanlarda detaylı bir şekilde anlatılır. Ava verilen bu önemin nedenini zamanın toplum hayatında aramak gerekir. Av, toplumsal hayatta önemli bir yer tuttuğu için bu önem toplumun anlatılarına da yansımıştır. *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde avın toplumsal hayatta sahip olduğu önemi vurgulayan bir vaka geçer. “Ünüm añlañ bigler sözüm diñleñ bigler, yata yata yanumuz ağrıdı, tura tura bilümüz kurıdı, yorıyalum a bigler, av avlayalum kuş kuşlayalum, sığın geyik yıkalum, kayıdalum otağumuza düşelüm, yiyelüm içelüm hoş kiçelüm.”²⁹⁹ Bu olayda Salur Kazan, ava gittikten sonra evi yağmalanır. Hikâye asıl bundan sonra başlar. Kahramanın ava gittikten sonra yaşadığı olaylar onun hayatının kırılma noktası olur. Yine bu av sırasında destan kahramanları önemli bir olayla karşı karşıya kalırlar. Bu olay, çoğu zaman kahramanın hayatında bir değişim ve dönüşüme sebebiyet verir. Bunun en güzel örneğini *Battalnâme*'de görürüz.

Battal Gazi'nin babası Hüseyin Gazi bir gün Şam diyarında av yaptığı sırada bir geyik görür ve atıyla onun peşine düşer. Geyik kaçarak bir mağaraya girer. Hüseyin Gazi de mağaranın önünde atından inerek içeriye girer. Biraz yürüdüktan sonra eyeri ve dizgini üzerinde olan sarı bir at görür. Ata hayran kalarak onu yakalamak ister fakat tüm çabasına rağmen atı yakalamayı başaramaz. Bu sırada mağaranın içinden bir ses gelerek “Ya Aşkar! O yiğide itaat et” der. Daha sonra at ona itaat eder. Hüseyin Gazi, atı yakaladığında görür ki üzerinde peygamberlere ait kutsal eşyalar vardır. Sonra bu atı da yanına alarak yola çıkar ve yolda dinlenmek üzere uyuduğu bir sırada rüya görür. Bu rüyada yaşlı bir zat ona Cafer isminde bir oğlunun olacağını ve Rum diyarını Müslüman memleketi yapacağını söyler.³⁰⁰

²⁹⁹ Ergin, *Dede Korkut Kitabı 1*, s. 95.

³⁰⁰ *Battal Gazi Destanı*, haz. Necati Demir, M. Dursun Erdem, Hece Yayınları, 1. bs. Ankara 2006, s. 68-69.

Hüseyin Gazi, av sırasında başına gelen bu olay neticesinde oğlunun olacağını ve onun büyük işler yapacağını öğrenir. Hüseyin Gazi'nin yaşadığı bu maceranın bir benzerini de Başkurt efsanesinde görürüz.

“Günlerin birinde bu kabile reisi ava giderken önünde bir kurt peyda oldu. Reis, bu kurdu takip ede ede, cennet gibi ormanları ve nehirleri olan bir azametli dağlara geldi. O vakit kurt birden kayboldu. Reis anladı ki, bu rehberlik eden Kurt, Tanrı'dan bu kavme tayin edilmiş ‘Kut: talihtir.’ Reis geriye, şark diyarına vardı. Kavim ve kabilesini beraber alıp Ural dağlarına getirdi.”³⁰¹

Dolayısıyla av motifi bu tür önemli olaylar için bir başlangıç teşkil eder. Bu durumun bir benzeri *Osmancık* romanında görülür. Osman Bey'in başına gelen önemli olayların çoğu avla ilişkilendirilir. Örneğin Osman bir gün av dönüşünde Şeyh Ede Balı ile karşılaşır ve aralarında şu olay yaşanır:

“Bir başka gün, Osman'ın bir av dönüşünde, gene karşılaşıyorlar. Osman atının üstünde dev gibidir ve devlerle dövüşten muzaffer dönüyor gibidir. Ede Balı soruyor:

- ‘Sen mi avladın onları?’

- ‘Ben’ diyor Osman.

Ve atını mahmuzluyor. Ne var ki, ses attan çok hızlıdır; yetişebiliyor:

- ‘Avun Osmancık, avun! ..’

Osman gem kasıyor, AI-ışık şahlanıyor, dönüyor. Ede Balı ile Osman bir süre bakışıyorlar. Osman burnundan soluyor, Ede Balı gülümsüyor ve gene soruyor:

- ‘Babanın kılıcını kardeşin Gündüz’e vermesi seni incitmez mi? O kılıcın senin hakkın olduğunu ve hak etmeyi düşünmez misin?’³⁰²

Buradaki olay, Osman için büyük bir dönüşümün başlangıcı olmuştur. Osman savaşçılık ve cesaret yönüyle diğer kardeşlerinden üstün olmasına rağmen beylik için herhangi bir düşünceye sahip değildir. Gününü gün etmekte ve ileriye dönük herhangi bir ideali bulunmamaktadır. Sadece kaba kuvvetiyle, yapıp ettikleriyle övünmektedir. Bu dönemde Osman henüz Osmancık'tır. Fakat bir gün av dönüşünde Ede Balı ile karşılaşması onun hayatında büyük bir değişime sebep olacaktır.

³⁰¹ Salih Yılmaz, “Türk Mitolojisinde Bilgelik Kavramı”, Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması, 26-28 Mayıs 2014., Eskişehir 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı, s. 245.

³⁰² Buğra, *Osmancık*, s. 14.

Osmancık bu değişimden sonra artık Osman Bey'e doğru ilk adımını atacaktır. Ondaki bu değişim romanın temel izleklerinden biridir ve Osman'ın hayatında bir dönüm noktası olur. Böyle önemli bir olayın yaşanması ise tıpkı destanlarda olduğu gibi av dönüşünde gerçekleşir.

Osman'ın roman içinde yaşadığı avla ilişkili bir başka olay ise Mihail Kosses ile tanışmasıdır. Yine bir gün avdan döndüğü esnada ormanda iki kişiye karşı çok sayıda kişinin saldırmış olduğunu görür. Hiç tereddüt etmeden zayıf olanlara yardım eder. Az kişi olan tarafta Kosses'te vardır. Osman'ın bu yardımı ona ileride çok şey kazandıracaktır. Nitekim tekfurular ile ilgili planların pek çoğunu bozan kişi Kosses olacaktır. Yazar, Kosses ile Osman'ın bu şekilde tanışmasını av dönüşü kurgulayarak av motifini önemli olayların habercisi kılmıştır. Dolayısıyla romandaki avla ilgili olan sahnelerin destanlardan mülhem olduğu söylenebilir.

3.10 Bir Destan Tipi: Bilge Kişi

Bilge tipi, Türk edebiyatının en eski devirlerinden itibaren toplumsal hayattan edebiyata yansımış bir tiptir. Bilgelik, sözlükte şöyle tanımlanır:

“En geniş ve en genel anlamı içinde, insanın içinde yaşadığı dünya ve toplumla uyumlu, kendi kendine yeten ve bilinçli bir varlık olmasını; dünyaya, kendisine, yaşama ve yaşamın nihai ve en yüksek amaçlarına ilişkin olarak sağlam bir kavrayışa sahip bulunmasını; eylemlerinde bilginin belirleyici rol oynamasını; düşünüp taşınarak eylemesini; eylemlerinin enine boyuna düşünülmüş eylemler olmasını öngören ideal durum ya da erdem.”³⁰³

Bu özelliklere sahip kişi ise bilge olarak adlandırılır. Dolayısıyla bilgelik, bilge kişinin bir özelliğidir. Yukarıdaki tanımdan anlaşılan bilgeliğin, bilgi ve eylemi birleştiren bir kişilik özelliği olduğudur. Eski tarihli edebî metinlerin birçoğunda bilgelik övülür ve toplum tarafından tanrı vergisi bir meziyet olarak kabul edilip, büyük bir değer görür. *Gılgamış Destanı*'nda Gılgamış'ın bilgeliğine dair şunlar anlatılır:

“Onun görmediği hiç bir şey yoktur. Dünyanın bütün bilgeliklerini bilip torunlarına bırakan bir adamdır. Sırları görüp perdesini yırtan bu adamdır. Tufandan önce olanın haberini getirdi. Uzun yoldan gelip yorgun düştü amma çökmedi. Bütün çektiklerini bir anıt taşına kazdı.

³⁰³ Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul 1999, s. 122-123.

Ulu tanrı Gılgamış'ı en mükemmel şekle soktu. Bütün tanrılar ona en iyi erdemleri vermek için bir biriyle yarış ettiler. Güneş tanrısı ona, erdemini en yükseğini, yer altındaki tatlı su okyanusunun tanrısı Ea, bilgeliği bağısladı.³⁰⁴

Türk mitolojisinde de bilgelik kavramı sıklıkla kullanılmıştır. Bilgelik, Türk mitolojisindeki kullanımı ise şöyledir:

“Türk mitolojisinde bilge, kimsenin bilmediğini bilen ve düşünen kişidir. Mitolojik öge olarak yer altı ve yerüstü her şeyin bilgisine sahiptir. Türklerde Şamanizm'in de temelini oluşturan Bilgelik kavramı bilgeden türemiştir. Yol gösterici, zengin bilgiye sahip manasına gelen bilgelik; mitolojide kahraman tipi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilge tipi; genellikle vezir veya danışman niteliğinde olup, hakana yol gösteren kişilerdir.”³⁰⁵

Bilge tipinin Türk mitolojisindeki önemli görevlerinden biri, hükümdara kılavuzluk etmesidir. Bilgelerin kılavuzluğuna dair en güzel örneklerden biri *Oğuz Kağan Destanı*'nda geçer:

“Sonra Oğuz Kağan askerleriyle İtil adındaki ırmağa geldi. İtil büyük bir ırmaktır. Oğuz Kağan onu gördü ve ‘İtilin suyunu nasıl geçeriz?’ diye sordu.

Asker arasında iyi bir bey vardı. Onun adı Uluğ Ordu Bey idi. O akıllı bir erdi; gördü ki, bu yerde pek çok dal ve pek çok ağaç bulunmakta. O ağaçları kesti ve bu ağaçlardan sal yaptı. Oğuz Kağan sevindi, güldü ve ‘Sen burada bey ol.’ dedi.”³⁰⁶

Bilge kişiler, daha göçebe yaşamdan başlamak üzere Türk toplumsal hayatının temel dinamikleri arasında yer alır. Bilgelik içtimai hayatta oynadığı rolü edebî eserlerde görmek mümkündür. Özellikle *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde bulunan Dede Korkut, bilge kişi örneğinin bizzat kendisidir. Dede Korkut'un bilgeliğine dair hikâyelerin giriş kısmında şu bilgiler verilir:

“Resûl ‘aleyhi’s-selâm zamanına yakın Bayat boyundan Korkut Ata dirler bir er kopdı. Oğuzun ol kişi tamam biliçisi-y-di. Ne dir-ise olur-idi. Gayıbdan dürlü haber söyler-idi. Hak Ta’âla anuñ köñline ilham ider-idi. Korkut Ata Oğuz kavminuñ müşkilini hall ider-idi. Her ne iş olsa Korkut Ataya

³⁰⁴ Murat Uraz, *Türk Mitolojisi*, Düşünen Adam Yayınları, İstanbul 1994, s. 310.

³⁰⁵ Salih Yılmaz, “Türk Mitolojisinde Bilgelik Kavramı”, Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması, 26-28 Mayıs 2014., Eskişehir 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı, s. 238.

³⁰⁶ Necati Demir, *Oğuz Kağan Destanı*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2016, s. 71.

tanışmayınca işlemezler-idi. Her ne ki buyursa kabul iderler-idi. Sözin tutup tamam iderler-idi.”³⁰⁷

Yine bilgelerin bu görevine uygun olarak Türk tarihindeki vezirlerden bazılarının unvanı Bilge’dir. “Bilge Tonyukuk” gibi. Vezir Tonyukuk’un bilgeliğine dair Orhun Yazıtları’nda şöyle bir kayıt vardır:

“sevk eden üstleri ‘şad’ idi. ‘Sözcüm ol!’ dedi; sözcüsü ben idim, Bilge Tunyukuk. ‘(Bunu) kağan mı yapayım?’ dedim. Düşündüm: (İnsan) zayıf boğalarla semiz boğaları uzaktan bilmek zorunda kalsa, hangilerinin semiz boğa, hangilerinin zayıf boğa olduğunu bilmez imiş diye öylece düşündüm. Ondan sonra, Tanrı akıl verdiği için, (onu) ben kendim kağan yaptım. Bilge Tunyukuk Buyla Bağa Tarkan sayesinde İteriş kağan olarak güneyde Çinlileri, Doğuda Kitayları, kuzeyde Oğuzları pek çok öldürdü. Danışmanı (ve) kumandanı ben idim.”³⁰⁸

Bu kayıt aynı zamanda en eski bilgelik örneklerinden biridir. Vezir Tonyukuk’un buradaki ifadeleri bilgeliğin kendisine Tanrı tarafından verildiğini belirtmekle birlikte bu gücünü, kağanına danışmanlık yaparak değerlendirdiğini söyler.

Bilgelerin bir başka önemli görevi de şudur: “Danışmanlık görevleri yanında bilgiler, hâkimiyet mücadelesine girişen dünyevi güce (kağan, hakan, sultan) siyasî hedef gösterirler, faaliyetinin Tanrı tarafından tasvip edildiğini müjdelerdi.”³⁰⁹ Bu göreve uygun olarak *Şecere-i Terakime*’de şöyle bir kayıt vardır:

“Oğuz Han’ın Uygur diye ad koyduğu cemaatin büyüğünün ve ak sakalının oğlu var idi, Arkıl Hoca adlı. Oğuz Han, babasının tahtına oturup ta ölünceye kadar, veziri, vekili o idi. Akıllı ve alim ve çok bilgili insandı. Ve Kün Han da onu vezir kılıp, ta kendisi ölünceye kadar onun sözü ile amel kıldardı. Arkıl Hoca uzun ömür sürdü ..

Günlerden bir gün Han, yalnız otururken dedi: Baban yüz on altı yıl yazın sıcağında gölgede oturmadan ve kışın soğuşunda evde oturmadan kılıç çalıp, çok yurtları fethedip siz altınıza bırakıp gitti. Eğer siz altınızın ve sizlerden olanlar, hepinizin ağzınız bir olursa uzun yıllar ve çok günler bu yurtlar elinizden çıkmaz. Eğer ağızlarınız bir olmazsa, fethettiğiniz yurdunuz da gider ve eski yurdunuz da gider ve malınız, canınız da gider, dedi. Kün Han dedi: Babamın müşaviri idiniz. Babamın yerine şimdi siz babamsınız. Siz hangi işi uygun görürseniz, ben onu yapayım, dedi. Bunun üzerine Arkıl Hoca dedi:

³⁰⁷ Ergin, *Dede Korkut Kitabı 1*, s. 73.

³⁰⁸ Talat Tekin, *Tunyukuk Yazıtı*, Simurg Yayınları, Ankara 1994, s. 4-5.

³⁰⁹ Seyfettin Erşahin, “Türk Hakimiyet Geleneğinde Bilge Kişi: Osmanlı Hakimiyetinde Şeyh Edebali Örneği” *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, C:12, S.3-4, 1999, s. 304.

Oğuz Han'dan çok yurtlar ve şehirler ve iller ve cansız mallar ve canlı mallar kalmıştır, Siz altı oğulun her birinizden dört oğul olup, hepsi yirmi dört padişahzâde olmuş, siz altınızdan başka. Ve ben şundan korkuyorum: Dünyalık için ağızlarınız alaca olur, dedi. Kün Han Arkıl Hoca'nın sözünü kabul edip, büyük kurultay yaptı.”³¹⁰

Osmancık'ta bilge tipinin önemli bir yer tuttuğu görülür. Şeyh Ede Balı, Kumral Abdal, Gökçe Bacı gibi roman kişilerini bilge tipine dâhil etmek mümkündür. Bu tip, *Osmancık* romanının edebî mirastan yararlandığının da kanıtı niteliğindedir. Nitekim tip, edebî eserler arasında güçlü ilgiler kuran bir terimdir.

“Güçlü eserlerdeki tanınmış tiplerin hayatı, doğdukları eserlerle sınırlı değildir. Onlar, daha sonra pek çok eserde yayıldıkları mekân ve zamana göre mahiyetlerini az çok değiştirerek şöhretleri nispetinde uzun bir ömür yaşar. Bu ömür, bazen binlerce yıl devam ederek insanlığın ortak kültür mirasına dönüşür. Bu yüzden kimi modern metinlerdeki tiplerin mitolojik metinlere kadar uzanan çok uzun bir geçmişi vardır.”³¹¹

Osmancık'taki Şeyh Ede Balı, Kumral Abdal, Gökçe Bacı gibi tipler destanlardaki bilge tipine dayanırlar. Bu bakımdan adı geçen bu şahısları, tip olmalarına binaen diğer edebî metinlerle ilişkilendirmek mümkündür. *Osmancık*'ta bulunan bilge tipinin, önceki metinlerde geçen bilge tipiyle karşılaştırılması romanın kaynaklarını belirlemede önem arz eder. Romanda bilge tipine dâhil edebileceğimiz kişiler ile daha eski dönemlere ait edebî metinlerde bulunan bilge tipi işlevsellik açısından oldukça benzerdir.

Bu tipin, romandaki fonksiyonları arasında en fazla öneme sahip olanı, toplumsal hayatta oynadıkları bilgelik rolüdür. Romanda bilge kişi olarak gösterebileceğimiz ilk tip, Şeyh Ede Balı'dır. Ede Balı, düşünmeyi ve düşündürmeyi seven bilge bir tiptir. “Ede Balı da anlatmayı değil, düşündüklerini söylemeyi ve özellikle, düşündürmeyi seviyordu.”³¹² *Osmancık*, onun bilgeliği sayesinde bey olur. Romanda Ede Balı'nın bilgeliğinin ortaya konulabilmesi için bilge tipine uygun olarak *Osmancık*'a hikmetli sözler söylediğine tanık oluruz:

³¹⁰ Ebülğazi Bahadır Han, *Şecere-i Terakime* (Türklerin Soy Kütüğü), haz. Muharrem Ergin, Tercüman 1001 Temel Eser, s. 42-43.

³¹¹ Adem Can, “Homeros Destanları ile Dede Korkut Hikayeleri Arasındaki Kurgu, Yapı, Tip ve Tema Benzerlikleri”, *Turkish Studies*, Volume 6/2 Spring 2011, s. 278-279.

³¹² Buğra, *Osmancık*, s. 42.

“Dünya’yı bize büyük gösteren bizim küçüklüğümüz, oğul. Hırsımız, sabırsızlığımız, bencilliğimiz. Önce bu yüzden küçülüyor, sonra da Dünya’yı çok büyük görüyoruz.

Osman başını kaldırıyor. Bu sözlere inanmadığı, yıldızların aydınlığında bile bellidir; Ede Balı'nın yumuşacık, hoşgören gülümseyişi de öyle:

- ‘Bak’ diyor; ‘gökyüzüne bak. Yıldızlar. Say onları. Sayamazsın değil mi? Hey, Osmancık, gökte şu gördüklerinin yüz katı, bin katı daha varmış. Çok büyük dediğin Dünya'da şu gördüklerinin en en küçüğünün yanında tırnak ucu kadar bile kalmamış.’

Osman şaşırıyor. Aklı yatmıyor. Bir Ede Balı’ya, bir gökyüzüne bakıyor. Sonunda, onun, başta babası, herkesçe övülen bilginliğine ve kişiliğine karşı duyduğu saygı ağır basıyor; inanıyor; Dünya’yı, bu yeni bilgisine göre anlamaya çalışıyor.”³¹³

Yine Ede Balı’nın Osman’a söylediği nefis üzerine hikmetli sözlerden biri:

“Engel çoktur. Çok olsa da aşılır. Amma bir engel vardır ki, onu aşan görülmemiştir. O engelin adı nefis’dir. Nefs’in eline düşen hiç bir yere varamaz.”³¹⁴

Yine Şeyh Ede Balı’nın bilgelik yönüne uygun romandaki işlevlerinden biri de kahramana siyasî hedef göstermesidir. Tıpkı yukarıda bahsetmiş olduğumuz Arkıl Hoca’nın Oğuz Han’a hedef göstermesi gibi Ede Balı da Osmancık’a ülkü belirler.

“Doğru, Dünya büyüktür... Çok, çok büyüktür; hatta Osman’ın kurabildiğinden de çok büyüktür. Fakat bir ömür için, tek insan içindir bu büyüklük. Bir soy için değil; bir soyun benimseyeceği, bir soya benimsetilecek bir amaç, bir ülkü için değil!

Ve, Dünya’nın böyle amaçlara, böyle ülkelere açık olduğu, böyle amaçlar ve ülküler için küçüldüğü dönemler vardır.

Ve, Dünya böyle bir dönemdedir.

Ve, Dünya öyle bir soy, öyle bir ülkü beklemektedir.

Ve, Dünya’ya tekliğinden arınmış, soyu ve ülkesi ile özdeşleşmiş, soyunu ülkü ile özdeşleştirmiş biri gerektir.”³¹⁵

Bilge Kişi, sadece kahramana siyasî hedef göstermekle kalmaz toplumu da bu hedef doğrultusunda yönlendirerek cihan hâkimiyeti mefkûresini aşılır.

³¹³ Buğra, *Osmancık*, s. 11.

³¹⁴ Buğra, *Osmancık*, s. 96.

³¹⁵ Buğra, *Osmancık*, s. 11-12.

“Kayı boyu, Ede Balı’ya göre, Tanrı görevlisidir; Kayı boyu, gücünün ulaştığı yörelere adaleti kurmakla görevlidir; Kayı boyu, gücünün ulaştığı yörelerde insanlara güven, huzur, varlık ve hoş geçim sağlamakla görevlidir; Kayı boyu, başda Oğuzlar, birleştirmekle, bütünleştirmekle, onarmakla, yüceltmekle görevlidir, ve Kayı boyu bu görevi üstlenip başarmaya mecburdur.”³¹⁶

Romanda bilge tipinin işlevsel olarak yüklendiği bir başka görev gelecektek haber vermedir. *Dede Korkut Hikâyeleri*’nde Dede Korkut’un en önemli meziyetlerinden biri gelecektek haber vermedir. “Gayıbdan dürlü haber söyler-idi. Hak Ta’âla anuñ köñline ilham ider-idi.”³¹⁷ Bu işlev, rüya motifi ile de bağlantılıdır. Şeyh Ede Balı ve Kumral Abdal, Osmancık’ın gördüğü rüya üzerine ona gelecektek haber vererek soyunun büyük bir devlet sahibi olacağını söylerler. Romanda geçen bu rüyanın işlevi çalışmamızın “Rüya Motifi” başlığı altında incelenmiştir. Yine Ede Balı’nın, Ertuğrul Gazi’nin de rüyasını yorumlayarak gelecektek haber verdiği görülür: “Bugüne dek ağzından inanmadığı bir tek laf çıktığını işitmediğim Şeyhim Ede Balı, bugüne kadar bir tek iğri söz ettiği bilinmeyen Ertuğrul beğ gazi’ye, bir süre susup düşündükten sonra; bunu bir tebşir-i ilahi say, beğim ... rüyan o değerdedir, dedi.”³¹⁸

3.11 Rüya Motifi

Rüya motifini çalışmamızın ilk kısmında tarihsel kaynakları itibariyle incelemiştik. Tarihî kaynaklardaki rüyalar romana birinci dereceden kaynaklık oluşturmuş olanlardır. Fakat edebiyat metinlerinde yani burada inceleyeceğimiz rüyaların romana kaynaklık değerini sadece metin içindeki işlevsellikleri açısından değerlendirebiliriz. Bu işlevsellik ise rüyaların metin içinde üstlenmiş oldukları göreve bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Roman ve destanlar arasında tespit edilebildiği kadarıyla kahramanın doğumunun önceden rüya ile bildirilmesi, rüya sonucu evlenme ve din değiştirme işlevlerinden söz edebiliriz.

³¹⁶ Buğra, *Osmancık*, s. 97.

³¹⁷ Ergin, *Dede Korkut Kitabı 1*, s. 73.

³¹⁸ Buğra, *Osmancık*, s. 48.

Anlatı kahramanının doğumunun rüya ile önceden bildirilmesi motifi destanlarda sıkça görülen bir motiftir. Örneğin *Battal Gazi Destanı*'nda Battal Gazi'nin doğumu ve yapacağı işler babası Hüseyin Gazi'ye rüya aracılığı ile şu şekilde bildirilmiştir:

“Hüseyin Gazi'nin gözüne uyhu galebe kıldı. Hemandem atından aşağı inüb atını bağladı ve kendi yatub uyudu ve ol dem düş gördi kim bir pîr kişi gelüb izzetle selam virdi ve eyitdi: Ya Hüseyin Gazi sana beşâret olsun kim ol Seyyid Cağfer senün oğlundur. Az kaldı kim zuhura gele ve tamam Rum vilâyetin küşâda kılub Müslümanlık ide ve işler ide ki hiç kimesne itmemiş ola didi. Çün ol dem Hüseyin Gazi uyhudan uyandı. Duru gelüb secde-i şükür kıldı ve atına süvar olub Malatya'ya geldi.”³¹⁹

Aynı rüya motifini *Osmancık*'ta da görürüz. Osman Gazi'nin babası Ertuğrul Gazi'nin gördüğü rüya romanda şu şekilde geçer:

“Ertuğrul, onlar gidipi de yalnız kaldıktan sonra, Besmele ile Mushaf'ı almıştır. Kibleye dönerek okumaya başlamıştır. Ve tan yeri ağarana kadar, hep ayakta, okumuştur. Ancak ilk horozlar öterken takatı tükenmiş, içi geçmiştir; sedire ilişmiş, oracıkta uyuya kalmıştır. Ve, Ertuğrul, bir saat kadar ya süren, ya sürmeyen bu uykuda görüntüleri olmayan, buna karşılık, sesleri kulağından hiçbir zaman silinmeyen, beynine yerleşen bir rüya görmüştür:

Konuşan, ona öyle gelir ki, Mushaf'tır.. inançtır. Ve ses, ona öyle gelir ki, neylerdir, bülbüllerdir; ama kelimeler, hiç bir insanın söyleyemeyeceği kadar açıktır. Ve, bu ses şöyle demiştir: ‘Senin ve çocuklarının ve onların da çocuklarının çocuklarının ve bütün soyunun, sopunun şerefi ve kudreti ve yücelmesi Allah Kelamı'na gösterdiğin bu saygıdadır ve bu saygı sayesinde ve bu saygıya bağlıdır; çünkü hakkı ve hakikatı ve doğruyu, adil olanı idrak ediş bu saygıdadır.’³²⁰

Yine *Saltık Gazi Destanı*'nda da bu rüyanın bir benzerinin hem de Osman Bey'e bağlanarak anlatıldığını görürüz. Bu rüyayı gören destan kahramanı Saltık Gazi'dir. Rüya destanda şu şekilde anlatılır:

“O günlerde Şerif, bir gece rüya gördü. İki doğan, Yunan tarafından uçup geldi, Rum iline geçti. Rum dağlarında olan kuşları kırdılar, yırttılar. Yanlarına çok sayıda güvercin toplandı. Rum ili koyunlarla doludur. Son gelen doğan silkindi, kanadının altından başka doğanlar çıktı. Kendi gibi uçup ava başladılar. Önce gelen doğan, uçup kendi memleketine geldi, durdu. Bir ağaç

³¹⁹ Say, *Türk-İslâm Tarihinde ve Geleneğinde Seyyid Battal Gazi ve Battalname*, s. 41.

³²⁰ Buğra, *Osmancık*, s. 47-48.

üzerine kondu, diğer doğanlar da gelip yanına kondular. Şerif, onları bir bir okşadı. Kaçmadılar.”³²¹

Bu rüyayı tabir eden yine kendisi Saltık Gazi'dir. Ona göre bu rüya, Yunan vilayetinden iki gazi çıkacağı ve bunların padişah olup tüm Rum'u fethedeceklerinin fakat birisinin gelip geçici diğerinin ise neslinden ulu padişah ve hükümdarlar çıkacağı işaretidir. Bu hükümdarlardan birisi Umur Bey'dir. Diğerisi Osman Gazi'dir. Saltık Gazi, bu rüyayı gördükten sonra hem Umur Bey'le hem de Osman Gazi ile karşılaşır ve her ikisi de Saltık Gazi'nin elini öperek onun duasını alırlar. Böylece Saltık Gazi, Osman'ın nesline padişahlık verildiğini rüya sayesinde önceden haber almış olur.

Rüya motifinin işlevsellik açısından destanlardan romana intikal etmiş olan bir başka unsur ise rüya ile evlenmedir. Bu motif, kuşatılan fakat bir türlü ele geçirilemeyen bir kalede bulunan Hristiyan bir kızın mübarek bir zatı rüyasında görüp Müslüman olması ve kaleyi kuşatan Müslümanlara fetih için yardım edip kalenin düşmesini sağlaması biçimindedir. Bu motifi, pek çok destanda görmek mümkündür. *Battal Gazi Destanı*'nda da bu motifi görürüz. Battal Gazi'nin eşi kayser tarafından kaçırlır. Battal, karısını kurtarmak için kayserin kalesine gider. Kayserin üç kızı vardır. Battal Gazi'nin karısını kayserin en küçük kızına emanet etmişlerdir. Battal, kement atarak kaleye tırmanır pencereden içeriye baktığında kayserin en küçük kızı olan Mehpeyruz ve kendi karısı Zeynep Hatun'u görür. Bu sırada Mehpeyruz, Zeynep Hatun'a kırk gündür gördüğü rüyayı anlatmaktadır:

“Andan geçdi, bir pencereye dahi geldi gördi kim anda dahi bir taht kurulmuş ve üstünde bir mahbube kız oturmuş. Mahbiroz ve yanında Zeyneb Hatun oturur. Yemekde içmekde Mahbiroz Zeyneb'e sordu kim “Nedür adın?” Zeyneb adun eydürdi. Seyyid Hazreti dahi yukarudan dinlerdi. Mahbiroz dahi ol dem koynundan bir varaka çıkardı ve ol varakanın içinde Seyyid'ün yarenlerinin suretleri yazılı idi. Zeyneb'e çün gösterdi. Zeyneb eydür: Sen bunları kande gördün ve bu suretleri nice yazdun, didi. Mahbiroz eydür: Kırk gündür ki Resul Hazretin sallallâhü aleyhi vesellem düşümde gördüm ve dahi bu kırk kişi anun katında gördüm. Resul Hazreti bu kişileri uçmağa iletür. Ben dahi iderem. Beni bunların birine vergil, Didim. Resul Hazreti eyitdi: Kırk günden sonra ruzetinden aşağı kim ki inerse ben dahi seni ânâ virdim, didi. Ben dahi saydum, uş Resul Hazret buyurduğu bu gice kırk gün tamam oldı. Hod

³²¹ Ebu'l Hayr-ı Rumî, *Saltıknâme*, s. 336.

Hakk Peygamber ise ve eğer sözü gerçek ise yukarıda her kim var ise gele aşağı ine, didi. Ol dem Seyyid Hazreti çün bu haberi bir bir dinledi. Heman dem yukarıdan çağırdı kim “Âmennâ ve saddaknâ Ya Resûl-i kevineyn ve İmâm-ı sakaleyn Muhammed Mustafa” diyüb nerdübandan aşağı indi ve köpür köpür sarsıldı. Andan Mahbiroz ve Zeyneb ikisi bile seğırdüb karşı geldiler. Yüzlerin hâkpâyeye sürdüler. Andan Mihbîruiz dahi Seyyidün mübarek cemaline ve kemaline bir kez nazar kıldı ve ber-kemal gördi kim Mahbirozun, pes ol kadar dahi aşkı ziyade oldu.”³²²

Battal Gazi, karısını kurtarmak için onun esir tutulduğu kaleye gider. Burada düşman güruhundan bir kız, gördüğü rüya sonucu Battal’a ve karısına yardım ederek kaleden kaçmalarını sağlar. Daha sonrasında ise bu kız, Müslüman olarak Battal ile evlenir. *Battal Gazi Destanı*’ndaki bu rüya ile işlevsel açıdan hemen hemen aynı olan bir rüyanın *Osmancık*’ta da kullanıldığını görürüz. Bu rüya Aydos Kalesi’nin fethi sırasında Osman Bey’in askerlerinden Gazi Rahman’ı rüyasında görerek kalenin fethinde onlara yardımcı olan Evdoksiya’nın rüyasıdır. Evdoksiya rüyasında Gazi Rahman’ı ve peygamberimizi görmüştür. Rüya şu şekildedir:

“Haberin ola, Osman beğim; Evdoksiya bir düş görmüştür’ dedi ve anlattı:

Evdoksiya, rüyasında derin bir çukura düşmüş, çırpınmaktadır. Kurtulması imkânsızdır. Tam kesin bir ümitsizliğe kapıldığı sırada, çukurun başında nur yüzlü bir insan belirir ve elini uzatarak Evdoksiya’yı çekip alır. Evdoksiya’nın çıktığı yer Cennet gibi güzeldir; çiçekler, çimenler ve ağaçlarla bezenmiştir. Çiçeklerde kelekler uçmakta, donanmış ağaçlarda bülbüller ötmektedir. Çimenlikte billur gibi sular akmaktadır. Hava görülmemiş bir tatlılıktadır. Evdoksiya’yı kurtaran, havadan da, bülbül seslerinden de tatlı bir sesle, ağaçlara doğru; ‘Gel’ diye seslenir. O zaman, oradan bir adam çıkar. Evdoksiya, bu rüyasını anlattıktan sonra Rahman’a, ‘Gelen sendin. Beni kurtaran da sizin peygamberinizmiş’ demiştir.”³²³

Evdoksiya, bu rüyayı gördükten sonra ise mektup yazar ve kaleyi fethetmeye çalışan Osman Bey’in askerlerine bu mektubu taşla sararak atar. Mektupta şunlar yazmaktadır:

“Mektup, ‘Adım Evdoksiya’ diye başlıyordu: ‘Nikeforos’un yeğeniyim. Sen, ezan okuyan; ben seni düşümde görmüşümdür. Seni görmeden önce görmüşümdür. Şu yaptığımı bundan yaparım. Aydos kalesini hücumla alamazsınız. Alsanız bile çok zayıt verirsiniz. Yazıktır. Sen şimdi erlerini alıp

³²² Say, *Türk-İslâm Tarihinde ve Geleneğinde Seyyid Battal Gazi ve Battalname*, s. 80.

³²³ Buğra, *Osmancık*, s. 255.

git. Nikeforos vazgeçtiler sansın. Sen yarın değil, ondan bir sonraki gece, ay yükselmeden gel. Yanında inandığın sekiz, on erle gel; gün batısındaki burcun altında ol, ki hisarı ben size vereyim.”³²⁴

Evdoksiya bu mektupta yazdıklarını zamanı geldiğinde söz verdiği üzere yerine getirir. Böylece Osman Bey ve askerleri hisarı ele geçirmiş olurlar. Bu fetih tamamlanıp Söğüt’e dönüldüğü zaman Evdoksiya, Gazi Rahman ile evlenerek Saniye adını alır.

3.12 Mitolojik Unsurlar

Kaf Dağı, destanlarda sıkça geçen mitolojik bir motiftir. Destan kahramanı burada yaşayan sıra dışı varlıklarla savaşmak için yolculuğa çıkar. Fakat bu dağa ulaşmak o kadar kolay değildir. Kahraman, bunun için pek çok zorluğu aşmalıdır. Tüm engelleri aşan kahraman, Zümrüd Anka kuşu vasıtasıyla bu dağa ulaşır. Bu kuşun metinlerde işlevsel olarak ulaşılamaz olana ulaştırmak gibi bir görevi olduğu söylenebilir. Kaf dağı motifi, kaynak itibarıyla hayvancı Kırgız Türklerinin “Köykap” sözünden bu sözün de Farsça “Kûh-ı kaf” dan gelmiş olabileceği ve anlamsal olarak yeryüzünü çevreleyen dağlar demek olduğu Bahattin Ögel tarafından belirtilmektedir.³²⁵ Edebiyatımızdaki kullanımına dair şunlar söylenebilir: “Kaf Dağı yüksekliğin, uzaklığın, ihtişamın ve kâinatın sembolü olarak şiirlerde Anka ile birlikte anılır. Tasavvufta Kaf Dağı mürşid-i kâmilin vücududur.”³²⁶

Kaf Dağı motifinin romandaki kullanımına baktığımızda ise yukarıda sıraladığımız özelliklere uygun olduğu görülür. Yazar, özellikle kahraman için ulaşılamaz gibi gözükten hedeflerde bu motifi kullanır. Eserde Kaf Dağı’nın sembolize ettiği iki unsur vardır. Bunlardan ilki Malhun Hatun’dur. Osman, henüz gençlik yıllarında yani “Osmancık” olarak adlandırıldığı yıllarda iken ona Kaf Dağı kadar uzak gelen hedefi Malhun Hatun’dur. Osman, ona kavuşmanın çok güç olduğunu düşünür. “Malhun Hatun Kaf Dağı’nın ardında. Öyle gelmişti ona ... Kesin kes ... Al-ışık Kaf Dağı’nı aşabilir miydi? Osman, Malhun Hatun’a ulaşabilir

³²⁴ Buğra, *Osmancık*, s. 244.

³²⁵ Bahattin Ögel, *Türk Mitolojisi*, T.T.K. Yayınları, C:2, Ankara 1995, s. 437.

³²⁶ İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, 2009, s. 248.

miydi?”³²⁷ Osman’ın bu düşünceleri sadece Malhun Hatun’a yöneliktir. Fakat Ede Balı, ondaki bu sığ düşünceyi değiştirir. Ona beylik yolunda ufuk açıcı fikirler aşılar. Hatta daha da sonrası için Kayı boyunun amaçları için Osman’da bir farkındalık oluşturmayı başarır. Buna mukabil romanda “Osmancık” olarak anılan karakter “Osman Bey” olarak anılmaya başlar. Bundan sonra Osman Bey çok daha büyük düşünen bir karakter hâline gelir. Böylece onun Kaf Dağı’nı sembolize eden Malhun Hatun’u Zümrüd Anka motifine dönüşür. Şeyh Ede Balı’nın aşladığı gaza düşüncesi ise Kaf Dağı motifinde Malhun Hatun’un yerini alır. Bu dönüşüm romanda şu şekilde anlatılır: “Osman, kulağındaki sesin son kelimelerinde silkiniyor, başkaldırıyor; ama yapabildiği şey, ‘yıldız’ı Kaf Dağı ile Karaca Hisar’ı da Malhun Hatun’la değiştirmekten öte gidemiyor; kendisini ancak bu değiştirme kadar bulabiliyor.”³²⁸ Şeyh Ede Balı’nın Osman üzerinde gerçekleştirmeyi başardığı bu değişimden sonra Malhun Hatun, Zümrüd Anka motifi ile beraber anılır. Artık çok daha büyük bir Kaf Dağı’na sahiptir Osman. Malhun Hatun ise Osman’ın bu Kaf Dağı’nı aşmasında ona yardımcı bir Zümrüd Anka’ya dönüşür.

Romanda Kaf Dağı ile bağlantılı olarak karşımıza çıkan bir diğer mitolojik motif ise Anka kuşudur. Bu motif, halk hikâyeleri ve destanlarda genellikle beraber kullanılırlar. Çünkü Anka kuşu Kaf Dağı’nda yaşadığına ve oraya ulaşmaya çalışanlara yardım ettiğine inanılan bir kuştur. Zümrüd Anka olarak anılması ise renginden kaynaklanmaktadır. Bu kuşun rengi tıpkı zümrüt taşı gibi yeşil olduğundan genelde Zümrüd-i Anka olarak anılır. Bu kuşun en belirgin özellikleri ise; Kaf Dağı gibi ulaşılamaz bir yerde yaşaması, rengi, asla yere konmaması, avlanmayı ve ele geçirilemeyişi olarak sıralanabilir.³²⁹ Anka, tasavvufi olarak da buna benzer bir şekilde kullanılır. Anka’nın, *İbnü’l-Arabî Sözlüğü*’nde belirtilen özellikleri şöyledir:

“İbnü’l-Arabî harici varlığı bulunmayan Heba’yı benzetme yoluyla adlandırmak için Anka’nın duyu âlemindeki yoksunluğundan yararlanmıştır. İbnü’l-Arabî şöyle der:

³²⁷ Buğra, *Osmancık*, s. 74.

³²⁸ Buğra, *Osmancık*, s. 74.

³²⁹ Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, s. 24.

• Anka nedir? diye sorulursa deriz ki, Heba'dır. Heba, ne var ne yoktur, vakıada ortaya çıkar. (Fütûhât, 11:130)

• Heba cevheri bu varlığa benzemez. Kendisine verilmiş ismi de Ali b. Ebû Talib'den nakledilir. Bizler onu Anka diye isimlendirmekteyiz; çünkü o zikredilmekle hissedilir ve anlaşılır; harici varlığı yoktur. Gerçekte Anka ancak verilmiş misallerle bilinebilir. (Fütûhât, 11:432)

Anka'nın özelliklerini Arabî şöyle belirtir.

• Ben garip Anka'yım. Anam taçlanmış güvercin, babam güçlü Kartal; oğlum, simsiyah karga. Ben, ışık ve karanlık unsuru; emanetin ve töhmetin mahalliyim. Safa ışığa dönmem; çünkü o benim zıddım! Bilgiyi de tanımam, çünkü ben ne diriltildim ne de ortaya çıkarıldım. Beni öven herkes, anlayıştan uzak, vehim sultanı altında ezilmiş demektir. Ben öyle bir hakikatim ki, katımdaki genişliği, ona yerleşen herkese giydiririm. Hiçbir sureti taşımaktan aciz değilim. Bilgin olmadığım halde, bilgileri vermek özelliği bahşedilmiştir; hüküm vermem ama, hükümleri ihsan ederim. (İttihad, 146)³³⁰

Edebiyatta Anka'nın en yaygın kullanımı ise şu şekilde açıklanabilir:

“Sevgiliden beklenen yardım için, anka-meşreb, anka-yı himmet gibi birleşik kelimeler kurar. Bazen de sevgili, adının bilinip kendisinin asla görünmemesi nedeniyle ankaya teşbîh olunur. Âşık, sevgiliden anka olarak söz ederken, ondan bir yakınlık ve yardım ummaktadır. Avlanamayışı ve ele geçmeyişi nedeniyle de ulaşılması zor durumlar için söz konusu edilir.”³³¹

Bu motifin edebiyattaki genel kullanımı itibariyle romanda da benzer bir şekilde kullanıldığını görmekteyiz. Osman, Ede Balı etkisi ile değişmeye başladıktan sonra asıl Zümrüd Anka'sının Malhun Hatun olduğunun farkına varmıştır. Osman'ın asıl Kaf Dağı ve Zümrüd Anka'sının farkına varması anlatıcı tarafından şu şekilde verilir:

“Çünkü Osman, Ede Balı'ya İnönü'ne giderken, yolda, yol için, Irak yakın için sezdiklerini söyleyecektir.. bambaşka ve hiç denemediği bir güreşe, kendi kendini hazırlamış da ilk defa çıkar gibi! ‘Karaca Hisar’ın, Bursa'nın ve yıldız'ın ve Malhun Hatun'un nerede ve ne olduğunu bilmeye başladım’ demek için ve der gibi. Üstüne bineceğim Zümrüt Anka kuşunu bulacağım ve Kaf Dağı yolculuğuna çıkacağım, demek için ve der gibi! Ve, Irak nedir ve en Irak nasıl yakın olur, bilmeye başladım demek için ve der gibi!”³³²

Osman'ın, Ede Balı'ya kızına karşı olan ilgisini söylemeye gittiği esnada kafasından geçen düşünceler verilmiştir. Bu düşüncelerde Osman artık Ede Balı'nın kendisinden

³³⁰ Suad El-Hakîm, *İbnü'l-Arabî Sözlüğü*, çev: Ekrem Demirli, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2005, s. 73-74.

³³¹ Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, s. 24.

³³² Buğra, *Osmancık*, s. 75.

beklediği şeylerin farkına vararak gerçek Kaf Dağı'nı, Ede Balı'nın beklentisi doğrultusunda keşfetmiştir. Asıl Kaf Dağı ise büyük İslâm devletini kurma idealidir. Bunun için ise Malhun Hatun tıpkı bir Zümrüd Anka gibi gereklidir. “Ve, Ede Balı'ya uzakları, Malhun Hatun'dan ayırt edemediğini söyleyecektir; ‘Benim Zümrüt Anka'm Malhun Hatun'dur’ diyecektir, Ede Balı'ya.”³³³ Ede Balı'nın evine vardığı zaman ise Osman'ın söyledikleri bu motiflerin kendisine nasıl ulaştığını ve kendisinde hangi çağrışımları yaptığını ortaya koyar.

“Bu sefer bekleyen Ede Balı idi. Bu sefer de Osman yeteri kadar bekleten oldu:

- ‘Ben, Ede Balı, ıldızlara varacak gidecek yolu bildim. Ben, Ede Balı, o yolu açmak için ne gerektiğini bildim. Anam Kaf Dağı'nı aşan şehzadeyi anlatırdı. Onun Zümrüd Anka'sı varmış. O yollara Zümrüd Anka gerek, Ede Balı. Benim Zümrüd Anka'm Malhun Hatun'dur; ver ki bana, dünyayı küçülteyim, Ede Balı.’³³⁴

Annesi tarafından henüz küçük yaşlarından itibaren anlatılan hikâyelerde yer alan Kaf Dağı ve Zümrüd Anka motifi Osman'ın kafasında yer etmiştir. Bu motifin, bir farkındalığa dönüşmesi ise Ede Balı sayesinde olmuştur. Osman artık Malhun Hatun'u bir Zümrüd Anka olarak istemektedir. Osman, Zümrüd Anka'sına kavuştuktan sonra ise kendisinin yaşadığı bu macerayı oğlu Orhan'ın da yaşamasını ister. “Ve, Osman beğ, Orhan'a, Kaf Dağı'nı haber vermek, Kaf Dağı yolculuğuna yöneltmek için; ‘Zümrüdanka'nı ara .. zümrüdanka'nı bul’ demek istemektedir.”³³⁵ Orhan'da babasının bu isteğinin farkına varır ve Kumral Abdal'dan babasının hikâyesini dinler.

“Orhan, o gece, babasının istediği gibi o odada yattı; ama rüya görmedi. Alinyazısı, Orhan'a zümrüdanka'sını bambaşka bir şekilde sunacaktı. Buna karşılık, Orhan, babasının kendisine söylemek isteyip de söyleyemediklerini ve sikkenin, sikke bastırmanın anlamını, yatmadan önce, Kumral Abdal'dan dinledi; babasının Kaf Dağı ve zümrüdanka meselelerini Şeyh Ede Balı'ya nasıl söylediğini öğrendi. Önemsedi, çarpıcı buldu; hatta, bununla değişir gibi olduğunu sezdi. Bu kavramlar hep kafasında kaldı.”³³⁶

³³³ Buğra, *Osmancık*, s. 75.

³³⁴ Buğra, *Osmancık*, s. 94-95.

³³⁵ Buğra, *Osmancık*, s. 276.

³³⁶ Buğra, *Osmancık*, s. 276.

Dolayısıyla bu durum yazar tarafından Zümrüd Anka ve Kaf Dağı gibi klasik motifler kullanılarak roman içinde kahramanın bir gayesi, ülküsü olarak meydana getirilmiştir. Romandaki bu bölümler mitolojik motiflere bağlı olarak kurgulanmıştır.

3.13 Savaş ve Fetih Yöntemleri

Romanda savaşla ilgili bazı unsurların destani özellikler taşıdığını söylemek mümkündür. Bu kısımlar kaynak itibariyle destanlara dayanır. Örneğin romanda Osman Bey'in savaş eşyalarının anlatıcı tarafından özellikle vurgulandığını ve yüceltildiğini görmekteyiz

“Kâğıt yırtılır, yiter, yazı uçar dedi; İşte bir kılıcım var, dedem Süleyman Şah'dan kalmıştır. Onu sana vereyim. Bir de maşrapa vereyim. Birlikte senin elinde olsunlar. Neslin bu nişanı saklasın. Eğer Hak Teâlâ beni padişahlığa eriştirirse, benim neslim dahi bu alameti görüp kabul etsinler, köyünü almasınlar. Eskidikçe kılıcın kınını yenilesinler.”³³⁷

Kumral Abdal, Osman'dan ona vermiş olduğu söze karşılık bir nişane ister. Osman'da dedesi Süleyman Şah'tan kaldığını söylediği kılıcı ona nişane olarak verir. Bu kılıcın Süleyman Şah'ın olduğunun söylenmesi ona ilave bir değer katmaktadır. Çünkü Süleyman Şah tarihte İznik'i alarak başkent yapmış ve Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurucusudur. Bu yüzden tarihteki itibarlı kişilerden birisidir. Yoksa Osman Gazi'nin dedesinin Süleyman Şah olamayacağına hanedanın soy kütüğü bahsinde değinmiştik.

Osman Gazi'nin sahip olduğu bir başka kılıcın ise Hz. Osman'ın kılıcı olduğu söylenir. “Osman beği coşturan bu müjdeye ek olarak, Sultan bir de kılıç göndermiştir. Kılıç Hazret-i Osman'ındır, Sultan'a Mısır'dan armağan edilmiştir. Ve Sultan, - ‘Hazret-i Osman'ın kılıcı, yiğit beğim Osman'a yakışır’ demektedir.” Osman, gerçekleştirdiği bir fetihden sonra Sultan Alâaddin'e ganimetten pay yolladıktan sonra karşılığında da sultan ona Hz. Osman'ın olduğu söylenen kılıcı göndermiştir. Söz konusu kılıç, romanda simgesel olarak büyük İslâm devletini temsil eder. Kahraman, bu kılıca sahip olmakla birlikte bu kutlu vazifeyi Selçuklu'dan devralmış olur. İslâm'ın bayraktarlığı bu kılıç ile Osmanlı Hanedanı'na

³³⁷ Buğra, *Osmancık*, s. 90.

geçer. Selçuklu Devleti'nden devralınan kılıç İslâm'ın kılıcıdır ve Osman Gazi bu ideal uğruna savaşır. Yine Alâaddin tarafından Osman Gazi'ye başka eşyalarda gönderilir.

“Ak Temür Konya'dan yalnız dönmedi. Bu sefer Sultan fermanını kendi adamlarından biri ile gönderiyordu: Kara Balaban Çavuş'du bu ve yanında fermanın başka fermanın alametleri olarak tuğ, sancak, kılıç, gümüş takımlı at ve mehteriyle birlikte tablhane vardı. Sancak ak idi.”³³⁸

Sultan tarafından gönderilen bu eşyalar hükümdarlık alameti olarak kabul edilenlerdir. Sultanın bu eşyaları göndermiş olması Osman Gazi'nin hükümdarlığını meşrulaştırmış olmaktadır.

Kılıç aynı zamanda simgesel bir anlam da taşır. Kılıcın taşıdığı bu anlam Şeyh Ede Balı tarafından Osman'a sezdirilmek istenir. “Babanın kılıcını kardeşin Gündüz'e vermesi seni incitmez mi? O kılıcın senin hakkın olduğunu ve hak etmeyi düşünmez misin?”³³⁹ Osman bu sözlerden sonra kılıcın hükümdarlık yolundaki anlamını kavramaya başlayacaktır. “Yoksa, Ede Balı ve Dursun Fakı ve daha başkaları da .. ve o bir gelip bir giden dervişler kılıca bir başka anlam mı verip veya anlamının değişmesini mi isterler? Değişeceğini, ya da değişebileceğini mi düşünürler?”³⁴⁰

Görüldüğü gibi başta kılıç olmak üzere kahramanın diğer eşyalarının üstün bir tarafı bulunmaktadır. Bu üstünlük ise eşyaların geçmişteki ünlü kişilerin eşyaları olmasıdır. Kahramanımız Osman, hem Süleyman Şah'ın hem de Hz. Osman'ın kılıcına sahiptir. Bu durum onun geçmişte yaşamış bu kişilerin izinden gittiğini de gösterir. Kahramanın bu eşyalara sahip olmasının en önemli etkisi ise bu eşyaların ona sağlamış olduğu motivasyondur. Kahraman ülküsünü gerçekleştirmek için kendini geçmişle temellendirip iç motivasyonunu sağlar. Kahraman, bu eşyalar ile kendini geçmişteki kişilerle özdeşleştirir.

Savaş eşyalarıyla ilgili yapılan bu kutsallaştırma ve yüceltme işleminin bir benzerini biz destanlarda da görmekteyiz. Bunun en güzel örneğini *Müseyyeb Gazi*

³³⁸ Buğra, *Osmancık*, s. 311.

³³⁹ Buğra, *Osmancık*, s. 14.

³⁴⁰ Buğra, *Osmancık*, s. 28.

Destanı'nda görürüz. Destan kahramanı Müseyyeb Gazi, savaşa girmeden önce halifelerden kaldığı söylenen eşyaları kuşanarak savaşa girer. Destanda bu durum şöyle anlatılır:

“Hemen o an, savaş davulları dövüldü. Sancaklar kaldırıldı. Gazilerin sevgilisi Müseyyeb Pehlivan, hemen ayağa kalktı. Hazret-i Ebu Bekir'in zırhlarını giydi, Hazret-i Osman'ın hamailini kuşandı, Hazret-i Ali'nin imamesini başına sardı ve kamkam kılıcını beline kuşandı. Hazret-i Hüseyin'in Zülcenah atına bindi.”³⁴¹

Müseyyeb Gazi, savaşa girmeden önce her bir halifeden ve Hazret-i Hüseyin'den kalan bir eşyayı kuşanarak savaşa girer. Bu durum, romanda Osman Gazi'nin Hz. Osman'ın kılıcını kuşanmasına benzer. Yine savaş gereçlerinde yapılan bu meşrulaştırma işleminin bir benzerini de seccadelerde görürüz. Örneğin *Battal Gazi Destanı*'nda İlyas Peygamber tarafından Battal Gazi'ye seccade verildiğini görüyoruz. “O anda İlyas Peygamber mihraptaki seccadeyi Seyyid'e verdi: ‘Ciğer-guşem, bu seccade senin katında bizim yadigârımız olsun.’ Dedi.”³⁴² Biz bu seccade verme hikâyesinin bir benzerini romanda da görmekteyiz. “Osman, çocuk gibi, somurttu; arkasını döndü; karşı duvara asılı seccadeye bakar gibi yaptı. Dursun Fakı bırakmadı ama; - ‘Sultan Alaaddin'in Şeyhim Ede Balı'ya armağanıdır. Buhara işidir.’”³⁴³ Romanda Dursun Fakı ve Osman arasında geçen bu diyalogdan Sultan Alaaddin tarafından Şeyh Ede Balı'ya seccade hediye edildiğini öğreniyoruz.

Romanda savaş unsuru başlığı altında değerlendirebileceğimiz bir başka destani etki ise kılık değiştirme motifidir. Kılık değiştirerek veya gizlenerek kalenin içine sızma ve kaleyi ele geçirme olayına daha ilk destanlardan itibaren tanık olmaktadır. Yine *Osmancık*'ta da bu motifin kullanıldığını görürüz. Bilecik Kalesi'nin fethi sırasında Osman Bey bu eski savaş yöntemine başvurur. “Yaşlı gaziler ve arabalarda kilimlerin altına gizlenmiş yirmi kadar er, son araba da kapıdan girince, Gökçe baci'nin ünleyişi ile, dalkılıç olmuş kapıyı tutmuşlardır. Ortalık karışıyor, çarpışma başlıyor.”³⁴⁴ Bilecik'in fethinde Gökçe Bacı kişisi etkin olarak

³⁴¹ Necati Demir, *Müseyyeb Gazi Destanı*, Hece Yayınları, Ankara, Nisan 2007, s. 77.

³⁴² *Battal Gazi Destanı*, haz. Necati Demir, M. Dursun Erdem, s. 141.

³⁴³ Buğra, *Osmancık*, s. 28.

³⁴⁴ Buğra, *Osmancık*, s. 322.

kullanılmıştır. Her yıl olduğu gibi Bilecik’e emanet bırakılacak eşya yaşlı kadınlar aracılığı ile Bilecik Kalesi’ne gönderilir. Fakat bu yıl eşyaların arasına askerler gizlenirler ve kalenin ele geçirilmesini sağlarlar. Bu olay şekil itibariyle aslında pek yabancı olmadığı bir sahnedir. *İlyada* ve *Odyseia* destanında Truva şehri uzunca bir kuşatmanın ardından hile ile ele geçirilir. Tahta bir at yapılır ve hediye olarak kuşatılan Truva şehrine gönderilir. Fakat bu atın içine askerler gizlenmişlerdir ve gece olduğunda atın içinden çıkarak Truva’nın kapılarını açarlar. Bu aslında farklı milletlerin pek çok edebiyat eserinde yer almış olan bir motiftir. Bu motifin kökleri Truva savaşına kadar giden eski bir hileye dayanır. 1038’de Araplar bu yöntemle Urfa’yı almayı denemişlerdir.³⁴⁵ Bu motifin kaynak itibariyle en eski anlatılara dayandığı aşikârdır. *Danişmend Gazi Destanı*’nda da bu motifi görürüz. Battal Gazi’nin yaptırdığı bir kaleye Rumlar hile yaparak beş yüz deveye sandıklar yükleyip bunların içine de bezirgân kılığında askerler koyarak kaleyi ele geçirirler.³⁴⁶ Burada hileye başvuran taraf düşmanlardır. Yine *Saltık Gazi Destanı*’nda da hile ile kale fethetme yöntemine sıkça başvurulduğunu görürüz. Saltık Gazi, Edirne Kalesi’ni bu yöntemle fetheder. Kalenin hile ile ele geçirilmesi destanda şu şekilde anlatılır:

“Ahmed’in sözünü Seyyid kabul etti, ona yüz adam verdi. Gidip kâfir elbiseleri giydiler, birer ikişer kaleye girdiler. Bir yerde gizlendiler. Ahmed, orada gece oluncaya kadar sabretti. Gece olunca kalktı. O yüz kişi, kalenin kule kapısına geldiler. Sonra kapının kilidini kırıp dışarı çıktılar. Şerif, beş yüz kişi ile şehre girdi. Yer yer nara atıp kâfirlere hücum ettiler. Büyük kilisenin içindeki ruhbanları kırdılar, kaleyi aldılar.”³⁴⁷

Hatta destanın anlatıcısının bu durumu övdüğünü dahi görürüz. “Erlük ondur, dokuzu hiledir.”³⁴⁸

³⁴⁵ Zachariadou, “İlk Osmanlılara Dair Tarih ve Efsaneler”, s. 359.

³⁴⁶ *Danişmend Gazi Destanı*, haz. Necati Demir, s. 46.

³⁴⁷ Ebu’l Hayr-ı Rumî, *Saltıknâme*, s. 278.

³⁴⁸ Ebu’l Hayr-ı Rumî, *Saltıknâme*, s. 521.

3.14. Günlük Hayat ve Muşeret Âdâbı

Osmanlı'nın kuruluş yıllarına dair tarihî bilgiler oldukça sınırlıdır. Toplumsal yapıya dair tarihî kaynaklar sadece birtakım zümrelerin varlığından bahsederler. Fakat bunların yaşam tarzlarına dair folklorik anlamda herhangi bir bilgiden söz etmezler. Bunun yanında halkın yaşam tarzına ait bilgiyi biz edebî metinlerde bulmaktayız. *Osmancık*'ın tarihî bir roman olmasından dolayı kuruluş yıllarının toplumsal yapısının ancak edebî metinler aracılığı ile romana yansıtılabileceği aşikârdır. Yazarın, devrin toplumsal atmosferini romana taşıyabilmek amacıyla kullandığı en önemli araç göçebe yaşam tarzına ait olan birtakım unsurları romana eklemek olmuştur. Bu unsurların en başında da göçler ve şenlikler gelmektedir. Göçler ve şenlikler göçebe hayatın olmazsa olmazlarından. Toplumsal hayatın temeli bu iki unsura dayanır. Göçebe yaşamın en önemli iki unsuruna destanlarda da ayrı bir önem verildiğini görürüz. *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde göç ve şenliklerin detaylı şekilde anlatıldığını görmekteyiz. Hikâyelerin çoğunda beyler sık sık toy ve şenlik düzenleyerek diğer Oğuz beylerini de bu şenliğe davet eder ve beraber eğlenip yer içerler.

Biz, göç ve şenliklere verilen bu önemin bir benzerini de romanda görmekteyiz. Romandaki göç unsurunu inceleyecek olursak Söğüt ve Domaniç arasında yapılan bu göçün ayrıntılı olarak defalarca anlatıldığını görürüz. Özellikle de önemli kararların alınması işi, göç öncesinde veya sonrasında yapılır. Örneğin bir kalenin fethinin gerçekleştirilmesi için yapılan plan göç zamanına denk getirilir. Yine toplumun yıl bazındaki zaman algısı göç zamanına göre şekillenir. “Bahar gelmiştir. Duyan gönüller, gören gözler, düşünen kafalar müjdeyi alır .. hazırlanır .. sanki yaylaya göçün hazırlığı başlamıştır . . gecikilmemek için.”³⁴⁹ Göç, zamanlama olarak da dikkat edilen bir unsurdur. Kayı ve diğer boyların ileri gelenleri göç zamanını toplanıp birlikte kararlaştırırlar. “Ertuğrul beğın çadırında toplanmışlardı. Bir düzüne kadardılar. Hemen hepsi de, güneşin, bulutların, rüzgârın ve suların dilinden anlardı. Konuştular, tartıştılar ve erken inmeyi kararlaştırdılar.”³⁵⁰ Göçün toplum içindeki

³⁴⁹ Buğra, *Osmancık*, s. 25.

³⁵⁰ Buğra, *Osmancık*, s. 38.

önemi romanda uzun uzadıya anlatılır. “Göç üç gün içinde düzüldü. Üçüncü günün seherinde çadırlar söküldü, denkler yapıldı, kağnılar, atlar yüklendi; Arkalarında, tandırları; bakraçlarını, tencerelerini, kazanlarını vurdukları, taşların islenip kararmış ocakları: çadırlarının taban topraklarını bırakarak yola koyuldular.”³⁵¹

Kayı'nın yaptığı göçten başka romanda işlevselliği olan bir başka göç ise Ede Balı'nın göçüdür. Bu, sebepleri açısından Kayı tarafından gerçekleştirilen büyük göçten farklılık arz eder. Göç, sözlükte “Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret”³⁵² olarak tanımlanır. Dolayısıyla Ede Balı'nın İtburnu'ndan Tepepınar'a yerleşmesi bu tanıma göre göç olgusu bağlamında değerlendirilebilir. Ede Balı'nın bu göçü romanda şöyle verilir:

“Ne var ki, Al Zahid hem yüzsüz, hem şirrettir:

Yalvar, yakar oluyor; cevap aynı.

Gözdağı veriyor; cevap gene aynı.

Ama, Ede Balı, onun bütün kötülükleri yapabileceğini ve yaptığını da bilmektedir. Eşin, dostun ve müridlerinin de zoruyla; ‘Şerrine lanet’ diyerek, İtburnu'ndan Söğüd'e yakın Tepepınar'a göçüyor.”³⁵³

Bu göç, düşman baskısı üzerine gerçekleşir. Bu durumun bir benzerini *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde görürüz. “Basat Depegözi Öldürdüğü Boyı Beyân İder Hanum Hey” adlı hikâyede düşmandan korkan boyun göç ettiği söylenir. “Meger hanum bir gün Oğuz oturur-iken üstüne yağı geldi. Dün içinde ürkdü köçdi.”³⁵⁴

Osmancık'ta gündelik sosyal hayata dair de birtakım olaylardan bahsedilir. Örneğin roman kişilerinin ölümü üzerine yakınları tarafından ağıt yakıldığını görürüz:

³⁵¹ Buğra, *Osmancık*, s. 38-39.

³⁵² Güncel Türkçe Sözlük, <http://www.tdk.gov.tr/>

³⁵³ Buğra, *Osmancık*, s. 55.

³⁵⁴ Ergin, *Dede Korkut Kitabı 1*, s. 206.

“Artık, Bay Koca’nın anası Ayna Meleğin ve –özellikle gencecik adaklısı Emine kızın ağzından ağıtlar yakılıyor, dağlarda, bayırlarda, evlerde, tezgâh başlarında, pazar yollarında çığrılıyordu.”³⁵⁵

“Rahman’ın sazı susmuş, okuduğu ağıt bitmiştir.”³⁵⁶

Yine cenaze merasimlerinin de romanda detaylı şekilde anlatıldığını görmekteyiz.

“Ana kaybetmenin acısı, bütün oğullarda ve –Aydoğdu Bay Koca, Banu Çiçek, Gülipek, Ekrem, Demir- bütün torunlarda o en kesin gerçeğin idrakinden gelen vakar ile birleşince, cenaze törenine gelen dost Rumları, özellikle de Mihail Kosses’i hayranlığa varan bir saygı ile ürpertti.

Cankız’ın mezarı hazırlanıyor, Dursun Fakı ile Kumral Abdal Kur’an okuyordu.

Cankız’ın tabutu mezara indirildikten sonra -ve Dursun Fakı ile Kumral Abdal’ın sesi artık ufukların ötesine gider veya ufukların ötesinden gelir gibi sürerken- Ertuğrul beğ gazi, önündeki toprak yığınına saplı duran küreklerden birini aldı. Hemen onunla birlikte oğulları da aynı şeyi yaptılar ve Cankız’ın tabutu üzerine ilk toprakları onlar attılar. Bu işi yaparken de yüzleri kaya gibi idi. Sadece dördünün de dudakları kıpır kıpırdı.”³⁵⁷

Şeyh Ede Balı’nın cenaze törenine dair de şunlar anlatılır:

“Şeyh Ede Balı’nın cenaze töreni pek sadedir. Cemaatte heyecan yoktur, ahlanıp vahlanmalar yoktur. Söz hiç yoktur. Şeyh Ede Balı, sanki aralarında. Herkes birbirinde ve orada olmayanlarda, hatta henüz doğmamış olanlarda Ede Balı’yı görür gibidir.”³⁵⁸

Romanda, mevtanın kefenlenmesine dair uygulamadan da bahsedilir. “Osman gazi han’ı, Yahşi Fakı ile Candarlı Kara Halil yıkayıp kefenledi ve tabuta koydu. Onu Söğüd’e götürdüler.”³⁵⁹

Yine kültürümüzde mezarlıklara verilen önemi romanda da görürüz.

“-Köyleri burda olsun dedik, beğ. Mezarlarımıza sahip çikalım, mezarlarımızın yanında köy yaşatalım dedik, beğ. Vakti erenleri onlara yoldaş kılıp mutandırılım dedik, beğ.”³⁶⁰

Mezarlık ziyaretine dair de şunlar anlatılır:

³⁵⁵ Buğra, *Osmancık*, s. 222.

³⁵⁶ Buğra, *Osmancık*, s. 10.

³⁵⁷ Buğra, *Osmancık*, s. 183-184.

³⁵⁸ Buğra, *Osmancık*, s. 331-332.

³⁵⁹ Buğra, *Osmancık*, s. 355.

³⁶⁰ Buğra, *Osmancık*, s. 268.

“Gazi han, Söğüd’de Ertuğrul beğ gazi’nin, anası Cankız’ın ve Ertuğrul beğ gazi yoldaşları, kılıç ustası Hasan Alp’in, binit ustası Kara Tegin’in, yay ustası ve hoş sözlü, hoş gülüşlü Ak Temür’ün mezarlarını ziyaret ediyor; çiçeklerini suluyor.”³⁶¹

Osman Bey ve Malhun Hatun’un düğün merasiminin özellikle de gelin götürülüşü aşamasının romanda oldukça detaylı ve canlı bir şekilde anlatıldığını görürüz:

“Bu evliliğin bir benzersizliği de, gelin götürülüşünde olmuştur;

Bu benzersiz düğün alayı konuşmasız, tenbihsiz, kararlaştırmasızdır kendiliğindedir; Osman’a duyulan sevgi ile, iki babanın, Ertuğrul beğ gazi ve Ede Balı saygısından. Görünen de odur ki, sevgi ağır basıyor; çünkü havaya genç silahşorlar hakimdir. Başlarında da, Osman’ın ağabeyi Gündüz var.

Atlıları saymak mümkün değil. Sayı çokluğu bir yana, kırkarlık, ellişerlik bölükler halinde ve belli bir düzen, belli bir ahenk içinde, hep dört nallarla, kılıç sallamaları ile, en arkadakilerin öne, öndekilerin sağdan sola, sol öndekilerin de arkaya kayıp boyuna yer değiştirmeleri, sayı kavramını allak bullak ediyor. Bu arada naralar ve at kişnemeleri, kılıç şakırtıları, çok büyük bilinen yöre boyutlarını büsbütün daraltıyor; güney, kuzey, doğu, batı.. genişletmek için yönleri zorlamaktadır sanılıyor; bu düğün alayı, ama bu düğün alayı, ne kadar geniş olursa olsun, hiç bir alana ve hiç bir yöne sığamazmış sanılıyor; kılıçlar ve adar, kendiliğinden bin’leri cılızlaştırıyor, on bin’ler yüz bin’ler, milyon’lar oluyor:

Alayı götüren -ve koruyan- atlı sayısı, sanki üç bin değil de, üç yüz bindir, üç milyondur. Ede Balı’nın evi ile Söğüt arasındaki köylerde oturanlar öyle diyecektir.”³⁶²

Yine Gazi Rahman ve Saniye’nin düğününün de romanda geniş bir şekilde anlatıldığını görürüz. Bu anlatım, devrin düğün geleneğini ayrıntılarıyla ortaya sermektedir. Bu düğün, romanda şöyle anlatılır:

“Söğüd’e inişi geciktiren enfes güz, Rahman’la Saniye’nin düğününü Domaniç’de yaptırdı. Ve, yüzlerce, belki de binlerce düğün gören Domaniç böyle düğün görmedi:

Başından sonuna kadar, her şeyle Osman beğ ilgilenmiş ve gücü ölçüsünde ilgi sağlamıştı. Gösteriler, yemekler, konuklar ve eğlenceler hep onun ilgisine göre oldu.

Osman beğ, düğün günü için Aydos’a da çağırıcılar ve Saniye’nin eşi, dostu ve akrabaları için özel elçiler göndermişti:

³⁶¹ Buğra, *Osmancık*, s. 344.

³⁶² Buğra, *Osmancık*, s. 100.

Kıyan Selçuk'un ve Yahşı Fakı'nın yönetim başarısı bu çağrı ile ortaya çıktı; çünkü, düğüne Aydos'tan Bizanslı genç kızlar ve genç erkekler akın akın denecek kadar çok geldi. Gelenlerin arasında, az da olsa Aydos'lu, İnegöl'lü, Karacahisar'lı, yaşlı, genç, kadın, erkek, Bizanslılar da vardı ve armağanlar getirmişlerdi. Osman beğ de onlara değerli armağanlar verdi.

Düğünün üçüncü gecesinde, Osman beğ, şölen sofrasından, Dodurga beği Kara Güne'yi, Alkaevli beği Erdoğmuş'u, Bayat beği Koca Kulmaş'ı ve öteki oymak beğlerini bırakarak çekildi.”³⁶³

Osman Bey ve Malhun Hatun'un nikahlarını kıyan kişi Osmanlı'nın ilk hutbesini okuyan Dursun Fakı olur. Bu olay, aynı zamanda dönemin nikâh kıymaya dair uygulamasını da gösterir. “Dursun Fakı'nın kıydığı nikâh da, Ertuğrul beğ gazi'nin armağanları gibi olmuştur; sade ve olağanın olağanı.”³⁶⁴

Düğün öncesinde kız istemeye gidildiği zaman götürülen hediyelerden de romanda bahsedilir:

“Götürülen armağanlar herkesin herkese verebileceği şeylerdir: Ildız Hatun'a, işlemeli bir namaz bezi ile gene işlemeli bir çift çorap;

Ede Balı'ya üç kollu bir mumluk;

Mahmud ile Hüsameddin'e süssüz, püssüz birer çift üzenği ve birer kılıç;

Malhun Hatun'a da, Osman'ın yaptığı oyma işlemeli küçücük bir çekmeceye konmuş bir yazma, bir çift çorap, bir tarak, bir saplı küçük bakraç ve gene Osman'ın yaptığı bir iğ.”³⁶⁵

Toplum yaşamının bir parçası olan hediyeleşmeye dair romandan örnekler:

“Hey benim gözüm ışığı, geyik yıkan yeğenim Bay Koca; bu kılıç bana, kılıç ustam Hasan Alp'in armağanıdır; namusumdur. Gayrı sana güvenirim ve de bunu sana emanet ederim; çok gazalarda kullanmanı dilerim: Hoş helal ola.”³⁶⁶

“Her biri bir başka nakışla işli halı heybelerinde, akşam kurulacak sofraya armağan, sülünler, karaca döşleri, ballar, kaymaklar, peynirler var. Osman, ayrıca, İnönü beğine bir ipek seccade de götürüyor.”³⁶⁷

³⁶³ Buğra, *Osmancık*, s. 260.

³⁶⁴ Buğra, *Osmancık*, s. 99.

³⁶⁵ Buğra, *Osmancık*, s. 260.

³⁶⁶ Buğra, *Osmancık*, s. 210-211.

³⁶⁷ Buğra, *Osmancık*, s. 61.

Romanda, âdetlerin de detaylı olarak anlatıldığını görürüz. Okun düştüğü yere çadır kurma âdetine dair şöyle bir vaka anlatılır:

“ortada Osman beğ ile Akça Koca, iki adım gerilerinde de, ikisi sağda, ikisi solda, Gazi Rahman, Sungu ve Konur Alp, Saltuk altısı meydanın ortasına geldiler. Gelin devesine doğru bağır bastılar ve ötekiler Akça Koca’yı, bir yarım ay gibi saran şekilde sıralandılar.

Akça Koca omuzundan yay, sadağından ok aldı. Meydanı çepçevre saran kalabalığın üstünden dört bir yana baktı. Sonunda İnegöl yönüne döndü. Yay doldurdu, yay gerdi ve ok uçurdu.

Meydan övgü sesleri ile doluvermişti. Oku, onunkinden uzağa ancak iki kişi uçurabilirdi: Osman bir, Gazi Rahman iki.

Ok, o yöndeki kalabalığı aşmış, çok daha gerilerdeki, çiçeğe durmuş tek bir badem ağacının yanına saplanmıştı;

Bunun üzerine üçü Akça Koca bölüğünden, üçü kız evinden altı yiğit, başlarında Akça Koca, iki gözlü, beş direkli güvey çadırını okun düştüğü yere orta direk dikilmek üzere, kurdular.”³⁶⁸

Osman’ın bey olmasından dolayı düzenlenen büyük şölen romanda şöyle anlatılır:

“Konukların ileri gelenlerini Gündüz ağırlıyor, küçük ağası Savcı da, yeterince deve yıktırıp davar kestiriyor, kazan kaynatıyordu. Akşam, o vakte kadar görülmemiş bir şölen oldu: Yiyen yiyebildiği kadar yedi; içen içebildiği kadar içti, dinletmesini bilen dilediğince çalıp söyledi; oyun bilen oynadı ve oynatıldı; ateşler yakıldı, sohbetler edildi.”³⁶⁹

Yine bir başka şölen de Bay Koca’nın büyük bir geyik avlaması üzerine verilir. Bay Koca’nın bu başarısı çocukluktan çıkıp erişkinliğe ulaştığının da bir işareti olduğu için göçebe toplumlarda bu uygulamaya büyük önem verilmekteydi.

“Şölen, Savcı’nın ala sayvanında idi: Savcı’nın büyük oğlu, çini gözlü Banu’nun ağası, Osman beğ’in en sevdiği yeğeni, on üç yaşına taze basmış Bay Koca, bir gün önce, avda, atı boyunda bir geyik yıkmıştı. Şölen bunu kutlamak içindi.”³⁷⁰

Romanda toplumsal değerlere yaşlı kimseler tarafından sahip çıkılarak bu değerlerin gençlere öğütlendiğini görürüz. Ede Balı, alçakgönüllü olmaya dair Alpaslan’ın hayatından Osmancık’a şöyle bir menkıbe anlatır:

³⁶⁸ Buğra, *Osmancık*, s. 210-211.

³⁶⁹ Buğra, *Osmancık*, s. 126.

³⁷⁰ Buğra, *Osmancık*, s. 140.

“Sonra da, kısa bir aradan sonra da ekledi:

- ‘Buralardan çok uzaklarda bir mezar gördüm. Taşında şunlar yazılıydı:

- ‘Ey Alp Arslan’ın şanını göğe yükselmiş bilenler; gelin ve onun toprağına bakın.’

‘Alp Arslan’ı bil, Osmancık. Tanrıdan başka ulu varsa ve olursa ve olacaksa, ulular ulusuydu o. Ülkeler almıştı. Ve, o bir avuç toprağına verilmeden önce, son nefesini vermeden önce, bir gaflet anında, o bağışlamaz yarayı aldıktan sonra şöyle demişti:

‘Bu ölümü, böyle ölümü hak ettim. Gençliğimde bir bilgin bana; alçak gönüllü ol, kuvvetine güvenme, düşmanlarını hor görme demişti. Bu öğüdü unuttum; kibrim yüzünden cezalandırılıyorum. Daha dün; Dünya, atının ayakları altında titriyor sanırdım ve, kendi kendime: Sen Dünya’nın efendisi ve yenilmez savaşçısın, diyordum. Şimdi ise, gafletin yüzünden, cılız bir düşmanın darbesiyle ölüyorum. Bu ordular ve bu şeref, bu şan, bu taht artık benim değil; hiç bir şey benim değil.’³⁷¹

Romanda töre kavramının sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Töre sözlükte, “Toplumuna göre, yasa ve aktöre yerine geçebilen, ama gerçekte yasa olmayan davranış kalıbı.”³⁷² şeklinde tanımlanır. Yazar, bu kavramı sıkça kullanarak törenin toplum yaşamındaki etkisini vurgulamak ister. Devrin toplumunda büyük bir öneme sahip olan töreye dair romanda şunlar geçer:

“Bu uzaklaşma, aynı zamanda, Kayı Boyu’nun –törelere değilse bile- göreneklerinden, alışkanlıklarından, günlük tutum ve davranışlarından adım adım ayrılmıştır.”

Osman’ın deli dolu olduğu gençlik döneminde bile; gelenek, görenek, alışkanlık ve günlük âdetlerinden uzaklaşsa dahi törelerden uzaklaşmadığı yazar tarafından ayrıca vurgulanır. Romandaki bu ifadeler, aynı zamanda töre ile gelenek, görenek ve âdet gibi diğer toplumsal terimler arasındaki bağıntıyı da ortaya koyar.

Yine romanda, töreye uyma konusunda gösterilen hassasiyete dair şöyle bir hadise anlatılır:

“Ertuğrul Gazi beğ, bir hoş dervişin, iki keçi bir köpekle dolanıp durduğunu haber vermişler. Konuşanlar sözünü, bilişenler bilgilerini övmüş. Ertuğrul da, o zaman; ‘Gelsin, bir görüşelim’ demiş.

Gidip söylemişler; ‘Beğ seni görmek diler.’

³⁷¹ Buğra, *Osmancık*, s. 128-129.

³⁷² Budunbilim Terimleri Sözlüğü, <http://www.tdk.gov.tr>

Adam cevap vermiş: ‘Dervişler beğlere gitmez; beğler dervişe gider.’

Gelip söylemişler bu cevabı.

Ertuğrul Gazi beğ de, şöyle bir düşünmüş; ‘Demek töre budur. Gidelim’ demiş. Ve gitmiş.³⁷³

Osman’ın Malhun Hatun’la evlenmesi de töreye uygun şekilde gerçekleşir. Osmancık’ın, Ede Balı’dan kızını istemesi üzerine Ede Balı, törenin önemini vurgular: “- ‘Bak a Osmancık; doğru dedin, güzel dedin: Öyle olur, böyle olur; amma nasıl olursa olsun töresiyle olur.’”³⁷⁴ Yine Osmancık’ın Malhun Hatun’u babasının rızasını almadan kaçırmak istemesi üzerine Malhun Hatun, ona şu cevabı verir: “- ‘Sana soğuk değilim. Olmayacak işe kalkışıp beni kendinden soğutma; ölüme sahip olmaya gitme. Babamın aklına yatmaya git. Ben törenin ve anamın ve atamın sözü dışına çıkamam. İşin babamladır.’”³⁷⁵ Osmancık’ın Mahmut Bey’in evinde bulunduğu sırada Al Zahid’in evi kuşatarak Osmancık’ın kendisine verilmesini istemesi üzerine Mahmut Bey’in verdiği cevap, törenin önemini gösterir niteliktedir:

“Mahmud beğ, bu sefer, Osman’a bakmadan sesleniyor: - ‘Bu hangi töredir, Zahid beğ? Konuk verilir mi? Beti benzi atmıştır; titremektedir. - Beni al daha eyi.

Ve, Mahmud beğ, ilk kuşandığından beri laf olsun diye taşıdığı kılıcını, ilk defa, vuruşmak niyetiyle, yani öldürülmek için çekmişti; bir töre için!”³⁷⁶

Töreye dair bir başka örnek:

“Konur Alp yayını gerdi.

Konur Alp, oku Arkelaos’un iki kaşı arasına doğrulttu ve;

- ‘Eyi bak’ diye tekrarladıktan sonra ekledi: ‘Sana Osman beğ töresini öğretirim; var efendin Aya Nikola’ya bildir: Osman beğ, yendim diye öldürmez. Osman beğ naçar kalanı öldürmez. Osman beğ acır, bağışlar, düşeni kaldırır. Osman beğ, dostuna kast edeni öldürür.’”³⁷⁷

³⁷³ Buğra, *Osmancık*, s. 35-36.

³⁷⁴ Buğra, *Osmancık*, s. 52.

³⁷⁵ Buğra, *Osmancık*, s. 54.

³⁷⁶ Buğra, *Osmancık*, s. 63.

³⁷⁷ Buğra, *Osmancık*, s. 150.

Osman Bey'in savaş töresine bir rnek: "Karacahisar düşmüş, yağmalanmıştır. Ve, her Şey Osman beğ tresince olmuştur: Cana ve ırza dokunulmamıştır. İsteyenlerin kaleden gç etmelerine izin verilmiştir."³⁷⁸ Osman Bey'in töreye verdiği öneme dair bir başka rneği Konya'dan gelen gçerlerle ilgili söylediği sözde görürüz. "En önemlisi de, savaşçı, esnaf, kadın, erkek, bütün göçmenlerin Kayı törelerine -gene kesinlikle- uymalarını istiyor. Aykırı davrananlar derhal uzaklaştırılacaktır."³⁷⁹

Muaşeret dbına dair romandan bazı rnekler:

"Osman Beğ herkesi büyük odaya aldı ve yaş, baş sırasına göre, sedire, minderlere buyur etti."³⁸⁰

"Gazi Rahman, bağır bastı ve:

- 'Söz, elbette ki bana düşmez' dedi; 'ben beğin buyruğunu iletirim."³⁸¹

"El pme töreni Bay Koca'dan başlayıp küçükten büyüğe, Gündüz de bitti."³⁸²

"Osman geniş ve hızlı adımlarla onun yanına vardı, el öpmeye davrandı. Ede Balı vermedi; elini onun avucuna dokundurup çekmekle yetindi ve hemen başladı söyleyeceklerini söylemeye."³⁸³

"Onlar bağır basıp gittiler: Osman da yoldaşlarına haber saldı."³⁸⁴

Romanda konuk ağırlamanın da geleneklere uygun olarak yapıldığı görülür.

"Osman Mihail'in yolladığı davetçileri hemen salıvermedi. Onları elinden geldiğince ağırladı. Ava götürdü. Onurlarına gösteriler düzenlendi. Postlar, seccadeler, kilimler, yiyecekler verdi. Uğurlarken de, davetten çok memnun olduğunu, geleceğini söyledi: selamlar yolladı."³⁸⁵

"Konuşma bitince Osman beğ konuk beğleri, Ertuğrul beğ gazi'nin yukardaki evinde hazırlanan yemeğe götürdü."³⁸⁶

³⁷⁸ Buğra, *Osmancık*, s. 300.

³⁷⁹ Buğra, *Osmancık*, s. 328.

³⁸⁰ Buğra, *Osmancık*, s. 224.

³⁸¹ Buğra, *Osmancık*, s. 166.

³⁸² Buğra, *Osmancık*, s. 144.

³⁸³ Buğra, *Osmancık*, s. 51-52.

³⁸⁴ Buğra, *Osmancık*, s. 130.

³⁸⁵ Buğra, *Osmancık*, s. 21.

³⁸⁶ Buğra, *Osmancık*, s. 223.

Osmancık'ta zamanın mevsimlerle, göçlerle ve avlarla ifade edildiği görülür.

“On dörde on beş bir yaylamadır, bir koç katımıdır, bir davar kırpımıdır, bir güreş, bir cirit, bir avlama yarışdır; on dörde on beş kemiğinin, pazunun gereğince katılığıdır; on dörde on beş, ve de gereğince sabrı ve tedbiri biliştir.”³⁸⁷

“bütün ağaçların çiçeğe durduğu dönemde, konuk evindeki odasında bir gece, sabaha karşı, bambaşka bir rüya görüyor.”³⁸⁸

Kuruluş dönemindeki insanların müziğe olan ilgisini yansıtan durumlardan romanda bahsedilir:

“Çalgıları da, bu yolculukta, kılıçları, yayları, okları gibi, yanlarında:

Konur Alp güzel santur çalar.

Sungur, çeng'in ustasıdır.

Osman yaman ney üfler.

Abdullah mı? O da dinlemesini bilir.”³⁸⁹

Romanda ayrıca şölen ve diğer eğlencelerde halkın giyim kuşamına dair bilgiler verilir.

“Bay Koca'nın anası Ayna Melek, büyük yengesi Burla Hatun, küçük yengesi Malhun Hatun ve hacısı Banu Çiçek, saçlarını beliklemiş, ellerini kınalamıştı. Başlarında oyalı ipek çemberler, alınlarında, kimi al, kimi yeşil, altın dizili alınlıklar vardı. Hepsi de işlemeli başmaklar giymişlerdi.”³⁹⁰

“Kara çadırlar ile ağıllar arasında gidip gelenler, sadece, allı, lacivertli, altın sarılı, menekşe morlu giysileri ile kadınlar ve kızlardır.”³⁹¹

Dönemin halkının yiyecek ve içeceklerine dair bilgiler romanda yer alır. Bunlardan bazıları:

“Buyur; dinlen. Süt, ayran .. ne dilerse getirsinler .. ıhlamur, tarçın kaynatsınlar .. bazlama yapsınlar .. alma kurusu börttürsünler.”³⁹²

“Her biri bir başka nakışla işli halı heybelerinde, akşam kurulacak sofraya armağan, sülünler, karaca döşleri, ballar, kaymaklar, peynirler var.”³⁹³

³⁸⁷ Buğra, *Osmancık*, s. 193.

³⁸⁸ Buğra, *Osmancık*, s. 86.

³⁸⁹ Buğra, *Osmancık*, s. 61.

³⁹⁰ Buğra, *Osmancık*, s. 140.

³⁹¹ Buğra, *Osmancık*, s. 29.

³⁹² Buğra, *Osmancık*, s. 43.

“Bu armağanların arasında küp küp, tulum tulum, çömlek çömlek yağlar, ballar, peynirler vardır; güneşte kurutulmuş, isli geyik kaburgaları vardır.”³⁹⁴

“Yahni pişirmedeki ustalığı ünlü Burla Hatun, ocağın başında idi.”³⁹⁵

“Dumanları tüten, içinde topak tereyağı eriyen, bol kavurmalı tombalak kırmızıbiberli yulaf unu çorbasını kaşıklarken, düşünmeden yapamadı.”³⁹⁶

“Büyük güveçteki, yarma ve eylül güneşinde kurutulmuş koyun kaburgası, fırının dünden kalma sıcaklığında sabaha kadar pişmiştir. Güvecin üstü çıtır çıtır ve nar gibi zar bağlamıştır. Etler kemiklerden gevşemiştir. Güvecin dibi bütün lezzeti sindirerek tutar gibi olmuştur. Sabah kahvaltısında bal ve bu vardır.”³⁹⁷

“Benim canım kımız içmek çeker.’ Bu son söz üzerine Osman’ın yağız yanaklarını bir bakır kızılı yalayiverdi: Kımız içmek .. gerçek beğliğin kabul töreni!”³⁹⁸

“Malhun Hatun’un kızıları övülürdü. Gerçekten de ortaya getirilen ve kara kızıma taze süt karıştırılarak hazırlanan içki gök mavisi rengi ve bembeyaz köpükleri ile daha görür görmez güzelliğini belli ediyordu.”³⁹⁹

Romanda ayrıca yemek yeme adabına dair şunlar söylenir:

“Tatlı bir ayva pebesinin üstüne yeşil ve kırmızı boylarla çiçeklendirilmiş tahta kaşıklar, hiç konuşulmadan, usulüyle, a’dabıyla güvece gidip geliyor.”⁴⁰⁰

3.15. Dil ve Üslup

Osmancık’ın dil ve üslubu *Dede Korkut Hikâyeleri* ile benzerlik gösterir. Yazar, roman kişilerini zamanın dil ve üslubuna uygun bir şekilde konuşturmaya çalışır. *Osmancık*, tarihî roman olması itibariyle dil ve üslubunun anlattığı zamana uygun olması gerekir. Tarık Buğra, anlattığı dönemin edebî eserlerinden istifade ederek roman kişilerini bu doğrultuda konuşturur. Bunun için dilin kendisine sunduğu bazı imkânlardan özellikle günlük konuşma dilinin çeşitli unsurlarından

³⁹³ Buğra, *Osmancık*, s. 61.

³⁹⁴ Buğra, *Osmancık*, s. 40.

³⁹⁵ Buğra, *Osmancık*, s. 140.

³⁹⁶ Buğra, *Osmancık*, s. 81.

³⁹⁷ Buğra, *Osmancık*, s. 88.

³⁹⁸ Buğra, *Osmancık*, s. 190.

³⁹⁹ Buğra, *Osmancık*, s. 314.

⁴⁰⁰ Buğra, *Osmancık*, s. 88.

yararlanır. Örneğin; samimî hitaplar, deyimler, atasözleri, devrik cümleler, diyaloglar, basmakalıp ve yöresel sözler gibi birtakım dilsel unsurları dönemin özelliklerine göre gerçekçi bir şekilde kullanır.

Osmancık'taki günlük konuşma dilinin unsurları içinde en çok hitap ve seslenmelere yer verilir. Romanda oldukça fazla hitap vardır. Bunlardan bazıları şöyledir:

“Hey benim kutlu soydaşlarım”⁴⁰¹

“Ben ne diyem, beğ kardaşlarım?”⁴⁰²

“Koma onu, Osman beğ ..”⁴⁰³

“- Ey kılıcını koyuveren, ünü yere batası Aya Nikola”⁴⁰⁴

“- Hey, Bay Koca .. az gel hele; deyceğim var sana.”⁴⁰⁵

“Ey Bay Koca; atı boyu geyik yıkan yiğit; övüncüm, öncüm ağalarımın Savcı beğ'in oğlu yeğenim Bay Koca...

...Hey benim bileği bükülmez, oku şaşmaz, kılıcına karşı durulmaz Osman beğim; sordun deye söylerim: Gönlümde iki dilek vardır, ki bana ilk kılıcı da sen veresin ve beni görklü yoldaşlarından birinin bölüğüne katasın.”⁴⁰⁶

“- ‘Hey karıcık; sana Gökçe Bacı mı desem, Deli Gökçe mi desem? Az şeyi unutturum, çok şeyi unutmam.”⁴⁰⁷

“- ‘Hey benim geyik yıkan yeğenim Bay Koca; eğlenme gel’ diye seslenmişti.”⁴⁰⁸

“- ‘Hey benim ulu beğlerim; size derim; ben izninizle Kayı beği olan, övülmüş ululanmış Ertuğrul beğ gazi'nin küçük oğlu Osman, size derim ki; Tanrı'yı şahit göstererek, Tanrı üzerinde and içerek derim ki, Kayı boyunun boylarınızdan ayrısı, gayrısı yoktur. Ben, Ertuğrul oğlu Osman, and içerim ki, yolum hepimizin yoludur. Ben, Ertuğrul oğlu Osman, Tanrı bir, inanının ki, bu yol ayrılı gayrılı aşılmaz ve ayrıya gayrıya düşende ne kimseye beğlik kala, ne

⁴⁰¹ Buğra, *Osmancık*, s. 270.

⁴⁰² Buğra, *Osmancık*, s. 190.

⁴⁰³ Buğra, *Osmancık*, s. 305.

⁴⁰⁴ Buğra, *Osmancık*, s. 305.

⁴⁰⁵ Buğra, *Osmancık*, s. 141.

⁴⁰⁶ Buğra, *Osmancık*, s. 145.

⁴⁰⁷ Buğra, *Osmancık*, s. 156.

⁴⁰⁸ Buğra, *Osmancık*, s. 161.

ad, ne san kala. Ve, ben Ertuğrul gazi oğlu Osman, derim ki, yücelik, ululuk cihad ganimetidir, ancak paylaşıla; tek kişinin olmaya.”⁴⁰⁹

“- ‘Hey oku kaçana da, uçana da yeten Ak Temür ulumuz; iznin olursa, Osman beğ gelip seninle danışmak diler’ dedi.”⁴¹⁰

“- ‘Hey Osman beğ .. hey Kayı beği, yiğit beğ; o ki istersin, elimde midir?’ dedi.”⁴¹¹

“- ‘Hey, Osman beğ, sana derim; bileği pek, yüreği ünlü oğlum Kıyan Selçuk buyruğundadır; böyle bilesin ve de onu yiğit yegenin Aydoğdu’dan gayrı tutmayasın.”⁴¹²

“- ‘Hey benim gözüm ışığı, oğlum Orhan’ı emanet edeceğim yeğenim Bay Koca, sana buyururum ki, boynun hiç eğilmesin; başın hep dik tut; ne hal olursa olsun, ıldız gözlerin yere bakmasın; dileğin nefsine uymasın, aklına uysun, ulularının öğüdüne uysun.”⁴¹³

Bu hitap ifadelerini *Dede Korkut Hikâyeleri*’nde de sıkça görürüz. Özellikle “hey” ünlemi hem *Osmancık*’ta hem de *Dede Korkut Hikâyeleri*’nde sıkça geçer.

“Hay Dirse Han, baña kazab itme...”⁴¹⁴

“Azup gelen kazayı Tañrı savsun hanum hey”⁴¹⁵

“Hak size yaman getürmesün, devletünüz pâyende olsun hanum hey.”⁴¹⁶

“Hey Dirse Han biglik virgil bu oğlana”⁴¹⁷

“Hey big yigit bize dahı bu geyikden pay vir didi.”⁴¹⁸

“Hey Hey dayalar babam maña ben seni yüzi nikablu Beyrege virmişem dir-idi.”⁴¹⁹

“Hey oğul kız dileyü varan böyle varmaz.”⁴²⁰

⁴⁰⁹ Buğra, *Osmancık*, s. 163.

⁴¹⁰ Buğra, *Osmancık*, s. 166.

⁴¹¹ Buğra, *Osmancık*, s. 169.

⁴¹² Buğra, *Osmancık*, s. 189.

⁴¹³ Buğra, *Osmancık*, s. 196.

⁴¹⁴ Ergin, *Dede Korkut Kitabı I*, s. 80.

⁴¹⁵ Ergin, *Dede Korkut Kitabı I*, s. 75.

⁴¹⁶ Ergin, *Dede Korkut Kitabı I*, s. 74.

⁴¹⁷ Ergin, *Dede Korkut Kitabı I*, s. 82.

⁴¹⁸ Ergin, *Dede Korkut Kitabı I*, s. 122.

⁴¹⁹ Ergin, *Dede Korkut Kitabı I*, s. 122.

“Hey kırk işüm kırk yoldaşum”⁴²¹

“Hey yigidüm big yigidüm”⁴²²

Osmancık'ta kalıplaşmış ifadelere rastlanır. Bunlar arasında; dualar, yeminler, selamlaşmalar ve lakaplar bulunur.

Romanda geçen dualara örnekler:

“Şeyhim Ede Balı da; ‘Ey ulu Tanrım’, sen Kayı beğlerine şu Ertuğrul Gazi kulunun sîne saflığını ve imanını bağışla,” diye duâ etti.”⁴²³

“Hudâ, ikisi için de hayırlısı ne ise onu nasib eylesin.”⁴²⁴

“Tanrı yolunu ve gözünü ışıtsın; gönlünün, kılıcının gücünü pekiştirsın; haktan, adaletten, insaftan, azimden garib komasın.”⁴²⁵

“Mevlâm mekânın Cennet eyleye.”⁴²⁶

“Gönlünüz dediklerinizle âbâd olmuştur. Gözümüz ettiklerinizle ışımıştır. Allah sizlerden râzı olsun.”⁴²⁷

Dede Korkut Hikâyeleri'nde de benzer dualara rastlanır:

“Hak yanduran çırağın yana tursun, kâdir Tañrı seni nâmerde muhtac eylemesün hanum hey.”⁴²⁸

Romanda, kalıplaşmış sözlerin bir başka örneği olan yeminlerin kullanıldığı görülür.

“Allah adına yemin ederim, Malhun Hatun için değil, gâh-ü gâh konuk evine gelmek, sizleri görmek dilersem bana izin var mıdır?”⁴²⁹

“Ahdim olsun .. ahdim olsun, Orhan'ımın ve bütün neslimin başına yemin olsun.”⁴³⁰

⁴²⁰ Ergin, *Dede Korkut Kitabı 1*, s. 185.

⁴²¹ Ergin, *Dede Korkut Kitabı 1*, s. 188.

⁴²² Ergin, *Dede Korkut Kitabı 1*, s. 196.

⁴²³ Buğra, *Osmancık*, s. 48.

⁴²⁴ Buğra, *Osmancık*, s. 57.

⁴²⁵ Buğra, *Osmancık*, s. 113.

⁴²⁶ Buğra, *Osmancık*, s. 220.

⁴²⁷ Buğra, *Osmancık*, s. 202.

⁴²⁸ Ergin, *Dede Korkut Kitabı 1*, s. 95.

⁴²⁹ Buğra, *Osmancık*, s. 78.

⁴³⁰ Buğra, *Osmancık*, s. 219.

Yine kalıp ifadelerden selamlaşmaya dair örnekler:

“Osman, sanki Malhun Hatun’un atıklığı yüzünden, ağırlaşmıştı; basamakları, sağlı sollu dizenleri selâmlayarak, ağır ağır çıktı.”⁴³¹

“Hoş geldin, Osmancık; safa geldin”⁴³²

Romanda kullanılan lakap örnekleri:

Köse Mihail, Yahşı Fakı, Candarlı Kara Halil, Gazi Rahman, Ahi Hasan, Deli Gökçe.

Günlük konuşma üslubunun bir unsuru olan ağız örnekleri:

Osman Beğ de, sağa sola adamlar salarak, ünletti, halkı o meydana çağırdı.”⁴³³

“Akça Koca emminin adaklısı Esmahan ile başgöz olacaktı!”⁴³⁴

“- Tez topla ölülerini, yaralılarını; tez git. Dediklerimi de, efendine dediğim gibi bildir’ dedi.”⁴³⁵

Osmancık’ta geçen bazı kişi adları gerek *Dede Korkut Hikâyeleri*’nde gerekse de diğer destanlarda geçen tarihî isimlerdir.

<i>Osmancık</i>’taki isimler	<i>Dede Korkut Hikayeleri</i>’ndeki isimler
Uruz Derviş	Kazan Bey’in oğlu Uruz
Bânu Çiçek	Banı Çiçek
Kıyan Selçuk	Kıyan Selçük
Dünder Bey	Deli Dünder
Kara Güne	Kara Göne
Selcen	Selcen Hatun
Burla Hatun	Burla hatun
Emren Eren	Begil oğlu Emren

⁴³¹ Buğra, *Osmancık*, s. 114.

⁴³² Buğra, *Osmancık*, s. 80.

⁴³³ Buğra, *Osmancık*, s. 180.

⁴³⁴ Buğra, *Osmancık*, s. 142.

⁴³⁵ Buğra, *Osmancık*, s. 150.

IV. SONUÇ

Tarık Buğra, *Osmancık* romanında dünyanın en uzun ömürlü devletlerinden biri olan Osmanlı Devleti'nin kuruluş hikâyesini Osman Bey'in sahip olduğu insanî değerler üzerinden anlatır. Osman Bey'in şahsında taşıdığı bu değerler kuruluş yıllarında devletin yapısına da sirayet eder. Osman Bey aynı zamanda bu değerleri oğlu Orhan'a vasiyet ederek bu anlayışın devam etmesini de temin eder.

Osmancık, tarihî bir roman olmasından dolayı yazar tarafından bazı kaynaklara müracaat edilerek oluşturulmuştur. Romanın oluşumunda yazarın bu tasarrufu tamamen tarihî roman yazmanın getirdiği bir zorunluluktur. Çünkü yazar, romanında kendisinin tecrübe etmediği bir devri anlatacaktır. Bunun için anlatacağı devirle ilgili çeşitli kaynaklara başvurarak bilgi edinmek zorundadır. Bu zorunluluk, yazarı bir tarihçi yapmayacağı gibi romanın daha çok gerçeğe yakın olmasını sağlayarak okuyucu nezdindeki itibarını ve inandırıcılığını da artıracaktır. *Osmancık*, söz konusu bu itibarı kazanmış bir romandır. Nitekim Tarık Buğra'nın roman kahramanı olan Şeyh Ede Balı'ya söylediği vasiyet bugün halk arasında gerçeklik kazanarak yaygınlaşmış bir hâlde yaşamaktadır. Fakat romanın yazımında faydalanılan kaynaklar yazarın kurgusunun önüne geçtiğinde bu durum tarihî roman türü için kabul edilemez bir duruma dönüşür. Nitekim edebiyatımızda bu tür romanlar yok değildir. Bunlar daha çok tarihî olaylardan yola çıkılarak oluşturulmuş olan macera romanlarıdır. Bu romanlar seri hâlinde yazılarak benzer tiplerin çeşitli maceralar yaşamasını konu edinirler. Yine bir kısım romanlar sadece belgeleri esas alarak oluşturulurlar, bunlar da daha çok belgesel roman denilen türe ait olabilirler. *Osmancık* romanı bu noktada edebiyatımızda estetik tarihî roman açısından bir dönüm noktası olarak kabul edilebilir. Hatta buna kendisinden on altı yıl önce yazılmış olan *Devlet Ana* romanını da ekleyebiliriz. Nitekim bu romanlar Türk edebiyatının tarihî roman türünün gelişiminde bir merhale olarak kabul edilirler. Çünkü bu romanlar tarihî kaynakları esas almakla birlikte sanatsal yönü ağır basan romanlardır. Dolayısıyla kendilerinden önce romantik bakış açısıyla yazılmış olan macera ağırlıklı ve tarihî bir atmosfere sahip olan romanlardan ayrılırlar.

Osmancık, yazarın sanatçı kişiliği ve dayandığı kaynakların, diğer bir deyişle kurmaca ve gerçeğin ölçülü bir şekilde kullanıldığı bir romandır. Bu bakımdan *Osmancık*'ı, edebiyatımızda sanatsal tarihî romanın ilk örneklerinden biri olarak görmek gerekir. Tarık Buğra, bu romanı yazabilmek için Osmanlı kroniklerinden modern tarihî kaynaklara kadar birçok tarihî kaynağı okumuştur. Tespit edebildiğimiz kadarıyla yazarın kullanmış olduğu tarihî kaynaklar şunlardır: *Aşıkpaşazâde Tarihi*, *Oruç Bey Tarihi*, *Neşri Tarihi*, *Tâcü't-Tevarih*, *Heşt-Bihişt*, *Hammer Tarihi*, Fuad Köprülü'nün *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, Ömer Lütfi Barkan'ın *Kolonizatör Türk Dervişleri*, Yılmaz Öztuna'nın *Büyük Türkiye Tarihi Ansiklopedisi*, *İslam Ansiklopedisi*'nin ilgili maddeleridir. Yine Osman Turan'ın *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi* isimli kitabı da roman ile fikri anlamda benzerlik taşımaktadır.

Tarık Buğra'nın kroniklerdeki bilgiye büyük ölçüde sadık kalıp, modern tarihin argümanlarını çok fazla dikkate almaması onun tarih anlayışını yansıtır. Öyle ki Osmanlı'nın kuruluş yıllarıyla alakalı modern tarihin efsane, menkıbe ve uydurma gibi sıfatlarla nitelediği olayların hemen hemen hepsi *Osmancık*'ta yer alır. Romanın bu özelliğinden dolayı, modern tarihin esas alınıp *Osmancık*'ın gerçek dışı olarak nitelendirilmesi yanlış bir tutum olacaktır. Neticede modern tarih anlayışı yalnızca belgelere geçmiş bilgiyi muteber kabul etmekte, bunun dışında kalan her türlü anlatmayı ya reddetmekte ya da şüpheli bulmaktadır. Dolayısıyla asırlarca halkın muhayyilesinde yaşayan ve milletin tarih şuurunu ifade eden sözlü ve menkıbevi tarih bilgisi önemini yitirmektedir. Hatta bahsedilen zamana bizden çok daha yakın olan kroniklerde kayıtlı bilgi de belgelerle desteklenmediği zaman yalanlanmaktadır. Böylece tarihi yaşayanların duyguları, inançları, tarih şuurları bir tarafa bırakılarak onlardan geriye kalan çok az sayıda belge ancak tarihçinin anlayacağı biçimde bir araya getirilerek tarih bilgisi oluşturulmaya çalışılıyor. Bu da klasik tarihî bilginin önemini yitirmesine sebep olmaktadır. Hâlbuki belgeyi tanzim eden de ondan bir sonuç çıkararak da nihayet insandır. Tarih ilminden beklenen en büyük fayda millî tarih şuurunun devamını sağlamaktır. Bunu gerçekleştirmede klasik tarih anlayışının modern tarihten geri kalır yanı yoktur. Oryantalistlerin bakış açısıyla kurumsallaşan

Türkiye'deki modern tarihçilik, tarih adına klasik tarih bilgisini itibarsızlaştırarak millî tarih şuurunu da zayıflatmaktadır.

Osmancık, yazarının sahip olduğu tarih görüşü nedeniyle çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Hatta bu eleştiriler, yazarın dünya görüşüyle aynı doğrultudaki kişilerce de yapılmıştır. Tarık Buğra da bu eleştirilere romandaki olayların kaynağı olarak kronikleri göstererek yanıt vermiştir. Çünkü Tarık Buğra'nın *Osmancık*'ta yapmak istediği ile kronik yazarlarının amacı birbirine çok yakındır. Tarihe duyarlı olan Buğra, modern tarihin elinde heba olan Osmanlı'nın kuruluş dönemine ait klasik tarih bilgisini dönüştürerek yaşatmak istemiştir. Bu sebeple de kroniklerdeki bilgiye önemli ölçüde sadık kalmıştır. Çünkü bu bilginin, Osmanlı'yı kuran değerleri yücelttiğini ve hanedanı meşrulaştırdığını bilmektedir. Hatta kroniklerdeki bilginin yaşanmış olmasının bile bir önemi yoktur, çünkü bu inanılmış bir bilgidir. Nitekim yazar aynı hassasiyeti modern dönem için de göstermiş ve *Küçük Ağa*'yı yazmıştır. Onun bu çıkışı hâlâ resmi tarih anlayışına en büyük tepkidir.

Tarık Buğra, bu kaynaklardan elde ettiği bilgileri kendi muhayyilesinde yeniden kurarak romana taşımıştır. Bu yönüyle roman, tarihî geçeklere büyük ölçüde bağlı olduğu gibi kurmacanın da çokça kullanıldığı bir yapı arz eder. Çünkü Tarık Buğra, kullandığı kaynaklar noktasında sadece tarihî kaynaklara başvurmakla yetinmemiştir. Aynı zamanda edebî kaynakları da kullanmıştır. Nitekim tarihî kaynaklar dönemin insanını, gelenek ve göreneklerini, konuşmasını, psikolojisini ve diğer insana ait unsurları verebilmekten çok uzaktırlar. Hâlbuki bir romancı için en önemli unsur insanı tanımak ve anlatmaktır. Romancı kendi müşahede etmediği bir dönemin insanını anlatabilmek için o devirde yazılmış olan ve insanı en iyi anlatan eserlere yönelecektir ki devrin insanını anlayıp anlatabilsin. Bunun için faydalanacağı kaynaklar tarihî kaynaklardan ziyade edebî kaynaklar olacaktır.

Bu çalışmada Tarık Buğra'nın *Osmancık* romanını yazarken kullanmış olabileceği tarihî ve edebî kaynaklar belirlenmeye çalışılmıştır. Metinlerarası bir okuma yöntemiyle *Osmancık* romanının tarihten ve diğer edebî metinlerden ne ölçüde yararlandığı tespit edilmiştir. Sonuçta; yazarın romanın kurgusunda tarihî kaynakları esas aldığı belirlenmiştir. Tarihî kaynakların boş bıraktığı yerlerin ise

modern tarih kaynakları veya edebî kaynaklar aracılığı ile doldurulduğu tespit edilmiştir. Modern tarih kaynaklarının, Tarık Buğra tarafından kullanımında ise daha çok milliyetçi-muhafazakâr olarak nitelendirebileceğimiz yazarların eserlerinin tercih edildiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla roman klasik tarih görüşüne bağlı kalınarak yazılmış olup cihan hâkimiyeti mefkûresi bağlamında da fikri bir arka plana sahiptir. Yine edebî kaynakların da tip ve motif düzeyinde dönemin şartlarına uygun olarak canlandırılması noktasında romana dâhil edildiği görülmüştür. *Oğuz Kağan Destanı*'ndan itibaren *Battalnâme*, *Danişmendnâme*, *Müsebnâme*, *Saltıknâme*, *Dede Korkut Hikâyeleri* gibi tarihî romanın kökeni olarak kabul edilen türlerden *Osmancık* romanına geçmiş olan pek çok özellik tespit edilmiştir. Yazarın tarihî belgelerden elde edemediği bilgileri edebî kaynaklardan elde ettiği aşikârdır. Örneğin Gökçe Bacı kişisi kurmaca bir tiptir. Bu isimde savaşçı özelliğe sahip olan herhangi bir kişi tarihî kaynaklarda bulunmamaktadır. Fakat edebî kaynaklarda bu savaşçı kadınların örneğini bulmak mümkündür. Yazar, bu tipi canlandırırken kaynak olarak bu edebî metinleri kullanmış olmalıdır.

Dolayısıyla bu çalışma, tarihî bir romanın yazılma sürecinin ne şekilde olduğuna ve kullandığı kaynaklara odaklanarak bir bakıma romanın kamera arkasını ortaya koymaya çalışmıştır. Romana kaynaklık eden metinlerin, romanın kurmaca dünyasına ne şekilde ve ne kadar dâhil olduğunun tespit edilmesi ise yazarın yaratıcılık yeteneğinin daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmasını sağlamıştır. Romanda kurgulanmış olan pek çok olayın aslında tarihî olarak gerçek olaylara dayandığı tespit edilmiştir. Fakat tarihî olarak gerçek olan bu olaylar yazar tarafından yeniden üretime tabi tutularak romanın gerçeği hâline getirilmiştir. Tarık Buğra bu romanıyla tarihî bir romanda gerçek ve kurmaca ilişkisinin ne olması gerektiği sorusuna da yanıt vermiş olur.

V. KAYNAKLAR

- Ahmed Bin Mahmud, *Selçuknâme*, haz: Erdoğan Merçil, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2011.
- ALATLI, Alev; “Belki de Hiç Romanı Olmadığı İçin Osmanlıyı Anlayamadık”, *Kültür Dünyası*, S. 19, Aralık 1998.
- ANDI, M. Fatih; “Namık Kemal’in Cezmi Romanına Dair Devrinde Yapılan Münakaşalar”, *Edebiyat Araştırmaları 1*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2000.
- Anonim Selçuknâme*, Tercüme; Halil İbrahim Gök, Fahrettin Coşguner, Atıf Yayınları, Ankara 2014.
- AŞIKPAŞAZADE; *Osmanoğullarının Tarihi* (Tevârîh-i Al-i Osmân), hazırlayanlar; Kemal Yavuz- M.A. Yekta Saraç, Gökkuşbe Yayınları, İstanbul 2004.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal; *Üç Osmanlı Tarihi*, Ötüken Yayınları, 4.bs., İstanbul, Temmuz 2016.
- AYVAZOĞLU, Beşir; *Büyük Ağa Tarık Buğra*, Kapı Yayınları, 4. bs., İstanbul 2011.
- AYVAZOĞLU, Beşir; “Şeyh Edebali’nin Öğütleri”, Zaman, 10.01.2001. <http://arsiv.zaman.com.tr/2001/01/10/kultursanat/kultursanatdevam.htm> Zaman Gazetesi’nin arşivi silindiği için ancak forumlardan ulaşabildik. <http://forum.memurlar.net/konu/838691> (Erişim tarihi: 20.01.2017).
- BARDAKÇI, Murat; “*Baykal’ın Duvarındaki Şeyh Öğütleri, İttihadçı İmalatı*” 7 Ocak 2001. <http://www.hurriyet.com.tr/murat-bardakci-baykal-in-duvarindaki-seyh-ogutleri-ittihadci-im-l-ti-39213913> (Erişim tarihi: 20.01.2017).
- BARDAKÇI, Murat; “*Bir ders kitabında bu kadar yanlış... Maaşallah!*” <http://www.haberturk.com/yazarlar/murat-bardakci/222504-bir-ders-kitabinda-bu-kadar-yanlis-maasallah> Erişim tarihi 20.01.2017.
- BARKAN, Ömer Lütfi; *Kolonizatör Türk Dervişleri*, Hamle Yayın Dağıtım, İstanbul.
- BUĞRA, Tarık; *Politika Dışı*, Ötüken Neşriyat, 2. bs., İstanbul 2014.

- BUĞRA, Tarık; *Osmancık*, Ötüken Neşriyat, 29. bs., İstanbul 2010.
- BUĞRA, Tarık; *Düşman Kazanmak Sanatı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2014.
- BUĞRA, Tarık; *Bu Çağın Adı*, Ötüken Neşriyat, 2. bs., İstanbul, Haziran 2014.
- BURCU Yılmaz, Ebru; *Tarık Buğra(İnsan ve Eser)*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2005.
- CABUR, Ayşegül Kılınç; Tarık Buğra'nın Romanlarındaki Halk Bilimi Unsurları Üzerine Bir İnceleme, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.
- CAN, Adem; “Romancı Gözüyle Milli Mücadele’de Anadolu İnsanı”, *Tarihte Roman Romanda Tarih Paneli Bildirileri*, Erzincan 2015, (Editörler; Erol Kaya-Selçuk Çıkla), Hermes Ofset, Ankara 2016.
- CAN, Adem; “Homeros Destanları ile Dede Korkut Hikayeleri Arasındaki Kurgu, Yapı, Tip ve Tema Benzerlikleri”, *Turkish Studies*, Volume 6/2 Spring 2011, s. 263-286.
- CANATAR, Mehmet; Mehmet Canatar “*Müverrih Cenabi Mustafa Efendi ve Cenabi Tarihi*” (Danışman: Prof. Dr. Hüseyin Gazi Yurdaydın), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatlar Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara 1993.
- CEVİZCİ, Ahmet; *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, 3. bs., İstanbul 1999.
- ÇAKMAKCI, Selami; “Osmancık Romanında Başkişinin Arayış, Değişim ve Dönüşüm Süreci”, *Turkish Studies* 6/3 Summer 2011, s.1907-1923.
- ÇELİK, Yakup; “Tarih ve Tarihî Roman Arasındaki İlişki-Tarihî Romanda Kişiler”, *Bilig*, yıl: 2002, S. 22.
- ÇIKLA, Selçuk; “Romanda Kurmaca ve Gerçeklik”, *Hece Türk Romanı Özel Sayısı*, 2002, s.111-129.
- ÇIKLA, Selçuk; “Türk Edebiyatında Kanon ve İnkılâp Kanonu” *Muhafazakâr Düşünce*, S.13-14, yaz-güz 2007.

- DALAR, Tuğba; “Karakter Sentezleyici Bir Roman Olarak Osmancık’ta Yapı Unsurları”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:6 Sayı:23, 2014.
- DEMİR, Necati; ERDEM, M. Dursun; *Battal Gazi Destanı*, 1. bs., Hece Yayınları, Ankara, Eylül 2006.
- DEMİR, Necati; ERDEM, M. Dursun; *Danışmend Gazi Destanı*, 1. bs., Hece Yayınları, Ankara Eylül 2006.
- DEMİR, Necati; *Müseyyeb Gazi Destanı*, 1. bs., Hece Yayınları, Ankara, Nisan 2007.
- DEMİR, Necati; *Oğuz Kağan Destanı*, Ötüken Neşriyat, 2.bs., İstanbul, Ekim 2016.
- DEVELLİOĞLU, Ferit; *Osmanlıca-Türkçe Lügat*, Aydın Kitabevi, 24.bs., Ankara, 2007.
- DİVİTÇİOĞLU, Sencer; *Osmanlı Beyliğinin Kuruluşu*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2015.
- EBÜLGAZİ BAHADIR HAN, *Şecere-i Terakime(Türklerin Soy Kütüğü)*, haz. Muharrem Ergin, Tercüman 1001 Temel Eser.
- EBU’L HAYR-I RUMİ, *Saltıknâme*, haz. Necati Demir, M. Dursun Erdem, Alioğlu Yayınevi, İstanbul 2013.
- EKİZ, Tevfik; “Alımlama Estetiği mi Metinlerarasılık mı?” *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 47, 2 (2007), 119-127.
- ELÇİN, Şükrü; Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005.
- ERCİLASUN, Bilge; “Kuruluş Devrini Konu Alan Romanlar Üzerine”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*.
- ERGİN, Muharrem; *Dede Korkut Kitabı 1*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2009.
- ERŞAHİN, Seyfettin; “Türk Hakimiyet Geleneğinde Bilge Kişi: Osmanlı Hakimiyetinde Şeyh Edebalı Örneği” *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, C:12, S.3-4, 1999, s. 303.

- GENÇ, Vural; *Heşt Bihîşt Osman Gazi Dönemi* (Tahlil ve Tercüme), Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Programı Yüksek Lisans Tezi, Danışman Abdulkadir Özcan, İstanbul 2007.
- GÖĞEBAKAN, Turgut; *Tarihsel Roman Üzerine*, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.
- GÜLENDAM, Ramazan; “Kemal Tahir’in Devlet Ana’sı ile Tarık Buğra’nın Osmancık’ını Anlatı Özellikleri Açısından Bir Karşılaştırma Denemesi” <http://www.yeniturkedebiyati.com/> Erişim Tarihi: 20.04.2016.
- GÜLENDAM, Ramazan; “Kuruluşun 700. Yıldönümünde Bir Mefkûre İnsanının Romanı: Osmancık”, <http://www.yeniturkedebiyati.com/> Erişim Tarihi: 15.05.2016.
- GÜLENDAM, Ramazan; “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşunu Anlatan Romanlarda Destanî Unsurlar” *Bellekten*, 2005-1, s. 107-124.
- HAMMER, Joseph Von; *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.1, Üçdal Neşriyat, s. 70-120.
- HOCA SADETTİN EFENDİ; *Tacü’t-Tevârih 1*, haz: İsmet Parmaksızoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1979.
- İBN BATUTA, *İbn Batuta Seyahatnamesinden Seçmeler*, haz. İsmet Parmaksızoğlu, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1989.
- İDRİS-İ BİTLİSÎ, *Heşt Bihîşt*, C:1, (Hazırlayanlar: Mehmet Karataş, Selim Kaya, Yaşar Baş), Bitlis Eğitim ve Tanıtma Vakfı Yayınları, Ankara.
- İNALCIK, Halil; *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları*, İsam Yayınları, 2015.
- İNALCIK, Halil; *Kuruluş(Osmanlı Tarihini Yeniden Yazmak)*, Hayy Kitap, İstanbul 2015.
- İNALCIK, Halil; *Devlet-i ‘Aliyye: Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar I*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011.
- KANAT, CÜNEYT; *Tarihin Medya ile İmtihanı*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2012.
- KAPLAN, Mehmet; *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar 3 Tip Tahlilleri*, Dergâh Yayınları, 9. bs., İstanbul 2014.

- KAYA, Muharrem; *Türk Romanında Destan Etkisi*, Kesit Yayınları, İstanbul 2015.
- KAYTAZ, Fatma; “Erken Dönem Osmanlı Tarih Metinlerine Göre Osman Gazi’nin Orhan Gazi’ye Nasihatleri” *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, S. 7, yıl: 2016, s. 159-160.
- KEMAL, Namık; *Osmanlı Tarihi*, Hürriyet Yayınları.
- KEMAL, XV. Yüzyıl Tarihçilerinden Kemal Selâtin-nâme (1299-1490), haz. Necdet Öztürk, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2001.
- KOZAN, Ali; “Şeyh Edebalı’nın Osman Gazi’ye Nasihati Rivayeti”, 13.05.2015. <http://www.beyaztarih.com/osmanli-tarihi/seyh-edebalinin-osman-gaziye-nasihati-rivayeti> (Erişim tarihi: 20.01.2017).
- KÖKSAL, Duygu; “Türk Edebiyatında İki Kuruluş Anlatısı ve Milli Kimlik: Devlet Ana ve Osmancık”, *Toplum ve Bilim*, S.81, Yaz 1999.
- KÖPRÜLÜ, Fuad; *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, Alfa Yayınları, Aralık 2015.
- KÖPRÜLÜ, Orhan F; “Abdal Kumral”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 1, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988, s. 63.
- Müneccimbaşı Ahmed İbn Lütfullah, *Câmiü’-d-Düvel (Osmanlı Devletinin Kuruluş Tarihi)*, haz. Ahmet Ağırakça, Akdem Yayınları, 2. bs., İstanbul 2014.
- NEŞRİ, MEHMED; *Osmanlı Tarihi(Aşiretten İmparatorluğa)*, sad. Necdet Öztürk, Timaş Yayınları, İstanbul 2011.
- Oruç Beg Tarihi*, haz. Hüseyin Nihal Atsız, Tercüman 1001 Temel Eser.
- Ortaöğretim Tarih 10*, Yazarlar; Vicdan CAZGIR, İlhan GENÇ, Mehmet ÇELİK, Celal GENÇ, Şenol TÜREDİ, MEB. Yayınları, 4. bs., 2012.
- ÖGEL, Bahattin; *Türk Mitolojisi*, T.T.K. Yayınları, C: 2, Ankara 1995. s. 437.
- ÖNCÜL, Kürşat; “Dede Korkut Hikâyelerinde Savaşçı Kadın Tipi ve Animus Kavramı”, *Turkish Studies*, Volume 3/2 Spring 2008, s. 574-581.

- ÖZCAN, Tarık; “Osmancık Romanının Arketipsel Sembolizm Bakımından Çözümlemesi”, *Bilig*, 26/2003, s. 103-116.
- ÖZTUNA, Yılmaz; *Kuruluş*, Yakın Plan Yayınları, İstanbul 2015.
- ÖZTUNA, Yılmaz; *Büyük Türkiye Tarihi*, Ötüken Yayınevi, C:2, İstanbul, 1983.
- PAKALIN, Mehmet Zeki; *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü 2*, M.EB Yayınları, İstanbul 2004.
- PALA, İskender; *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, 18. bs., Kapı Yayınları, 2009.
- PAMUK, Orhan; *Öteki Renkler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999.
- Salih YILMAZ, Cengiz KARATAŞ; “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşuyla İlgili Temel Görüşler ve Türk Romanından Hareketle Osmanlı Devleti’nin Kuruluş Sürecine Tematik Bir Yaklaşım”, *TYB Akademi Dergisi*, Ocak 2014, s.75-108.
- SAY, Yağmur; *Türk-İslâm Tarihinde ve Geleneğinde Seyyid Battal Gazi ve Battalname*, Sistem Matbaacılık, Ankara 2009.
- ŞAHİN, Veysel; “Kahramanın Sonsuz Yolculuğunda Osmancık’ın Simgesel Halleri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt: 25, S. 2, Elazığ 2015, s.109-121.
- ŞİMŞİRGİL, Ahmet; *Kayı 1 Ertuğrul’un Ocağı*, Timaş Yayınları, 14. bs., İstanbul 2013.
- SUAD EL-HAKÎM, *İbnü’l-Arabî Sözlüğü*, çev: Ekrem Demirli, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2005.
- TEKİN, Mehmet; *Tarık Buğra Söyleşiler*, Çizgi Kitabevi, Konya 2004.
- TEKİN, Mehmet; BURCU Yılmaz, Ebru; *Tarık Buğra*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara 2011.
- TEKİN, Talat; *Tunyukuk Yazıtı*, Simurg Yayınları, Ankara 1994.
- TURAL, Sadık K; “Tarihî Roman ve Atsız’ın Tarihî Romanları Üzerine Düşünceler”, *Atsız Armağanı*, haz. Erol Güngör, Ötüken Yayınları, İstanbul 1976.

- TURAN, Osman; *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi- Türk Dünya Nizâmının Millî, İslâmî ve İnsanî Esasları-*, Ötüken Neşriyat, 25. bs., İstanbul Mart, 2016.
- TURAN, Osman; *Türkiye’de Manevî Buhran Din ve Laiklik*, Ötüken Yayınları, 2. bs., İstanbul 2011.
- URAZ, Murat; *Türk Mitolojisi*, Düşünen Adam Yayınları, 2. bs., İstanbul 1994.
- UYSAL, Zeynep; *Edebiyatın Omzundaki Melek, -Edebiyatın Tarihle İlişkisi Üzerine Yazılar-*, İletişim Yayınları, İstanbul 2011.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; *Osmanlı Tarihi*, C.1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, s.97-138.
- WITTEK, Paul; *Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu* (Çeviren: Fatmagül Berktaş), Pencere Yayınları, İstanbul, Ocak 2013.
- YETİŞ, Kazım; “Osmanlı Devletinin Kuruluşu İle İlgili Üç Romanda Bir Tip”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C.30, İstanbul 2003.
- YILMAZ, Salih; “Türk Mitolojisinde Bilgelik Kavramı”, Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması, 26-28 Mayıs 2014., Eskişehir 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı, s. 233- 251.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.hurriyet.com.tr/> (Erişim tarihi: 20.01.2017).

<http://www.beyaztarih.com/osmanli-tarihi/seyh-edebalinin-osman-gaziye-nasihati-rivayeti> (Erişim tarihi: 20.01.2017).

<http://www.bilecikdefterdarligi.gov.tr/index.php/seyh-edebali/> Erişim tarihi: 21.01.2017.

<http://www.islamiarastirmalar.com/>

<http://www.yeniturkedebiyati.com/>

<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/>

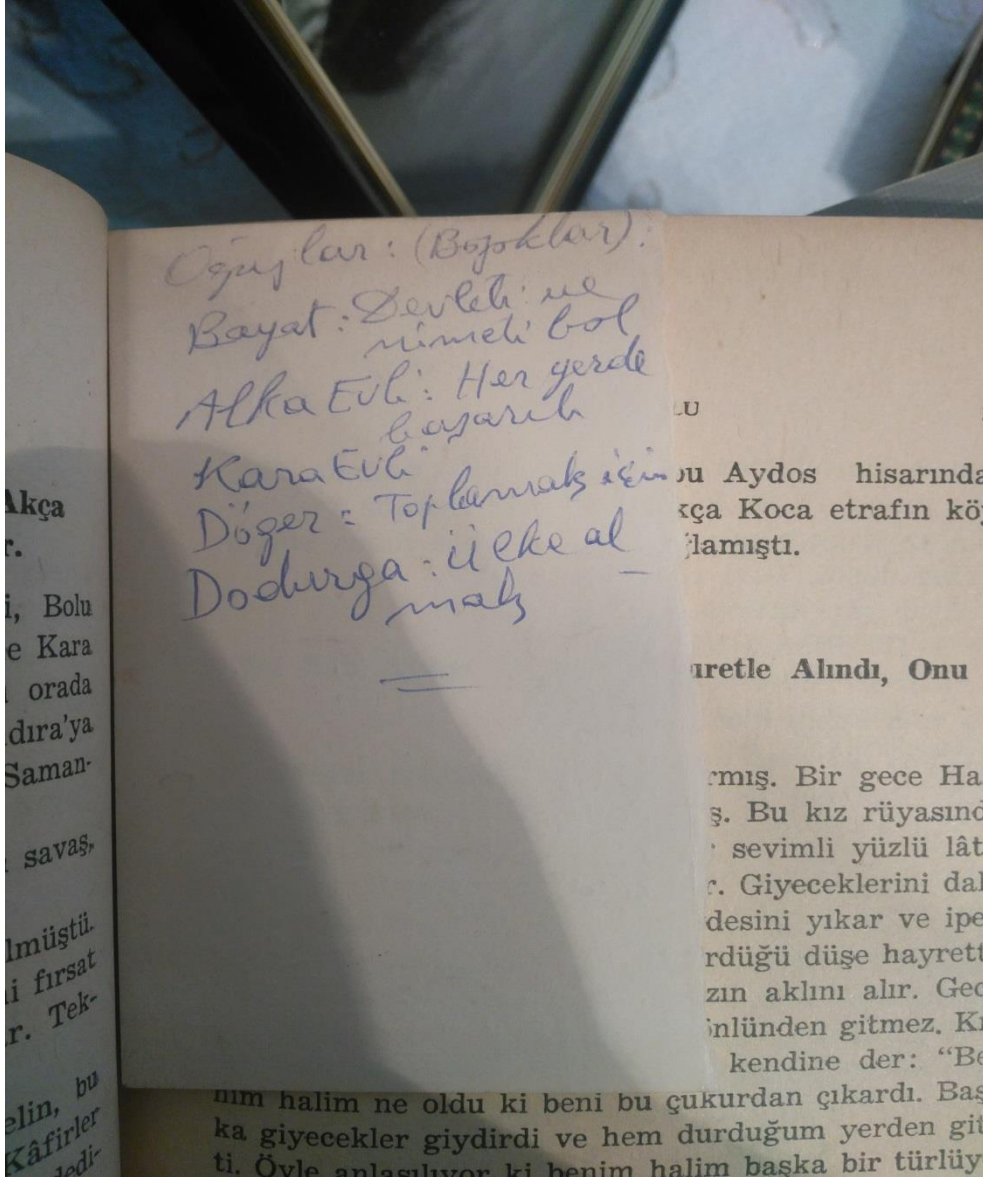
EKLER

Tarık Buğra'nın İstanbul Maltepe'deki evinde bulunan çalışma odasında yer alan kitaplarından bazıları

Tarık Buğra'nın kitaplığına aittir.

Tarık Buğra'nın çalışma odasında bulunan ve *Osmancık*'ın yazımında en fazla faydalandığı kroniklerden biri olan *Aşıkpaşazâde Tarihi*'nin Milli Eğitim Basımevi tarafından 1970 yılında yapılmış olan ilk baskısı.

Tarık Buğra'nın kitaplığına aittir.

Osmançık'ın yazım aşamasında Tarık Buğra'nın aldığı notlardan *Aşıkpaşazâde Tarihi*'nin arasında kalmış olanlardan biri.

Yine dönemle alakalı başlıca kroniklerden biri olan *Oruç Bey Tarihi*'nin Tercüman 1001 Temel Eser serisinde yer alan baskısı.

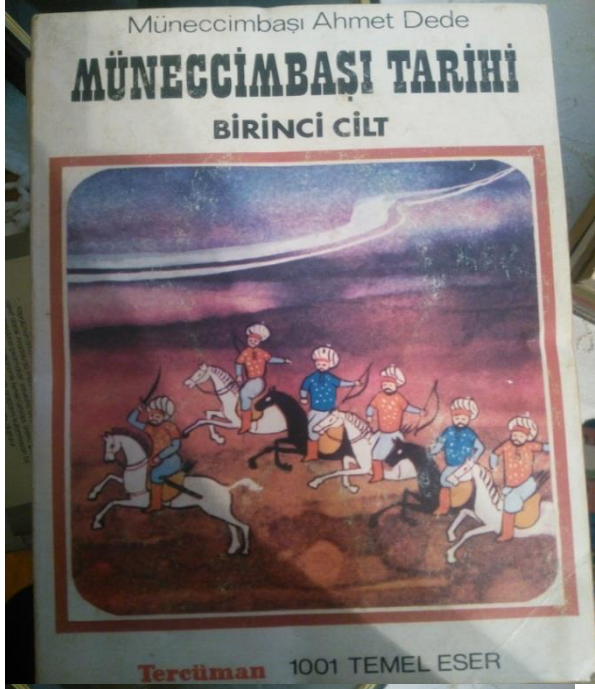
Tarık Buğra'nın kitaplığına aittir.

Tarık Buğra'nın kitaplığına aittir.

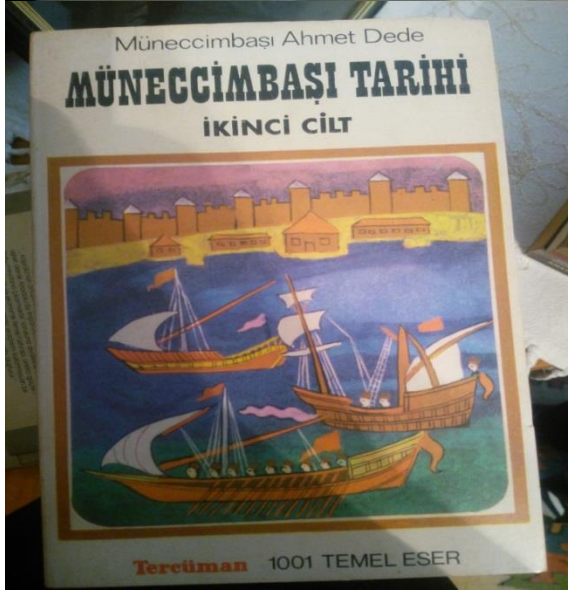

Osmancık'in modern tarih kaynaklarından biri Osman Turan'ın *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*.

Tarık Buğra'nın kitaplığına aittir.

Yine *Osmancık*'ın kaynakları arasında olan kroniklerden *Müneccimbaşı Tarihi*.

Tarık Buğra'nın kitaplığına aittir.

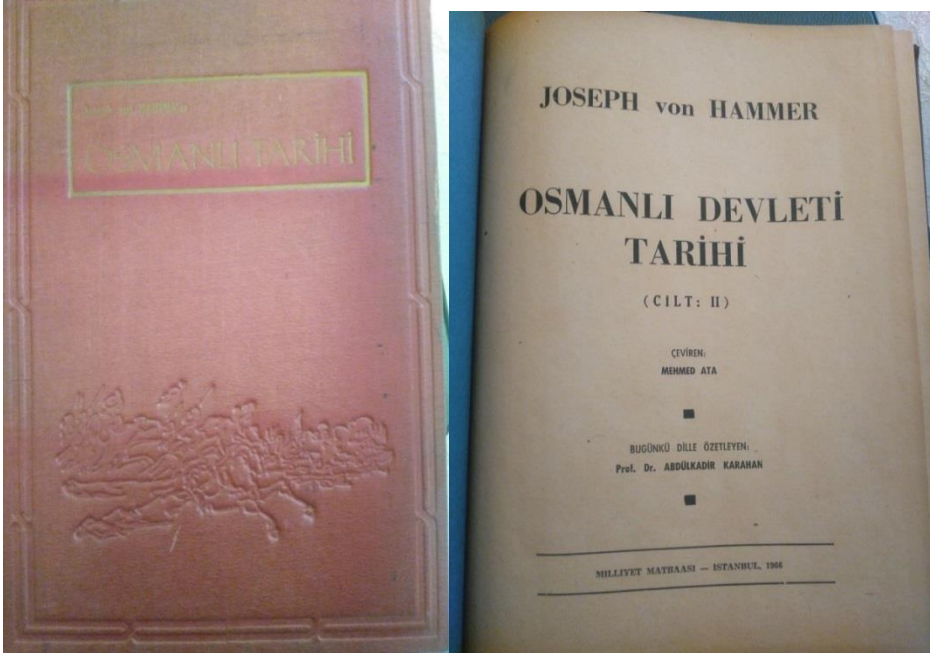
Tarık Buğra'nın kitaplığına aittir.

Osmancık'a tarih görüşleriyle tesir eden Fuad Köprülü'nün *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu* ve *Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri* isimli kitapları.

Tarık Buğra'nın kitaplığına aittir.

A. de Lamartine'nin *Türkiye Tarihi* isimli eserinin Tercüman 1001 Temel Eser dizisine ait olan baskısı.

Tarık Buğra'nın kitaplığına aittir.

Joseph von Hammer'ın *Osmanlı Tarihi*'nin Milliyet Matbaası tarafından 1966 yılında yapılan baskısı.

Tarık Buğra'nın kitaplığına aittir.

Osmancık'a kaynaklarından *İbn Batuta Seyahatnamesi'nden Seçmeler*